

**YOKSULLUĞUN BİR NEDENİ OLARAK
KAMUSAL SOSYAL YARDIMLAR:
SİVAS MERKEZ İLÇE ÖRNEĞİ**

Yılmaz DAŞLI

Doktora Tezi

Sosyoloji Anabilim Dalı

Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA

2015

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

Yılmaz DAŞLI

**YOKSULLUĞUN BİR NEDENİ OLARAK KAMUSAL SOSYAL
YARDIMLAR: SİVAS MERKEZ İLÇE ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA**

ERZURUM-2015

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

02/02/2015

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Yoksulluğun Bir Nedeni Olarak Kamusal Sosyal Yardımlar: Sivas Merkez İlçe Örneği” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 (Üç) yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

02/02/2015

Yılmaz DAŞLI

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA danışmanlığında, Yılmaz DAŞLI tarafından hazırlanan bu çalışma 02/02/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. H. Bayram KAÇMAZOĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Nuray KARACA

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Yıldız AKPOLAT

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	IVI
ÇİZELGELER DİZİNİ	VIII
ÖN SÖZ	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**YOKSULLUK OLGUSUNA GENEL BİR BAKIŞ**

1.1. YOKSULLUĞUN KAVRAMSAL BOYUTU	5
1.1.1. Yoksulluk Nedir?	5
1.1.2. Yoksulluk Türleri	19
1.1.2.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk.....	20
1.1.2.2. Objektif Yoksulluk - Sübjektif Yoksulluk.....	22
1.1.2.3. İnsani Yoksulluk – Gelir Yoksulluğu	23
1.1.2.4. Kırsal Yoksulluk – Kentsel Yoksulluk	24
1.1.2.5. Kronik Yoksulluk	25
1.1.2.6. Çalışan Yoksullar.....	27
1.1.3. Yoksulluğun Nedenleri.....	28
1.1.3.1. Gelirin Adaletsiz Dağılımı.....	30
1.1.3.2. Nüfus Artışı	31
1.1.3.3. Göç.....	32
1.1.3.4. İşsizlik.....	34
1.1.3.5. Eğitim	35
1.1.3.6. Sosyal Yardımlar	36
1.1.4. Yoksulluğun İşlevleri	39
1.1.5. Yoksullukla Mücadele.....	42
1.1.5.1. Dolaylı Yaklaşım: Büyüme ve Yoksulluk.....	44
1.1.5.2. Dolaysız (Doğrudan) Yaklaşım	46
1.1.5.3. Radikal Reform.....	46
1.1.5.4. Kamu Harcamaları.....	47

1.1.5.5. Dünya Bankası ve Yoksullukla Mücadele.....	48
1.2. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK	50
1.2.1. Yoksulluğun Dünyadaki Görünümü	50
1.2.2. Yoksulluğun Türkiye'deki Görünümü	59
İKİNCİ BÖLÜM	
SOSYAL YARDIM OLGUSUNA GENEL BİR BAKIŞ	
2.1. SOSYAL YARDIMIN KAVRAMSAL BOYUTU	66
2.1.1. Sosyal Yardım Nedir?	66
2.1.2. Sosyal Yardımların Olumlu ve Olumsuz Yanları	69
2.1.2.1. Sosyal Yardımların Olumlu Yanları.....	69
2.1.2.2. Sosyal Yardımların Olumsuz Yanları.....	71
2.1.3. Sosyal Yardım ve Muhtaçlık Tespiti.....	75
2.1.3.1. Dünyada Durum.....	75
2.1.3.2. Türkiye'de Durum	76
2.2. SOSYAL YARDIM REJİMLERİ	79
2.2.1. Liberal Refah Rejimi	79
2.2.2. Muhafazakâr Refah Rejimi	80
2.2.3. Sosyal Demokrat Refah Rejimi	81
2.2.4. Güney Avrupa-Akdeniz Refah Rejimi	82
2.3. DÜNYADA SOSYAL YARDIM SİSTEMİ	83
2.3.1. Avrupa Birliği Üye Ülkelerde Sosyal Yardım Sistemi	84
2.3.2. Latin Amerika Ülkelerinde Sosyal Yardım Sistemi.....	90
2.4. TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIM SİSTEMİ.....	94
2.4.1. Türkiye'de Sosyal Yardım Sistemi	94
2.5. TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIM KURUMLARI VE YARDIM	
UYGULAMALARI.....	97
2.5.1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	97
2.5.1.1. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.....	98
2.5.1.1.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve Sosyal Yardım	
Uygulamaları.....	100
2.5.1.2. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım	
Uygulamaları	119

2.5.1.3. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Sosyal Yardım Uygulamaları	120
2.5.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Sosyal Yardım Faaliyetleri	121
2.5.3. Belediyelerin Sosyal Yardım Uygulamaları	123

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YOKSULLUĞUN BİR NEDENİ OLARAK KAMUSAL SOSYAL YARDIMLAR: SİVAS MERKEZ İLÇE ÖRNEĞİ UYGULAMASI

3.1. SİVAS'IN SOSYO-EKONOMİK YAPISI, SİVAS'TA SOSYAL YARDIM KURUMLARI VE YARDIM UYGULAMALARI.....	130
3.1.1. Sivas İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısı	130
3.1.2. Sivas'ta Sosyal Yardım Kuruluşları ve Sosyal Yardım Uygulamaları	131
3.1.2.1. Sivas İli Merkez İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı.....	131
3.1.2.2. Sivas Aile Ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü.....	134
3.1.2.3. Sivas Belediyesi.....	136
3.2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	138
3.2.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı	138
3.2.2. Araştırmanın Önemi	138
3.2.3. Araştırmanın Amacı	139
3.2.4. Araştırmanın Yöntemi	140
3.2.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	141
3.2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	142
3.3. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	142
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	204
KAYNAKÇA	211
EKLER.....	233
Ek 1. Anket Formu	233
ÖZGEÇMİŞ.....	241

ÖZET**DOKTORA TEZİ****YOKSULLUĞUN BİR NEDENİ OLARAK KAMUSAL SOSYAL YARDIMLAR:
SİVAS MERKEZ İLÇE ÖRNEĞİ****Yılmaz DAŞLI****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA****2015, 241 Sayfa****Jüri: Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA (Danışman)****Prof. Dr. Hacı Bayram KAÇMAZOĞLU****Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM****Doç. Dr. Nuray KARACA****Doç. Dr. Yıldız AKPOLAT**

“Yoksulluğun Bir Nedeni Olarak Kamusal Sosyal Yardımlar: Sivas Merkez İlçe Örneği” isimli bu çalışmanın amacı, sosyal yardımların, yoksulluğu önlemedeki rolünün ne olduğunun ortaya konulmasıdır. Teorik ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşan bu çalışmanın birinci aşamasında yoksulluk ve sosyal yardım kavramları incelenmiştir. Uygulama aşamasında ise Sivas Merkez İlçede ikamet eden, hem Sivas Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından hem de Sivas Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünden yardım alan 400 kişiye/haneye anket çalışması uygulanmıştır. Bu çalışma ile “sosyal yardım alanlara göre yoksulluğun nedeni nedir?” “Sosyal yardımlar yoksulluğa çare oluyor mu?” “Sosyal yardımlar yoksulluğu daha da fazlalaştırıyor mu?” gibi soruların cevabı aranmıştır. Elde edilen araştırma bulgularına göre, sosyal yardımlardan faydalanan kişiler/haneler, sosyal yardımların yoksulluğu önleme işlevine sahip olmadığını, yoksulluğu daha fazla oranda artırdığını, kronik yoksulluk olarak adlandırılan yoksulluk türünün sosyal yardım bağımlılığı sonucunda ortaya çıktığını ve yoksulluklarının nedenin sosyal yardımlar olduğunu ifade etmişlerdir. Buradan hareketle sosyal yardımların, yoksulluğun bir nedeni olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Kamusal Sosyal Yardım, Sosyal Yardım Bağımlılığı, İşsizlik.

ABSTRACT**PH. D. DISSERTATION****PUBLIC SOCIAL WELFARE AS A REASON OF THE POVERTY: EXAMPLE
OF CENTRAL DISTRICT OF SIVAS****Yılmaz DAŞLI****Advisor: Assist. Prof. Dr. Erem SARIKOCA****2015, 241 Pages****Jury: Assist. Prof. Dr. Erem SARIKOCA (Advisor)****Prof. Dr. Hacı Bayram KAÇMAZOĞLU****Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM****Assoc. Prof. Dr. Nuray KARACA****Assoc. Prof. Dr. Yıldız AKPOLAT**

The aim of the thesis “Public Social Welfare As a Reason of The Poverty: Example of Central District of Sivas” is the role of the social welfare in preventing the poverty to reveal. In the first stage of the study which consists of two phases, including theoretical and practical, the concepts of poverty and social welfare were examined. In the implementation phase of the process, 400 people/housholds, who live in the central district of Sivas, and receive welfare both from Social Assistance and Solidarity Foundation in Sivas and from Sivas Provincial Directorate of Family and Social Policies, have been used in survey. Through this study, the answers to the questions such “What is the cause of the poverty according to people receiving social welfare?”, “Does social welfare reduce the poverty?”, “Does social welfare increase further the poverty?” were searched. According to the obtained research findings, the people/housholds receiving social welfare, have stated that social welfare doesn’t have the function of the preventing the poverty, it increases more likely the poverty, a kind of poverty so-called as chronic poverty has emerged as a result of dependence on the social welfare and the causes of their poverty are social welfare. Hence, it was concluded that the cause of poverty is social welfare.

Keywords: Poverty, Public Social Welfare, The Dependence on the Social Welfare, Unemployment.

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGÜ	: Az Gelişmiş Ülke
ASAGM	: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
ASPİM	: Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
BM	: Birleşmiş Milletler
CDF	: Kapsamlı Kalkınma Çerçeve Belgesi
ÇHGM	: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
DB	: Dünya Bankası
DDK	: Devlet Denetleme Kurulu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EVEK	: Eşi Vefat Etmiş Kadınlar
EYHGM	: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü
GSMH	: Gayri Safi Millî Hâsıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IFAD	: Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KYK	: Kredi Yurtlar Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MUSİAD	: Müstakil Sanayici İşadamları Derneği
PRSP	: Yoksulluğu Azaltma Strateji Belgesi
SED	: Sosyal ve Ekonomik Destek
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
SOYBİS	: Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
SRAP	: Sosyal Riski Azaltama Projesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

SYGM	: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
ŞESY	: Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımı
ŞEY	: Şartlı Eğitim Yardımı
ŞNT	: Şartlı Nakit Transferi
ŞSY	: Şartlı Sağlık Yardımı
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TUSİAD	: Türkiye Sanayiciler ve İşadamları Derneği
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
WDR	: Dünya Kalkınma Raporu
WFP	: Dünya Gıda Programı

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Seçilmiş Ülke Gruplarında Yoksulluk Oranı, 1981-2008 (%)	52
Çizelge 1.2. Seçilmiş Ülkelerin Kendi Nüfuslarına Göre Genel Yoksulluk Oranları	55
Çizelge 1.3. Günde 1 dolardan Daha Az Gelirle Yasayan Nüfus Sayısı (Milyon).....	56
Çizelge 1.4. Kişi Başına Düşen Milli Gelir Düzeyleri Bakımından Dünyanın En Yoksul ve En Zengin 10 Ülkesi (Kişi Başına Düşen GSMH (Dolar), 2008 -Satın Alma Gücü Paritesi İle).....	57
Çizelge 1.5. Seçilmiş Ülkelere Göre 2013 Yılı Gelire Dayalı Gini Katsayısı.....	59
Çizelge 1.6. Çeşitli Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları	61
Çizelge 1.7. Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar, 2006-2012.....	62
Çizelge 1.8. Hane Halkı Kullanılabilir Gelire Göre Gini Katsayısı	63
Çizelge 2.1. Seçilmiş Bazı AB Üyesi Ülkelerdeki 2010 yılı Sosyal Koruma Harcamalarının GSYH'ya Göre Oranları (%) ve Kişi Başı Düşen Gelir Miktarı (Avro).....	90
Çizelge 2.2. 2012 Yılı Sosyal Yardım Harcamaları	96
Çizelge 2.3. 2003-2013 Yılları Arası SYDTF'nin Gelir-Gider Durumu.....	99
Çizelge 2.4. 2013 Yılında SYGM Tarafından Sosyal Yardım Türleri ve Harcamaları.....	100
Çizelge 2.5. SYDTF'den 2005-2013 Yıllarında SYD Vakıflarına Aktarılan Kaynak Miktarı (Milyon TL)	102
Çizelge 2.6. 2003-2013 Yıllarına Ait ŞEY Kaynak Miktarı ve Öğrenci Sayıları.....	107
Çizelge 2.7. 2013 Yılına Ait ŞEY Öğrenim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	108
Çizelge 2.8 2003-2013 Yıllarına Ait ŞSY Kaynak Miktarı ve Çocuk Sayıları	109
Çizelge 2.9. 2002-2013 Yılları Arasında 2022 Maaşı Alanların Sayısı	111
Çizelge 2.10. 2002-2013 Yıllarına Ait Yakacak Yardımından Faydalanan Aile Sayısı ve Dağıtılan Kömür Miktarı	113
Çizelge 2.11. 2005-2013 yılları arasında SYDT Fonu Tarafından Yapılan Eğitim Yardımları Miktarı (Milyon TL)	116
Çizelge 2.12. 2007-2013 Yılları Arasında Uygulanan Gelir Getirici Projelerin Sayısı, Projeden Faydalanan Kişi Sayısı ve Aktarılan Toplam Kaynak Miktarı.....	118

Çizelge 2.13. 2007-2013 Yılları Arasında Evde Bakım Aylığından Faydalanan Kişi Sayıları ve Ödeme Miktarı	120
Çizelge 2.14. VGM'nin 2006-2013 Yılları Arasındaki Sosyal Yardım Faaliyetleri	123
Çizelge 3.1. 2002-20013 Yılları Arasında Yardıma Başvuru Yapan Kişi Sayıları	132
Çizelge 3.2. 2002-2013 Yılları Arası Yardımlardan Faydalanan Kişi Sayısı.....	133
Çizelge 3.3. 2002-2007 Yılları Arasında Verilen Yardım Miktarları.....	134
Çizelge 3.4. 2002-2014 Yılları Arasında Sivas'ta Yapılan Sosyal ve Ekonomik Destek Yardımları	135
Çizelge 3.5. 2007-2014 Yılları Arasında Sivas'ta Yapılan Evde Bakım Aylığı Yardımları.....	136
Çizelge 3.6 2007-2013 Yılları Arası Yapılan Yardımlar ve Faydalanan Kişi Sayısı ...	137
Çizelge 3.7. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Cinsiyet Durumu	142
Çizelge 3.8. Cinsiyet ile Yoksulluğun En Önemli Nedeni Arasındaki İlişki.....	145
Çizelge 3.9. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Yaş Dağılımı	146
Çizelge 3.10. Faydalanıcıların Yaşı ile Ne Kadar Süredir Yardım Aldıkları Arasındaki İlişki	147
Çizelge 3.11. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Medeni Durumları.....	148
Çizelge 3.12. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Eğitim Durumları	149
Çizelge 3.13. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Hane Büyüklükleri	150
Çizelge 3.14. Yardımlardan Faydalananların Giderlerini Karşılama Biçimleri	151
Çizelge 3.15. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Düzenli Gelir Getirici Faaliyette Bulunma Durumları	152
Çizelge 3.16. Faydalanıcıların Sosyal Yardım Almaya Başladıktan Sonra Gelir Getirici Faaliyette Bulunma Durumları.....	153
Çizelge 3.17. Sosyal Yardım Almaya Başladıktan Sonra Gelir Getirici Bir İşte Çalıştınız mı ile Size Göre Yoksulluğun En Önemli Sebebi Ne Olabilir Arasındaki İlişki.....	154
Çizelge 3.18. Düzenli Gelir Getirici Faaliyette Bulunmayan Faydalanıcıların Ne Kadar Süredir Faaliyette Bulunmama Durumları.....	155
Çizelge 3.19. Sosyal Yardımlardan Faydalananlardan Düzenli Gelir Getirici Faaliyette Bulunmayanların Bulunmama Nedenleri	156

Çizelge 3.20. Aile Üyelerinden Biri ya da Birileri Düzenli Olarak Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor mu ile Son Üç Yıllık Süreç İçerisinde Yoksulluktan Kurtulmak İçin Ne Yaptınız arasındaki İlişki	157
Çizelge 3.21. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Düzenli Gelir Durumları	158
Çizelge 3.22. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Aylık Gelir Miktarları	159
Çizelge 3.23. Katılımcıların Sosyal Güvenlik Durumları.....	160
Çizelge 3.24. Ailenizin Sosyal Güvencesi Var mı ile Gelecekte Ailenizin Yoksulluktan Kurtulacağına İnanıyor musunuz Arasındaki İlişki	160
Çizelge 3.25. Katılımcıların Sosyal Yardımlara İlk Defa Başvuru Yapmalarında Etkili Olan Nedenlerin Dağılımı	162
Çizelge 3.26. Aile Üyelerinin Düzenli Gelir Getirici Faaliyette Bulunup Bulunmama Durumları ile Sosyal Yardımlara Başvuru Yapmalarında Etkili Olan Neden Arasındaki İlişki.....	162
Çizelge 3.27. Faydalanıcılara Göre Onların Yoksulluğunun En Önemli Sorumlusu ...	163
Çizelge 3.28. Faydalanıcıların Yardım Aldıkları Süre İle Muhtaç Olmalarının En Önemli Sorumlusu Nedir Arasındaki İlişki	165
Çizelge 3.29. Faydalanıcıların Yardım Yapan Kurumlardan Haberdar Olma Durumları	166
Çizelge 3.30. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Sıklıkla Yardım Aldıkları Kurumlar.....	167
Çizelge 3.31. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Paraya İhtiyaçları Öncelikli Başvuracakları Kişi/Kurum Dağılımı.....	168
Çizelge 3.32. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Yardım Alma Süreleri.....	169
Çizelge 3.33. Ne Kadar Süredir Yardım Alıyorsunuz ile Size Göre Yoksulluğun En Önemli Sebebi Ne Olabilir Arasındaki İlişki	170
Çizelge 3.34. Aile Üyelerinden Biri ya da Birileri Düzenli Olarak Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor mu ile Ne Kadar Süredir Yardım Alıyorsunuz Arasındaki İlişki	171
Çizelge 3.35. Ne Kadar Süredir Yardım Alıyorsunuz ile Sosyal Yardım Alıyor Olmak Yoksulluğunuzu Önlüyor mu Arasındaki İlişki.....	172
Çizelge 3.36. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Ne Sıklıkla Yardım Alma Durumları	174

Çizelge 3.37. Yardımların Faydalananların Taleplerine Uygun Verilme Durumu	175
Çizelge 3.38. Almış Olduğunuz Yardımın Türü Talebinize Uygun Olarak Veriliyor mu ile Yapılan Sosyal Yardım Uygulamalarından Memnun musunuz Arasındaki İlişki	176
Çizelge 3.39. Yapılan Sosyal Yardım Uygulamalarından Memnun Musunuz ile Almış Olduğunuz Sosyal Yardımların Sizi Daha Fazla Yoksullaştırdığını Düşünüyor Musunuz Arasındaki İlişki.....	177
Çizelge 3.40. Sosyal Yardımların Faydalanıcıların Oy verme Tercihlerini Etkileme Durumu.....	179
Çizelge 3.41. Sosyal Yardımların yoksulluğu Önlemede Bir Araç Olup Olmama Durumu.....	180
Çizelge 3.42. Size Göre Yapılan Yardımlar Yoksulluğu Önlemede Bir Araç mı ile Almış Olduğunuz Sosyal Yardımların Sizi Daha Fazla Yoksullaştırdığını Düşünüyor musunuz Arasındaki İlişki	181
Çizelge 3.43. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Aylık Olarak Aldıkları Yardım Miktarı	183
Çizelge 3.44. Her Ay Düzenli Olarak Ne Kadar Nakit Yardımı Alıyorsunuz ile Almış Olduğunuz Sosyal Yardımların Sizi Daha Fazla Yoksullaştırdığını Düşünüyor musunuz Arasındaki İlişki	184
Çizelge 3.45. Sosyal Yardım Almadan Önceki Ekonomik Durumla Aldıktan Sonraki Ekonomik Durum Arasındaki Fark.....	186
Çizelge 3.46. Sosyal Yardımların Faydalanıcılarının Yardım Almaya Başladıktan Sonra Yoksulluklarında Azalma Olup Olmama Durumları	186
Çizelge 3.47. Her Ay Düzenli Olarak Ne Kadar Nakit Yardımı Alıyorsunuz ile Almış Olduğunuz Yardımlardan Dolayı Hanenizin Yoksulluğunda Bir Azalma Olduğunu Düşünüyor musunuz Arasındaki İlişki.....	187
Çizelge 3.48. Sosyal Yardım Faydalanıcılarına Göre Yardımların Ayni veya Nakdi Nitelikte Olması Durumu	188
Çizelge 3.49. Sosyal Yardımların Zorunlu Giderleri Karşılama Durumu.....	189
Çizelge 3.50. Yapılan Yardımlar Zorunlu Giderlerinizi Karşılama Yetiyor mu ile Size Göre Yoksulluğun En Önemli Sebebi Ne Olabilir Arasındaki İlişki.....	190

Çizelge 3.51. Sosyal Yardımların Yararlanıcılarca Hak veya Destek Olarak Algılanma Durumu	191
Çizelge 3.52. Aile Üyelerinden Biri ya da Birileri Düzenli Olarak Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor mu ile Size Göre Yapılan Sosyal Yardımlar Bir Destek mi? Yoksa Hak mıdır? Arasındaki İlişki	195
Çizelge 3.53. Yoksullukla Mücadele Kimin Görevidir	195
Çizelge 3.54. Yoksullukla Mücadelede Devlete Düşen Görev.....	197
Çizelge 3.55. Yoksulluktan Kurtulabilmek İçin Yardımlar Devam Mı Etmeli Yoksa Devlet Her Yoksul Aileden Bir Kişiyi İşe Mi Yerleştirmeli.....	198
Çizelge 3.56. Faydalanıcıların Son Üç Yıl İçerinde Yoksulluktan Kurtulabilmek İçin Ne Tür Faaliyette Bulduklarının Dağılımı	199
Çizelge 3.57. Katılımcıların Gelecekte Yoksulluktan Kurtulacaklarına İlişkin Algıları.....	200
Çizelge 3.58. Faydalanıcılara Göre Yoksulluğun Kader Olarak Algılanma Durumu ..	201
Çizelge 3.59. Sosyal Yardımların, Faydalanıcıların Geleceğe Güvenle Bakmaları Üzerindeki Etkisi	202

ÖN SÖZ

İnsanlık tarihi boyunca, bireylerin muhtaç durumda bulunmaları hep söz konusu olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Bu muhtaçlıklar, zaman ve mekana göre çeşitli şekillerde giderilmeye çalışılmıştır. İnsanların kendi kendilerine yetemeyip başkalarına muhtaç olma durumu, günümüz için de geçerliliğini korumuştur. Hal böyle olunca yoksullukla mücadele kaçınılmaz olmaktadır. Yoksullukla, teorikte birçok mücadele yöntemi olmasına karşın hemen her ülkede mücadele yöntemi olarak sosyal yardım uygulamalarına ağırlık verilmektedir. Yoksullukla, sosyal yardım aracılığıyla mücadele etmek bütün dünyada hakim anlayıştır. Zamanla, sosyal yardımlar yoksulluğu azaltma işlevinden uzaklaşmakta ve bir neden olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmayla hedeflenen, sosyal yardımların, yoksulluk üzerinde etkisinin incelenerek, sosyal yardımların, yoksulluğun nedeni mi? yoksa sonucu mu olduğunun Sivas örneğinde ortaya çıkarılmasıdır.

“Yoksulluğun Bir Nedeni Olarak Kamusal Sosyal Yardımlar: Sivas Merkez İlçe Örneği” isimli bu çalışma, teorik ve uygulama olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Çalışmanın, teorik kısımda yoksulluk ve sosyal yardım kavramları tüm yönleriyle ele alınarak dünyadaki ve Türkiye’deki boyutlarına yer verilmiş, uygulama kısmında ise sosyal yardımların yoksulluğun bir nedeni olarak nasıl belirdiği Sivas örneğinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Şüphesiz, böyle bir çalışma, sadece çalışmayı yapana ait olmayıp, çalışmanın arkasında görünmeyen birçok etmen olabilmektedir. Bu vesile ile öncelikle, bu çalışmada katkısı olan görünmeyen ellere ve çalışmaya katılarak samimi cevaplar veren Sivas Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından ve Sivas Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünden yardım alan, yoksulluğun ve sosyal yardımların öznesi durumunda bulunan, sosyal yardım faydalanıcılarına şükranlarımı arz ederim.

Gerek ders aşamasında, gerekse tez aşamasında bilgi taleplerime yoğun iş temposuna rağmen her zaman sabır ve güler yüzle karşılık veren, çalışmayı defalarca okuyan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA başta olmak üzere tez izleme ve savunma sınavı jürisindeki değerli hocalarım Prof. Dr. H. Bayram KAÇMAZOĞLU, Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM, Doç. Dr. Nuray KARACA ve Doç. Dr. Yıldız AKPOLAT’a teşekkürlerimi sunarım.

Diğer taraftan, öğrencileri olmaktan her zaman gurur duyacağım, bende akademik çalışma disiplini oluşturan ve Sosyolojiyi bende bir tutkuya dönüştüren çok kıymetli hocalarım Prof. Dr. Faruk KOCACIK, Prof. Dr. Ali ERKUL, Prof. Dr. Sezgin KIZILÇELİK, Doç. Dr. Mevlüt ÖZBEN, Yrd. Doç. Dr. Erem SARIKOCA ve Yrd. Doç. Dr. Ziyet BAHADIR'a minnet borçluyum.

Ayrıca çalışmayla ilgili olarak, kurumlarına ait verileri paylaşma nezaketinde bulunan Sivas Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile Sivas Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü değerli yönetici ve çalışanlarına müteşekkirim.

Yine çalışmanın her aşamasında desteklerini gördüğüm Yrd. Doç. Dr. Erol BULUT, Yrd. Doç. Dr. Enis Baha BİÇER, Öğr. Gör. Abdullah MISIRLIOĞLU ve çalışmayı okuma zahmetinde bulunarak düzelteleri yapan Gülay MISIRLIOĞLU'na en içten teşekkürlerimi sunarım. Elbette kesintisiz sürdürdüğüm ilkokuldan doktora öğrenciliğim de dahil olmak üzere eğitimime katkıda bulunan tüm hocalarıma, kısıtlı olanaklara karşın benim bugünlere gelmemde hem manevi hem de maddi imkânlarını sonuna kadar seferber eden anneme ve babama, çalışma boyunca gösterdiği sabır ve sağladığı kolaylıklardan dolayı eşime ve “yine mi tez çalışıyorsun” demesine rağmen çalışmaya devam edip ona zaman ayıramadığım hayatımın Bilge'sine ne kadar teşekkür etsem azdır.

GİRİŞ

Yoksulluk, insanca yaşama hakkını ortadan kaldıran toplumsal ve ekonomik sorunların başında gelmektedir. Yoksulluğun boyutlarının ortaya konulması ve yoksulluğa neden olan faktörlerin irdelenmesi, ekonomik olarak sürdürülebilir ve ahlaki olarak kabul edilebilir politikaların geliştirilip uygulamaya konulmasında büyük önem taşımaktadır. Günümüzde küreselleşme ve bunun doğal sonucu Neo-liberal politikaların yaygınlık kazanmasına bağlı olarak yoksulluğun kronik bir hal aldığı görülmektedir. İnsana yapılan beşeri yatırımların yetersizliği, bilgi ve teknoloji üretme kapasitesinin düşüklüğü, yeni istihdam alanların açılmaması, yetersiz kurumsallaşma düzeyi, ucuz emeğe dayalı üretim yapısından katma değeri yüksek ürünlerin ağırlıklı olduğu üretim yapısına dönüşümü sınırlamaktadır. Neo-liberalizmin bir sonucu olarak sosyal devlet anlayışının terk edilmesi adil bir gelir dağılımı bölüşümünü engellemektedir. Devletin ekonomideki ve toplumsal yaşamdaki rolünün giderek azalması, özelleştirmelerin yaygınlık kazanması, eğitim, sağlık gibi kamusal hizmetlerin piyasaya bırakılması, emek kesiminin örgütlenme düzeyinin geriletilmesi, yoksulluğun bir miras olarak gelecek kuşaklara aktarılmasına neden olmaktadır.

Yoksulluğun kronik bir hal alması ister istemez onu mücadele edilecek toplumsal sorunlar içinde ilk sıraya taşımaktadır. Hal böyle olunca ülkelerin aklına mücadele yöntemi olarak ilk sosyal yardımlar gelmektedir. Sosyal yardımlar geçmişten günümüze kadar her toplum içerisinde var olan bir uygulamadır. Geçmiş çok eskilere dayanan sosyal yardımlar son 30 yıllık süreçte ülkelerin yoksullukla mücadele politikalarında adından sıklıkla söz ettirir olmuştur. Teorik olarak yoksullukla mücadelenin önemli araçlarından biri kabul edilen, kamunun sunduğu hizmet boyutuyla sosyal yardımlar, muhtaç durumda bulunan kişilere devlet tarafından karşılıksız olarak yapılan ayni ve nakdi desteklerdir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sosyal yardımlar, siyaset yapanların en fazla gündeminde olan konulardandır. Bunun gündeme gelişi seçim-seçmen-politikacı bağlamında sürekli var olan denklem olmakla beraber, son yıllarda sosyal yardımın Türkiye’de iktidar-muhalefet, kamu sivil-toplum, seçmen-seçilen bağlamında daha çok yer edinmeye başladığı söylenebilir. Son zamanlarda siyasetçilerin seçmenleriyle iletişim kurmalarında sosyal yardımlar önemli bir iletişim kanalı olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Bununla beraber bazı siyasetçiler bir anlamda sosyal yardımları siyasallaştırarak, oy avcılığı yapmaktadırlar. Bu durum doğal olarak sosyal yardımların yoksullukla mücadele alanındaki etkinliği tartışmasını ortaya çıkarmaktadır.

Yoksullukla mücadelede araç olarak düşünülen kamusal sosyal yardımların yoksulluk üzerindeki etkilerini “Sivas Merkez İlçe Örneği”nde ortaya koyma çalışması bu çalışma ile amaçlanan, Sosyal yardımlar yoksulluğun bir nedeni mi? Sosyal yardımları yoksullukla mücadelede araç mı? Sosyal yardımlar çalışmaya engel mi? Faydalanıcıların sosyal yardım almadan önceki ekonomik durumları ile şimdiki ekonomik durumları arasında fark var mı? Sosyal yardımlar faydalanıcıların yoksulluklarını artırıyor mu? Sosyal yardım alanlara göre yoksulluğun en önemli sebebi nedir? Sosyal yardımlar kişilerin oy verme tercihleri üzerinde etkili mi? Sosyal yardımlar, faydalanıcıların geleceğe güvenle bakmasını sağlıyor mu? gibi sorulara cevap aranmaktadır.

Yukarıdaki sorulardan açıkça anlaşılmaktadır ki, bu çalışma, “yoksulluğun nedeni olarak kamusal sosyal yardımlar”ı ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu amaçla Sivas Merkez İlçede oturan ve Sivas Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile Sivas Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünden yardım alan 400 kişilik örneklem grubuna anket uygulaması yapılmıştır. Yapılan bu çalışma ile sosyal yardımların olumsuz etkilerine dikkat çekerek, sosyal yardımların yoksulları daha fazla oranda nasıl yoksullaştırdığını, onları kronik yoksul konumuna nasıl getirdiğini, sosyal yardım bağımlılığının nasıl oluştuğunu, sosyal yardım alanların zamanla yardım almaya bağlı olarak çalışma hayatından nasıl koptukları ortaya konulmuştur.

“Yoksulluğun Bir Nedeni Olarak Kamusal Sosyal Yardımlar: Sivas Merkez İlçe Örneği” isimli teorik ve uygulamalı olan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde yoksulluk konusu kavramsal düzeyde ele alınmıştır. Yoksulluk kavramı farklı bakış açıları çerçevesinde tahlil edilerek çalışmada yoksulluk kavramından ne anlaşıldığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yoksulluk tek bir türde olmayıp farklı şekillerde toplumsal hayata tezahür etmektedir. Bu nedenle yoksulluğun farklı türleri çalışmanın ulaşmak istediği amaç bağlamında ele alınmış ve mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk, kronik yoksulluk, çalışan yoksullar, köy ve kent yoksulluğu gibi yoksulluk türleri incelenmiştir.

Yine birinci bölüm dâhilinde yoksulluğun nedenleri ele alınmıştır. Yoksulluk sorunu farklı boyutları olan bir sorun olup tek bir nedene dayalı olarak açıklama gayreti eksik açıklama olacaktır. Yoksulluğu ortaya çıkaran nedenler tek bir neden olmayıp birçok nedendir. Yoksulluğun birçok nedeni olduğu gerçeğinden hareketle, yoksulluk gelirin adaletsiz dağılımı, işsizlik, eğitim, nüfus, göç, sosyal yardımlar gibi faktörler çerçevesinde incelenmiştir. Bu nedenler içerisinde özellikle sosyal yardımlar konusu teorik düzeyde ele alınarak, sosyal yardımların neden yoksulluk nedeni olarak algılandığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan yoksulluk sorunu beraberinde mücadele yöntemini getirmektedir. Çalışmanın bu bölümünde yoksullukla nasıl mücadele edilmesi gerektiği de incelenmiştir. Ayrıca yoksulluk mücadele edilmesi gereken bir sorun olmasının yanı sıra toplumsal yapının devamı yönünde fonksiyonel olarak gören görüşler de olup, yoksulluğun neden toplumsal yapı için gerekli olduğu tartışması yapılmıştır.

Sürekli bir biçimde yoksulluğun tüm Dünyayı etkileyen bir problem olduğu iddia edilmektedir. Bu nedenle Dünyada yoksulluğun şuan itibariyle geldiği nokta önem arz etmektedir. Bakıldığında son yıllarda “yoksulluk” birçok uluslararası kuruluşunda ilgi odağı haline gelmiştir. Örneğin Dünya Bankası her yıl yoksulluk raporları yayınlayarak, Birleşmiş Milletler yayınladığı kalkınma programları ile yoksulluk sorunun dünyada geldiği noktaya dikkat çekmekte ve çözüm önerileri oluşturmaktadırlar. Fakat sorun üzerinde bu kadar çok durulmasına karşın hala kalıcı çözümler üretilebilmiş değildir. Diğer taraftan Türkiye’de de durum dünyadan farklı değildir. 1980’lerden sonra yoksulluk problemi tüm hükümetlerin ilk gündem maddesi olmasına karşın etkin bir çözüm üretildiğinden bahsetmek mümkün değildir. Yalnızca geçici çözümlerle sorun ötelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde yoksullukla mücadele aracı olarak kabul edilen sosyal yardımlar ele alınmıştır. Öncelikli olarak bu bölümde sosyal yardımlar kavramsal düzeyde teorik olarak ele alınmıştır. Zaten ne zaman yoksulluk konusu gündeme gelse ardından sosyal yardımlar gelmektedir. Sosyal yardımlardan ne anlaşıldığı ve bu çalışma boyunca sosyal yardım kavramından ne anlaşılması gerektiği farklı bakış açıları çerçevesinde ele alınmıştır. Diğer taraftan Liberal, Muhafazakâr, Sosyal Demokrat ve Akdeniz Refah Rejimi ideolojilerin sosyal yardımlara nasıl yaklaştıkları ele alınarak bir anlamda ideolojiler açısından sosyal yardım ele alınmıştır. Ayrıca sosyal yardımlara

kimileri olumlu bakış açısıyla, kimileri ise olumsuz bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Çalışmada görüldü ki, sosyal yardımlar kimilerince yoksullukla mücadelede temel aktör olarak ele alınırken, kimileri tarafından da tembelliği artırması, kişiyi iş gücü piyasasının dışına çıkarması ve yoksulluğu kronik hale getirerek yoksulluğun nedeni olarak ele alınmıştır. Diğer taraftan, Dünyada ve Türkiye’de uygulanan sosyal yardım sistemleri, sosyal yardım türleri ve bütçe durumları ortaya konularak analiz edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü uygulama aşaması olup, öncelikle Sivas ilinin sosyo-ekonomik yapısı irdelenerek, Sivas’ta kamusal sosyal yardım yapan kurumların yapısı ve yaptıkları yardımlar istatistiki olarak incelenmiştir. Yine bu bölümde çalışma kapsamında tesadüfi olarak seçilen 400 kişilik örneklem grubuna uygulanan anketin verileri düz ve çapraz tablolar halinde sunularak yorumlanmıştır.

Çalışmanın sonuç kısmında ise genel olarak değerlendirme yapılmış ve çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

Yapılan bu çalışma ile sosyal yardımların yoksulluğu önleyici işlevinde sapmaların yaşandığı, sosyal yardımların kişileri daha fazla sosyal yardımlara bağımlı hale getirerek onları kronik olarak yoksullaştırdığı, yalnızca sınırlı grup üzerinde etkili olduğu, çalışabilecek durumda bulunan nüfusa yapılan yardımların, onların yoksulluğunun temel nedeni olduğu, sosyal yardım alan kişilerin gelecek kaygısı yaşadıkları, sosyal yardımların siyasallaşma eğilimi gösterdiği, yardım alanların yapılan yardım uygulamalarından memnun olmadığı, düzenli bir sosyal yardım sisteminin mevcut olmadığı, yapılan yardımların, niteliği, türü ve düzenliliği konusunda ciddi sıkıntıların yaşandığı, sosyal yardım alanında temel konu olan muhtaçlık tespitinde belirsizliklerin olduğu bu belirsizlikten kaynaklı olarak, yardımların sürekli olarak istismar edildiği, sosyal yardım sisteminin gerçek anlamda muhtaç olan kişilere ulaşamadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK OLGUSUNA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. YOKSULLUĞUN KAVRAMSAL BOYUTU

1.1.1. Yoksulluk Nedir?

*Bütün çağlar boyunca bir yere bağlı
olmayan saf farklılığın
“ortak adı” yoksulluktur.
Yoksul, çaresiz, dışlanmış, bastırılmış
ve sömürülmektedir; ama yine de yaşar!
Yoksul hayatın ortak bölüneni, çokluğun
temelidir*

(Hardt ve Negri, 2003: 174).

Yoksulluk ile ilgili kavramsal tartışmaya başlamak kuşkusuz, kavramın insanlık tarihi kadar eski olduğu tartışmasına dayanır ve eskiye dair birkaç söz söylemeden de geçilemez. Bu bağlamda, tarihin her döneminde insan zihnini meşgul eden yoksulluk, özellikle de 17. yüzyılla birlikte hem sosyologların hem iktisatçıların hem de siyaset bilimcilerin gündemine dâhil olmuştur. Eş deyişle, yoksullukla ilgili tartışmalara girişi, 17. yüzyıl ile başlatmak en olası durumdur. 17. yüzyılda yoksullukla ilgili ilk tartışmalar, liberal düşünürler tarafından yapılmıştır. Liberal düşünürler yoksulluk tartışmasını, mülkiyet hakları ile ilgili olarak başlatmış ve sürdürmüşlerdir. Tartışmaların temelinde yer alan konu, mülkiyet-yoksulluk ilişkisidir. Bu ilişkinin ağırlık merkezinde ise yoksulluk ve yoksul hakları yer almıştır. Sözü edilen gerilim bakımından 17. yüzyıl liberal düşünürleri ile günümüzün yeni liberalleri arasında önemli benzerlikler dikkat çekicidir: Yoksulları dışlayan bir anlayışla piyasa ekonomisinin ve modern bir toplumun sürdürülebilmesi (Ashcraft, 1992) mümkün müdür? Modern toplum sürdürülemez ise ne olur? Mülkiyet hakkı tehlikeye girer mi? Geleneksel Liberal düşünürlerin yoksulluk sorununa eğilişleri ilk bakışta olumlu bir izlenim bıraksa da, bu eğilimin aslında bir gerilimden beslendiği açıktır. Piyasa ekonomisi ve modern toplumun sürdürülebilirliği tespiti ve bunun mülkiyet hakkıyla ilişkisi asıl olarak kutsal mülkiyetin korunması fikrine dayandırılmıştır. Dönemin liberalleri, geçimlik yaşam hakkını savunmuşlardır; çünkü geçimlik yaşam hakkı,

toplumsal düzenin güvenliği açısından gereklidir (Şenses, 2009: 32). Kısacası, yoksullukla ilgili ilk tartışmalar ve yoksul haklarıyla ilgili ilk savunmaların arka planında mülkiyet hakkının korunması ve sürdürülmesi gereği yer almıştır.

Yoksulluk, kapitalizm ile beraber dünya ölçeğine yayılan bir sorun haline gelmiş ve kapitalizm dünya ölçeğine yayıldıkça, o oranda yoksulluk da derinleşmiştir. Yoksullukla ilgili olarak 17. yüzyıldan günümüze kadar binlerce çalışma yapılmış ve yapılmaya da devam edilmesine karşın soruna hala kalıcı bir çözüm bulunabilmiş değildir. Her ne kadar yoksulluğun önemli bir sorun olarak tartışılması 17. yüzyıla denk gelmiş olsa bile sorunun yoğun olarak hissedilmesi ve toplumsal bir nitelik kazanması sanayi devrimi ile birlikte olmuştur. 19. yüzyıl İngiltere’inde başlayıp günümüze kadar tüm toplumları etki altına alarak iktisat ve sosyoloji gibi disiplinler başta olmak üzere sosyal bilim yazınında güncelliğini korumaktadır (Eren ve Bahar, 2004: 37).

19. yüzyıldaki bireyci yoksulluk çalışmaları yoksulluğun, yoksulların kendilerinden kaynaklandığı vurgusunu yapmaktaydılar. Bireyin içinde bulunduğu ortamın ya da toplumun yoksulların gereksinimlerini karşılamak gibi bir yükümlülükleri yoktu. Genel olarak, Liberalizm tarafından savunulan bu düşünceye göre yoksulluk, yoksulların bireysel tembellik, kötü seçim, yetersizlik ve doğal yetersizlik (Oktik, 2008: 53) gibi özelliklerinin sonucu olarak ortaya çıkar. Özellikle 19. yüzyılda oldukça moda olan bireysel teoriler, yoksulun toplumun sırtında bir kambur olduğunu iddia eder ve yoksulun birey olarak sorumluluğunu toplumun değil kendisinin almasını ister (Haralambos ve Holborn, 2001: 85). Spencer, Malthus, Bentham gibi sosyolog ve iktisatçılar liberal yaklaşımın yoksulluğa bakış açısının temel argümanlarını henüz on dokuzuncu yüzyılda kurmaya başlamışlardır.

İngiliz sosyolog Herbert Spencer da diğer İngiliz sosyologlar gibi, yoksulluk gibi toplumsal sorunların kaynağını topluma bağlayamayacakları veya bağlamayacakları için bu kaynak zorunlu olarak bireylerin kendi içinde bulunuyordu (Ritzer, 2013: 32). Yoksulluk sorununa, diğer liberal düşünürler gibi, Spencer da bireyci bakış açısıyla yaklaşarak, yoksulları şiddetle eleştirirken, yoksulluk içinde yaşayan “zavallı birey”e ilgi gösterenlerin görüşlerini kabul etmemekteydi. Spencer’e göre “sefiş yaşam” sürenlerin eylemlerini engellemek için onlara yardım etmek doğal değildi. Hatta daha da ileri giden İngiliz sosyolog, çalışmayıp tembellik eden yoksullara yemek dahi

verilmemesi gerektiğini savunuyordu. Ona göre devlet, bireylerin yaşamına mümkün olduğu kadar az müdahalede bulunmalıdır. Bu nedenle de, İngiliz Yoksulluk Yasası'na karşı bir duruş sergileyerek, eğer devlet, yoksullara minimum miktarlardan biraz fazla yardım yaparsa, tembellik ve ahlaki bozukluğun toplumun tamamına yayılacağını öne sürmekte ve bunun sonucunda evrimsel mekanizmanın ölümcül bir biçimde altüst olacağını ifade etmektedir (Coser, 2013: 105). Bu durumda bireyler kendi yaşamlarını sürdürmek için çalışmayı benimsemek yerine kendilerine sunulan kolay yaşamı tercih edebilirlerdi (Oktik, 2008: 29).

Sosyal Darwinizm'in "en iyi olanın yaşaması" (Torun, 2013: 137), "güçlü olanın yaşamını sürdürmesi" ve "en iyi uyum sağlayanın hayatta kalması" gibi argümanlarını savunan ve bir anlamda da Sosyal Darvinci (Ritzer, 2013: 33) olan Spencer'e göre, toplumun gelişmesi ve başarılı olması isteniyorsa güçlü olan ve çok çalışanların gücünün karşılığı olan ödüle sahip olmasına izin verilmeliydi (Oktik, 2008: 29). Ona göre "güçsüz, yetersiz ve tembel yoksul, hak ettiği yaşama mahkûm edilmeliydi. Yoksulluk olmadan, çalışmak için ödül ortadan kalkacağından, yoksulluk toplum için bir gereksinmeydi" (Haralambos ve Holborn, 2001: 86).

Yoksulluğa ve yoksullara karşı oluşun Spencer'da olduğu gibi bir örneği de *Robinson Crusoe ve Moll Flanders* romanlarının yazarı Daniel Defoe'de görülmektedir. Defoe'ya göre "sadaka vermek hayırseverlik değildir ve yoksulları istihdam etmek ulusa zarardır" (Polanyi, 2005: 165). Ona göre yoksulluğun kaynağı Spencer'da olduğu gibi işsizlik değil ahlakidir. Açık bir ifade ile yoksulluğun nedenini Defoe yoksulların ahlaksızlığına bağlamaktadır. Eş deyişle yoksulluğun nedeni, yoksulların tembellikleri, lüks tüketim merakları, verilen işi beğenmemeleri, aylıklığı çalışmaya tercih etmeleri, ellerine geçen parayı kötü alışkanlıkları uğrunda saçıp savurmalarıdır. Bu nedenle yoksulları çalıştırmak üzere kurumlar oluşturmak, yasalar çıkarmak beyhude bir çabadır (Buğra, 2010: 42). Açıkça görülüyor ki Defoe da diğer liberal düşünürler gibi yoksulluğa ve dolayısıyla yoksullara şiddetle karşı çıkmakta ve onlar için yapılacak çalışmaların hiçbir işe yaramayacağından söz etmektedir.

Diğer taraftan Townsend ve Malthus açlığın terbiye edici rolünü gündeme getirerek adeta orman kanunu savunuculuğu yaparak, yoksulların kendi kaderlerine terk edilmeleri gerektiğini vurgulamaktadırlar. Townsend ve Malthus, "genel olarak

yoksulları çalışmaya itebilecek tek şey açıklıktır; ama yasalarımız hiç aç kalınmayacağını belirtiyorlar. Ama yasal sınırlamanın yanında bir sürü güçlük, şiddet, patırtı, gürültü yer alır; bu kötü niyet yaratır ve hiçbir zaman iyi kabul edilebilir bir hizmet sağlayamaz” (Polanyi, 2005: 171) diyerek, açıklığın yoksulluk yasalarına nazaran insanı daha fazla gayretli hale getireceğini savunmaktadırlar. Onlar, bir yandan da bir dizi duygusal argümanla yoksulun, zenginlerin merhametine bırakılmasının öneminden bahsederek bir anlamda yoksul yasalarına muhalefet etmişlerdir. Polanyi'nin aktardığına göre, Townsend, “yoksullar zenginlerin dostluğunu kazanma durumunda bırakıldığında, zenginler hiçbir zaman yoksulların dertlerini dindirme eğiliminden yoksun olmayacaklar”dır (Polanyi, 2005: 177) diyerek, bir anlamda yoksulların yasalar yerine zenginlere emanet edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

1970'lerde yoksullara ve yoksulluğa bu bakış açısını Milton Friedman gibi neoliberal iktisatçılar devam ettirmişlerdir. Özellikle Friedman'ın “bedava öğle yemeği diye bir şey yoktur” sözü üzerine temellendirdiği çalışma ve işsizlik sorunsalı, yoksulları, kendi iddiasının zorunlu bir girdisi olarak çalışmayı ve üretmeyi sevmeyen bireyler olarak kodlamaktadır. Buna göre yoksullar, ahlaki olarak zayıf, ekonomik olarak üretken olmayan ve tembel, psikolojik olarak özgüvensiz ve sosyolojik olarak da sapma davranışlarını sergileyen bir grup olarak değerlendirilir (Sallan-Gül; Gül, 2008: 73). Neoliberal bakış açısında yoksulluğun en temel çözümü, yoksul mahallelerin kapitalist sistemle bütünleşmesini sağlamakla mümkündür. Devlet eliyle yardım yerine ve ‘iş yok’ mazeretlerini ortadan kaldırmak için iş yerlerine yoksullara iş vermelerini sağlayıcı ve işgücü maliyetlerini düşürücü ekonomik ve mali önlemler önerilir (Sallan-Gül; Gül, 2008: 73). Neoliberal yaklaşıma benzer şekilde yeni muhafazakâr (Sallan-Gül; Gül, 2008: 58) görüşler de yoksulluğun nedenlerini mağdurda ararlar.

Yeni muhafazakâr yaklaşım yoksulluğu çalışma ahlak ve disiplininden yoksun olmayla ve yoksulluğun toplumun doğal bir parçası olmasıyla açıklamaya çalışır. Hayırseverliğin kurucu bir toplumsal yönelim olduğu yeni muhafazakâr anlayış, liberal teoriye paralel bir şekilde devletin ekonomik ve sosyal müdahalelerinin en aza indirgenmesi gerektiğini savunur. Sosyal devlet anlayışını köklü bir şekilde reddeden yeni muhafazakârlar, hak eden yoksullara gerektiği kadar yardımın hayırseverler tarafından yapılabileceğini savunurlar (Öztürk, 2013: 22). Anlaşıldığı üzere yeni

muhafazakâr bakış, yoksulluğu ortadan kaldırılabilecek bir olgu yerine içselleştirilip evcilleştirilecek bir yaşam zorunluluğu olarak görür.

Yoksulluk yalnızca Liberal ideoloji içerisinde tartışılan bir sorun olmayıp aynı zamanda Marksist ideoloji içerisinde de sıklıkla tartışılmıştır. Marksizm ile birlikte, yoksulluğu bireysel gören bir anlayıştan yoksulluğu toplumun bütününde arayan bir anlayışa doğru gelinmiştir. Eş deyişle yoksulluk sorunu Marksizm ile beraber toplumsal boyuta taşınmıştır (Üstün, 2007: 21). Yoksulluğun nedenleri, Marksist sosyologlara göre bireysel nedenler olmayıp, toplumsal nedenlerdir. Bu nedende yoksulluk sorununa toplumdan dolaşarak cevap aranmalıdır. Yani yoksulluk sorunu kapitalist sistemin ürünü olup, varlığı kapitalizmin varlığına bağlıdır. Marksist sosyolojide kapitalizmin özel bir yeri vardır. Yoksulluk, kapitalizmin varlığı için bir ön koşuldur. Kapitalizm, en yüksek kâr elde etmeyi amaçlayan bir sistem olarak kendi emekçilerine düşük ücretler uygun görmekte dolayısıyla da emeği sömürmektedir. Yoksulluk ise kapitalist emek piyasası tarafından üretilen bir şeydir. Zira bu sistem her zaman düşük emek gücü piyasasına ihtiyaç duyacaktır (Erdem, 2003: 69-70).

Marx'ın yoksulluğa yaklaşımı, genel olarak yoksulluğun kapitalistleşme sürecindeki tezahürü bağlamında şekillenirken aslında, yoksulluğun daha çok kapitalist sistemle birlikte önemli bir sorun haline geldiği temasını taşır. Toplumsal tabakalaşma kuramlarının klasik düşünürlerinden biri olan ve yaşadığı dönem itibariyle modern kapitalist toplum analizine en önemli katkıları sağlayan Marx'a göre insanlık tarihi, adına toplumsal sınıflar denilen ve büyük ölçüde ezenler ve ezilenler arasındaki uyumsuzluğu içerirken, diğer yandan da sadece iki uçlu bir kutuplaşmaya yönelerek, bu iki niteliğe sahip insan gruplarının kavgası ile belirlenen bir süreci anlatır (Aron, 2000: 122). Marx, sınıfı ise, insanların sermaye sahipliği ve üretim araçları ile ilişkisi bağlamında tanımlamaktadır. Kapitalizmde, dolaysız üretime el koyma ve kapitalistin müdahalesi olmaksızın, kendi adlarına üretimde bulunmayan kol işçilerinden oluşan bir toplumsal sınıfın yaratılması söz konusu olurken üretim araçlarının özel mülkiyeti, yatırımdan kâr sağlamak için işçileri sömüren (Turner, 1997: 59), yani işçileri mülksüzleştiren kapitalist sınıfın elinde toplanır.

Marx kendisinin, işçi sınıfına atfettiği tarihsel devrimci rolü kolaylaştıran proleterleşme süreçlerinin yaşanmasına ve kapitalist üretim tarzının gelişmesine paralel

olarak, nispi yoksulluğun artacağı öngörüsünde bulunur. Çünkü bu kapitalistleşme süreci Marx'a göre, serbest çalışanlar ve küçük ölçekli iş sahiplerinin işlerini kaybetmesine neden olmuş ve giderek yoksullaşmaları sonucunu beraberinde getirmiştir (Edgell, 1998: 15). Emekçi sınıf modern dönemde, sanayinin gelişmesi ile birlikte yükseleceği yerde, kendi sınıfının varlık koşullarının daha da altına batmıştır. Bu bağlamda Marx, burjuvazinin toplumda artık egemen sınıf olmaya layık olmadığını ifade eder. Zira burjuvazi, ezilenlere sağlanan koşulları, kapitalist dönemde devam ettirememiştir. Dolayısıyla da burjuvanın varlığı artık toplumla bağdaşmamaktadır (Marx ve Engels, 1998).

Genel olarak denilebilir ki, Marksist ideolojiye göre, özelde kapitalist toplumlardaki yoksulluk, yalnızca kapitalist ekonomiden doğan eşitsizlik sistemine paralel olarak anlaşılabilir. Bu tasavvura, göre söz konusu toplumlardaki tüm kaynaklar, üretim gücünü kendisinde bulunduran azınlığın elindedir. Boyun eğen sınıfın üyeleri ise emeklerini belirli bir ücret karşılığında satarak aslında sömürülmekte ve git gide yoksullaşmaktadırlar.

Alman sosyolojisinin önemli isimlerinden birisi olan Max Weber, kendi sosyolojik teorisi içerisinde iktidar ve güç konularına ayrı bir önem atfetmekte ve yoksulluğu bu bağlamda ele almaktadır. Weber, biraz da Liberal geleneğe yaklaşarak, bir anlamda yoksulluk sorununun nedenleri bireysel özelliklerde aramaktadır. Sınıf, statü ve politik parti ile temellenen üç boyutlu bir tabakalaşma kuramının sahibi olan Weber (2002: 269), egemen, orta ve çalışan sınıflar arasındaki karmaşık farklılaşmayı da kapsayan çoğulcu bir tabakalaşma sistemi geliştirmiştir. Weber'e göre kapitalist toplumlardaki tabakalaşma sistemi, çalışan sınıflar, küçük burjuvazi, entelijensiya ve son olarak mülkiyet ve eğitime göre ayrıcalıklı bir konum işgal eden bir sınıftan (girişimciler vb.) oluşur (Swingewood, 1998: 220). Tabakalaşma kuramı içinde yer alan sınıf olgusu ise ekonomik bir olgu olmakla birlikte kişinin piyasadaki konumu ile belirlenmektedir. Sınıfı yaratan etmenin doğrudan doğruya ekonomik çıkar olduğunu ifade eden Weber (2002: 270), ayrıca, "mülk sahipliği" ile "mülksüzlüğün" tüm sınıfsal durumlar açısından temel kategorilere karşılık geldiğini savunmaktadır (Edgell, 1998: 22). Mülk sahibi sınıf, bu durumun getirdiği ekonomik farklılaşmayla belirlenirken, edinimci sınıfta ise temelde, piyasadaki hizmet sunma fırsatlarından yararlanma durumu belirleyici olmaktadır (Turner, 1997: 63).

Genel olarak, Weber'in, kendi ifadesi ile mülkiyet ve üretim biçimlerine göre belirlenen sınıf ve özel hayat tarzlarının temsil ettiği tüketim biçimlerine göre belirlenen statü (Weber, 2002: 286) tabakalamasında, bireyin kendisini konumlandıran bireysel özelliklere ayrıca önem atfettiği görülmektedir. Yoksulluk ise, bu bakış açısı bağlamında ele alındığında, bireyin pazardaki durumunu ve rekabete katılımını olumsuz yönde etkileyecektir. Sistemden ziyade bireylerin kendi bireysel beceri ve başarılarını, şans faktörünü de ekleyerek ele alan Weber'in aslında liberal düşünceye de biraz benzer biçimde, yoksulluğu bireysel özelliklere bağladığı düşünülebilir (Aksan, 2009: 49).

Günümüze doğru gelindikçe yeni muhafazakâr ve neo-liberal yaklaşımla belirli yönleriyle ortak olan yeni sağ yaklaşımın “bağımlılık kültürü” teorisinde ise vurgu, bireysel yetersizlikten çok refah devletinin cömert politikalarına kaydırılmıştır (Haralambos ve Holborn, 2001: 87). Buğra (2010)'nın da belirttiği gibi, refah devletinin ortaya çıkışı, gelişmiş kapitalist ülkelerde bir yandan devlet-toplum ilişkilerinin yeniden düzenlenişini sağlıyor; diğer yandan da bireyin toplumdaki konumuna dair farklı bir algıyla birlikte gerçekleşiyordu. Bu dönüşümün tarihsel arka planında ise Büyük Kriz'in ve onu izleyen İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı insani acılar ve toplumsal yıkım bulunuyordu (Buğra, 2010: 65). 1970'lere gelindiğinde petrol krizinin de etkisiyle özellikle sağ kanattan refah devleti uygulamalarına gelen eleştiriler sesini yükseltmeye başlamıştı. Ekonomik olarak hedeflenen başarıya ulaşamadığı ve kaynakların etkin kullanılmadığı bu eleştirilerin başında gelmekteydi. Devletin aşırı müdahaleci tavrı ve sosyal politika anlayışı da ekonomik krizlerin ve sosyal huzursuzlukların kaynağı olarak gösterilmekteydi. Marsland'a göre devletin refah dağıtımları işsiz kalma dürtüsü yaratır ve yarış basite alınarak eğitimde kendini geliştirme hevesi ortadan kalkar. Aslında Marsland, devletin sosyal yardımlarının “bağımlılık kültürü” yarattığını iddia eder. Marsland ayrıca sanayi yatırımlarının azaltılarak kamu harcamalarının artırılmasının zenginlik üretimini durduracağını belirtir (Haralambos ve Holborn, 2001: 87). Sonuç olarak Marsland yoksulları, yoksullukları için suçlamak yerine, onların devlet politikaları sonucunda yoksul hale geldiklerini savunmaktadır. Ona göre yoksulluğu ortaya çıkaran devletin finanse ettiği kamusal harcamalar ya da bir başka ifadeyle sosyal harcamalardır. Zaten Marsland bir yerde bütün yardımların değil, gerçekten ihtiyacı olmayanlara yapılan yardımların kesilmesi gerektiğini belirtir (Oktik, 2008: 31).

Diğer taraftan yoksulluk bir kültür bağlamında da ele alınmakta ve Oscar Lewis (1971) tarafından “yoksulluk kültürü” kavramı ortaya atılmaktadır. Yoksulluğu, yoksulların özelliklerinden ve davranış biçimlerinden hareketle açıklama biçimi bugün yoksulluk kültürü kavramıyla açıklanmaktadır. Lewis, Meksika ve Porto Riko’lu kent yoksullarıyla yaptığı araştırmalar sonucunda yoksulluk kültürünün bir nesilden diğerine aktarılan bir yaşam modeli olduğunu belirtmiştir (Oktik, 2008: 32). Daha genel bir tanımla yoksulluk kültürü, gelişmekte olan ülkelerin büyük kentlerine yapılan göçlerle oluşan sefalet mahallelerinde yaşayan insanların yoksulluklarının, onların yoksulluktan kurtulamamalarına yol açan davranış kalıpları geliştirmesine neden olduğunu ifade eden bir kavramdır (Erdem, 2003: 40). Yoksulluk kültüründe bireylerin ortak değer ve inançlarının nesilden nesile aktarıldığı düşünülür, bu nedenle Lewis yoksulluk kültürünü yok etmenin yoksulluğu yok etmekten daha zor olduğunu savunmaktadır. Yoksulluk kültürü yaklaşımına göre, yoksulluk kültürüne sahip bireylerin yoksulluğu ortadan kaldırması mümkün değildir. Yoksulluk kültürü var olduğu toplumsal sistem içerisinde yoksulluğun devamını sağlamaktadır (Lewis, 1971: LVIII).

Lewis, yoksulluk kültürüne sahip bireylerin özelliklerini şu şekilde ifade etmektedir: Öncelikle yoksulların arasında birlik-beraberlik duygularının olmayışı bu kültürün başlıca özelliği iken insanları yarı aç yarı tok yaşatan sosyal yardım sistemleri yoksulluk ve umutsuzluğu azaltacağı yerde devam etmesini sağlamaktadır. Düşük ücretler, devamlı işsizlik ya da dar gelir ise bireylerin mülk edinme olanağının ortadan kalkmasına, para biriktirememeye ve gıda maddelerini yeterince temin edememeye yol açar. Bu koşullar, özel eşyaların rehin verilmesi, çevredeki tefecilerden ya da faizle para veren insanlardan para alma, eski giysi ve eşyaları kullanma gibi olumsuzlukları ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca yoksulluk kültürünü benimseyenlerin çok azının refaha kavuştuğunu ifade eden Lewis; bu yaşam tarzına sahip olan yoksulların eğitim durumlarının eksikliğine, siyasi partilere üye olamadıklarına, ulusal refah kurumlarında istihdam edilmediklerine değinir. Bunlara ek olarak devletin kurumlarına ve temsilcilerine de güvenmeyen bu yoksul kesim dini kurumları da önemsememektedir (1965: LIV).

Türkiye’de yoksulluk kültürü üzerine ilk ciddi çalışma Orhan Türkdoğan tarafından 1973 yılında Erzurum gecekonduları üzerine yapılan *Yoksulluk Kültürü, Gecekonduların Toplumsal Yapısı* isimli çalışmadır. Türkdoğan, Lewis ile hemen

hemen aynı sonuçlara ulaşmıştır. Türkdoğan'a göre gecekonducularda yaşayan insanlar yoksulluk kültürüne sahiptirler. Yine Türkdoğan'ın (1977: 22) naklettiğine göre "Lewis tarafından ana çizgileriyle belirtilen yoksulluk kültürünün bu evrensel niteliğini, yaklaşık olarak (70.000) kişinin yaşadığı bölgemizde de gözlemek mümkündür". Görülüyor ki, Lewis'le aynı tespitleri ortaya koyan Türkdoğan'a göre, yoksulluk kültüründe, fertlerin ulusal kurumlarla bütünleşme olanaklarının yokluğu, aşağı seviyede toplumsal örgütlenmeye yol açmaktadır. Kırsal kesimden büyük kentlere göçenler aynı inançları, değerleri ve yaşam tarzları aynı olan insanlarla bir bölgede yaşarlar. Bu insanların temel özellikleri arasında sürekli geçim sıkıntısı, düşük ücret, eğitim-öğretim yetersizliği görülmektedir. Yoksulluk kültüründe kadercilik anlayışı da hâkimdir. Yoksulluk kültürünün varlığı toplumsal reform ve yenilik hareketlerini de engellemektedir. Çünkü yoksulluk kültürünü ortadan kaldırmak, yoksulluğu ortadan kaldırmaktan daha zordur (Türkdoğan, 1977: 19).

Yoksulluk ideolojilerin olduğu kadar dinlerin de ilgi odağı haline gelmiştir. Kimi dinler yoksulluğu, fakirliği Tanrıya ulaşmada bir araç olarak sunarken, kimi dinler ise yoksulluğun kaçınılması gereken bir olgu olduğundan bahsetmektedir. Hemen hemen tüm dinler mensuplarına fazla servet biriktirmeme konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Örneğin, Hint dinlerinden Caynizm'de ruhu doğum ve ölüm çarkının ebedi dönüşünden kurtaracak ve Nirvana'ya ulaştıracak olan beş şarttan birisi fazla mal biriktirme konusunda ihtiraslı olmamaktır (Sarıkçıoğlu, 2002: 191). Diğer taraftan, Budizm dinine göre de kişi servet biriktirme konusunda çok ihtiraslı olmamalı, ne zarara üzülmemeli ne de kâra sevinmemeli anlayışı egemendir. Konu rahiplere gelince biraz daha farklıdır. Zira Budist rahip hayatının üçüncü ve önemli kuralı fakirliktir (Sarıkçıoğlu, 2002: 191). Yani rahipler fakir oldukları ölçüde Tanrıya daha yakın olabilirler. Bu anlayışın benzeri Hinduizm içinde geçerli olup, kişi dünya nimetlerini ne kadar reddeder ve sefil bir hayat sürerse o derece Hindu Azizi haline gelebilir (Bilgin, 2003: 225). Görülüyor ki, Hinduizm'de, yoksulluk ya da sefil bir yaşam sürme özellikle tavsiye edilmektedir.

Hristiyanlık dininde yoksullara ve onların kurtuluşuna yapılan vurgu çok güçlüdür: "ne mutlu ruhta yoksul olanlara! Göklerin egemenliği onlarındır" ayeti Hristiyanlık dininin yoksullara verdiği önemi göstermektedir. Daha açık bir ifadeyle, aslında tüm zenginlerde yoksullar kadar Tanrıya yakın iken, yoksulların, zenginlere nazaran Tanrıya daha yakın olduğu söylenmektedir (Bilgin, 2003: 224-225). Ayrıca

ortaçağda Hristiyan dünyasında yaygın bir şekilde yoksulluğun dini yaşantıya daha uygun gören ya da dini tecrübe ile yoksulluğu özdeşleştiren ve bunu bir ibadet biçimi olarak, Tanrıya daha kolay ulaşma yolu gören hareketlerde ortaya çıkmıştır. Örneğin, 1170 yıllarda Lyon’lu Pierre Valdes, Matta İncili’ndeki, “eğer eksiksiz olmak istersen, git, varını yoğunu sat, parasını yoksullara ver... Sonra gel beni izle” (Bilgin, 2003: 227) sözünü bir emir olarak algılayıp, Hz. İsa’nın hayatı gibi sadakayla geçinen, fakir hayatına başlamış olması, Hristiyan dininde yoksulluğun zenginlikten daha değerli görüldüğüne bir örnektir. Diğer taraftan, Hz. İsa’nın Matta İncili’de “zengin bir kişinin göklerin egemenliğine girmesi güç olacak... Devenin iğne deliğinden geçmesi, zenginin Tanrı egemenliğine girmesinden daha kolaydır” (Bilgin, 2003: 231) sözleri Hristiyan öğretide yoksulluğu ve fakirliği öven zenginliği yeren bir anlayışın hâkim olduğundan söz etmek olasıdır. Fakat üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise, ortaçağda kilisenin aşırı bir biçimde zenginleşmesine karşın halkı yoksulluğa özendirmesi kilisenin toplum üzerinde baskı kurmaya çalışmasıyla açıklanabilir. Bunun sonucu olarak Marks ünlü cümlesi “Din toplumların afyonudur” sözünü söyleyecektir.

Günümüzde dinsel ve yoksulluk arasında kurulan ilişkinin özellikle İslamiyet söz konusu olunca iyice popülerleşen boyutları dikkate değer bilgi eksikliği içerisinde tartışılmaktadır. Bu anlamda iki farklı düşünce ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, yoksulluğu besleyen ana damarın dinsel olduğu yaklaşımı olup, bu yaklaşım da iddialarını desteklemek için ayetlerden hadislerden hareket etmektedir. Bu eğilime göre yoksulluğu yüceltmek ve onu bir “fazilet” şeklinde sunmak günümüze dek süregelen bir gelenek haline gelmiştir (Subaşı, 2003: 272-274). Tabi bu görüşü savunanlar, Hz. Peygamberin, şu duasına atıfta bulunmaktadır: “Ey Allah’ım fakir ve yoksullar arasında yaşamayı sürdürmemi, onlar arasında ölmemi ve onlar arasında dirilmeyi bana nasip eyle” (Aydın, 2003: 243). Her ne kadar bu ve buna benzer dualara rastlanıyor olsa da İslamiyet’in temel kitabı olan Kuran’da yoksulluğu öven, özendiren ya da özlenen bir değer olarak gören herhangi bir ayet bulunmadığı gibi sahih hadis de mevcut değildir (Güner, 2003: 256).

İkinci görüş ise, İslam’ı yoksulluk karşıtı bir söylemin karşısına yerleştirmekte ve İslam’ın yoksulluğu yeren bu oranda zenginliği özendiren rolünden bahsetmektedir (Subaşı, 2003: 274). Hz. Peygamber’den menkul sahih hadisler, fakirliği gerek ferdi, gerekse toplumsal yaşamda olumsuz etkileri bulunan, önemli bir tehlike ve tehdit olarak

değerlendirir. Hz Peygamber açık bir dille yoksulluğun istenmeyen ve sakınılması gereken bir olgu olduğuna işaret etmiştir. Nitekim kendisi bizzat “Allah’ım fakirlikten sana sığınırım...” (Güner, 2003: 256) şeklinde dua etmiştir. Allaha dua ederken, etrafındakilere de aynı duayı etmelerini söylemiştir.

Görülüyor ki, İslamiyet’te fakirlik özenilen bir durum olmayıp aksine kaçınılması gereken bir olgudur. Bu nedenle yukarıda değinilen birinci bakış açısının çok doğru olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. İslamiyet, yalnızca, zenginler tarafından Zekât müessesesi kanalıyla yoksullara yardım yapılmasını söylemektedir. Buradan da zenginlik karşıtı bir söylemin çıkması mümkün değildir. Kaldı ki, “hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya çalış, yarın ölecekmiş gibi ahirete çalış” hadisini bu anlamda okumak gerekir. Kısaca, İslamiyet çalışmayı özendirici, tembelliğe ve miskinliğe karşı, servet biriktirmeyi (zekâtını fakirlere vermek koşuluyla) teşvik edici, zenginliği öven, buna karşın yoksulluğu ise olumsuz etkileri olan sosyal bir tehlike olarak görmektedir.

Yoksulluk, birçok unsuru bünyesinde taşıyan çok boyutlu bir sorun olup kimilerince bireysel yeteneksizliğe bağlanırken, kimileri tarafından toplumsal biçime dönüştürülüp bütüncül açıklamalar ile çözümlenmeye çalışılmaktadır. Yoksulluğun bu çok boyutluluğunun farkına varan 16. yüzyılda yaşamış olan Juan Luis Vives’tir. Vives yoksulluğun birçok nedene bağlı olduğu gerçeğinden hareket ederek, yoksulluğu çoklu bir bakış açısı ile çözümlenmeye çalışmıştır (Bugra, 2010: 52). Daha açık bir ifade ile Vives yoksulluğu toplumların kendine has bir problemi olarak kabul ederek çözüm üretmeye çalışmıştır.

Tartışıldığı ilk günlerde gelişmiş ülke sorunu gibi duran yoksulluk, kapitalist sistemin yaygınlaşmasına paralel bir biçimde geri kalmış ülkelerinde gündemini oluşturmuştur. (Sallan-Gül, 2002: 107). Bugün, yoksulluk, giderek artması ve kalıcı olması nedeniyle, hem az gelişmiş hem de gelişmiş ülkeleri meşgul eden en önemli toplumsal sorun halini almıştır. Kısaca, yoksulluk, temelde azgelişmişlik sorunu olmakla birlikte, gelişmiş ülkelerde de önemli bir sorun alanı olarak gündemi meşgul etmektedir (Şenses, 2009: 18).

Nasıl ki, Lonra’da Charing Cross Köprüsü altında sabahlamak zorunda olan evsizler, cumartesi akşamları sütlü ürünlerin yarı fiyatına düşeceği beklentisiyle

Safeway mağazası önünde saatler beklemeyi göze alan yaşlı ve kimsesiz İngiliz kadınları, San Francisco’da orta halli bir lokantada yemek yiyenlere büyük bir kızgınlık ile gözlerini diken değişik renk ve ırktan aç ve düşkün insanlar, Bangladeş’te yeterince gıda alamadıkları için yolda yürümekte bile zorlanan insanlar ve medyadan Afrika’da açlıktan ölenlere ve son Hindistan depreminde yakınlarını, evini barkını yitirenlere (Şenses, 2009: 13-14) ait derin sefalet görüntüleri ister gelişmiş ister azgelişmiş tüm toplumların ortak bir kaderi haline geliyor.

Ülkemizde ise durum, yukarıda sayılanlardan çok farklı değildir. Bankamatik kulübelerinde sabahlamak zorunda kalan evsizler, akşam olunca mahalle pazarından çürüklerin içinden sağlam sebze ve meyve bulmaya çalışan yoksullar, değişik vesilelerle dağıtılan yardım paketlerini alabilmek için çamurlar içinde yuvarlananlar ya da Fatiha¹ suresi okuyanlar, ekmeği birazcık ucuza alabilmek amacıyla sabahın erken saatlerinde belediye ekmek büfeleri önünde bekleyenler, okuldan sonra çalışmak zorunda kalan çocuklar ve az bir ücrete uzunca bir zaman çalışmakta olan insanlar dünyadaki yoksulluk görünümü aratmayacak niteliktedir.

Yoksulluk kavramının üzerinde karar kılınmış, objektif, tek ve net bir tanımı yoktur. Geçinebilmek için gerekli olan ekonomik imkânlardan yoksun olan kişilere genel olarak yoksul denmektedir. Diğer bir deyişle, yoksulluk, belirli yaşam standartlarından mahrum kalmaktır. Yoksulluk, toplumsal refah düzeyi, toplumun yaşam seviyesinin mutlak veya görel olarak minimum bir düzeyinin altında kalan kişinin statüsü olarak tanımlanır. Daha özel bir tanımlama, “toplam gelirin yaşamı sürdürebilmek için gerekli olan minimum ihtiyaçları karşılayamaması” (Gürsel, Levent ve Selim, 2000: 95) şeklinde yapılabilir.

Yoksulluk, zamanla uluslararası kuruluşların da ilgisine mazhar olmuş, Birleşmiş Milletler ile Dünya Bankası gündemine dâhil olmuştur. Birleşmiş Milletler Kalkınma

¹ 05.10.2007 tarihinde Türkiye Yardım Sevenler Derneği Erzurum Şubesi, Ramazanla birlikte Lalapaşa Camii yanındaki merkezlerinde her gün gıda yardımı yapmaktadır. Sabah erken saatlerden itibaren çok sayıda kadın kuyruğa giriyor. Gruplar halinde dernek binasına giren kadınlar, yöneticilerin isteği üzerine Türkiye Yardım Sevenler Derneği kurucularına, başışta bulunanlara Fatiha okuyor. Şube Başkanı Şadi Zaimoğlu, "Zengin ile yoksul arasında bir köprü görevi yapıyoruz. Bu derneği kuran, yaşatan ve yardımda bulunanları unutmamak lazım. Yardım paketlerinden almaya gelenlerden, derneğin kurucularına, buraya maddi ve manevi destekte bulunanlara bir Fatiha okumalarını istiyorum, çok mu? (www.ensonhaber.com).

Programında (UNDP) verilen tanıma göre yoksulluk, kişinin sahip olduğu gelirin, günlük alması gereken gıdaya, ve gıda dışındaki ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması durumudur (UNDP, 1993: 225). Yine Avrupa Birliği tarafından yoksullar, ellerindeki maddi, sosyal ve kültürel kaynakların Avrupa Birliği'nde üye olan tüm devletlerde kabul edilen, asgari yaşam tarzına uyum sağlamaya elverişli olmayanlar olarak tanımlanmıştır (European Union, 1985: 13). Dünya Bankası ise yoksulluğu; açlık, hastalık başlangıcı, okula gidememek ya da nasıl okuyacağını bilememek, işinin olmaması, günlük yaşam sürdürülmesi, gelecek korkusunun bulunması, çocuk ölümlerin fazla olması, güvence eksikliği, güçsüzlük ve özgürlükler bakımından sınırlandırılmış olması (World Bank, 2010) olarak tanımlamaktadır.

En yalın biçimiyle yoksulluk, ortalama gelire sahip kişiye göre daha az gıda, ısınma ve giyim harcaması yapmak (Oppenheim ve Harker, 1996: 4-5) olarak tanımlanmaktadır. Diğer taraftan yoksulluk, normal yaşam olarak kabul edilen her şeyden mahrum kalma demektir. İnsan yaşamının istenilen düzeyde olmaması demektir. Bu durum, kendini beğenmeme, kendini değersiz görme, utanç ya da suçluluk duyma ile sonuçlanır (Çamur-Duyan, 2011: 2). Yoksulluk, ayrıca, mevcut toplumda mutlu bir yaşamı ifade eden tüm imkânlardan yoksun kalmak ve hayatın sunduğunu alamamak anlamına da gelir (Bauman, 1999: 60). Bir başka tanımlama da ise yoksulluk ile maddi kaynaklardan bazen de kültürel kaynaklardan yoksun kalındığını (Marshall, 1999: 825) ifade etmektedir. Tanımlamalardan da anlaşılıyor ki yoksulluğun ekonomik sonuçlarından ziyade birçok psikolojik sonuçları vardır.

Yoksulluk içerisinde sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel ve psikolojik unsurları barındıran çok yönlü bir kavramdır. Bu nedenle yoksulluk problemini tek bir nedene bağlı olarak açıklamak mümkün değildir. Durkheim (1994: 166), “Bir toplumsal olgunun belirleyici nedenini bireysel bilinç halleri arasında değil, ondan önceki toplumsal olgular arasında aramak gerek...” der. Buradan hareketle yoksulluğu bir nedene açıklamak yerine birçok boyutu içerisinde farklı tanımlamaları ile ele almak gerekir. Ancak bu şekilde yoksulluk sorununa kalıcı bir çözüm üretebiliriz.

Hobsbawn yoksulluğun üç anlamı olduğu kanısındadır (Akt.: Çigdem, 2007: 206): “toplumsal yoksulluk, sefalet ve moral yoksulluktur. Toplumsal yoksulluk, yoksulluğun sadece iktisadi ölçütlerle değil aynı zamanda bağımlılık, sömürü ve aşağılık hissine

bağlı olarak var olduğuna işaret eder. Bu düzeyde yoksulluk görelî olarak tanımlanabilir; çünkü burada yoksulluk iktisadi girdiye rağmen var olur. Sefalet ise, verili bir toplumda minimum yaşama standardının altında bulunma ve başkalarının yardımına bağımlı kalma durumudur. Moral yoksulluk, sefalet ve toplumsal yoksulluğun bir sonucu olarak var olur. Moral yoksulluk, yoksulların kendilerine ilişkin algıları olup kendilerini nasıl hissettikleri ile ilgili bir kavramdır”. Çalışmanın ileriki bölümlerinde üzerinde durulacağı üzere, sefalet kavramı mutlak yoksulluk, toplumsal yoksulluk kavramı görelî yoksulluğu ve moral yoksulluk kavramı ise öznel yoksulluk kavramlarını çağrıştırmaktadır.

Diğer taraftan, günümüzde ise yoksulluğu yalnızca gelir yoksulluğu olarak görmeyip kapasite yoksulluğu olarak gören tanımlamalarda vardır. Sen (2004: 133)’e göre; “insan kapasitelerinin gelişmesi, üretkenlik ve kazanma gücünün genişlemesiyle birlikte gider. Bu ilişki, kapasite gelişiminin insan yaşamını zenginleşmesine ve insan yoksunluklarının hem sıklık hem de yoğunluk bakımından azalmasına doğrudan ve dolaylı olarak katkıda” bulunmaktadır. Diğer bir deyişle yoksulluk, insanın kendisine bağlanan bir olgu olarak tanımlanmakta ve yoksulluktan kurtuluş olarak da insanın kendisini geliştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Yine Sen ile aynı çerçevede, Işık ve Pınarcıoğlu (2009: 72)’nin belirttiklerine gibi yoksulluk, yoksulların “yaşamlarını iyileştirebilecek ‘yapabilirliklerini’ kısmen ya da tamamen yitirmesiyle de ilgilidir”.

Yoksulluk, genel olarak yeterli kaynak ve gelir sahibi olmama durumuyken, insan yaşantısının onurlu bir şekilde sürdürülebilmesi için gerekli olan gıda, su, giyim, barınma, yakacak, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve güvenlik gibi temel insani ihtiyaçlardan yoksun olmak olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda yoksulluk, sosyal, politik ve psikolojik alanlarda yetersizlik olarak da kabul edilebilir (Oktik, 2008: 25). Diğer taraftan, Adam Smith, yoksulluğun toplumsal yönüne dikkat çekerek, yoksulluğun aynı zamanda “toplum içine utanmadan çıkabilme” (Akt.: Semerci, 2010: 3) olduğunu söylemektedir. Yoksulluğu bir “insan hakkı ihlali” (Semerci, 2010) olarak gören tanımlamalar da yapılmaktadır.

Yoksulluk, statik değil dinamik bir olgudur. Ortaya çıkış koşulları bakımından bölgeden bölgeye ülkeden ülkeye farklı özellikler göstermektedir. Bu nedenle herkesin üzerinde fikir birliği sağladığı bir yoksulluk tanımlaması yapmak mümkün değildir.

Hatta aynı şehirde bile farklı yoksulluk tanımlamaları yapılabilmektedir (Ersoy ve Şengül, 2002: 10-11). Dolayısıyla hem yoksulluk tanımlamalarında hem de özel alan araştırmalarında farklılıkların olması doğaldır. Bu farklılıkların olması yoksulluğun doğasıyla ilgilidir. Temelinde insan olan bir olgunun genel geçer bir tanımını yapmak mümkün değildir. (Açıkgöz, 2013: 37).

Görüldüğü gibi birçok yoksulluk tanımlaması yapılmakta ve her tanım yoksulluğa farklı bir bakışla yaklaşmaktadır. O zaman denilebilir ki aslında zor olan yoksulluğu tanımlamaktan ziyade, yoksulluğun farklı boyutları ile ortaya konulmasıdır. Yoksulluğun farklı boyutları beraberinde farklı yoksulluk tanımlamalarını ortaya çıkarmaktadır. Yapılan bu tanımlamalardan yola çıkarak yoksulluğu; *“insanların bir takım ekonomik, sosyal, politik ve psikolojik faktörlere bağlı olarak, hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan temel gereksinimlerini karşılayamamaları durumu”* olarak tanımlamak mümkündür.

Buraya kadar anlatılanları toparlayacak olursak, yoksulluk ilk insanın var olduğu Âdem'den bugüne kadar dünya toplumlarının gündemi meşgul eden en önemli toplumsal sorundur. Yoksulluğa olan ilgi tarihin her döneminde çok yoğun iken özellikle 17. yüzyılda bu ilginin sosyal bilim alanına kaydığını görmekteyiz. Başta Liberal bakış açısına sahip düşünürler olmak üzere, Neo-liberaller, Marksistler, Yeni Muhafazakârlar gibi birçok düşünür tarafından ele alınmıştır. Kimleri yoksulluğu bireyin yeteneksizliğine bağlarken, kimileri bireyin tembelliğine, aylaklığına, kimileri toplumsal yapıda egemen olan ekonomik sisteme, kimileri ise toplumun benimsediği dini inanca bağlamaktadır. Fakat herkes soruna bulunduğu noktadan bakmakta ve doğaldır ki eksik açıklama yapmaktadır. Daha açık bir ifade ile İngiltere'de var olan yoksulluk ile Türkiye'de var olan yoksulluk aynı değildir. Temelde bir birinden farklıdır. Bu nedenle de tek bir bakış açısı ile iki ülkedeki sorunu çözmek mümkün değildir. O halde yapılması gereken, yoksulluk sorununu her toplumun kendi mevcut yapısı içerisinde çözmektir.

1.1.2. Yoksulluk Türleri

Yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olması tanımlarının da farklılaşmasına sebep olmuştur. Her tanım yoksulluğu farklı açıdan ele almıştır. Tanımlarda bu kadar

farklılığın olması kuşkusuz yoksulluğun bir hayli karışık bir sorun olmasından ileri gelmektedir. Zaten çok karmaşık bir problem olmasaydı, bugün üzerine bunca çalışma yapılmasına karşın sorun ilk günkü gibi tazeliğini koruyamazdı. Tanımların bu kadar çok olması, birçok yoksulluk türünün de ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kimileri yoksulluğu “mutlak yoksulluk”, “görelî yoksulluk” “kırsal ve kentsel yoksulluk” gibi kavramsallaştırmalar çerçevesinde açıklarken kimileri ise “kronik yoksulluk”, “yeni yoksulluk”, “insani yoksulluk” gibi kavramlarla soruna çözüm bulma gayreti içerisinde. Kuşkusuz yoksulluk farklı biçimlerde toplumsal yaşama tezahür etmektedir. Bu nedenle bu kadar çok yoksulluk türünün ortaya konulması soruna farklı açılardan çözüm arama gayretinin bir sonucudur.

1.1.2.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk

Yoksulluğun mutlak ve görelî yoksulluk olarak ayrılması yaygın bir eğilimdir. Mutlak yoksulluk, bireyin/hane halkının yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamamasıdır (Bahadır ve Daşlı, 2010: 490). Mutlak yoksulluk, genel olarak insanların, biyolojik anlamda hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan gıda, barınma ve temel sağlık hizmetleri gibi temel insani gereksinimleri karşılamak için gerekli olan minimum gelirden mahrum olma durumudur. Bu anlamda mutlak yoksulluk kavramı ile maddî kaynaklardan yoksun olma ya da türlü nedenlerden dolayı erişememe ön plana çıkarken (Erdem, 2006: 327; Kuyurtar, 2003: 111; Uçar, 2011: 10; Ören, 2013: 105) aynı zamanda bu yoksulluk halinin evrensel olarak geçerli görülmesi söz konusudur. İnsanın geçimlik standartlarının aynı yaş ve fiziksel özellikleri taşıyan bütün insanlar için, nerede yaşadıkları fark etmeksizin benzerlikler taşıdığı düşüncesinden hareketle, belirtilen standardın altına düşen bireyler yoksul olarak kabul edilir (Giddens, 2000a: 309).

Genellikle yoksulluk tanım ve ölçümlerinde hâkim yaklaşım olarak kabul edilen mutlak yoksulluk yaklaşımın tarihsel geçmişi 19. Yüzyıl yoksulluk çalışmalarına dayanır ve gelir/tüketim harcamaları ölçütlerine göre oluşturulmuştur. Bu yaklaşıma göre yoksulluk genellikle insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olmamaları veya mutlak asgari refah düzeyinin altında kalmaları ile hayatta var olabilmek için gerekli mal ve hizmetlere olan ihtiyacın karşılanamaması ön plana çıkmaktadır (Alagh'dan Akt., Şenses, 2009: 63). Bu tanımlar içinde yer alan ihtiyaç,

refah ve kaynaklar tanımının belirsiz veya en azından yoruma açıklığı dolayısıyla yoksulluk tanım ve ölçüm çabalarını engelleyen unsurlar olarak hemen ilk bakışta ortaya çıkmaktadır (Şenses, 2009: 63).

Mutlak yoksulluk ölçümünde, kişinin ya da bir ailenin hayatını devam ettirebilmesi için gerekli temel ihtiyaçların neler olduğu belirlenmekte ve bu ihtiyaçları karşılayabilmesi için gerekli minimum gelir bütçesi tespit edilmektedir. Hanenin büyüklüğü ve kişilerin yaş, cinsiyet özelliklerine göre günlük ihtiyaçları olan kalori miktarı hesaplanmakta ve fiyatlandırılarak açlık sınırı/yoksulluk açığı saptanmaktadır. Bu miktar ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte en yoksul ülkeler için 1 dolar yoksul ülkeler için ise 2 dolar limit baz alınırken (Dansuk, 1997: 36; Uzun, 2003: 156) bu miktar az gelişmiş ülkeler için günlük 1 dolar kabul edilirken, Latin Amerika ve Karaipler için 2 dolar, Türkiye'nin de dahil edildiği Doğu Avrupa ülkelerinin içinde bulunduğu grup için 4 dolar, gelişmiş sanayi ülkeleri için 14 dolar olarak belirlenmiştir (Mahiroğulları, 2010: 115). Temel olarak mutlak yoksulluk kavramı ile anlatılmak istenen açlık sınırıdır. Yani insanların açlıktan ölmeyecek kadar gerekli olan günlük kalori ihtiyaçlarını karşılamaları anlaşılmaktadır. Yeri gelmişken burada belirtilmesi gereken önemli bir husus da, bu çalışma boyunca, yoksulluk ile ifade edilmeye çalışılan "Mutlak Yoksulluk"tur. Yani daha açık bir ifade ile bu çalışmada tartışılan yoksulluk, mutlak yoksulluk içerisinde bulunan insanların yoksulluğudur.

Görelî yoksulluk kavramı, insanların toplum içinde yaşadığı gerçeğinden hareket ederek, birey olmanın yanı sıra toplumsal varlıklar olduklarını varsaymaktadır. Townsend (Akt.: Demirbilek, 2005: 250) tarafından göreceli yoksulluk, "beslenme, yaşam zevkleri, standartlar, hizmetler ile toplumda yaygın ya da alışkın olunan aktivitelerdeki yoksunluk ya da yetersizlik" biçiminde tanımlanmaktadır. Toplumsal bir varlık olarak kabul edilen bireyin, biyolojik anlamda varlığını sürdürmenin yanı sıra içinde yaşadığı toplumun asgari yaşam standartlarına göre toplumsal anlamda da varlığını devam ettirebilmesi olarak ifade edilmektedir. Böylece görelî yoksulluk kavramı, yoksulluk ile o toplumda yaşayan diğer insanların yaşam düzeylerini karşılaştırma imkânı verir. O halde denilebilir ki, görelî yoksulluk, başkalarında bulunan herhangi bir şeyin bireyde bulunmaması halidir (Avcı, 2003: 124). Buradan hareketle, mutlak yoksulluk kavramı ile dar anlamda yoksulluk kastedilirken, görelî yoksulluk kavramı ile geniş anlamda yoksulluk ifade edilmektedir.

1.1.2.2. Objektif Yoksulluk - Sübjektif Yoksulluk

Yoksulluk diğer bir ayırım ise, objektif ve sübjektif yoksulluktur. Objektif yoksulluk, yoksulluğun sebebini ve bu sebepler sonucunda yaşanan problemlerin nasıl ortadan kaldırılacağını, önceden belirlenmiş bir takım ölçütlerle değerlendirir. İşte objektif yoksulluk, yoksulluğun hangi sebepler yüzünden ortaya çıktığını ve bu sebeplerin yol açtığı sonuçlarla beraber nasıl ortadan kaldırılacağı ile ilgili sorulara önceden belirlenen kriterler vasıtasıyla cevap arayan yoksulluk yaklaşımıdır (Erol, 2006: 11). Objektif yoksulluk kavramı, yoksul sayılmaları gereken kişilerin belirli ölçütler çerçevesinde tanımlamasını yaparak, bu kişileri yoksulluktan kurtarmak için nelerin gerekli olduğundan hareketle, kalori miktarı, tüketim harcamaları ya da gelir düzeyi gibi somut ve nesnel ölçütlerle yoksulluğu tanımlamaktadır (Kızılgöl, 2009: 7). Yukarıda açıklamaya çalıştığımız mutlak yoksulluk bir anlamada objektif yoksulluk tanımlamasıdır. Her ikisinde de yoksulluk nesnel bir takım ölçütlerle tanımlanmakta ve ortaya çıkarılmaktadır.

Yoksulların kendi görüş ve belirlemelerini esas alan katılımcı yaklaşımlar son yıllarda yapılan yoksulluk araştırmalarında giderek daha fazla ağırlık kazanmaktadır. Basit bir biçimde “yoksulların kendi sesi” olarak tanımlayabileceğimiz sübjektif yoksullukta, yoksulluk, çok geniş bir açıdan ele alınmakta ve yoksulların yaşamlarını sürdürebilmek için yeterli kaynakların olmaması yanında siyasal güçten yoksun olmaları, otorite karşısında edilgen konumları ve psikolojik olarak kendilerini değersiz görme gibi faktörler üzerinde durulmaktadır (Şenses, 2009: 93).

Gerçekten de sübjektif yoksulluk bir anlamda “yoksulların kendi sesleriyle kendilerini anlatmasıdır. Başka bir anlatımla, sübjektif yoksulluk, bireylerin kendi yoksulluk algılarından hareket ederek yoksulluğu ortaya koymaya çalışmaktadır. Başka bir deyişle, bireylerin gelir, tüketim ve tasarruflarını gözleyen araştırmacının ve yoksulun kendi yorumuna da yer vermektedir (Dağdemir, 1999: 25). Bu yaklaşıma göre eğer insanlar kendilerini yoksul hissediyorlar ise yoksul, hissetmiyorlarsa yoksul değildirler (Beken, 2006: 13). Sübjektif yoksullukta, yoksulluğun nedenleri tamamen bireye özeldir bireyin kendisini nasıl tanımladığı ile ilgilidir (Şenses, 2009: 94). Başka bir ifade ile fertlerin kendilerini yoksul hissedip hissetmediklerine göre yoksulluk belirlenmektedir.

1.1.2.3. İnsani Yoksulluk – Gelir Yoksulluğu

İnsani yoksulluk Birleşmiş Milletler çerçevesinde geliştirilen yeni bir yoksulluk tanımıdır. Bu yoksulluk tanımlaması ile insanların insanca yaşama sahip olamamaları ifade edilmektedir (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM), 2008a: 50). İnsani yoksulluk kavramı temiz su, sağlık hizmetleri ve okur-yazarlık düzeyi gibi yetenekler ve imkânlar üzerinde durur. İnsanların sağlık hizmetlerine, temiz su kaynaklarına, eğitim hizmetlerine ulaşabilirliği, uzun bir yaşam sürme hakkı ve sürdürülebilirlik kriterlerine bağlı olarak, yeni fırsat ve seçenekleri kullanabilmek için gerekli alt yapının varlığı ya da yokluğu ile belirlenen kriterdir. Bu tanımlama ilk defa Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yapılmıştır (Aktan, 2002).

İnsani yoksulluk kavramı, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile yoksulluk arasındaki ilişkilere ışık tutmada yardımcı olur. Haneler önemli birimler olmakla beraber bu kavram haneleri araştırmayı ve görelî yoksulluğu ve haneler içerisindeki farklı üyelerin farklı refah düzeyini analiz edebilmeyi sağlar (Gögül, 2012: 39). Görülüyor ki, yoksulluğun cinsiyetleşmesi ya da yoksulluğun cinsiyet boyutunda incelemeye başlanması insani yoksulluk kavramı ile mümkün olmuştur.

İnsani yoksulluk ile görelî yoksulluk birbirinin aynısı gibi durmaktadır. İnsani yoksulluk kavramı, daha çok insanlık onurunu kırıcı ve insanlığın çok yönlü boyutlarını açıklamayı hedeflemiştir. Aslında diğer yoksulluk türlerinde görmediğimiz, insana dair olan onur, şeref ya da izzet gibi bir takım kavramlar yoksulluk olgusu içerisine dâhil edilmiştir. Zira yoksul olmamak demek, diğer kişilere boyun eğmemek, özgür olmayı ve istediği gibi yaşam tarzını belirleyebilme yeteneğine sahip olmayı gerektirir. Kısacası insani yoksulluk, bir kısım bireylerin insanca yaşam imkânlarına sahip olmaması anlamına gelmektedir.

Gelir yoksulluğu kavramı ise asgari yaşam standardının gerektirdiği temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumudur (Erdem, 2006: 327). Ancak yoksulluğu tanımlama ile ilgili olarak uluslararası görüş birliği ihtiyacına rağmen, gelir yoksulluğu üzerine odaklanmak, ekonomik refah veya ekonomik kaynakların yönetimi üzerine tartışılmasını açıkça sınırlamaktadır (Michalski, 2006: 532). Gelir yoksulluğu hesaplanırken, genellikle asgari bir yaşam düzeyini sağlamak için gerekli olan gelir, yoksulluk sınırı olarak

tanımlanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 44). Bu sınırın altında gelire sahip olanlar yoksul olarak adlandırılmaktadır. Fakat dünyanın her bölgesinde geçerli olabilecek evrensel bir gelir alt sınırı belirlemek de ülkelerin farklı gelişmişlik düzeyi sebebiyle mümkün gözükmemektedir.

1.1.2.4. Kırsal Yoksulluk – Kentsel Yoksulluk

Kırsal yoksulluk, gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörünün türlü nedenlerden ötürü çözülmesiyle gizli olan işsizliğin görünür hale gelmesi olgusuna dayanmaktadır. Yoksulluğun mekânsal olarak nerelerde yoğunlaştığı konusu, yoksulluk olgusunu kendi iç ilişkileriyle belirleme açısından önemlidir. Yoksulluk dünya genelindeki birçok Az Gelişmiş Ülkede (AGÜ), kırsal alanlarda, topraksız köylüler, tarım işçileri ve küçük toprak sahibi köylüler arasında yaygın olarak görülmektedir. Özellikle kapitalizmin etkisiyle oluşan kâr düşüncesinin etkisi ve küreselleşme ile birlikte, kırsal alanlarda geçimi tarımla sağlayan küçük aile işletmeleri AGÜ’lerde yok olma durumuna gelmiştir (Öztürk, 2008: 268).

Kırsal yoksulluk, AGÜ’lerde tarım sektörünün hızla çözülerek gizli işsizliğin açık işsizliğe dönüşmesi olgusuna dayanmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütüne (ILO) göre, kırsal yoksulluk, kırsal alandaki açık veya gizli işsizlik şeklinde tanımlanmaktadır. Azalan gelir düzeyleri nedeniyle kırsal alanda hızlı bir yoksullaşma süreci ortaya çıkmaktadır (DPT, 2001: 105). Kırsal alanda yoksulluğu artıran temel etkenlerin başında tarım kesiminin ve kırsal alanda fiziki ve beşeri altyapının ihmal edilmesine yol açan kamu politikaları, toplumsal politikalar, siyasal dalgalanmalar, iç çatışmalar ve kötü yönetim gelmektedir (Avcı, 2003: 126). Yapılan araştırmalar sonucunda yoksulluğun daha çok kırsal alanlarda görülen bir sorun olduğu ortaya çıkmıştır. Yoksulluktan en fazla etkilenen nüfusun kırsal nüfus olduğu bilinen bir gerçektir.

Kentsel yoksulluk, nüfusun kentte yaşayan bir kısmının çeşitli nedenlerle, tarihsel ve coğrafik olarak belirlenmiş asgari bir geçinme standardını sağlayabilecek yeterli kaynaklara ve konuta ulaşamaması barınma yoksulluğu ile beraber davranışsal ve toplumsal ilişkiler açısından da sorunlara yol açabilecek bir konumda olması durumunu anlatmaktadır (Kalaycıoğlu ve Rittersberger, 2002: 201). O halde kentsel yoksulluğu tekli bir bakış açısıyla kırdan kente göçün sonucu olarak ortaya çıkan bir olgu olarak

tanımlamak, yukarıda sayılı faktörleri göz ardı etmek demektir. Kentsel yoksulluğun nedenleri arasında, göç, işsizlik, kayıt dışı istihdam, kayıt dışı işlerin yaygınlaşması, beşeri sermaye azlığı, istihdamda kayırmacılık, fırsat eşitsizliği, eğitim yetersizliği, tembellik ya da çalışmama hastalığı, sermaye ve girişim yetersizliği, sosyal yardımlar gibi nedenler gösterilebilir.

1.1.2.5. Kronik Yoksulluk

Kronik yoksulluk, yoksulluk halinin hayatın uzun bir kesitinde hâkim olması olarak nitelendirilmektedir. Yoksulluk süresine odaklanılarak, kronik yoksul uzunca bir süre kişi başına geliri mutlak yoksulluk sınırının altında olan kişidir. Başka bir tanımlama ile kronik yoksulluk, yoksulların durumlarının beş yıldan daha fazla sürmesi halinde bu durumun düzelmeyeceğinin kesinlik kazanmasıdır (Erdem, 2006: 327). Kavramı diğerlerinden ayıran temel özellik, yoksulluk içinde geçirilen uzunca bir sürece işaret etmesidir (Hulme ve Shepherd, 2003: 405). Aynı zamanda bu uzunca süreç, yoksulluğun bir yaşam tarzı olarak benimsenmesine sebebiyet vermektedir. Yaşamlarını yoksullukları sebebiyle, sosyal yardımlarla sürdürmek durumunda olanlar, yoksulluklarını devam ettirme eğilimi göstermek suretiyle kronik yoksulluk örneği sergilemektedirler. Kronik yoksulluk kavramı aynı zamanda “yoksulluk kültürü” kavramını hafızalara getirmektedir.

Kronik yoksulluğu, büyük ölçüde maddesel yoksulluk, yeteneklerdeki aşırı yoksulluk ve kırılganlık arasındaki karşılıklı etkileşim ve bunların birleşimi şeklinde nitelendirmek daha gerçekçi bir bakış açısidir. Dolayısıyla kronik yoksulluğu salt gelir ya da tüketim boyutuyla ele almak kavramın tanımlanması açısından yetersiz olacaktır. Kronik yoksulluk yukarıda da bahsettiğimiz gibi, birey yaşamının uzunca bir kesitinde devam etmekte ve büyük olasılıkla da çocuklarına da geçmektedir. Başka bir ifade ile kronik yoksulluk bir anlamda yoksulluğun babadan oğula miras kalması ya da nesilden nesile aktarılmasıdır.

Kronik yoksullar için yoksulluk, salt düşük gelir sahibi olmamak anlamına gelmemekte, aynı zamanda açlık, kötü beslenme düzeyi, sağlıklı içme suyuna erişememe, eğitim ve sağlık hizmetlerine, erişimden yoksun olma, ayrımcılık ve istismar anlamına da gelmektedir. Başka bir ifade ile mutlak yoksulluğun bir türevi

olarak karşımıza çıkmakta olup aralarında tek fark, yoksullukla geçirilen süredir. Buradan hareketle kronik yoksulluk, temel insani gereksinimlerden yoksun olma durumuna karşılık gelmektedir. O halde en basit anlatımla kronik yoksulluk, salt ekonomik haklardan yoksun olma değil, aynı zamanda uzun süreli, şiddetli bir biçimde yaşanan ve nesilden nesile aktarılan yoksulluk anlamına gelmektedir (Temiz, 2008: 63).

Kronik yoksulluk, yoksulluğun genişliği, derinliği ve süresi itibariyle diğer yoksulluk tiplerinden farklılaşmaktadır. Yoksulluğun genişliği, maddi göstergeler (gelir, harcama, tüketim düzeyi, maddi servet), beşeri sermaye göstergeleri (yetersiz beslenme, eğitim ve imkanları) veya sosyo-politik göstergeler (hizmetlere ulaşamama, güçsüzlük, marjinalleşme, damgalanma) bakımından diğer yoksullara göre daha aşağı durumda bulunmayı; yoksulluğun derinliği, yoksulluk sınırının çok altında bulunmayı; yoksulluk süresi de, yoksulluk halinin uzunluğunu ifade etmektedir.

Çalışmanın amacı bakımından kronik yoksulluk türü hayati öneme sahiptir. Çalışma boyunca “yoksulluğun bir sebebi olarak sosyal yardım”ın görülmesi temelde kronik yoksulluğa dayanmaktadır. Sosyal yardım alıyor olmaktan kaynaklı olarak bireylerin ya da hanelerin yoksulluklarını devam ettirme arzusunda olmaları da kronik yoksulluğun bir diğer nedeni olarak sayılabilir.

Kronik yoksulluğun önemli nedenleri arasında sosyal yardımlar gelmektedir. Bugün, sosyal yardımlar, kişilerin yoksulluklarından kurtulmaları önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Dezavantajlı gruplar (kadınlara, engellilere, yaşlılara, çalışan yoksullara) faydalandırıldığı takdirde sosyal yardımlar, yoksulluğun etkilerinin hissedilmesini önleyebilir. Aksi halde, sosyal yardımlar, üretmeden, çalışmadan karşılıksız yardım yapılan bireylerin çalışmasını engelleyici rol oynayacağından yoksulluğun bir nedeni olarak karşımıza çıkacaktır. Robert Higgs (Akt.: Aktan, 2003: 152-153)'in de dediği gibi “Transfer ödemeleri insanların çalışma yerine aylıklığı (tembelliği) tercih etmelerine neden olabilir. Bireyler, çalışmadan bir gelir elde ettiklerini gördüklerinde üretim faaliyetinde bulunarak bir gelir elde etmeye daha az çaba sarf ederler. Bu sebeple de, toplum olabileceğinden daha yoksul hale gelir”.

1.1.2.6. Çalışan Yoksullar

Genel olarak kamu ve özel sektörün alt düzeylerinde ve marjinal sektörde çalışan eğitim düzeyi düşük, vasıfsız işgücü, çalışan yoksul olarak ifade edilmektedir (Erdem, 2006: 327). Daha açık bir ifade ile bireyin, gelir getirici bir işte çalışmasına karşın, bu işten, temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar gelir elde edememesi durumudur. Bir diğer tanımlama ise alt sınıf kavramına atfen yapılır ve sınıfsal yapının en altında yaşamını sürdüren, düzensiz gelir durumları sebebiyle devamlı yoksul olan bireylerdir (Kurşuncu, 2006: 17).

Çalışan yoksullar, “istihdam edildikleri halde, yoksulluk sınırının altında işçileri anlatmak üzere” (Cohen, 2000: 61) kullanılan bir kavramdır. Bu tanımlama doğru olmakla beraber içerisinde bir takım eksiklikleri de barındırmaktadır. İster yıl boyu çalışan ama düşük ücret alanları, ister zaman zaman işsiz kalanları, isterse de kendi hesabına çalışanları kapsasın, çalışan yoksullar dünya genelinde önemli bir yekûn teşkil etmektedir. Çalışan yoksullar sadece az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin değil aynı zamanda gelişmiş ülkelerin de ciddi bir sorunu olarak çözüm beklemektedir (Açıkgöz, 2013: 66). Örneğin, Gündoğan (2007: 3)’ın belirttiğine göre Amerika’da yedi milyon, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin toplamında ise sekiz milyon civarında çalışan yoksul bulunmaktadır. Yani bugün çalışan yoksullar ister az gelişmiş ister gelişmiş olsun bütün toplumların ortak sorunudur.

Yoksulluk olgusu sadece çalışamayanları, çalışabilecek durumda olduğu halde çalışmayanları ya da iş bulamayanları, engellileri, kronik hastalığı olanları, kadınları, çocukları ve yaşlıları ilgilendiren bir sorun değildir. Aynı zamanda yoksulluk, günümüzde çalışabildiği halde kayıt dışılık, ücret politikaları, çalışma koşulları vb. nedenlerden ötürü temel ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli gelir elde edemeyenleri de tehdit etmektedir (Yıldız, 2013: 11).

Çalışan yoksullar kavramı her ne kadar bireysel çalışmaların bağlamına ve parametrelerine göre saptansa da, hakim görüş, bu sınıfın 17. yüzyılda Britanya’da başlayan ve 1800’lerde batı Avrupa ve kuzey Amerika’da yayılan endüstriyalizmin mirası olan sosyo-ekonomik şartların ürünü olduğu yönündedir (Barid, 2006: 1179). Zira Bauman (1999: 22)’ın da ifade ettiği üzere “süratle büyüyen sanayinin emek tedariki sorunlarını çözmek ve geleneksel sonrası toplumun en can sıkıcı durumlardan

birisi olan koşulların değişimine herhangi bir nedenle ayak uyduramamış, iki yakasını bir araya getiremeyen ve yeni şartlar altında varlığını bile devam ettiremeyenlerin geçimlerini sağlama zorunluluğunun etkisi ile doğan çalışma etiğinin motive ettiği yoksul kesim” ile çalışan yoksullar kavramsallaştırması arasında önemli bir ilişkinin olduğundan bahsetmek mümkündür.

Genel olarak çalışan yoksulların, çalıştıkları iş sonucu elde ettikleri gelir ile varlık gösterdikleri toplumda asgari düzeyde yaşama şansı bulamayan bireyler oldukları söylenebilir. Çalışan yoksullar, sosyal yardım alanında da son yıllarda adından sıklıkla bahsettirmektedir. Yoksulluğunu devam ettirmek isteyen kronik yoksullardan farklı bir öneme sahiptir. Daha açık bir ifade ile çalışan yoksulların yoksulluğu masumane bir yoksulluktur. Onların yoksulluğunun sebebi tembellikleri değil, gelirlerinin yetersizliğidir. Çalışabilecek durumda iken yardım alarak geçimlerini sağlayan ve bunu yaşam biçimi haline getiren, yoksulluklarını muhafaza etmek için çabalayan kronik yoksullara nazaran, buldukları durumdan kurtulmak için çaba gösteren çalışan yoksullar, toplumsal emek sürecine bir biçimde katkı sağlamaları dolayısıyla sorumlu bireyler olarak adlandırmak mümkündür. Kısacası çalışan yoksullar, yoksulluk türleri içerisinde önemli bir sorun alanıdır. Buğra ve Keyder (2007: 10)’in dedikleri gibi “çalışan yoksullar, yalnız yoksul ülkelerde değil zengin ülkelerde de önemli bir sorun oluşturuyor”.

1.1.3. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluğun nedenlerinin araştırılması ve sorgulanması oldukça eski bir çabadır. Her sosyal sorunda olduğu gibi yoksulluğunda birçok nedeni vardır. Tek bir nedenle yoksulluğu açıklamaya çalışmak yararlı bir yöntem olamaz. Yoksulluğun statik olmayıp dinamik bir sorun olması ona yol açan faktörlerinde çeşitlenmesine yol açmaktadır. Ülkelerin ekonomik, sosyal ve diğer konular bakımından sahip oldukları farklılıklar, yoksulluğun nedenlerinin ülkelere göre değişmesine neden olmaktadır. Yoksulluğun nedenleri ülkeler arasında farklılık gösterebileceği gibi aynı zamanda ülke içinde de farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle, yoksullukla, zamanında, doğru araçlarla ve doğru yöntem ile mücadele etmek gerekir (Sarısoy ve Koç, 2010: 329; Yıldız, 2013: 21).

Yoksulluğun nedenleri, yoksulluğu, kişilerin yetenekleri, sorumluluk ve disiplin anlayışı, tutumluluk derecesi ve gösterdikleri çaba gibi kendi kişisel özellikleriyle ilişkilendiren ve yoksulları “yoksulluğun hem kurbanı hem de nedeni” olarak gören yaklaşımla, yoksulluğu, yoksulların dışında başta ekonomi politikaları olmak üzere düşük ücretler, yetersiz eğitim, istihdam olanakları ve ayrımcılık gibi yoksulların kendi denetimleri dışındaki yapısal faktörlerle ve bütünüyle sosyo-ekonomik sistemle ilişkilendiren yaklaşım olarak iki başlık altında değerlendirilebilir (Şenses, 2009: 145-146). Bu yaklaşımlardan hangisinin kullanılacağı büyük olasılıkla, incelenen ülkeye, döneme ve yoksul gruba göre farklılık gösterecektir. Yoksulluk evrensel bir problem olduğu kadar nedenleri ve çözüm önerileri noktasında yerel bir problemdir. Bu nedenle, yoksulluk üzerinde bireysel nedenler mi? Yoksa yapısal nedenler mi? etkili olur sorusuna verilebilecek cevap değişkenlik göstermektedir.

Görüldüğü üzere yoksulluğun nedenleri konusunda iki karşıt görüş vardır. Birincisi yoksulluğun nedenlerini bireysel faktörlere bağlarken bir diğeri ise toplumsal faktörlere bağlamaktadır. Zastrow, yoksulluğun, bireysel ve toplumsal nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır: yüksek işsizlik oranı, sağlık sorunları, fiziksel ve zihinsel engeller, duygusal sorunlar, yüksek miktarda sağlık harcamaları, alkolizm, uyuşturucu madde bağımlılığı, kalabalık aileler, otomasyon nedeniyle işten çıkarılma, mesleki beceri eksikliği, düşük eğitim seviyesi, kadının geçindirdiği çocuklu haneler, etnik ayrımcılık, sabıkalı ya da deli olarak etiketlenme, kumar, boşanma, terk edilme ya da eş kaybı, sınırlı iş olanakları olan bölgede ikamet etme, cinsiyet ayrımcılığı, eksik istihdam, sabit geliri olanlar için yaşam maliyetlerindeki artışa paralel olarak gelir artışı yapılmaması, çalışma karşıtı ahlaki değerlerdir (Zastrow, 2013: 177).

Yukarıdaki liste bize yoksulluğun çok farklı nedenlerinin olabileceğini göstermektedir. Tabi bu nedenlerin hemen hepsinin tüm ülkeler için geçerli olabileceğini söylemek mümkün değildir. Bu nedenlerin bir kısmı bir ülke için geçerli olurken diğer bir ülke için geçerli olmayabilir. Zira temelinde insan olan bir sosyal problemi, hem tek bir nedene bağlı olarak hem de genel geçer nedenlerle açıklamaya çalışmak mümkün gözükmemektedir. Bütün bunların yanı sıra yoksulluğun nedenleri, Gelirin Adaletsiz Dağılımı, Nüfus Artışı, Sosyal Dışlanma, Göç, Sosyal Yardımlar, İşsizlik ve Eğitim gibi genel başlıklar altında aşağıda incelenmiştir.

1.1.3.1. Gelirin Adaletsiz Dağılımı

Yoksulluğa neden olan faktörlerden en önemlisi gelirin dağıtımında ortaya çıkan eşitsizliklerdir. Bu nedenle gelir eşitsizliğine yol açan faktörlerin hemen hepsi yoksulluğa da neden olmaktadır. Gelir dağıtımının yapısı ve zaman içerisinde değişimi yoksulluk hakkında önemli bilgiler vermekte ve bu eşitsizlik ülkenin artan refahının da eşitsiz dağılımına neden olmaktadır. 1970’li ve 80’li yıllar boyunca artan gelir dağılımı eşitsizlikleri günümüzde yoksulluğun geldiği boyutun en önemli nedenidir (Arabacı, 2012: 124). Gelir eşitsizliğinin artması toplumsal yapı içerisinde bir takım kişi ya da grupların aşırı bir biçimde zenginleşmesine neden olurken diğer taraftan toplumun büyük bir kesiminin yoksullaşmasına ya da daha fazla yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Adaletsiz gelir dağılımı toplumsal tabakalaşma sistemi içerisinde orta sınıfın yok olması, alt sınıfın çoğalmasına ve toplumdaki zenginliğin belirli kişilerde toplanmasına neden olmaktadır.

Gelirin adaletsiz dağıtımı yoksulluğu tetikleyen önemli bir unsurdur. Çok uluslu ünlü bir şirket Walt Disney’in Portau Prince’de (Haiti), pijama, çocuk giysisi, tişört, çamaşır vb. üreten bir şubesi vardır. Bu işletmenin genel müdürünün bir saatlik kazancı 2783 dolar iken, fabrikada çalışan bir kadın işçinin saatlik ücreti 28 centtir. Bu işletme içerisinde bir kadın işçi genel müdürünün saatlik ücretini alabilmek için 16 yıl 8 ay hiç aralıksız çalışması gerekiyor. Aynı zamanda yine genel müdür yılda 181 milyon dolar değerinde hisse senedi kazanıyor. Bu rakam hemen hemen 19 bin Haitili aileyi 14 yıl geçindirmeye yetecek bir rakamdır (Başkaya, 2004: 321). Bu ve buna benzer milyonlarca örnek bulmak mümkün. Fakat burada vurgulanması gereken gelir dağılımı adaletsizliğinin ortaya çıkardığı yoksulluk manzarasıdır.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yoksulluğun önemli nedenlerinden biri gelirin adaletsiz dağılımıdır. İnsanların ucuz ekmek alabilmek için belediye ekmek büfelerinde zamanını geçirdiği, ucuz sebze meyve alabilmek için mahalle pazarlarının sonunu beklediği bir ortamda, Kanal D Ana Haber Programında yayınlanan bir haber, gelir dağılımı adaletsizliğini gözler önüne sermektedir: “13 yaşındaki çocuklarına yaklaşık 320 bin liralık tekne alan ailenin” (www.cumhuriyet.com.tr) görüntüsü ülkemizde gelir dağılımı adaletsizliğinin ne düzeye geldiğini göstermektedir. Bir tarafta çocuğuna 320 bin liralık tekne alan aile, diğer tarafta ise yoksulluk sebebiyle

çocuklarını (ki sayıları 800 bini bulan) (Başkaya, 2004: 323), okula gönderemeyerek çalıştırmak zorunda olan ailelerin varlığı, gelir dağılımı adaletsizliğini özetler niteliktedir. Gelir dağılımı adaletsizliğinin bir sonucu olan yoksulluk gerek dünya genelinde gerekse ülkemizde mücadele edilmesi gereken çok önemli sorun haline almıştır.

1.1.3.2. Nüfus Artışı

Ülkelerin hızlı nüfus artışı yoksulluğun en önemli nedenlerinden biridir. Bir toplumda nüfusun gereğinden fazla artışı tıpkı kalabalık bir ailede olduğu gibi kişilerin pastadan alacakları dilimin küçülmesi demektir. Aynı biçimde hızlı nüfus artışının olduğu ülkelerde, kıt olan kaynakların bölüşümü sırasında paylarda ciddi bir biçimde azalma görülecektir. Nüfusunun gereğinden fazla artması, kalkınma ve refahın yükselmesi için gerekli olan yatırımların yapılması yerine yeni yetişenlerin mevcut düzeye gelebilmeleri için demografik yatırımlara yönelmesi zorunluluğunu doğurur. Hızlı bir biçimde artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamamanın gittikçe zorlaşması, iş yatırımlarının aynı hızda artmayışı, yoksulluğun çoğalmasına ve ağırlaşmasına neden olur (Koşar, 2000: 29). Nüfus artış hızının düşük olduğu ülkelerde, ülke gelirinin bir kısmı da yeni iş alanları yatırımlarına ayrılarak yoksulluğun artması ya da ağırlaşması engellenmiş olur.

Malthus' un bir ülkenin nüfusunu o ülkenin doğal kaynaklarıyla ilişkilendirdiği teorisinden yola çıkarak nüfusun ekonomi üzerindeki etkisi birçok iktisatçı tarafından tartışıla gelmiştir. Kuşkusuz nüfus büyüklüğü, yoksulluk, tüketim ve doğal kaynaklar birbirleri ile yakından ilişkilidir. Günümüzde özellikle bazı ülkelerde nüfus fazlalığı ile birlikte görülen fakirlik, belirli kaynaklara ulaşmada zorluklar, doğal kaynakların aşırı tüketilmesi şüphesiz sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinde engel teşkil etmektedir (United Nations, 2001: 3).

Hane büyüdükçe, hanenin yoksullaşma olasılığı da aynı oranda artmaktadır. Türkiye Sanayiciler ve İşadamları Derneği (TUSİAD) raporuna göre, Türkiye'de iki veya daha fazla çocuk sahibi olan ailelerin, yoksullaşma riskleri, daha az çocuklu ailelere nazaran daha fazladır (TUSİAD, 2000: 107). Her ne kadar ailenin büyük veya küçük olması yoksulluk üzerinde belirleyici bir özelliğe sahipse, aynı zamanda ailenin

yapısı da yoksulluk açısından oldukça önemlidir. Yapılan araştırmalarda, tek ebeveynli, yaşlı, engelli, eğitim seviyesi dūřuk aile reisinin olduğu, aile reisinin kadın olduğu hane halkının diğerlerine oranla daha fazla yoksulluk riski taşıdığı ortaya koyulmuştur (Gustafsson ve Nivorozhkina'dan Akt.: Arabacı, 2012: 125). Örneđin 1994 yılında Amerika'da yapılan bir araştırmaya göre, yaklaşık 38 milyon yoksul ailenin, 15 milyonunun, aile reisinin kadın olduğu tespit edilmiştir. Yine Türkiye'de DPT tarafından yapılan bir çalışmaya göre, eři vefat etmiş yoksulların yaklaşık % 82'si, boşanmış yoksulların yaklaşık % 81'i ve eşinden ayrı yaşayan yoksulların yaklaşık olarak % 78'i kadındır (DPT, 2001: 150).

Nüfus artışının, özellikle hükmettiği fiziki alan ve kaynakları görece az olan, ölkelerde olduğu dikkate alındığında, bunun insanların kaynaklara erişmede daha da fazla eşişsizliğe doğru yol aldıklarının göstergesi olduğunu belirtme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Kaynaklara çeşitli nedenlerle daha zor ve daha az oranda erişimin, yaşamın devamında da sorunlara yol açacağı açıktır. Bu da yoksulluğun nüfus artışı ile bir ilgisinin olabileceğini ortaya koymaktadır (Şenses, 2009: 152-157). Bu durum, doğal olarak, yoksulluğun ortaya çıkmmasına yol açmaktadır.

Nüfus artış hızının yüksek olması ekonomide uzun vadede işgücü talebinin artışına yönelik bir baskı yaratmaktadır. İş gücü talebinin uzun dönemde artması gelişmekte olan ölkelerin var olan işsizlik sorununu şiddetlendirici bir etki ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde derinleşen işsizlik gelir dağılımı eşişsizliğini olumsuz etkileyerek uzun vadede daha çok işsiz gelir elde edememesine, yani milli gelirden pay alamamasına yol açmaktadır. Bu durum hiç kuşkusuz en alt % 20'lik gelir dilimi ile en üst % 20'lik gelir dilimi arasındaki farkı arttırıcı bir sonuç ortaya çıkmaktadır (Büyükdere, 2006: 3-5).

1.1.3.3. Göç

İller ve bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik eşişsizliklerin artmasına bağlı olarak giderek derinleşen göç akımları yine gelir dağılımı eşişsizliğine ve yoksulluğa güç kazandırmaktadır. Sosyo-ekonomik eşişsizliğe bir reaksiyon olarak gerçekteşen göç akımı, sosyo-ekonomik eşişsizliği güçlendiren bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile yoksulluk daha iyi imkânlarla ulaşabilmek umuduyla kırdan kente göçü

tetiklerken; göç, kente uyum sorunu yaşayan ve tutunamayan yeni yoksulları üretmektedir. Gelişmiş bölgeler üzerinde büyük bir nüfus baskısı meydana getirerek, kamu yatırım ihtiyacını artırmakta ve böylece kentleşme maliyetine ek bir yük getirmektedir. Nitekim göç alan bölgelerde oluşan kayıt dışı sektörün varlığı diğer kamu politikaları gibi dağılımı düzeltmeye dönük politikaların da uygulanmasını zorlaştırmaktadır.

Aslında göç olgusu bir anlamda yoksulluğun hem nedeni hem de sonucu gibi düşünülebilir. Zira bireyler yaşadıkları çevre içerisinde iş bulamaz veya başka nedenlerle yaşamlarını devam ettiremezlerse, koşulların daha iyi olduğu bölgelere göç edeceklerdir. Fakat göç sonucu göç alan yerleşim yeri bu göçe hazırlıklı değil ise, gerekli altyapısı ve istihdam alanları yok ise bu yeni yerleşim yerinde de yoksulluğun kendisini göstereceği açıktır. Ülkemizde özellikle doğu bölgelerinden batı ve güney bölgelere olan göç, geçtiğimiz on yılların da gösterdiği gibi göç edilen bu bölgelerde de gelir dağılımının değişmesine ve bu bölgelerde daha önce gözlenen yoksulluk oranlarında farklılaşmalara yol açtığı görülmektedir (Şenses, 2009: 161-164).

Göç etmenin temel sebebi olan köylerde yaşayan nüfusun çoğunun yoksul olması bu bölgedeki insanları yoksulluk kısır döngüsüne sokmakta ve göç ettikten sonra da yoksulluktan çıkamamaları sonucunu doğurmaktadır. Tarımsal üretimdeki verim düşüklüğü, ekilen toprakların çok parçalı olması, makineli tarımın artması, tarımda insan gücüne olan ihtiyacın azalması, köylerdeki alt yapı ve sosyal hizmetlerin kentlere göre daha az olması ve tarım dışı alanlarda yeterli istihdam imkânlarının bulunmaması nedeniyle köylerden kentlere doğru hızlı ve yoğun bir göç olmaktadır (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 15).

Göçün kırdan kente gerçekleşmesiyle kentleşme sürecine uyum sağlayamamanın getirdiği sorunların en büyük sonucu da yine karşımıza yoksulluk olarak çıkmaktadır. Köyden kente göç ile gelen kentte çalışanlarla, onların köyde kalan toprakları ve aile fertleri arasındaki ilişkinin niteliğinin geçirdiği değişiklik sonucu insanların kentte ve köyde elde edilen farklı gelir kaynaklarına dayanan geçim stratejileri oluşturma imkânları kısıtlanmaktadır. Kentte iş imkanlarıyla formel sektörde iş bulma olanaklarının kısıtlanmakta ve formel sektörlerle enformel sektör arasındaki ayrım muğlaklaşmaktadır (Buğra, 2010: 19). Kentleşme ekonomik büyüme ile birlikte

yürümediğinden göç yoluyla kente gelenler işsiz kalmakta veya kayıt dışı sektörde çalışmaktadırlar.

Göç ile gelen yoksulluk eğitim, sağlık, yetersiz beslenme ve insan psikolojisi ile ilgili başka sorunları da beraberinde getirmektedir. Kırsal bölgelerden büyük kentlere göç edenler belirli fiziksel çevrelerde kümelenmekte, aşırı kalabalık ve küçük mekânlarda yaşamaktadırlar (Ünal, 2008: 428). Böylece inançları, değerleri, tutumları ve yaşam biçimleri yönünden farklı insanların bir araya geldikleri toplumsal çevrede, benzerleri ile birlikte bir yan kültür alanı oluşturmaktadır. Bu kültür adacığın bireylerde ortak dünya görüşü ve yaşantı biçimleri meydana getirmektedir. Ancak sürekli geçim sıkıntısı, düşük ücret, eğitim-öğretim yetersizliği yüksek alkolizm, ahlaki yozlaşma, psiko-patolojik davranışlar bu kültürün özelliğini oluşturmaktadır (Türkdoğan, 1977: 4). Tüm bu fiziksel ve sosyal yoksunluklar çaresizlik davranışlarının üretilmesine ve kişilerin gelir dağılımından pay alma çabalarının körelmesine yol açmaktadır.

1.1.3.4. İşsizlik

Yoksulluk sorunu ile işsizlik arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. “İşsizlik mi yoksulluğa neden olmakta, yoksa yoksulluk mu işsizliğe neden olmakta” kısır döngüsüne cevap verebilmek kolay değildir. Bu nedenle her iki toplumsal sorundan birinin varlığı diğerini gerekli kılmaktadır. İşsizliğin mevcut olduğu bir yerde yoksulluğun olmaması mümkün değilken, aynı şekilde yoksulluğun olduğu yerde işsizliğinde olmaması mümkün değildir. Yani, yoksulluğun olduğu yerde işsizlik kaçınılmazdır. (Aktan, 2002).

Kişi, gerek kendisinden, gerekse emek piyasası şartlarından kaynaklanan sebeplerden dolayı geçimini temin edecek iş bulamaması nedeniyle emek piyasasından tecrit edilmiş olur. Böylece kişi sosyal güvenlik kapsamı dışına itilmekte ve gelir dağılımından daha az pay almakla birlikte yoksulluğu şiddetlendiren faktörler güçlenmektedir (Seyyar, 2003: 48). Öte yandan, işsizliğin yol açtığı kayıt dışı istihdamın yoksulluğu artırıcı bir diğer etkisi de mevcuttur. Kayıtlı sektörde iş bulamayan işgücü, kayıt dışı istihdama yönelmektedir. Bir anlamda işsizlik ve kayıt dışı istihdam arasında doğrudan bir ilişki vardır. İşsizlik arttıkça kayıt dışı istihdamın

boyutları da genişlemektedir. Kayıt dışı istihdamın yarattığı gelir dağılımının bozucu etkisi yoluyla yoksulluk büyümektedir.

Yoksulluğun önemli nedenlerinden biride iş gücü piyasalarının temel özellikleridir. Yoksulluk gerek gelişmiş ülkelerde gerekse AGÜ’de giderek iş gücü piyasaları temel özellikleri ve bu piyasalardaki gelişmelerle ilişkilendirilmekte, yoksulluğun nedenleri arasında da işgücü piyasasından kaynaklanan nedenler ön planda tutulmaktadır (Şenses, 2009: 164). Bir ülkedeki, kayıt dışılık, ücretlerin düşüklüğü ya da yüksekliği, işe olan talep, istihdam olanaklarının yüksek ya da düşük olması ve sosyal güvenlik sistemi vb. unsurlar iş gücü piyasalarının temel özellikleridir.

1.1.3.5. Eğitim

Eğitim yoksulluğu açıklamak üzere kullanılan önemli değişkenlerden biridir. Yoksulluk düşük eğitim düzeyine paralel olarak artış göstermektedir. Toplumun eğitim düzeyinin yükselmesi, yoksulluk riskinin azalması ile aynı anlamı taşımaktadır. Eğitim düzeyi yüksek olan kişiler, işgücü piyasasında yüksek ücretli işler bulabilirken, düşük eğitim düzeyine sahip kişiler ya iş bulamamaktalar ya da düşük ücrete iş bulabilmektedirler. Buna paralel olarak eğitim düzeyi düştükçe gelir azalmakta, gelir azalması sonucunda da yoksulluk ortaya çıkmaktadır (Köse, 2009: 229). Eğitim düzeyi ile yoksulluk arasında ters orantı vardır. Eğitim düzeyinin artışı yoksulluğu azaltırken, yoksulluğun artması da eğitim düzeyini düşürmektedir.

Bireyler yoksulluklarından kaynaklı olarak iyi bir eğitim alma fırsatına sahip olamazlar. Yoksulluk içerisinde bulunan ailelerin çocuklarının eğitim masraflarını karşılayamamaları, ya çocuklarını okula göndermeme ya da eğitimlerini yarıda bıraktırma ile sonuçlanır. İyi bir eğitim alamayan, eğitimi yarıda bırakan ya da hiç eğitim imkânına sahip olmayan bireyler, gelecekte işgücü piyasasına ya dâhil olamamaktalar ya da düşük ücretlerle çalışmak zorundadırlar (Karaman ve Özçalık, 2007: 38-39). Bu durum, aslında, kısır bir yoksulluk döngüsünü de beraberinde getirmektedir. Çünkü işgücü piyasası içerisinde var olamayan veya düşük bir gelire var olmaya çalışan bireyin gelecekte çocuklarının da aynı kaderi yaşaması kuvvetle muhtemeldir. Bu durumda birey ya sosyal yardımlara sığınacak ya da yasal olmayan bir takım işler yapacaktır.

Hane reisinin eğitim düzeyi yoksulluk araştırmalarında yoksullukla yakından ilişkili bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Hane reisinin eğitim düzeyi arttıkça, yoksulluk oranının genellikle düştüğü gözlenmektedir. Örneğin hiç okula gitmemişler ile ilkokul mezunları arasında bile yoksulluk oranları açasından önemli farklar olduğu görölmüştür (Şenses, 2009: 160). Esasen, eğitim yoksulluk ilişkisinde hangisinin neden hangisinin sonuç olduğu ortaya koyabilmek oldukça zor bir iştir. Çünkü insanlar yoksul oldukları için okula gidememekteler ya da okula gidemedikleri için yoksulluk içerisinde bulunmaktadırlar. O halde yapılması gereken sonuç mu? neden mi? tartişmasından öte, meseleye eğitim boyutunda yaklaşarak yoksulluğa çare olmak gerekir.

1.1.3.6. Sosyal Yardımlar

Yoksulluğun nedenleri arasında sayılabilecek bir diğer önemli faktör ise yoksullara yapılan sosyal yardımlardır. Bu çalışmanın adından da anlaşılacağı üzere sosyal yardımlar, yoksulluk nedeni olarak ele alınmaktadır. Hemen belirtelim, çalışma yoksullara sosyal yardım verilmesine karşı bir tutuma sahip değildir. Zira türlü nedenlerden dolayı temel ihtiyaçlarını karşılayamayan dezavantajlı (yaşlı, engelli, kadın, çocuk, çalışan yoksul vb.) gruplara sosyal yardım yapılmalıdır. Fakat kronik yoksulluk içerisinde bulunan ve yoksulluğu, sosyal yardım alma mekanizması olarak kullanan kişilerce sosyal yardım, bir yoksulluk sürdürme aracı olarak kullanılmaktadır.

Sosyal yardımlar yoksulluk açasından zararlı sonuçlar da doğurabilmektedir. Özellikle kamusal sosyal yardımların gelişigüzel, siyasi amaçlı olması hem yoksulluk başvurularında bir artışa neden olmakta hem de birçok insanın kendisini yoksul hissetmesine yol açmaktadır (Açıkgöz, 2013: 87). Çalışabilecek durumda olanlara sosyal yardım yapılması, yoksulluğu ortadan kaldırmak bir yana ancak yoksulluğun yeniden üretimini sağlayabilir.

Sosyal yardımların yoksulluğa neden olduğu ya da insanları yoksulluğa sevk ettiği yönündeki benzer bir yaklaşım da Amerika ile ilgili olarak dile getirilmiştir. Örneğin, Drucker (2000: 71): “Amerika’daki yoksullara, özellikle de yoksul siyahlara yapılan sosyal yardım miktarı arttıkça, bu insanların daha yoksul, daha çaresiz, daha zararlı duruma düştüklerini” belirtmektedir. Yine, Açıkgöz (2013: 88)’ün belirttiği üzere 320 bin nüfusa sahip Elazığ ilinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına (SYDV)

kayıtlı başvuru sayısının yaklaşık 25 bin dolaylarında olması ve hepsinin de yoksul olmaması, yine Sivas SYDV'ye yardım alabilmek için 2013 yılında yaklaşık olarak 15 bin başvuru yapılması ve bunların yaklaşık 6 binin muhtaç kabul edilmesin (Sivas SYDV, 2014), bize sosyal yardım ile yoksulluk arasındaki nedensellik ilişkisini yeniden düşündürmektedir.

Yoksullukla mücadele programlarının doğrudan aynı veya nakdi desteklere başvurması, özellikle kriz dönemlerinde yoksul kesimlere acil destek verilmesi, bir noktaya kadar, yararlı olabilir. Ancak yoksullukla mücadelenin yalnızca sosyal yardımlarla özdeşleştirilmemesi gerektiği ve bunların üç temel çekinceyi beraberinde taşıyabilme olasılığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çekincelerden birincisi, sosyal yardımlara ayrılan kaynağın büyümeye ayrılacak kaynakları azaltmasına yol açması; ikincisi, var olan geleneksel yardımlaşma mekanizmaları üzerinde olumsuz etki yaratması; sonuncusu ise, sosyal yardımları alanlar arasında yaratacağı yabancılaşma ve üretim sürecinden ve toplumdan dışlanma duygularından kaynaklı olumsuz psikolojik etkilerdir (Şenses, 2003: 340-341). Kuşkusuz işgücü piyasasına giremeyecek durumdaki engelliler, çalışamayacak kadar yaşlılar ve kimsesizler için bu yardımların devam ettirilmesi kadar elzem bir durum yoktur. Zaten sosyal yardım, yoluyla yoksullukla mücadele etmek, yoksulluğa geçici çözüm bulmaktır. Yoksullukla mücadelede kalıcı çözümler üretilmediği takdirde sosyal yardımlar yoksulluğun bir nedeni olarak karşımıza çıkmaya devam edecektir.

Liberal iktisatçılardan Robert Higgs (Akt.: Aktan, 2003: 152-157) "Gelirin Yeniden Dağıtımın İhmal Edilen On Dokuz Nedeni" adlı çalışmasında yoksullara yapılan yardımların toplumu daha fazla yoksullaştırdığını belirtmektedir. Higgs'in görüşlerini kısaca özetlersek:

- Gelirin yeniden dağıtımını amacıyla konan vergiler, girişimci vergi mükelleflerinin yeni yatırımlar yapmasına engel olabilir. Yatırımların azalması işsizliği ve yoksulluğu artırır.
- Yapılan sosyal yardımlar, insanların çalışmak yerine tembelliği tercih etmelerine neden olabilir. Bireyler, çalışmadan bir gelir elde ettiklerinde, gelir elde etmeye yönelik faaliyetlere daha fazla çaba sarf ederler.
- Sosyal yardım faydalanıcıları kendilerine daha az güvenerek, devlet yardımlarına daha çok bağımlı olmaya eğilimlidirler. Sosyal yardım arttıkça insanlar yeteneklerini unutup, acizliklerini baştan kabul ederler.

- Sosyal yardımlardan yararlananlar bu ödemeler ile ilgili uygunluklarını kanıtlamak ve yardımların devamlılığını sağlamak için daha fazla zaman harcamak zorundadırlar. Yoksulluklarını ispat edebilmek için devlet kurumlarını daha fazla meşgul ederek kaynak israfına ve toplumun daha fazla yoksullaşmasına sebep olurlar.

Sosyal yardımlar hem liberaller hem sosyal adaleti savunanlar hem de muhafazakârlar tarafından sıklıkla eleştirilmektedir. Aslında yoksullukla mücadelede sosyal yardımlara hiç bir ideoloji tarafından sıcak bakılmazken, yoksullukla mücadelede ilk akla gelenin sosyal yardım olması düşündürücüdür.

Liberaller temel olarak, sosyal yardımı piyasaya bir müdahale olarak algılamakta, muhafazakârlar ise toplum içinde var olan dayanışma duygularını yok ettiği noktasında eleştirmektedir. Sosyal devletçi yaklaşımlar ise, vatandaşların damgalanması, yoksulluğa geçici çözüm olması, gerçek ihtiyacı karşılamaması ve bireyin onurunu kırıcı özellik taşımasından kaynaklı olarak sosyal yardımlara karşı çıkmaktadır. Sosyal yardımlara yapılan önemli eleştirilerden biride, yoksul bireyin tespitinde ve yardım dağıtımında insan onurunun zedelenmesi ve bireyi küçük düşürücü bir görünüm arz etmesidir. Bir diğer neden ise, yardım alan bireyin bunun kendisi için yaşam boyu devam edecek bir gelir olarak göreceği düşüncesiyle, işgücü piyasasından soyutlayacağıdır. Yine sosyal yardım faydalanıcılarının ahlaki bakımdan bir takım bozukluklara uğrayacakları da eleştirilen notalar arasındadır (Kesgin, 2013: 78-79).

Sosyal yardımlar gerçekte yoksul olmayan insanları “yoksulluk batağına” çeken ve kurtulmalarına kolay kolay müsaade etmeyen önemli bir araçtır. Giddens (2000b: 130)’ın da bildirdiği üzere: “sosyal yardımlar bir kez elde edildikten sonra temelde karşılamaları planlanan amaçları karşılayıp karşılamadıklarına bakılmaksızın kendi özerkliklerine sahip olurlar. Bu durum ortaya çıktığında umutlar kısıtlanmış olur” ve böylece insanların yoksulluk batağından çıkmaları mümkün değildir.

Devlet bazı sorunların çözümü olduğu kadar, bazı sorunların ise bizatihi kaynağıdır. Gelir dağılımı ve yoksulluk konusunda da bu geçerlidir. Devletin yoksulluk alanına müdahalesi kimi zaman yoksulluk sorununu derinleştirerek kronik hale getirebilir. Bu nedenle yoksullukla mücadele aracı olarak kullanılan sosyal yardımlar, yanlış uygulamalar sonucunda yoksulluğun bir nedeni olarak karşımıza çıkmamalıdır. Sosyal yardımlar, dezavantajlı grupların hayatlarını kolaylaştırıcı bir mekanizma olarak düşünülmelidir. Siyasi popülizme alet edilerek oy aracı olarak değerlendirilmemelidir.

Kısacası yoksulluğu tek bir nedene bağlamak mümkün değildir. Malthus'cular nüfusa, komünistler özel mülkiyete, sosyalistler üretim ilişkilerine, liberaller bireyin tembelliğine ve sosyal yardımlara, kimileri göçe, kimileri gelir dağılımına, kimileri eğitime vb. daha birçok neden ile yoksulluk sorunu açıklanmak istenir (Koşar, 2000: 26). Oysa tarih boyunca bu sebeplerin olmadığı durumlarda bile yoksulluk yaşandı ve yaşanmaya da devam ediyor. Başta da dediğimiz gibi yoksulluğun karmaşık ve çok boyutlu olması, nedenlerinin de çok boyutlu olmasına yol açmaktadır.

1.1.4. Yoksulluğun İşlevleri

Yoksulluk, toplumların en önemli toplumsal sorunlarının başında gelmesinin yanı sıra önemli toplumsal işlevlere de sahiptir. Yoksulluğun ve yoksulun varlığı aynı zamanda zenginlerin yararına bir takım sonuçlar doğurur. Herbert J. Gans *Daha Fazla Eşitlik* adlı çalışmasında toplumda yoksulluğun devam etmesinin diğer grupların yararına olduğunu iddia eder (Gans'dan Akt.: Oktik, 2008: 41). Yine aynı şekilde Karl Polanyi *Büyük Dönüşüm* Adlı kitabında yoksulluğun bir takım işlevlerinden bahsederek şunları söylemektedir: “Yoksulların hesaplarını bilmezliği bir doğa yasasıydı, çünkü aksi takdirde hakir görülen, alçaltıcı, süfli işleri görececek kimse bulunamazdı” (Polanyi, 2005: 176). Görülüyor ki yoksulluğun işlevleri aslında zenginlerin yapamayacakları işleri yoksulların yapmasıyla sınırlandırılıyor.

Zastrow, yoksulların, varlıklı kesimler için birtakım işlevi olduğunu söylemektedir:

- Kimsenin yapmak istemediği zor ve hoş olmayan işleri yapmaya bir tek yoksul durumdaki kişiler hazırdır.
- Yaptıkları işler varlıklı grupları destekler niteliktedir.
- Yeni iş alanlarının yaratılmasına yardımcı olurlar (yoksullara yönelik çalışma yapan Sosyal Çalışma mesleği gibi).
- Satılamayacak kadar düşük kalitede ürünleri satın alırlar.
- Baskın normları pekiştirecek bir biçimde toplum içinde çoğunluk tarafından hoş karşılanmayan anormalliklere örnek teşkil ederler. Çoğunlukla suç teşkil eden davranışlar yoksula yakışırken, zengine yakışmayacak görüntü arz eder.
- Zenginlerin, yoksullara yardımcı olmak gibi “dini görevi” yerine getirmelerine vesile olarak bir anlamda zenginlere manevi tatmin sağlarlar.
- Bazı siyasi grupların seçmen kitlesini oluştururlar ve zaman zaman bazı siyasi grupların iktidara gelmesinde önemli bir işlev görürler (Zastrow, 2013: 180).

Dahası yoksullar zenginlerin kendilerini iyi hissetmeleri için bir anlamda psikolojik tatmin sağlar. İnsanlık tarihi kadar eski bir sosyal problem olan yoksulluğu ortadan kaldırmak yukarıda sayılan nedenlerden ötürü mümkün gözükmemektedir. Çalışmanın ileriki bölümlerinde değinileceği üzere, her nedense yoksulluk istatistiklerinde rakamlar günden güne azalmasına rağmen, sosyal yardım kurumlarından yararlanan yoksul sayısı ve yoksullara aktarılan sosyal transferler günden güne artmaktadır. Kuşkusuz, bunca mücadeleye rağmen sorun hala varlığını ilk gün gibi diri ve canlı tutabiliyorsa yoksulluğun yukarıda sayılan işlevleriyle ilgilidir.

Yoksullar toplumsal yığın içerisinde en büyük yardımseverler olarak adlandırılmaktadır: “ Bir kişi hayatını sürdürebileceğinden daha az parayı kabul ederek sizin için çalışıyor ise becerilerinin, sağlığının ve hayatının bir kısmını size hediye ediyor, kendini size feda ediyor demektir. Kendi çocuklarını ihmal ederek başkalarının çocuklarının bakımını üstlenirler; sağlıksız barınma koşullarında yaşayarak diğer evlerin temiz ve mükemmel olmalarını sağlarlar... yoksul olmak isimsiz bir hayırsever olmaktan farksızdır” (Zastrow, 2013: 180).

Yoksulluk toplumda değersiz görülen kimsenin yapmak istemediği işlerin yapılması ve toplumsal düzenin devamı açısından gereklidir. Bu anlamda yoksullar pek çok kişinin istemeyeceği, yapmayacağı hoş olmayan işleri yapmaya yararlar (Demirbilek, 2005: 270). Görülüyor ki her ne kadar yoksulluk kurtulması gereken bir sorun olarak gözükse bile devamı halinde birçok kesimin işine yarayan çözüm halini almaktadır. Örneğin, bulaşık yıkamak, ayakkabı boyacılığı yapmak, tarımsal ürünleri toplamak ancak ve ancak başka bir iş yapma imkânı olmayan kişilerin tercih edebilecekleri işlerdir. Aynı zamanda yoksulluk birçok mesleğin ve kurumun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Örneğin, bugün yoksulluk olmasaydı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)’ndan, Sosyal Yardım İşleri ve Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlükleri, ve yoksulluk alanında faaliyet gösteren Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’ndan söz edilemezdi. Çünkü bu kurumların varlığı ancak yoksulluğun varlığı ile devam edebilir. Bu nedenle, yoksulluk bir anlamda bu kurumlarda çalışanları yoksulluktan kurtarması sebebiyle de işlevseldir.

Yoksullukla mücadele edilmesine karşın çok da ortadan kaldırma eğilimi gözükmemektedir. Çünkü birçok kesimin varlığını devam ettirebilmesi yoksulluğun

varlığına bağlıdır. Bernard Mandeville bundan iki yüz yıl önce “Mülk düzeninin iyi sağlandığı yerlerde” demişti “parasız yaşamak daha kolaydır yoksulsuz yaşamaktan; yoksul olmazsa işleri kim yapardı?” (Hardt ve Negri, 2011: 157) diyerek yoksulluğun işlevselliğini işaret etmiştir.

Şayet, Türkiye’de yoksulluk ortadan kalkmış olsaydı 14 Mayıs 2014 tarihinde Manisa ilinin Soma ilçesinde bir kömür madeninde kazada 301 yoksul insan hayatını kaybetmemiş olurdu. Fakat tersi bir durumda da madende çalışacak işçi bulunamazdı. Kısacası yoksulluğu ortadan kaldırmak toplumların rahatlıkla yapabileceği bir durumdur. Örneğin, Zastrov (2013: 181)’a göre: “hükümetler yoksulluğu ortadan kaldıracak kaynaklara sahip ama bunu yapma niyetinde değiller. Son yüzyılda ABD’de, bir savaşa girileceği zaman birkaç ay içerisinde milyarlarca dolar kaynak yaratabilirdi. (birçok kez gerçekleşti: Kore, Vietnam, Afganistan, Körfez Savaşı, Irak...) Ama yoksulluk içinde yaşayan milyonlarca nüfus ve evsizlerin hayat şartlarını iyileştirebilmek için kaynaklar sağlama konusunda aynı niyet gösterilmiyor”. Bu ve buna benzer örnekleri tüm dünya ülkeleri için çoğaltmak mümkündür. Ama kabul edilmesi gereken bir şey var ki, yoksulluk sorunu sürekli bir biçimde diri tutulmaktadır.

Yoksullar, bazı belli başlı siyasi işlevleri de yerine getirebilmektedirler. Öncelikle çeşitli politik gruplara bir konu oluştururlar. Sol ideoloji, yoksullara yardım sağlayacak hükümet programlarını güçlendirme arayışında iken; sağ ideolojiler ise yoksulları refah dolandırıcıları şeklinde eleştirmektedirler (Demirbilek, 2005: 271). Yine üzerinde durulması gereken bir nokta yoksulların ciddi anlamda oy potansiyeline sahip olmalarıdır. Yoksulların, yoksullukları siyasi partiler tarafından onları daha kolay etki altına alma yönünde işleve sahiptir. Özellikle seçim dönemlerinde yapılan sosyal yardımlar, sosyal yardım alanının siyasallaşması olarak ifade edilmektedir. Kimi kesimlerce bu durum eleştirilmektedir. Özellikle iktidarı elinde bulunduran siyasi partiler, seçimlere az bir zaman kala sosyal yardımları seçim yatırımı olarak değerlendirme gayreti içerisinde oldukları ifade edilmektedir (Bila, 2009).

Gans, yoksulların var olmasının toplumun diğer üyeleri için güven ve destek sağladığını iddia etmektedir (Oktik, 2008: 42). Gans’a göre yoksulluğun birçok işlevi bulunmaktadır. Bu işlevler sayesinde yoksul olmayan kendilerine psikolojik tatmin sağlamaktadırlar. Gans’ın 1972 yılında yayınladığı *Yoksulluğun Pozitif Fonksiyonları*

adlı makalesinde yoksulluğun işlevlerine yer vermiştir. Gans (Akt.: Kızılcelik, 1992: 140-141) yoksulluğun işlevlerini ekonomik, sosyal, kültürel ve politik olmak üzere dört grupta toplamaktadır.

Türkiye’de son yıllarda yaygınlaşan yoksulluk temalı programları da yoksulluğun işlevleri noktasında irdelemek gerekir. Kendini saklayan hayırsever zenginlerden, her birinin isimlerinin alt yazı ile verilmesi sonucunda oluşan “ün ve reklam” parayla dahi satın alınacak şeyler değildir. Bu ancak yoksulluğun neticesinde ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, herhangi bir yoksulluk temalı programda “dertlerine deva bulunan” yoksulların sevinç gözyaşları ile bu tür aktivitelere katılan “yardımseverlerin” gözlerinde oluşan parıltıyı (Erdoğan, 2007b: 308-310) yoksulluğun işlevleri anlamında okumak gerekir. Evet, yoksulluk sayesinde her iki kesimde, yardım alanda verende, belli bir takım amaçlara ulaşmış durumdadır.

Görülüyor ki yoksulluk problemi sosyolojik olarak birçok işleve sahiptir. Toplumsal yapının düzen ve uyum içerisinde devam edebilmesi için yoksula ve yoksulluğa ihtiyaç vardır. Yoksulluk ekonomik hayatı düzenlemesinden tutunda manevi olarak rahatlamaya varıncaya kadar çok çeşitli işleve sahiptir. Bu noktada Gans “yoksulluğun kalıcı olduğunu; çünkü yoksulluğa alternatif birçok işlevsel seçeneğin toplumun daha zengin üyeleri için daha fazla işlevsiz” (Akt.: Oktik, 2008: 42) olacağını ifade etmektedir. Colquhoun (Akt.: Marshall, 2010: 27)’un söylediği gibi “Büyük oranda yoksulluk olmadan zenginlerde olamaz, çünkü zenginlik emeğin ürünüdür, emek de sadece bir yoksulluk durumundan doğar... Dolayısıyla yoksulluk, o olmadan ulusların ve toplulukların uygarlaşamayacakları, toplumun en zorunlu ve vazgeçilmez unsurudur”.

1.1.5. Yoksullukla Mücadele

Yoksullukla mücadele, yoksulluğu önlemeye, ortadan kaldırmaya ve azaltmaya yönelik çaba ve girişimleri anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Yoksullukla mücadele ile aynı zamanda, yoksulluğun nesilden nesile geçmesini önlemek, fırsat eşitliğini sağlamak, beşerî sermayeyi geliştirmek ve gelir dağılımını adaletli kılmak da amaçlanmaktadır. Yoksullukla mücadele çok geniş bir alana sahiptir. Alanda, devletin dışında, yoksullukla mücadele ettiğini iddia eden binlerce kurum, kuruluş ve hayırsever

vardır. Yoksullukla mücadele, kimi ülkelerde bir devlet politikası olarak benimsenmiş, bazı ülkelerde Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK) havale edilmiş, çoğu yoksul olan bazı ülkelerde ise Dünya Bankası ve UNDP gibi uluslararası kuruluşlara devredilmiştir. Türkiye'nin de içinde yer aldığı bazı ülkelerde ise hem devlet, hem yerel yönetimler, hem de STK'lar (gönüllü, ulusal ve yerel kuruluşlar), kendilerine özgü yöntemlerle yoksullukla mücadele etmektedirler.

Yoksulluğa yapılacak gerçekçi bir müdahale, kuşkusuz, ancak gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermeye yönelik, ekonomi, maliye, vergi, ücret gibi birçok temel politikalarda değişiklikler ile yapılabilir. Ekonomi politikalarında gerekli değişimlere gitmeden, yoksullukla mücadele etmek ya da çözüm üretmek mümkün değildir. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de yapılamayan budur (Koray, 2008: 469). Örneğin, en başta gelirin adaletsiz dağıtımından başlayarak nüfus artış hızının düşmesi, göçün gerçekçi bir biçimde yavaşlatılması, işgücünün niteliksel anlamda geliştirilmesi, istihdam olanaklarının artırılması gibi değişikliklere ihtiyaç vardır. Esasen sıralamış olduğumuz faktörler, bir önceki bölümde tartışılan yoksulluğa sebep olan nedenlerdir. Yoksullukla mücadele denilen şey de, bir anlamda yoksulluğun nedenlerinin ortadan kaldırılmasıdır.

Yoksullukla mücadele tarihsel kökenleri çok eskilere giden bir konudur. Özellikle son otuz yıl içerisinde Dünya Bankası, Uluslararası Çalışma Örgütü ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı gibi uluslararası kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin bu yöndeki çabaları yanında halk arasında oluşan yardımlaşma ve dayanışma ile yoksul kesimlerin yoksullukla mücadele etme bu konudaki öğrenme sürecinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Tartışmalı birçok alan bulunmasına karşın yoksullukla mücadele konusunda üzerinde fikir birliği bulunan noktalar da vardır (Şenses, 2003: 320).

Buğra, yoksulların toplumda problem teşkil etmemesi için bir takım önlemler alındığını ileri sürmektedir. Bu alınan önlemleri her ne kadar Buğra, yoksullukla mücadele kapsamında değerlendirmese de, alınan önlemleri yoksullukla mücadele çabası olarak okumak mümkündür. Bu önlemler şunlardır:

- Yoksulların mekânsal olarak tecrit edilmeleri. Yoksulların toplumdaki diğer insanları rahatsız etmemeleri için kentin dışındaki alanlara sürülmeleri bir çözüm olarak görülmüştür. Yoksulların toplumdan dışlanarak kentin varoşlarına yerleştirilmeleri bir anlamda yoksullukla mücadele olarak anlaşılmalıdır.

Aslında yapılan şey yoksullukla mücadelenin dışında yoksulluğu yok saymaktan başka bir şey değildir. Buna en güzel örnek Toplu Konut İdaresi (TOKİ) tarafından yoksullar için yapılan kontlar örnek verilebilir.

- İstatistikî verilerle yoksulları kontrol altında tutma. Yoksulları mekânsal olarak tecrit etmek mümkün değilse, onların toplumda tehlikeli ve suça bulaşan varlıklar haline gelmemeleri için, en azından istatistiksel verilere dayalı araştırmalarla onları kontrol altında tutmanın daha mantıklı olduğu düşünülmüştür.
- Tıpkı liberal düşünürlerde olduğu gibi, yoksulluğu, toplumsal yapıdan kaynaklı bir takım faktörler yerine salt yoksulların bireysel özellikleriyle açıklama. Yoksulluğu sosyo-ekonomik yapılarla açıklamak yerine, tembellik, hesabını bilmezlik, kötü alışkanlıklara sahip olma, çok çocukluluk vs. gibi kişiye bağlı unsurlarla açıklayıp yoksulları suçlamaya yönelik bir anlayış benimsenmiştir.
- Yoksulluk kültürü ve yoksulluğu hayırseverliğe havale etme. Modern zamanda yoksulluğu bir alt kültüre ait özellikler gösteren bir olgu olarak tanımlamak yaygın kabul görmeye başlamıştır. Bu yüzden, yoksullukla mücadelenin bu alt kültür üzerinde yürütülmesi ve bu işin hayırsever kurumlara havale edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Yoksulluk sorunu ile ilgili olarak devlet çözüm bulmak yerine, sorunu hayırseverlik gibi sivil vatandaşlara bırakarak, sorun alanından kaçmaya çalışmaktadır (Buğra, 2010: 11).

1.1.5.1. Dolaylı Yaklaşım: Büyüme ve Yoksulluk

Bir ülkenin ekonomik büyümesi iki şekilde meydana gelir: birincisi tam istihdamın altında kullanılan iktisadi kaynakların daha etkin kullanılmaya başlanması, ikincisi ise tam istihdamda kullanılan kaynak miktarına yenilerinin eklenmesidir (Kaynak, 2007: 51). Ekonomik büyümenin yoksulluğun azaltılmasında çok etkili bir faktör olduğu yolunda yaygın bir görüş söz konusudur. Hızlı ekonomik büyüme uzun yıllar boyunca gerek uluslararası kuruluşlar gerekse bağımsız araştırmacılar tarafından yoksullukla mücadelenin en etkili yolu olarak ön plana çıkarılmakta, günümüz gelişmiş ülkelerinde ve en son Güney Doğu Asya ülkelerinde mutlak yoksulluğun azaltılmasında hızlı büyümenin önemli bir etken olduğu genel olarak kabul görmektedir (Şenses, 2009: 221).

Girişimcilerin, ekonomik büyümenin motoru olarak desteklenmesi, bu sınıfa yönelik vergi indirimleri uygulanması, neo-klasikler tarafından yoksulluğun çözümü için savunulan en önemli politikalar (Sallan-Gül ve Gül, 1997: 10). Kalkınmanın Damlama Teorisi olarak adlandırılan bu yaklaşım 1950'lerin ve 1960'ların en baskın kalkınma anlayışıydı. Söz konusu yaklaşıma göre, ekonomik büyümenin yararlarından

öncelikle zenginler yararlanmakta, ikinci aşamada zenginlerin kazançlarını harcamaları sonucu yoksullar ekonomik büyümenin nimetlerinden yararlanmaya başlayacaklardır. Böylece yoksullar yalnızca zenginlerden kendilerine doğru gerçekleşen düşey akış aracılığıyla ekonomik büyümeden yararlanmaktadırlar. Bu durum büyümenin oransal faydalarından yoksulların daima daha az yararlandıklarını ima etmektedir. Böylece yoksullar büyümenin toplam çıktılarının küçük bir bölümünden yararlanıyor olsalar bile büyüme ile birlikte, yoksulluk oranlarında azalma gerçekleşecektir (Kakwani, Pernia, 2000: 2).

Büyüme hızının kısa dönemde de, özellikle ücret düzeyi ve istihdam gibi işgücü piyasaları göstergeleri yoluyla başta gençler ve niteliksiz işçiler olmak üzere çeşitli kesimlerin yoksulluk oranları üzerinde etkili olduğu görülmektedir (Şenses, 2009: 222-223). Ekonomik büyümede önemli bir ayrıntı, herkesin, tüm ekonomik faaliyet kesimlerinin gelirlerinde kesinlikle bir artışın beklenemeyeceğidir (Batmaz, Özcan, 2007: 42). Bu bakımdan yoksulluk açısından ekonomik büyümenin dikkat edilmesi gereken yönü büyümenin yararlarının bütün sınıfları ve kesimleri kapsamaması (Dansuk, 1997: 99), özellikle milli gelirden düşük pay alan kesim lehine daha eşitlikçi bir bölüşümün temin edilmesidir. Burada ekonomik büyümenin ikincil gelir dağılımının adil olmasını temin edecek politikalarla desteklenmesi gerekliliği yoksulluğu azaltma yönündeki ekonomik büyümenin etkinliğini belirleyen önemli bir faktör olduğu belirtilmelidir. Büyüme ile yoksulluk arasındaki göz ardı edilmemesi gereken bir diğer unsur, yoksulluğun azaltılmasına yönelik olarak uygulanacak vergilendirme gibi yeniden dağıtım politikalarının uygulanma ihtimalinin genişlemekte olan bir ekonomide daha yüksek olmasıdır (Şenses, 2009: 223). Bu anlamda adil bir vergi sistemi ikincil gelir dağılımının daha adil olmasının temini açısından destekleyici bir politika olarak düşünülebilecektir.

Gelir dağılımındaki eşitsizlikleri artıran bir büyüme süreci, büyümenin yoksulluğun azaltılması konusunda sağladığı olumlu etkileri azaltacak, bu nedenle hızlı büyüme süreci öncesinde gelir dağılımını düzeltici politikaların uygulanması büyümenin olumlu etkilerinin artırılmasının bir ön koşulu olarak görülmektedir. Güney Kore ve Tayvan deneyimleri hızlı büyüme sürecinin başlarında mülkiyet yapısının daha eşitlikçi bir yapıya kavuşturulabilmesi halinde büyüme sürecinin ilk aşamalarının daha eşitlikçi olabileceğini göstermiştir (Şenses, 2009: 226).

1.1.5.2. Dolaysız (Doğrudan) Yaklaşım

Dolaysız yaklaşım, başta beslenme, sağlık, eğitim ve konut gibi temel ihtiyaçlar olmak üzere yoksulların yaşam standartlarını ilgilendiren konulara yönelik olarak devletin uygulamaya koyduğu somut program ve politikaları ve bunlar aracılığıyla yoksullara sağladığı yardımları kapsamaktadır (Şenses, 2009: 219). Dolaysız yaklaşım kapsamındaki politikalar, gerek yoksulluğun büründüğü farklı biçimlerle baş etmek açısından gerekse dolaylı yaklaşımın eksikliklerini gidermek ve etkinliğini artırmak açısından destekleyici bir unsur olarak yoksullukla mücadelede önemli rollere sahip girişimlerdir. Diğer taraftan, yoksullukla mücadele kapsamında hemen hemen tüm ülkelerde uygulanan programın temelinde dolaysız yaklaşım vardır. Çünkü dolaysız yaklaşım yoksullukla mücadele kapsamında seçilebilecek en kolay yoldur. Bu yaklaşıma göre, ülkeler yoksullukla, sosyal yardım marifetiyle mücadele etmektedir. Fakat bu yaklaşım, yoksullukla mücadele yöntemi olmaktan uzaktır.

Dolaysız yoksullukla mücadele programlarının etkinliği ve yoksulluğu azaltma konusundaki başarısının sağlanması için, üç temel koşulun gerçekleşmesi gerekmektedir (Şenses, 2006: 240): birincisi yoksullukla mücadelenin genel kamuoyu tarafından öncelikli bir hedef olarak benimsenmesi ve bu yönde uygulanacak politikaların toplumun yaygın desteğinin sağlanmasıdır. İkincisi hedeflenen yoksul kesimin iyi belirlenmiş olmasıdır. Üçüncü koşul ise uygulamanın şeffaf olması ve her kademede süratle karar alabilecek bürokratik kadroların var olmasıdır.

1.1.5.3. Radikal Reform

Kaynakların köklü bir şekilde yeniden dağıtımı, eşitsizliklerin giderilmesi yoluyla yoksulluğun azaltılmasında önemli rol üstlenebilmekte, yeniden dağıtım ise üretim faktörlerinin mülkiyetinin yaygınlaştırılmasından kredi ve istihdam olanaklarının ve kamu harcamalarının kapsamlı bir biçimde yoksul kesimlere doğru yönlendirilmesine kadar birçok değişik biçim alabilmektedir (Şenses, 2009: 227). Eşitlikçi bir toplum yapısının ve yoksullukla mücadele amacıyla beslenme, sağlık ve eğitim alanlarında sağlanacak başarıların büyüme sürecine olumlu katkılarda bulunacağı görüşü önem kazanmaya başlamıştır (Şenses, 2009: 228). Sağlanan söz konusu başarılar ekonomik

büyümenin daha yoksul yanlısı olmasını temin edecek böylece yoksullukta önemli azalışlar sergilenebilecektir.

Az gelişmiş ülkelerde nüfusun büyük bir kısmının kırsalda yaşaması ve gelirlerini tarımdan veya tarımla ilgili alanlardan elde etmesi nedeni ile tarımsal üretim ve tarım sektörü yoksullukla mücadele için en önemli ekonomik alan olduğu yönünde görüşler mevcuttur (Öztürk, 2008: 616). Tarımın, gelişmekte olan ülkelerdeki yoksullukla mücadelede en önemli sektör olduğu yönündeki görüş, radikal reform içerisinde az gelişmiş ülkelerin en çok ilgisini çeken toprak reformunun etkin bir politika seçeneği olduğu yönündeki görüşleri destekler niteliktedir. Ancak toprak reformunun başarısı mevcut toprak mülkiyet dağılım biçimiyle ve ortalama toprak büyüklükleriyle kısaca toprak reformunu yoksulluk açısından etkili kılabilecek miktarda dağıtılacak toprak bulunmasıyla yakından ilgilidir (Şenses, 2009: 228).

Toprak reformu uygulamasında diğer önemli nokta ise reform sonucunda tarımsal işgücü piyasalarında öngörülemeyen etkilerin ortaya çıkması olasılığıdır (Şenses, 2009: 228). Tarımsal işgücü piyasalarında ortaya çıkan öngörülemeyen etkiler, toprak reformunun yoksulluğu azaltma konusunda istenilen sonucun elde edilmesi önünde bir engel teşkil edebilecektir. Bu durum yoksulluğu azaltma konusunda bir politika seçeneği olarak toprak reformuna temkinli yaklaşılmasına neden olabilmektedir.

Yoksullukla mücadelede radikal bir yöntem olan toprak reformu siyasal engellere rağmen, özellikle toprak mülkiyeti dağılımının çok eşitsiz olduğu, topraksız veya çok az topraklı köylülüğün hâkim olduğu tarımsal yapılarda yoksulluğun azaltılması için en etkili araçlardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. Ancak toprak reformu konusundaki tartışmaların aksine yoksulların tarımsal altyapı imkânlarına erişim olanaklarına ulaşımın kolaylaştırılmasının yoksulluğu azaltma konusundaki katkısına dair daha geniş bir fikir birliği sağlanmış olduğu söylenebilir (Şenses, 2009: 230).

1.1.5.4. Kamu Harcamaları

Kamu harcamalarının beşeri sermayeyi artırıcı alanlara yönlendirilmesi, özellikle eğitim ve sağlık sektörlerine ayrılan payın artırılması yalnızca yoksulluğu azaltmakla kalmayacak aynı zamanda sağlıklı ve nitelikli işgücünün yetişmesine ve elbette üretim ve verimlilik artışının gerçekleşmesini sağlayacaktır. Gerçekten de yoksullukla

mücadelede eğitim, bilgi ve beceri kazandırma son derece önemlidir. Çünkü yetersiz eğitim yoksulluğa yol açan faktörlerin başında gelmektedir (Aktan, 2002: 3).

Eğitim, yoksul bireylerin gelir elde etme kabiliyetlerini ve emeğin mobilitesini artırır, çocukların ve ebeveynlerin sağlıklarını korumalarına yardımcı olur, doğurganlığı ve çocuk ölümlerini azaltır, toplumda dezavantajlı olan bireylerin toplumsal yaşamda ve siyasal süreçlerde söz sahibi olmalarını sağlar (Aktan, 2002: 3). Böylece eğitim, kamu harcamalarından almış olduğu payla yakından ilişkili olarak her türlü yoksulluğun giderilmesinde etkin bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yoksulluğun azaltılması açısından kamu harcamalarının sağlık ve eğitim gibi alanlara yönlendirilmesi, ilk bakışta yerinde bir amaç gibi görünse de, Şenses (2009: 235)'e göre, iki noktanın ağırlıklı olarak göz önünde bulundurulması gerekir: bunlardan birincisi, kamu harcamaları içerisinde sağlık ve eğitimin payındaki artışın, yoksulların bu hizmetlere erişim derecesinin her zaman iyi bir göstergesi olmamasıyla ilgilidir. İkincisi ise, eğitim ve sağlığa ayrılan kamu harcamalarının toplulaştırılmış sayısal verilerinden hizmetlerin kalitelerine dair bilgi edinilememesi dolayısıyla eğitim ve sağlık alanlarındaki kamu harcamaları sonucunda sağlanan hizmetlerin niceliği kadar niteliğinin de dikkate alınması gerektiğidir.

1.1.5.5. Dünya Bankası ve Yoksullukla Mücadele

1990 yılı Dünya Kalkınma Raporu (WDR), Dünya Bankasının (DB) yoksullukla mücadele stratejisinin genel hatlarını ortaya koymaktadır. Bu stratejinin üç temel unsuru vardır: geniş tabanlı ekonomik büyüme, yoksulların beşeri sermayesinin geliştirilmesi ve toplumda zayıf durumda bulunan gruplar için sosyal güvenlik ağları oluşturulması. Bu Rapora göre, yoksulların ekonomik büyümeden en yüksek faydayı elde etmelerini temin etmek için, yoksul kesimin üretkenliğinin artırılması, ekonomik piyasaların yoksul insanlar için iyileştirilmesi ve yoksullara yönelik ayrımcılığın önlenmesi son derece önemlidir. Yoksulluğun azaltılması için yoksulların beşeri sermayesinin artırılması ve geliştirilmesi gerekir. Bu sebeple, yoksul kesime yönelik temel sosyal hizmetlerin sağlanması zorunludur. Yoksullara yatırım, bu kesimin ekonomik kalkınma sürecine tam katılımı ve toplumun üretken bireyleri olmaları açısından hayati değer taşımaktadır. Ayrıca, toplumda ekonomik açıdan zayıf konumda bulunan hastalar,

yaşlılar, engelliler vb. dezavantajlı gruplar ile yoksul bölgelerde yaşayan gruplar için hedef kitlesi iyi belirlenmiş sosyal yardımlar ve sosyal güvenlik ağları oluşturulmalıdır (World Bank, 1990).

Dünya Bankasının 2000/2001 tarihli “*Yoksulluğa Saldırmak*” başlıklı raporunda yoksullukla mücadele stratejileri üç başlık altın ele alınmıştır:

- *Fırsatları artırma*: Yoksullar için iş, kredi, yol, elektrik, okul, su ve sağlık hizmetleri yanında ürünlerini satabilecek bir pazarın da sağlanması. Bu fırsatların yaratılması için gereken birincil koşul, Bankaya göre ekonomik büyümedir. Aynı zamanda gelirin dağıtımındaki eşitsizliğin giderilerek yoksullara yeni fırsatlar yaratma stratejisiyle yoksulluğun azaltılması.
- *Güçlendirmeyi Olanaklı Kılma*: Devlet kurumlarının yoksullara daha fazla hesap verir ve duyarlı hale getirilmesi. Bir anlamda devlet kurumlarının hizmetlerini şeffaflık ilkesi çerçevesinde yerine getirmesi. Yoksulların siyasal karar alma süreçlerine katılımlarının sağlanması.
- *Güvenliği Artırma*: Yoksulların ekonomik şoklara, doğal afetlere, sağlık sorunlarına ve şiddete karşı korunmasızlığının azaltılması; güvenliği artırmanın bir gereği olarak beşeri sermayeye teşvik edilmesi; yoksulların risklerle karşı karşıya kaldıklarında risklerle baş edebilmeleri için gerekli mekanizmaların geliştirilmesi (Yücesan-Özdemir, Kutlu: 2010: 359; Zabcı, 2009: 91).

1990’ların ikinci yarısından itibaren, DB’nin yoksullukla mücadele vurgusunu arttırdığı görülmektedir. DB 1999 yılında Kapsamlı Kalkınma Çerçeve Belgesini (Comprehensive Development Framework - CDF) yayınlamıştır. Bu Belge, yoksulluğun ortadan kaldırılması, eşitsizliğin azaltılması ve düşük ve orta gelir grubu ülkelerdeki insanlar için olanakların artırılmasınının DB Grubunun (World Bank Group) esas öncelikleri olduğunu ifade etmektedir. 1999 yılından beri, CDF, gelişmekte olan ülkelere verilecek yardımlar için temel rehber olarak görev yapmaktadır. CDF ile ülkeler tarafından *Yoksulluğu Azaltma Strateji Belgeleri* (Poverty Reduction Strategies Papers - PRSPs) hazırlanması öngörülmüştür. PRSPs hazırlanmasındaki amaç, Milenyum Kalkınma Hedeflerini gerçekleştirmek ve ülkenin reform programına sahipliliğini güçlendirmektir. CDF’nin temel ilkeleri şunlardır:

- Kalkınma stratejileri kapsamlı olmalı ve uzun vadeli bir vizyon ile şekillenmelidir.
- Kalkınma hedef ve stratejileri ülke tarafından sahiplenilmelidir. Bu nedenle, hedef ve stratejilerin şekillenmesinde yerel katılımın sağlanması önemlidir.
- Yardım alan ülkeler, yardım programınının yönetim ve koordinasyonu için sivil toplum örgütleri ile gerekli ortaklıkları geliştirmelidir.

- Stratejinin, hedefler ve değişen dünyaya göre yeniden düzenlenmesi için kalkınma performansının yerinden elde edilecek somut sonuçlara göre değerlendirilmesi gerekir (Karakoyun, 2008: 31).

Görülüyor ki yoksullukla mücadele konusu, yoksulluğun nedenleri ile aynı özelliklere sahiptir. Yoksulluğun çok boyutlu ve karmaşık bir sorun olması, aynı şekilde nedenlerinin ve mücadele yollarının da çok boyutlu ve karmaşık olmasına yol açmaktadır. Yoksulluğun nedenleri ortadan kaldırıldığında yoksulluğunda da ortadan kalkacağına kuşku yoktur. Fakat -en azından- kısa zaman dilimi içerisinde yoksulluğun ortadan kalkacağını söylemek fazlaca da iyimserlik olabilir. Mevcut mücadele araçları ile yoksulluk ortadan kalkmadığına göre, yeni yöntem ve araçlara ihtiyaç olduğu açıktır.

1.2. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK

1.2.1. Yoksulluğun Dünyadaki Görünümü

Son dönemde yaşanan bütün teknolojik ve ekonomik gelişmelere karşın, yoksulluk bugün dünyanın karşı karşıya kaldığı en önemli sorunların başında gelmektedir. Acı bir gerçektir ki, dünyada zenginlik artarken aynı oranda yoksulluk da artmaktadır. “Bir kişiye dokuz, dokuz kişiye bir pul” şiirsel söylemi günümüz yoksulluğunun en kısa özetini vermektedir. Dünyadaki en zengin ülkelerdeki yaklaşık 900 milyon insan toplam dünya gelirinin yaklaşık % 80'lik kısmına sahipken, bütün dünyadaki yaklaşık 3 milyar insan ise dünya gelirinin yalnızca % 1,2'sine sahiptir. Yoksulluk önleyici çalışmalar bir yana bırakılarak, % 80'lik kısımdan yalnızca % 1'i, % 1,2'lik kısma aktarılsa aşırı yoksulluğun ortadan kalkacağı bir gerçektir (Pogge, 2006: 5).

Yoksulluk sorunu Birleşmiş Milletler (BM) tarafından dünyadaki en önemli 12 genel sorundan birisi olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle BM, 1996 yılını Yoksullukla Mücadele Yılı, 1997-2006 dönemini de Yoksullukla Mücadele On Yılı ilan etmiştir. Bu açıdan yoksulluk olgusu Dünya Bankası ve UNDP gibi uluslararası kuruluşlar başta olmak üzere tüm karar alıcıların gündemine girmiştir. Dünya Bankası'nın temel misyonu yoksulluğun yok edilmesidir. Dünya Bankası, her yıl belirli konularda kendi araştırma kurulunun görüşlerini içeren Dünya Kalkınma Raporu (World Development Report/WDR) yayınlamaktadır. 1980'lerde raporun konusu yoksulluk olmuştur ve

Dünya Bankası, her on yılın raporunun konusunu yoksulluğun oluşturmalarına karar vermiştir. Böylece 1990 ve 2000/2001 WDR'nin gündemi yoksulluğa ayrılmıştır (Uzun, 2003: 164).

Dünya Bankası'nın yanı sıra son zamanlarda Uluslararası Para Fonu (IMF), UNDP, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve diğer önde gelen çok uluslu kurumların yoksullukla ilgili çok sayıda inceleme yaptıkları ve küresel ölçüde yoksullukla mücadele konusunda yeni strateji ve politikalar geliştirmeye çalıştıkları görülmektedir. Ancak, bu kurumların izlediği politikaları ve standart gelişme önerilerini takip eden ülkelerde yoksulluğun azaltılması konusunda kayda değer bir başarı ortaya konmadığı, hatta bazı bölgelerde durumun daha da kötüleştiği görülmüştür (Şenses ve Önder, 2005: 210).

Gelişmiş ülkelerde yaşayan yoksul kişilerin sayısı küçümsenmeyecek düzeylerde olmakla birlikte yoksulluk, ağırlıklı olarak gelişmekte olan ülkelerde yoğunlaşmaktadır. Dünyanın karşı karşıya kaldığı yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliği sorununun ciddiyeti aşağıdaki ifadelerle bakıldığında açıkça görülmektedir:

- Dünyanın en zengin 500 kişisi en yoksul 416 milyon kişiden daha fazla gelir sağlamaktadır. 2,6 milyar insan yani dünya nüfusunun % 40'ı günde 2 dolardan da az parayla, dünya gelirlerinin % 5'i ile yaşamını sürdürmektedir.
- Dünyanın en zengin % 20'si dünya gelirlerinin 4'te 3'üne sahiptir. En zengin % 20'lik kesim dünyadaki servetin % 84'üne sahiptir. En yoksul % 20 ise dünyadaki servetin % 1,4'ünü almaktadır. Ortada kalan % 60 dünya zenginliğinin % 14,6'sını almaktadır.
- Dünyanın en yoksul 48 ülkesinin Gayrisafi Milli Hasılası dünyanın en zengin 3 insanının servetlerinin toplamından daha azdır. Dünyada en zengin 200 kişinin sahip olduğu mal varlığı, dünya nüfusun % 41'nin sahip olduğu mal varlığına denk gelmektedir. Yani dünya nüfusunun 6 milyarın üstünde olduğu düşünüldüğünde, nerdeyse 2,5 milyar insan 200 kişi ile aynı servete sahip görünmektedir.
- Dünyadaki 2,2 milyar çocuğun 1 milyarı yoksul olup, temel eğitimden mahrum kalan çocuk sayısı ise 121 milyondur. Gelişmekte olan ülkelerde yaşayan 1,1 milyar insan yeterli suya, 2,6 milyar insan da temel sağlık hizmetlerine ulaşamamaktadır.
- Sadece Amerika'da kozmetik ürünlerine harcanan para yılda 8 milyar dolardır. ABD ve Avrupa'da evde beslenen hayvanlara 17 milyar dolar, Avrupa'da sigaraya 50 milyar dolar ve yine Avrupa'da alkollü içeceklerle 105 milyar dolar harcanırken; dünyada yaşayan herkese temel eğitim verilebilmesi için gerekli olan para 6 milyar dolar ve temel sağlık hizmetleri ve beslenme için ise sadece 13 milyar dolardır. En zengin 20 ülkenin ortalama geliri, en fakir 20 ülkenin

gelirinin 37 katıdır ve bu fark son kırk yılda ikiye katlanmıştır (DPT, 2007: 7; Gündoğan, 2008: 44; UNDP, 2005: 4; UNDP, 2006: 2; UNDP, 2007/2008: 25; World Bank, 2000: 3; Kızılgöl, 2009: 14-16).

Yoksulluk göstergeleri, ülke ve ülke grupları arasında zaman içinde önemli bir farklılıklar göstermektedir. 1981 yılından 2008 krizine kadar geçen dönem için günde 1,25 dolar temelinde hesaplanan yoksulluk oranları Çizelge 1,1’de verilmiştir. Yoksulluk oranına ülke bazında daha ayrıntılı olarak bakıldığında ülkeler arasında çok büyük bir farklılık olduğu görülmektedir. Çizelgeden çıkan sonucuna göre, günlük 1,25 doların altında yaşayan nüfus yıllar itibariyle tüm dünya coğrafyasında azalmasına karşın, Afrika ve Güney Asya’da hala ciddi boyutlardadır. Ayrıca 2010 yılında günde 1,25 dolar yoksulluk sınırına göre bu oran Ürdün’de % 0,1, Uruguay’da % 0,2, Moldova’da % 0,4 ve Arjantin’de 0,9 gibi son derece düşük düzeylerdeyken, Bangladeş’te % 43,3, Nijerya’da % 68 ve Madagaskar’da % 81,3 gibi çok yüksek boyutlara ulaşmaktadır (Şenses, 2014: 105).

Çizelge 1.1. Seçilmiş Ülke Gruplarında Yoksulluk Oranı, 1981-2008 (%)

	1981	1984	1987	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008
Afrika	43,5	46,1	45,4	46,8	49,3	48,3	48,5	46,7	43,9	40,0
Kuzey Afrika	18,2	17,3	16,0	14,8	13,6	12,6	12,0	9,5	8,2	5,8
Latin Amerika ve Karayipler	11,9	13,6	12,0	12,2	11,4	11,1	11,9	11,9	8,7	6,5
Asya	41,2	39,7	37,8	37,5	34,4	31,5	26,9	25,7	20,2	17,1
Çin	84,0	69,4	54,0	60,2	53,7	36,4	35,6	28,4	16,3	v.y
Güney Asya	57,5	53,9	52,0	50,6	48,6	46,0	42,7	41,8	37,1	33,8
Güney Doğu Asya	45,2	43,5	42,6	37,7	32,7	27,4	25,4	22,2	16,9	12,9
Batı Asya	6,6	6,4	4,2	4,7	4,9	6,0	5,8	5,4	4,6	3,2
Geçiş Ekonomileri	2,4	2,0	2,1	2,5	3,0	5,1	4,9	2,6	1,3	0,5

Kaynak: (UNCTAD 2012: 61).

Not: 2005 satın alma gücü 2005 satın alma gücü paritesi fiyatlarına göre kazançları günde 1,25 doların altında olanların toplam nüfusa oranı

Yoksulluk, önemli bir sorun olarak, az gelişmiş ya da gelişmiş ayrımı yapmaksızın tüm dünyada evrensel boyutlara ulaşmıştır. Yoksulluk sadece dünyanın az gelişmiş bölgelerinin yaşadığı bir sorun olmaktan çıkmış, gelişmekte olan ülkelerin ve hatta

gelişmiş ülkelerin önemli bir sorunu haline gelmiştir. Günümüzde dünya nüfusunun % 10'u toplam dünya gelirinin % 70'den fazlasını elde etmektedir. 6.2 milyar dünya nüfusunun 2.5 milyarı -yaklaşık yarısı- günlük 2 dolar yoksulluk sınırının, 1 milyarı günde 1 dolar yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Yoksullukla birlikte ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsizliğin boyutları da giderek artmaktadır. Ortalama olarak yoksul ülkeler zengin ülkelere göre daha yavaş büyüme oranına sahip olduğu için ülkeler arasındaki gelir uçurumu giderek genişlemektedir. 1960 yılında en zengin 20 ülkenin geliri, en fakir 20 ülkenin gelirinden 18 kat fazla iken, 1995'te bu oran 37 ile ikiye katlanmıştır (Tosuner, 2007: 64).

Birleşmiş Milletler'e bağlı Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) ve Dünya Gıda Programı (WFP)'na göre (Dünya Açlık Raporu, 2011) dünyada açlık çeken insanların sayısı 2008 yılından bu yana 75 milyon artmış 2011 yılı itibarıyla oran % 16 olmuştur. 2009 yılında yaklaşık 1 milyar 23 milyon kronik açlık çeken insan varken bugün dünyada açlıktan mustarip 1 milyar insan vardır. FAO'ya göre, 2012 yılında kronik açlık yaşayan kişi sayısı yaklaşık 925 milyondur. UNDP' ye göre, açlık çeken insanların sayısı azalmış olmasına rağmen bu düşüş yetersizdir. Yetersiz beslenme ve açlık çeken insan sayısı 1990'ların başından beri düşmüş olsa bile, bu ilerleme 2000-2002 yılları arasında durmuştur. Bu rakam hala 1990 yılındaki yaklaşık 823 milyon kişiden yüksektir. (Yıldız, 2013: 26).

Her yıl 12 milyon çocuk açlıkla ilintili hastalıklar yüzünden ölmektedir. Açlık sorunuyla ilgili en bariz eşitsizlik toprağın eşitsiz paylaşımıyla ilgilidir. Uluslararası Yardım Teşkilatı Oxfam' a göre (2012), dünyanın 83 ülkesinde, toprak sahiplerinin % 3'ü toprakların neredeyse % 80' ini elinde tutmaktadır. Bazı yerlerde paylaşımındaki eşitsizlik daha da fazladır. UNDP tarafından yayınlanan ve yoksulluğun en önemli nedenlerinden biri olarak kabul edilen yetersiz eğitimle ilgili rakamlara bakıldığında, az gelişmiş ülkelerde yaşayan 4,6 milyar insanın 850 milyondan fazlasının okur-yazar olmadığı görülmektedir (Şenses, 2009: 21). Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayınlanan verilere bakıldığında ise, 2010 yılında yaklaşık 783 milyon insanın temiz sudan, 2,5 milyarının temel sağlık hizmetlerinden yoksun olduğu görülmektedir (Yıldız, 2013: 26).

Yukarıda belirtilen tüm olumsuz rakamlara rağmen Binyıl Kalkınma Hedefleri 2011 Raporu, Birleşmiş Milletler ve UNDP verilerine bakıldığında yoksullukla

mücadele konusunda 2010 yılı itibarıyla bazı kategorilerde kısmi olsa da bir başarı yakalandığını görmek mümkündür. Nitekim Binyıl Kalkınma Hedefleri 2010 raporuna göre, yoksul hanelerde çok fazla görülen beş yaş altı çocuk ölümleri 1990 yılında 12,6 milyon iken 2008 tahmini rakamlarına göre 8,8 milyona düşmüştür. Bu alanda en büyük ilerleme Kuzey Afrika, Doğu Asya, Latin Amerika, Karayipler ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde sağlanmıştır. En çarpıcı düşüş ise bazı yoksul ülkelerde kaydedilmiştir. Bangladeş, Bolivya, Eritre, Laos, Malawi, Moğolistan ve Nepal beş yaş altı çocuk ölümlerini % 4,5'den daha fazla oranda düşürmeyi başarmıştır. Raporda sağlanan bu ilerlemeye rağmen hala birçok ülkede çocuk ölüm oranlarının çok yüksek olduğu belirtilmektedir. Çocuk ölümlerinin en yüksek olduğu bölge, hala Alt-Sahra bölgesidir. 2008 rakamlarına göre tahminen dünya genelinde görülen 8,8 milyon çocuk ölümünün yarısı bu bölgede meydana gelmiştir (Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu 2010 http://www.un.org.tr/2010_June/haber_so111.html).

Aşağıda Çizelge 1.2'de görüldüğü üzere dünyada yoksulluk oranının en düşük olduğu ülke Tayvan'dır. Malezya, Danimarka ve İsveç % 5 yoksulluk oranı ile Tayvan'ı takip etmektedir. Yoksulluk oranı açısından da gelişmiş ülkeler arasında durumu en kötü olan ülke Amerika'dır. Amerikan halkının % 17'si (2011 yılında % 15,3) yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Türkiye'de yoksulluk oranı gelişmiş ülkelerden daha yüksektir. Yoksulluk oranının en yüksek olduğu ülkeler; gelir dağılımının en bozuk olduğu Afrika ve Latin Amerika ülkeleridir. Zambiya % 86 yoksulluk oranı ile dünyada en yüksek yoksulluk oranına sahip ülkedir. Liberya, Haiti ve Çad % 80 yoksulluk oranı ile dünya sıralamasının en altında yer alan diğer ülkelerdir (Çalışkan, 2010: 125).

Çizelge 1.2. Seçilmiş Ülkelerin Kendi Nüfuslarına Göre Genel Yoksulluk Oranları

Ülke	Yoksulluk Oranı (%)	Ülke	Yoksulluk Oranı (%)	Ülke	Yoksulluk Oranı (%)
Tayvan	1	İspanya	14	Nabimya	35
Malezya	5	İrlanda	15	Kolombiya	49
Danimarka	5	Kore	15	Kenya	50
İsveç	5	Polonya	15	G. Afrika	50
Fransa	7	Rusya	16	Bolivya	60
Avusturya	7	Amerika	17	Zimbabve	60
Çin	8	Meksika	18	Nijerya	70
Hollanda	8	İran	18	Surinam	70
İngiltere	8	Portekiz	18	Angola	70
Macaristan	9	Türkiye	18	Haiti	80
Belçika	9	Mısır	20	Liberya	80
Almanya	11	Arjantin	23	Çad	80
Kanada	12	Brezilya	31	Zambiya	86

Kaynak: (CIA, 2012; Yıldız, 2013: 28).

Dünya Bankası verilerine göre 1981-2001 yılları arası açlık sınırında 1 dolar baz alınırken, 2005-2020f yılları arasında 1.25 dolar baz alınarak bölgeler itibariyle yoksul nüfus oranları hesaplanmıştır (Çizelge 1.3). Yoksul nüfus oranı 1981-2001 yılı döneminde giderek azalma göstermiştir. 2005 yılında bu oran bir önceki yıla göre artış gösterse de bu oranın 2015 ve 2020 yılında giderek azalacağı tahmin edilmektedir. 2020 yılında en az yoksul nüfus oranının Avrupa ve Merkezi Asya ülkeleri, en fazla yoksul nüfus oranının ise Alt Sahra Afrika ülkesinin olacağı tahmin edilmektedir. Zira Çizelge 1.3'den de anlaşıldığı üzere, bölgeler bazında ülkelerin yoksulluk oranlarına bakıldığında yıllar itibariyle her dönemde en az yoksul nüfus oranı Avrupa ve Merkezi Asya ülkelerinde, en fazla yoksul nüfus oranı ise Alt Sahra Afrika ülkelerinde görülmektedir. Çizelge 1.3 dikkatli bir biçimde incelendiğinde, 1981-2005 yılları arasında yoksul sayılarında inişli çıkışlı bir görünüm ortaya çıkarken, 2015f-2020f yıllarına ilişkin tahminlerde ise azalan bir grafik dikkati çekmektedir. Örneğin Doğu Asya'da 1982 yılında 1 dolardan daha az gelire yaşayan 796 milyon kişi varken bu sayı 2005 yılında 317 milyona gerilemiş ve 2015 yılında ise 120 milyona düşeceği tahmin edilmektedir. Yoksulluk tahminleri son yıllardaki ekonomik gelişmelere bakılarak yapılmakta olup, gerçeği yansıttığından söz etmek çokta olanaklı değildir.

Çizelge 1.3. Günde 1 dolardan Daha Az Gelirle Yasayan Nüfus Sayısı (Milyon)

	1981	1987	1990	1993	1999	2001	2005	2015f Tahmin	2020f Tahmin
Doğu Asya & Pasifik	796	426	472	415	282	284	317	120	83
Çin	634	308	375	334	223	212	208	70	56
Avrupa & Orta Asya	1	2	2	17	30	18	16	7	5
Latin Amerika & Karayipler	36	45	49	52	54	50	45	30	27
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	9	7	6	4	8	7	11	6	6
Güney Asya	475	473	462	476	453	428	595	388	352
Hindistan	383	370	357	380	352	359	456	295	268
Alt Sahra Afrikası	164	219	227	241	292	314	387	366	352

Kaynak: (World Bank, 2005)

Dünya Bankası 2008 yılı itibariyle Dünyadaki en yoksul ve en zengin 10 ülkenin kişi başına düşen Gayri Safi Millî Hasıla (GSMH) rakamlarını ortaya koymaktadır. Çizelge 1.4'den de anlaşılacağı gibi dünyanın en yoksul ülkelerinde kişi başına düşen GSMH 1000 doların altındadır. DB verilerine göre 2008 yılı itibariyle dünyanın en yoksul ülke sıralamasında kişi başına düşen GSMH oranı en düşük ülke 290 dolarla Demokratik Kongo Cumhuriyeti'dir. Dünyanın en yoksul 10 ülkesinin kendi aralarındaki kişi başına düşen GSMH rakamlarına baktığımızda, yoksullukta ilk sırada yer alan Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde kişi başına düşen GSMH 290 dolar iken ikinci sırada yer alan Liberya'da 300 dolar ve 10. sırada yer alan Malavi' de 830 dolardır. 2008 yılı itibariyle DB'nin belirlemiş olduğu dünyanın kişi başına düşen GSMH rakamı en yüksek olan ülke 58500 dolar ile Norveç'tir. Dünyanın en yoksul ve en zengin ülkesi arasındaki kişi başına düşen GSMH rakamlarına bakıldığında aradaki inanılmaz uçurum göze çarpmaktadır. 290 dolar ile Kongo Demokratik Cumhuriyeti en yoksul GSMH sıralamasında iken, 58500 dolar ile Norveç en yüksek kişi başına GSMH sıralamasındadır. Bu demek oluyor ki, GSMH bakımından dünyanın en zengin bölgesi en yoksul bölgesinden yaklaşık 200 kat daha büyüktür. Böylece bir kez daha yoksulluğun küresel bir boyutu ve ülkeler arasındaki inanılmaz gelir uçurumu açıkça görülmektedir.

Çizelge 1.4. Kişi Başına Düşen Milli Gelir Düzeyleri Bakımından Dünyanın En Yoksul ve En Zengin 10 Ülkesi (Kişi Başına Düşen GSMH (Dolar), 2008-Satın Alma Gücü Paritesi İle)

Ülke	Kişi Başına Düşen Gelir (Dolar)	Ülke	Kişi Başına Düşen Gelir (Dolar)
Malavi	830	Norveç	58.500
Togo	820	Singapur	46.940
Mozambik	770	ABD	46.970
Sierra Leone	750	İsviçre	46.460
Orta Afrika Cum.	730	Hong Kong Çin	43.960
Nijer	680	Avusturya	37.680
Eritrea	630	İrlanda	37.350
Burundi	380	Danimarka	37.280
Liberya	300	Kanada	36.220
Kongo Dem. Cum.	290	Finlandiya	35.660

Kaynak: (World Bank, 2010: 378-379).

Yoksulluğun önemli nedenlerinden biri olan gelirin adaletsiz dağılımı Çizelge 1.4'de çok açık bir biçimde gözükmektedir. Yoksulluk tartışmalarında, ister ülke içi yoksulluk ister ülkeler arası yoksulluk olsun gelirin adaletsiz dağılımı önemli bir role sahiptir. Fakat ilginçtir yukarıdaki Çizelge hiçbir zaman değişmemektedir. Örneğin 1962 yılında kişi başına düşen gelir sıralamasında yine Amerika 2.547 dolar ile birinci sıraya yerleşirken, son sıralara ise kişi başına düşen geliri 53 dolar olan Pakistan 56 dolar olan Nijerya gibi ülkeler yerleşmektedir (Jalee,1965: 20).

Göstergeler dünya yoksulluk oranının her ne kadar düşme eğiliminde olduğunu söylese de, Çizelgeler dikkatli okunduğunda hem ülkeler arasında hem ülke de içinde gelir dağılımındaki eşitsizliklerde önemli ölçüde bir yükselme olduğu görülecektir. Örneğin, Amerika'da, 1980'den 1990'a kadar gelirlerin % 60'ı ülke nüfusunun % 1'ini oluşturan en üst tabaka giderken, en yoksul kesimlerin % 25'i oluşturan gerçek gelirleri son 30 yılda hemen hemen aynı kalmıştır. Benzer eğilimleri aynı şekilde İngiltere'de görmek mümkündür (Giddens, 2000b: 120).

Birleşmiş Milletlere göre, 1997 yılında mal ve hizmetler 1995 yılına oranla altı katı artmasına karşın, dünyadaki bir milyar insan en temel gereksinimlerini karşılayamamaktadırlar (Kızılcılık, 2002: 232). Bauman (1999: 82)'a göre, "otuz yıl önce en yoksul ülkelerin % 20'sinin küresel servetten aldığı inanılmayacak kadar düşük % 2,3'lük pay bugün (1990'ların sonu itibariyle) % 1,4'e düşmüştür. Yine "gelişmekte olan ülkelerde yaşayan 4,5 milyar kişi arasında, her 5 kişiden 3'ü temel alt yapı

hizmetlerinden yararlanamıyor; üçte biri içecek su bulamıyor, dörtte biri ev demeye layık bir yerde oturmuyor, beşte biri sıhhi ve tıbbi hizmetlerden hiç yararlanmıyor. Beş çocuktan biri herhangi bir okula beş yıl bile gitmiyor; sürekli yetersiz beslenenlerin oranı da aynı. Gelişmekte olan 100 ülkeden 70-80'inde, kişi başına düşen ortalama gelir bugün, on, hatta otuz yıl öncekinden bile daha düşük. 120 milyon insan günde bir dolardan daha az bir parayla geçiniyor” (Bauman, 2000: 184). Her nedense, rakamlar yoksulluk oranlarının azalmakta olduğunu söylese de gerçekte yoksulluk ve gelir adaletsizliği günden güne derinleşmeye devam etmektedir.

Diğer taraftan yoksulluk, gelişmiş ülkelerin de önemli bir sorunudur. Örneğin, Amerika'da yoksulluk oranının 2011 yılında % 15'e ulaştığı, bu oranının Hispanik ve Afrika kökenli Amerikalılar arasında çok daha yüksek boyutlarda olduğu bilinmektedir. Aynı yıl içinde işsizlik oranı ülke genelinde yaklaşık % 9 iken bu oran Afrika kökenli Amerikalılar arasında %15'i aşkın bir düzeye ulaşmıştı. Öte yandan, 2005 yılı verilerine göre Beyaz Amerikalıların sadece % 20'si yoğun yoksulluğun hüküm sürdüğü kentsel yerleşim yerlerinde yaşarken bu oran Afrikalı Amerikalılar için % 80 dolaylarına ulaşmıştır (Bratman'dan Akt.: Şenses, 2014: 105).

Yoksulluk, bir ülkenin gelir düzeyi, ekonomik büyümesi ve gelir dağılımı ile ilişkilidir. Eğer ekonomik büyüme işgücü piyasalarını olumlu etkiliyorsa yani istihdam oranlarının artmasını, işsizliğin azalmasını sağlıyorsa hane halkı gelirlerinde artışların olması yoksulluğu azaltacaktır. Ekonomik büyümenin yanı sıra gelirlerin dağılımı da yoksulluğun artmasında veya azalmasında etkili olan önemli bir faktördür. Gelir dağılımının adaletli olması yani üretimde kullanılan üretim faktörlerinin elde ettiği gelirlerinin üretime katkısı kadar gayri safi yurtiçi hâsıladan pay alması önemlidir. Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmede en çok kullanılan katsayı ise Gini Katsayısı'dır. Gini katsayısı 0 (sıfır) ile 1 arasında değerlendirilir. 0 (sıfır) mutlak eşitlik, 1 ise mutlak eşitsizlik anlamına gelmektedir. Eğer gelir dağılımında eşitsizlik artarsa değer 1'e yaklaşır, tersi durumda ise değer 0'a yaklaşır (Şenses, 2014: 96).

İnsani gelişme raporuna göre Gini katsayısının 0 (sıfır) değeri mutlak eşitliği, 100 değeri ise mutlak eşitsizliği göstermektedir. Çizelge 1.5 gelire dayalı Gini katsayılarını seçilmiş bazı ülkelere göre göstermektedir. En iyi Gini katsayısına sahip olan ülkeler arasında, İsveç (0,25), Norveç (0,258), Slovakya (0,26), Finlandiya (0,269)

bulunmaktadır ve bu ülkeler en yüksek insani gelişmişlik düzeyine sahip ülkeler arasındadır. Gini katsayısının en kötü olduğu yani gelir dağılımının en eşitsiz olduğu ülkeler Seyşeller (0,658), Komor (0,643), Namibya (0,639), Mikronezya (0,611)'dir. Burada dikkati çeken ise Seyşeller'in insani gelişmişlik düzeyinde çok yüksek dereceli ülkeler arasında 46. sırada yer almasına rağmen gelir dağılımında eşitsizliğin en yüksek olduğu ülke olmasıdır (Can, 2013: 14).

Çizelge 1.5. Seçilmiş Ülkelere Göre 2013 Yılı Gelire Dayalı Gini Katsayısı

Çok Yüksek İnsani Gelişmişlik Düzeyinde Olan Ülkeler		Yüksek İnsani Gelişmişlik Düzeyinde Olan Ülkeler		Orta Derece İnsani Gelişmişlik Düzeyinde Olan Ülkeler		Düşük İnsani Gelişmişlik Düzeyinde Olan Ülkeler	
Norveç	25,8	Belarus	27,2	Çin	42,5	Kenya	47,7
ABD	40,8	Rusya	40,1	Tayland	40,0	Pakistan	30,0
Almanya	28,3	Romanya	30,0	Özbekistan	36,7	Angola	58,6
İrlanda	34,3	Bulgaristan	28,2	Ürdün	35,4	Nijerya	48,8
İsveç	25,0	Sırbistan	27,8	Endonezya	34,0	Etiyopya	29,8
Kanada	32,6	Kazakistan	29,0	Güney Afrika	63,1	Mozambik	45,7
İspanya	34,7	Azerbaycan	33,7	Irak	30,9	Kongo	44,4
Yunanistan	34,3	Türkiye	39,0	Hindistan	33,4	Nijer	34,6

Kaynak: (UNDP, 2013: 152.)

1.2.2. Yoksulluğun Türkiye'deki Görünümü

Türkiye'de yoksulluk sorunu 1990'lı yıllara kadar resmi olarak dillendirilmeyen ve özellikle sosyal bilimlerde içerisindedir çok irdelenmeyen konudur. Fakat dünyadaki gelişmelere paralel olarak özellikle 1990'lardan sonra yoksulluk konusu, siyaset bilimden tutunda felsefeye kadar birçok disiplin tarafından tartışılan konu haline gelmiştir. Artan küresel yoksulluk ve uluslararası kuruluşların bu konudaki çalışmaları ile Türkiye içerisinde artan kırsal yoksulluk ve kent yoksulluğu ayrıca işsizlik gibi sorunlar yoksulluk sorununa olan ilginin artmasına neden olmuştur (Altay, 2007: 353).

Yoksulluk sorunu özellikle 1994 ekonomik krizinden sonra Türkiye'de daha çok tartışılır olmuştur. 1994 yılı yoksulluğun ekonomik ve toplumsal bir sorun olarak ilk kez açıkça ortaya çıktığı bir yıl değildir. Ancak sosyo-ekonomik yönleriyle yoksulluk bu krizden sonra daha çok görünür ve daha fazla dikkate alınır olmuştur. 17 Ağustos 1999 depremi ve hemen devamında yaşanan 2001 ekonomik krizi sonrasında yoksulluk

sorunu daha da yaygınlaşmış ve süregelen hal almıştır (DPT, 2001: 17; Buğra ve Keyder, 2003: 36; Sallan-Gül ve Gül, 2008a: 361).

1980’ler Türkiye için önemli bir yapısal dönüşüm sürecidir. 24 Ocak 1980’de uygulamaya konan yeni ekonomi programı ile ekonomik, toplumsal yapıda köklü bir değişim gerçekleşirken 1990’lı yıllarda peş peşe yaşanan krizler sonrasında ekonomi küçülerek, işsizlik artmıştır (Taş ve Özcan, 2012: 427). Küreselleşme süreci, neo-liberal politikalar ve ekonomik krizlerin birleşik etkileri ülkede gelir dağılımının bozulmasına, toplumsal kesimler arasındaki uçurumun derinleşmesine ve yoksulluğun artmasına yol açmış ve Türkiye, gelirin nispeten eşit dağıldığı bir ülke olmaktan çıkıp, zengin ile yoksul arasındaki farkın, uçurum niteliğini hak edecek boyutlara ulaştığı bir ülke haline gelmiştir.

Türkiye’de yoksulluğun boyutlarını ölçmek için yapılan çalışmalar son dönemlerde ağırlık kazansa da çok sınırlı sayıda kalmaktadır (Gündoğan, 2008: 45). Bu alandaki en yeni çalışma ise, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan ve sonuçları Aralık 2013’de duyurulan “2012 Yoksulluk Araştırması”dır. Türkiye’de resmi yoksulluk sınırının tespitine yönelik ilk çalışma yine TÜİK tarafından yapılan “2002 Yoksulluk Araştırması”dır (Gündoğan, 2008: 45).

TÜİK (2013a) “2012 Yoksulluk Araştırması”na göre, Türkiye’de 2002-2012 döneminde uluslararası karşılaştırılabilir yoksulluk sınırlarına göre fert yoksulluk oranlarının düşmekte olduğu görülmektedir. Çizelge 1.6’da görüldüğü üzere gıda yoksulluğu oranı 2002 yılında % 1,35 iken 2010 yılından itibaren gıda yoksulluğu içinde bulunan kişinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Yine Çizelge 1.6’dan anlaşılacağı üzere 2002 yılında % 26,96 gibi bir orana sahip günlük 1 dolar ve altında yaşayan nüfusun 2010 yılından itibaren bulunmadığı ve buradan hareketle denilebilir ki 2010 yılından itibaren Türkiye’de açlık yoksulluğunda bulunan fert bulunmamaktadır. Kişi başı günlük harcaması, satın alma gücü paritesine göre 2,15 doların altında kalan fert oranı 2002 yılında % 3,04 iken, bu oran yıllar itibariyle düzenli bir biçimde azalarak 2012 yılında % 0,06 olarak gerçekleşmiştir. Yine 4,3 dolar sınırına göre ise 2002 yılında % 30,30 olan yoksulluk oranı azalarak 2012 yılında % 2,27’ye düşmüştür. Çizelge 6’daki rakamlara bakıldığında Türkiye’de yoksulluk oranında ciddi azalmalar olduğu açıkça görülmektedir. Ancak üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir nokta 2012 yılı

itibariyle kişi başı günlük 4,3 dolar altında yaklaşık % 2,5 insanın olduğudur. Türkiye’de nüfusun yaklaşık 2 milyonu günlük 4,3 dolardan daha az gelire sahiptir.

Çizelge 1.6. Çeşitli Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Gıda yoksulluğu (açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48	-	-	-
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08	.	.	.
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	0,20	0,01	0,02	0,01
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27
Harcama esaslı görelî yoksulluk (1)	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12	.	.	.

(1) 2010 yılından itibaren metodolojik revizyon çalışmaları nedeniyle hesaplanmamaktadır.

Kaynak: (TUİK, 2013a).

Nüfus artışı ya da fazla nüfus, yoksulluğun nedenlerinde vurgulandığı üzere önemli bir yoksulluk nedenidir. Hane halkı büyüklüğüne göre fert yoksulluk oranı Çizelge 1.7’de görülmektedir. Türkiye’de genel olarak yoksulluk oranının artışı ile hanenin büyüklüğü paralellik arz etmektedir. Hane büyüdükçe yoksulluk oranı da artış göstermektedir. Sadece kentlerde 1–2 kişiden oluşan hane halklarının yoksulluk oranının 3–4 kişiden oluşan hane halklarından daha yüksek olması, Türkiye geneli için 1–2 kişiden oluşan hane halklarının yoksulluk oranının 3–4 kişilik hane halklarından daha yüksek olmasına neden olmaktadır. 2009 yılında Türkiye’de hane halkı büyüklüğü 3–4 kişi olan hanelerin yoksulluk oranı % 9,41, büyüklüğü 5–6 kişi olan hanelerin % 21,79 iken, 7 ve daha fazla kişiden oluşan hanelerin yoksulluk oranı % 38,5 olarak hesaplanmıştır. 7 ve daha fazla kişiden oluşan hanelerden kentsel yerlerde oturanlar için yoksulluk riski % 23,24 iken, kırsal yerlerde bu oran % 53,57’dir (TUİK, 2013a). Kır için hane halkı büyüklüğüne göre hesaplanan yoksulluk oranlarının tamamı kentler için hesaplanan oranlardan çok daha yüksektir. Bu durum, yoksullukla mücadelede kırsal kesime öncelik verilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

TÜİK (2013b) tarafından yapılan 2012 Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması’na göre, hane halkı gelirleri küçükten büyüğe doğru sıralanır ve % 20’lik gruplara ayrılır. Bu ayrıma göre ilk %20’lik grup “geliri en düşük grubu”, son % 20’lik grup ise “geliri

en yüksek grubu” tanımlamaktadır. Bu %20’lik ayrımlar milli gelirin hangi paylarda dağıldığını görmemizi sağlayan önemli bir göstergedir. Çizelge 1.7’de hane halkı kullanılabilir gelire göre Türkiye’deki %20’lik grupların oranları gösterilmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yoksulluğun en önemli nedenlerinden bir tanesi gelirin adaletsiz dağılımıdır. Aşağıda (Çizelge 1.7) Türkiye’deki gelir dağılımı % 20’lik gruplar halinde verilmiştir.

2006-2012 yılları arasında Türkiye’nin en düşük gelire sahip olan % 20’lik grubu toplam gelirden ortalama % 5,8 pay alırken, ikinci en düşük gelire sahip olan % 20’lik grup toplam gelirden ortalama 10,5 pay, en yüksek gelire sahip olan % 20’lik grubu toplam gelirden ortalama % 46,6 pay almaktadır. Buna göre son % 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay ilk % 20’lik gruba göre 8 kat daha fazladır. İlk % 20’lik yani en yoksul grubun oranı aynı yıllar içerisinde hemen hemen birbirine aynı değerlerde kalmıştır. En yoksul grubun geliri 2008 yılında % 6,4 olurken, sonraki yıllarda yaşanan 2008 ekonomik kriz sonrası azalma eğilimi göstererek, 2012 yılında bu oran % 5,9 olarak gerçekleşmiştir. En yoksul grubun gelirinin azalmasına paralel olarak en zengin son % 20’lik grubun gelirinde önemli oranda azalma olmaksızın, ilginçtir, 2008 ekonomik krizi sonrasında artış göstererek 2012 yılı içerisinde % 46,6 olmuştur.

Çizelge 1.7. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 20’lik Gruplar, 2006-2012

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
İlk %20	5,1	5,8	6,4	5,6	5,8	5,8	5,9
İkinci %20	9,9	10,6	10,9	10,3	10,6	10,6	10,6
Üçüncü %20	14,8	15,2	15,4	15,1	15,3	15,2	15,3
Dördüncü %20	21,9	21,5	22,0	21,5	21,9	21,7	21,7
Son %20	48,4	46,9	45,3	47,6	44,4	46,7	46,6

Kaynak: (TUİK, 2009; TUİK, 2010; TUİK, 2011; TUİK, 2012a; TUİK, 2013b).

Gelir dağılımındaki adaletsizlik bir ülkedeki siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarı bozan önemli unsurlardan birdir. Bu nedenle ekonomi politikalarının gelir adaletsizliğini azaltıcı yönde şekillendirilmesi gerekmektedir (Müstakil Sanayici İşadamları Derneği (MUSİAD), 2013: 45). Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmek için kullanılan en yaygın ölçek Gini Katsayısıdır. Gini katsayısı 0 (sıfır) ile 1 arasında değerlendirildiğinde, 0 (sıfır) mutlak eşitlik, 1 ise mutlak eşitsizlik anlamına

gelmektedir. Yani değerin sıfır veya sıfıra yakın çıkmasını gelir dağılımındaki eşitliği ifade ederken, değerin 1 veya 1'e yakın çıkması gelir dağılımındaki adaletsizliği ifade etmektedir. Hane halkı kullanılabilir gelire (izelge 1.8) göre, Türkiye'de 2006 yılından 2009 yılına kadar Gini katsayısı düşerken 2009 yılında yükselerek 0,394 olmuştur. Çizelge 1.8'den de anlaşılacağı üzere aynı dalgalanma durumu kent düzeyinde de görülmektedir. Bu durum Türkiye genelinde ve kent düzeyinde 2008 küresel ekonomik krizin gelir dağılımını bozduğuna işaret etmektedir. Kır düzeyinde ise 2009 yılında Gini katsayısında düşüş yaşanmıştır. Kriz sonrası yıllarda her üç grup için Gini katsayılarında dalgalanma mevcuttur.

Çizelge 1.8. Hane Halkı Kullanılabilir Gelire Göre Gini Katsayısı

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Türkiye	0,403	0,387	0,386	0,394	0,380	0,380
Kent	0,392	0,375	0,376	0,386	0,370	0,376
Kır	0,399	0,373	0,370	0,364	0,361	0,369

Kaynak: (TİİK, 2012a).

TİİK, aynı zamanda kullanılabilir medyan gelire göre de yoksulluk oranlarını hesaplamaktadır. Eşdeğer hane halkı kullanılabilir medyan gelirin % 50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre 2006 yılında nüfusun % 18,6'sı, 2007 yılında % 16,3', 2008 yılında % 16,7'si, 2009 yılında % 17,1'i, 2010 yılında % 16,9'u, 2011 yılında % 16,1'i ve 2012 yılına gelindiğinde % 16,3' yoksulluk riski altındadır. Yine aynı şekilde eşdeğer hane halkı kullanılabilir medyan gelirin %60'ı dikkate alınarak hesaplanan sürekli yoksulluk oranı ise 2012 yılı için %22,7'dir (TİİK, 2013b). Eşdeğer hane halkı medyan gelirin % 50'si dikkate alınarak belirlenen yoksul sayışlarına göre 2006 yılında nüfusun yaklaşık 12,5 milyonu, 2007 yılında 11 milyonu, 2008 yılında 11,5 milyonu, 2009 ve 2010 yıllarında yaklaşık 12 milyonu, 2011 ve 2012 yıllarında ise yaklaşık olarak 12 milyonu yoksul durumdadır. Medyan gelirin % 50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırı 2006 yılında 1.881 TL iken 2012 yılında 4.515 TL olmuştur (TİİK, 2013b).

Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'nda dikkat edilmesi gereken diğer bir konu ise yoksulluk riskini gösteren "yoksulluk açığı"dır. Yoksulluk açığı yoksulluğun derecesi hakkında bilgi verir. Yoksulluk açığının 100'e yaklaşması, yoksulluğun

derecesinin çok fazla olduğunu, küçülmesi ise yoksulluk risk derecelerinin daha az olduğunu ifade etmektedir (Can, 2013: 27). Yoksulluk açığı, 2006 yılına göre medyan gelirin %50'si dikkate alınarak hesaplanan grupta % 31,7 den 2012 yılında %26,9'a inmiştir (TÜİK, 2013b).

TÜİK (2013a)'in yoksullukla ilgili son verileri ışığında özetle şunlar söylenebilir:

- Kırsal bölgelerde yoksulluk kentlere nazaran daha yaygın bir sorundur. 2012 yılı verilerine göre hem kırsal bölgelerde hem kentsel bölgelerde gıda yoksulluğu ile kişi başı 1 doların altında bulunan yoksulların ortadan kalktığını görmekteyiz. Fakat 2012 yılında kırsalda 4,3 dolar sınırının altında yaşayan yoksulların oranı % 5,88 iken kentlerde bu oran % 0,60'tır.
- Hane halkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk riski artmaktadır. 2002 yılında hane halkı büyüklüğü 3 veya 4 kişiden oluşan hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 16,37 olurken, 7 ve daha fazla olan hanelerde bu oran % 45,98'e çıkmaktadır. Benzer bir biçimde 2009 yılında hane halkı büyüklüğü 3 veya 4 kişi olan hanelerde yoksulluk oranı % 10,64 olarak gerçekleşirken, 7 ve üzeri hane büyüklüğüne sahip ailelerde bu oran % 40,05 olarak gerçekleşmektedir.
- Hane halkı türüne göre çocuklu çekirdek ailede bulunan fertlerin yoksulluk oranı 2009 yılında % 15,98 olurken, çocuksuz çekirdek ailelerde bu oran % 9,86'ya düşmektedir. Yine Ataerkil veya geniş ailelerdeki fertler için yoksulluk oranı ise % 24,48 olarak gerçekleşmiş olması kalabalık ailelerin yoksulluğa daha fazla maruz kaldığını göstermektedir. En düşük oranın çocuksuz çekirdek ailede gerçekleşmiş olması yoksullukla ile hane büyüklüğü arasındaki ilişkiyi net biçimde açıklamaktadır.
- Fertlerin çalışma durumlarına göre yoksulluk riski de değişmektedir. 2002 yılında ücretli- maaşlı çalışanlarda yoksulluk oranı % 13,64 iken bu oran azalma eğilimi göstererek 2008 yılında % 5,93 olmuştur. Ancak 2009 yılından bu oran % 6,05'e yükselmiştir. 2009 yılında yevmiyeli çalışanlarda bu oran % 26,86, işverenlerde % 2,33, kendi hesabına çalışanlarda % 22,49 ve ücretsiz aile işçisi olanlarda ise % 29,58 olmuştur. TÜİK (2013) verilerine bakıldığında tüm çalışma gruplarında yoksulluk oranının 2002 yılından 2008 yılına kadar düzenli bir biçimde düştüğünü, 2008 yılında yaşanan ekonomik krize bağlı olarak yine tüm çalışma gruplarında yoksulluk oranlarının 2009 yılında arttığını görmekteyiz.
- En yüksek yoksulluk riskine sahip olan tarım sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı 2002 yılında % 36,42 iken, bu oran 2009 yılında % 33,01 olarak gerçekleşmiştir. Yine Sanayi sektöründe çalışanlarda 2002 yılında yoksulluk oranı % 20,99 olarak hesaplanırken, 2009 yılına gelinde ciddi bir düşüş ile bu oran % 9,63 olarak hesaplanmıştır. Diğer taraftan Türkiye'nin büyüyen sektörü hizmet sektöründe çalışanlarda 2002 yılında yoksulluk oranı % 25,82 olurken, 2009 yılına gelindiğinde oran % 7,16 olmuştur. Değerlere bakıldığında yoksulluk oranının en fazla olduğu sektör tarım alanında çalışanlarda görülmektedir.

- Eğitim seviyesi ile yoksulluk arasında paralel bir ilişki söz konusudur. Bu nedenle eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk azalmakta, eğitim seviyesindeki düşüşe paralel olarak yoksulluk oranı da artmaktadır. Örneğin 2009 yılında Okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı % 29,84 olurken, ilkokul mezunlarında bu oran % 15,34, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 5,34, yüksekokul, fakülte ve üstü % 0,71 olarak ortaya çıkmıştır. Değerlere bakıldığında eğitim seviyesi yüksek bireylerin vasıflarından kaynaklı olarak daha kolay iş bulabileceklerinden yoksulluk oranlarının düştüğü gözlenmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde yoksulluk kavramı, nedenleri, türleri, mücadele yöntemleri, Dünya'daki ve Türkiye'deki boyutları ile tartışılmıştır. Doğaldır ki, yoksulluk denilince ilk akla gelen mücadele yöntemi sosyal yardımlardır. Bu nedenle yoksulluk kavramı, sosyal yardım kavramını da beraberinde getirmektedir. Hemen hemen bütün ülkeler tarafından sosyal yardımlar yoksullukla mücadele aracı olarak kabul edilmektedir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde sosyal yardım kavramı, teorik olarak açıklanmaya çalışılacak ve Dünya'daki ve Türkiye'deki sosyal yardım uygulamalarına ve harcanan bütçelere yer verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YARDIM OLGUSUNA GENEL BİR BAKIŞ

2.1. SOSYAL YARDIMIN KAVRAMSAL BOYUTU

2.1.1. Sosyal Yardım Nedir?

Yoksullukla mücadelenin önemli araçlarından biri olarak kabul edilen sosyal yardımlar yoksulluk gibi çok boyutlu bir kavramdır. Nasıl ki yoksulluk ülkeden ülkeye farklılık gösteriyorsa, aynı şekilde sosyal yardımlarda ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Sosyal yardım kavramı “sabit veya evrensel bir anlama sahip olmayıp ülkeler itibariyle farklılıklar arz etmektedir” (Gough, 2010: 234). Bu farklılık, değişik tanımlamaların yapılmasını zorunlu hale getirmiştir.

Sosyal yardım, temel ihtiyaçlarını karşılayabilme olanaklarından yoksun olan kişilere yönelik bir sosyal güvenlik yöntemi ve sosyal hizmet alanıdır (SYDGM, 2006). Toplum örgütlenmesiyle doğrudan ilintili olarak ortaya çıkan “yoksulluk” olgusunun hafifletilmesine, geciktirilmesine, (geçici olarak) giderilmesine yönelik uygulanan insani hizmetlerin bütünüdür (Güneş, 2008: 163). Genel olarak yeterli gelire sahip olmayan kişilere son noktada sağlanan maddi destek olarak tanımlanmaktadır. Sosyal yardımlar sosyal koruma programları içinde en son sırada yer almaktadır. (Hacımahmutoğlu, 2009: 24-25). Bu kapsamda sosyal yardım, muhtaçlık tespitine göre yoksullara karşılıksız olarak verilen ve yoksullukla mücadeleyi amaçlayan aynı ve nakdi yardımlardır (ASAGM, 2010: 28). Daha ayrıntılı diğer bir tanıma göre ise sosyal yardımlar, kendi ellerinde olmayan sebeplerden dolayı fakir olarak dünyaya gelen veya sonradan yoksulluğa düşen ve dolayısıyla mutlak veya nispi olarak yardıma muhtaç hale gelen kişilere, insanlık haysiyetine yaraşır düzeyi sağlamak amacıyla, çoğu zaman devlet bütçesinden (fonlardan) tek taraflı olarak yapılan karşılıksız olarak yapılan maddi desteklerdir (Seyyar, 2002: 298; Seyyar, 2006: 274).

Öte yandan DPT 3. Beş Yıllık Kalkınma Planında sosyal yardımı “... kabul edilebilir asgari yaşama düzeyi altında bulunan aile ve kişilere genel ve mahalli idareler ya da gönüllü kuruluşlar olarak toplumun sağladığı gelir transferleri ile hizmet ve aynı yardım faaliyetleri” (Koşar, 2000: 117) olarak tanımlanmaktadır. Tanımlamadan da

açıkça anlaşılmakta ki; DPT tarafından kamu ya da özel bir takım kişi ya da kurumlarca verilen yardımların tamamı sosyal yardım olarak nitelendirilmekte ve yardımın yalnızca maddi boyutuna değil diğer taraftan hizmetler boyutuna da vurgu yapılmaktadır. Örneğin, hasta ve yaşlı bakım evlerinde kalan muhtaç durumda bulunan kişiler için ödenen bakım ücretleri sosyal yardım kapsamında değerlendirilmektedir.

Çengelci (1993: 10) sosyal yardımı, “bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanı olup kendi ellerinde olmayan nedenlerle, mahalli ölçüler içerisinde asgari seviyede dahi geçinme imkânları olmayan bireyleri yoksulluk araştırmalarına dayalı olarak en kısa zamanda kendilerine yeter hale getirme amacı taşıyan, tek taraflı olarak karşılıksız yapılan nakdi ya da aynı nitelikteki destek sağlayıcı kamusal faaliyetler bütünü” olarak tanımlamaktadır. Tanımlamaya dikkat edilecek olursa Çengelci (1993) ve Seyyar (2002; 2006) yapmış oldukları sosyal yardım tanımlamalarında tek taraflılık, karşılıksız olma ve kişiye asgari düzeyde yaşama imkânı sağlama noktaları üzerinde durulmaktadır. Çengelci sosyal yardımın unsurlarını ya da özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Sosyal yardım, esas itibariyle sosyal güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde kullanılan bir yöntemdir.
- Sosyal yardım, sosyal hizmetler kapsamına da giren bir hizmet şeklidir.
- Sosyal yardımlarda, yararlanıcıların herhangi bir katkısı olmayıp, ihtiyaçları karşılıksız olarak giderilmektedir.
- Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik açısından ancak kanunla düzenlenmiş oldukları ve resmi ya da yarı resmi nitelikteki kuruluşlar tarafından yürütüldükleri takdirde gerçek bir sosyal güvenlik hizmeti olarak kabul edilebilmektedirler.
- Sosyal yardımlar, parasal sosyal gelirler biçiminde sunulabileceği gibi aynı yardımlar ve bakım, tedavi, rehabilite etme ve yetiştirme gibi hizmet yönü ağır basan nesnel sosyal gelirler şeklinde de sunulabilmektedir.
- Sosyal yardımlar, kişilerin muhtaçlıklarının araştırılması ve kontrolüne dayalı olarak, ihtiyaçlarının şekline ve şiddetine göre sağlanmaktadır.
- Sosyal yardımlar, kişilerin kendilerine yeterli duruma gelmeleri ve muhtaçlıktan kurtulmaları amacıyla verilmektedir (Çengelci, 1993: 10).

Sosyal yardım, yoksulların kendi kişisel ve ailevi şartlarının katkısıyla büyüyen ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan sorunların giderilmesi için yapılan maddi nitelikteki yardımları (Kesgin, 2013: 38) ifade etmektedir. Bu yardımlar nakdi olabileceği gibi aynı de olabilir. Yapılan yardımların muhatabı hiç kuşku yok ki

yoksullardır. Tabii sosyal yardımlar yoksulluk sorunu ortaya çıkmadan önce devreye giren bir önleyici mekanizma değildir. Tersine yoksulluk ortaya çıktıktan sonra devreye giren sosyal koruma mekanizmasıdır. Daha açık ifade ile yoksulluk ortaya çıktığı andan itibaren ilk akla gelen koruma mekanizması sosyal yardımdır.

Sosyal yardımlar genellikle sosyal güvenlik sisteminin açığı kapatma yönünde bir işleve sahiptir. En mükemmel sosyal güvenlik sistemleri bile zaman zaman eksiklikler taşıyabilmekte ve bu noktaya devreye sosyal yardım sistemi girmektedir. Sosyal yardımlar sayesinde sosyal güvenlik sisteminin dışında kalan kesimlere yoksulluklarına bağlı olarak çeşitli yardımlarda bulunulmakta ve böylece de yoksulluğun olumsuz etkilerinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Devletin genellikle vergiler vasıtasıyla finansa etmeye çalıştığı sosyal yardımlar, hiç geliri olmayan ya da çok az geliri olan toplumun en dezavantajlı kesimlerine yönelik bir uygulamadır (Demirbilek, 2005: 287). Ne var ki, her alanda olduğu gibi sosyal yardım alanında da birçok istismar yaşanmaktadır.

Yoksullukla mücadele politikaları kapsamında her ne kadar sosyal yardımlar akla gelse de sosyal yardımların yoksulluğu ortadan kaldıramayacağı ortadadır. Sosyal yardımlar yoksulluk problemine ancak pansuman olabilir. Bu nedenle çalışmanın birinci bölümündeki “yoksullukla mücadele” başlığı içerisinde sosyal yardımlara yer verilmemiştir. Güneş (2008)’in yapmış olduğu tanımlamada olduğu gibi, “sosyal yardım yoksulluğun geçici olarak ortadan kaldırılması veya geciktirilmesi”dir. Sosyal yardım faaliyetleri ile yoksulluk içerisinde bulunan kişilerin o anki acil ihtiyaçları giderilmeye çalışılarak yaşamlarını devam ettirebilmeleri sağlanmaktadır. Beslenme, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçların acilen karşılanması gerekmektedir. İşte sosyal yardımlar bu aciliyetin sonucunda ortaya çıkmıştır. Buna göre sosyal yardımlar yoksullara kısa vade de en büyük destektir. Fakat tersi bir durumda sosyal yardımlar, yoksullukla mücadelede uzun vadeli ve sürekli mücadele aracı olarak düşünülürse yoksulluğun bir nedeni olarak karşımıza çıkar ki bu da sosyal yardımların ortaya çıkış amacıyla çelişecektir.

Sosyal yardımlar sorunsuz bir alan olmayıp beraberinde birçok sorunu da getirmektedir. Hem yoksulluk profilini ortaya çıkarmada hem de yardım dağıtmada önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. En başta, sosyal yardımlar genellikle devlet eliyle

gerçekleştiği için, siyasetten bağımsız değildir. Örneğin, Türkiye’de yapılan sosyal yardımlar bir devlet politikası olmaktan ziyade, hükümetlere ait bir politikadır. Birincisi hükümetler değişince, sosyal yardımların kapsamı ve niteliği de değişmektedir. İkincisi, sosyal yardımlar yerel yönetimler tarafından da popülist amaçlar doğrultusunda kullanılabilir. Türkiye’de siyaset, bir yönüyle patronaj ilişkilerine dayandığı için, sosyal yardımların yoksullara ulaşmasında ve verimli kullanılmasında önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Üçüncüsü, sosyal yardımlar bir iktidar aracı olarak da kullanılabilir. Örneğin, Drucker (2000: 71)’in belirttiğine göre, Ortaçağ kralları taç giyme törenlerinde “Yoksullar için baba ve anne olacaklarına” yemin ediyorlarmış. Alıntidan da anlaşılacağı üzere ortaçağda krallar yoksulluğu ortadan kaldırmak bir yana devam ettirebilmek için yemin etmektedirler. Yoksulluğa kalıcı çözüm getirmektense, sürekli yapılan yardımlarla onları yoksulluk içinde tutarak kendine bağımlı hale getirmek, bir iktidar yöntemi haline gelebilir.

2.1.2. Sosyal Yardımların Olumlu ve Olumsuz Yanları

Sosyal yardımlar, olumlu ve olumsuz yönleri ile birlikte ele alınarak değerlendirilebilmektedir. Sosyal yardım, sosyal güvenlik sistemindeki açıkları tamamlayıcı olması ve çeşitli psiko-sosyal yönleriyle olumlu bir çerçeve içerisinde ele alınmaktadır. Diğer taraftan, sosyal yardımın, damgalanma ve küçük düşürülme gibi psiko-sosyal yönden; tembellik ve bağımlılık yapabilmesi, istismara açık olması ve insan haklarına aykırı olabilmesi yönlerinden de olumsuz nitelikler taşıdığı ifade edilmektedir.

2.1.2.1. Sosyal Yardımların Olumlu Yanları

Boşlukları Tamamlayıcı olması

Sosyal yardımın olumlu yönlerinden biri, sosyal güvenlik yöntemlerinin açıklarını kapatıcı, daha başka bir ifade ile sosyal güvenliğin gediklerini tamamlayıcı bir yöntem olmasıdır. Böylece, sosyal yardımın, sosyal sigorta içinde oluşabilecek olan problemlerden kaynaklanan boşlukları tamamlaması ve doldurması söz konusu olmaktadır (Çengelci, 1985: 34-38). Sosyal yardımın bu özelliği, yerleşik sosyal güvenlik sisteminin daha da olgunlaşmasına imkân sağlamaktadır (Güven, 2001: 148).

Görülüyor ki, sosyal yardımlara olumlu bakış açısıyla yaklaşanların temel savları, sosyal yardımların sosyal güvenlik sistemindeki boşlukları doldurmasından kaynaklanmaktadır.

Sosyal yardımın bu “tamamlayıcı” nitelikteki rolü (sosyal hizmet ile birlikte) “ağ altında ağ” tabiri ile de ifade edilmektedir (Sözer, 2004: 476). Bu durum, başka bir koruyucu sistem olmaması halinde, devletin devreye girmesi anlamına gelmektedir. Başka bir ifade ile sosyal yardım, sosyal güvenlik sisteminden sonra, varsa işsizlik sigortasından sonra, o da varsa işsizlik yardımından sonra devreye girme özelliğine ve aynı zamanda bu sayılanları tamamlayıcı niteliklere sahiptir (ASAGM, 2010: 47; Taşçı, 2010: 51).

Psiko-Sosyal Faydaları ve Diğer Olumlu Yönleri

Sosyal yardımı ele alanlar, onun olumlu yönlerinden biri olarak, kişilerin özel dünyasına yani ruh dünyasına sağlamış olduğu katkıya dikkat çekmektedirler. Bu yaklaşıma göre, sosyal yardım alan kişilerin, kısa süreli de olsa “muhtaçlık” ve “yoksulluk” psikolojisinden kurtulma imkânına sahip olmaları, ruh sağlığına katkı açısından önemli görülmektedir (İkizoğlu, 2000: 29). Daha açık bir ifade ile sosyal yardım sayesinde kişiler yoksulluktan kurtulacakları düşüncesiyle kendilerini kısa bir sürede olsa iyi hissetmektedirler.

Ayrıca, sosyal yardım alan kişilerin, yaşamak zorunda olmasından kaynaklı olarak yapmaya mecbur kalabildiği çalma, gasp, kapkaç gibi suç oluşturan olumsuz davranışlardan sosyal yardım alması sonucunda uzak kalmalarına imkân vermektedir. Ayrıca yoksul kişiye, işe girinceye kadar zaman kazandırmaktadır (İkizoğlu, 2000: 25). Aslında sosyal yardımlar bu düşünceyi savunanlara göre, muhtaç durumdaki kişilere iş buluncaya kadar zaman kazandırarak onların olumsuz davranışlar içerisine girmesini engellemektedir. Gerçekten de sosyal yardımlar sayesinde suç işlemeye meyilli birçok insan suç işlemeyen hayatını devam ettirmeye çalışmaktadır. Zaman zaman madde ve alkol bağımlılarına, hırsızlara yardım yapılıyor şeklinde sosyal yardım sistemi eleştirilse de suça meyilli bu kesimlerin başkalarına zarar vermeleri ancak sosyal yardımlar vasıtasıyla önlenmektedir.

2.1.2.2. Sosyal Yardımların Olumsuz Yanları

Sosyal yardım sistemine olan bakış açıları her zaman olumlu yönde seyretmemiştir. Sıklıkla sosyal yardım alanlarca da verenlerce de eleştirilere maruz kalmıştır. Genellikle eleştiriler tembellik, iş gücü piyasasının dışına itilme, siyaseten oy aracı olarak kullanma, insan onurunu rencide etme gibi noktalarda toplanmaktadır. Bununla birlikte liberaller, özellikle tembelliği ve piyasayı merkeze alarak sosyal yardımlara olumsuz anlamlar yüklerken, sosyal demokratlar sosyal yardımların siyasilerin ve idarecilerin tekeline terk edilmelerine, zamana ve mekâna göre değişiklik göstermesine yönelik olumsuz görüş beyan etmektedir (Kesgin, 2013: 43).

Sosyal yardımlara olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşanların ileri sürdükleri bir diğer neden sosyal yardımları genellikle hak etmeyenlerin almasıdır. Yapılan çalışmalarda genellikle gerçek anlamda ihtiyaç sahibi kişilerin sosyal yardım uygulamalarından daha az faydalandıkları görülmektedir. Birçok sosyal yardım planında potansiyel olarak faydalanabilecek kişilerin gerçekte sadece % 20'si ya da % 30'u faydalanabilmektedir. İlginçtir dünya çapında yapılan anketlerde daha az yoksul olanların sosyal yardımlardan gerçekten faydalanma ihtimali daha yoksul olanlara oranla sıklıkla daha yüksektir (Standing, 2007: 28).

Diğer taraftan sosyal yardımlar insanların dürüst davranmama sorununu da beraberinde getirdiğinden gayri ahlaki çöküntüye de yol açmaktadır. Bu manada Standing (2007: 29)'in anlattıkları ilgi çekicidir: "Montreal'da büyük bir konferansta bu konu hakkında bir soruya muhatap olmuşum; yardıma muhtaç yüzlerce kişiyle uğraşmak zorunda olan bir sosyal hizmet uzmanı yöneltmişti soruyu... 'yardım için gelen ve alamayan insanlara ne söylememi tavsiye edersiniz?' dedi. Bende şöyle cevap verdim 'bakın eğer ILO kimliğimi bir tarafa bırakabilseydim' onlara 'yalan söyleyin!' demenizi tavsiye ederdim. Eğer dürüstseniz ve yoksulsanız başınız beladadır". Buradan anlaşılacağı üzere sosyal yardım sistemi gerçekte yardıma muhtaç olan kişileri yalan söylemeye zorlamaktadır. Aksi halde Standing'e göre yardım almaları çokta mümkün gözükmemektedir. Sosyal yardımlara yönelik olumsuz bakış açılarını şu başlıklar altında toplanabilir.

Tembelliğe İtmesi ve Bağımlılık Yaratması

Sosyal yardımlara olan olumsuz bakış açılarının altında yatan temel neden sosyal yardımların kişileri tembelliğe alıştıracacağı ve iş yaşamının dışına atacağı düşüncesidir. Zaman zaman işverenlerce sosyal yardım kurumları eleştirilmektedir: “siz yardım yapıyorsunuz, biz çalışacak eleman bulamıyoruz” sözünü bu manada değerlendirmek gerekir. 1795 yılında İngiltere’de yoksulluğa çözüm bulmak amacıyla uygulamaya konulan Speenhamland ve onu izleyen dönemde uygulamaya konulan 1834 Yoksullar Yasası Reformu (Polanyi, 2005) yoksulları çalışma hayatının dışına ittiği gerekçesiyle ortadan kaldırılmıştır. Ortaya çıkış amaçları itibariyle yoksulların yaşam seviyelerini yükseltmeyi amaçlayan yasalar, Polanyi (2005: 129-130)’nin dediği gibi: “yoksul yasasının kötü uygulandığı yardımına koştuğu insanların felaketine yol açmaktaydı”. Bu yasaların sonucunda anlaşılmış oldu ki “bir kere yardım alan hep yardım alır” (Polanyi, 2005: 129). Görülüyor ki çalışabilecek durumda olup da yardım almak aslında yoksulluktan bir kurtuluş olmayıp daha fazla oranda yoksullaşmak ile eş anlamlıdır. Diğer taraftan Adam Smith’e göre, “muhtaç durumda olanlara yönelik olarak yapılan yardımların hiçbir yararı yoktur, çünkü yardım alanlar tembelliğe alışmaktadırlar” (Taşçı, 2010: 53). Diğer bir deyişle Smith sosyal yardımları tembellik bağlamında değerlendirip, yardımların olumsuz yönüne dikkat çekmektedir.

Bu çerçevede, 1795 İngiltere’inde çıkartılan ve fakirlerin, evlerinde kaldıkları süre içinde sosyal yardımdan faydalanmaları ve ailelerin, nüfuslarına göre ayarlanan bir ek katkı sistemi ile kazançların normal ihtiyaç sınırlarına getirilmesine dayanan Yoksulluk Yasasına karşı duruşlar sergilenmiştir. Çünkü bu tür yardımların tembelliği teşvik edici ve ahlaki bozulmalarına yol açıcı olduğu ileri sürülmüştür (Çengelci, 1985: 48-49). Sosyal yardımın tembelliğe ve bağımlılığa sevk ettiği yönündeki benzer bir yaklaşım da ABD ile ilgili olarak dile getirilmiştir. Drucker (2000: 70-71)’in aktardığına göre, ABD’deki muhtaç insanlara, özellikle de siyahlara yapılan sosyal yardımların miktarı arttıkça, bu insanlar, daha yoksul ve daha çaresiz duruma düşmektedirler. Bu durumun ABD’deki sosyal yardımlara güç kazandırmak yerine, güç kaybettirdiği dile getirilmektedir. Bulgaristan’daki Romanlar’ın sadece sosyal yardımlardan nemalanmaları/geçinmeleri dolayısıyla “sosyal yardım tüketicileri” (Taşçı, 2007: 47) olarak adlandırılmaları, sosyal yardıma yöneltilen tembellik ve bağımlılık çerçevesindeki eleştirileri daha da bir haklı çıkarabilecek niteliktedir.

Ayrıca liberallerin çoğu sosyal yardımlara karşı çıkmaktadır. Onlara göre, yardım alan birey, yapılan yardımı kendisi için sürekli devam edecek bir gelir olarak göreceğinden dolayı kendisini işgücü piyasasının dışına itecektir. Yardımlardan dolayı birey çalışmak istemeyecek, işçi ücretleri yükselecek ve bu durum fiyatlara yansıtacağından dolayı toplum daha fazla oranda yoksullaşma riski ile karşı karşıya kalacaktır. Sosyal yardım alan birey artık ihtiyacı olsa da olmasa da bu yardımı alabilmek için elinden geleni yapacaktır (Kesgin, 2013: 79). Çünkü üretmeden, çalışmadan para kazanmanın hazzına varan birey yardım almayı kendisi için bir avantaj olarak göreceğinden yardım alabilmek için daha fazla oranda mücadele edecektir. Yapılan sosyal yardımlar, insanların çalışmak yerine aylıklığı tercih etmelerine neden olabilir. Bireyler, çalışmadan bir gelir elde ettiklerinde, gelir elde etmeye yönelik faaliyetlere daha fazla çaba sarf ederler (Higgs'den Akt.: Aktan, 2003: 152-157).

İstismara Açık Olması

Sosyal yardımların olumsuz yanlarından bir tanesi de, istismara açık oluşuyla ilintilidir. Sosyal yardımlarda istismar iki şekilde ortaya çıkabilmektedir. Birincisi, haksız sebeplerle yani ihtiyaç sahibi olunmamasına rağmen yardım talep etme veya alma ile ilgilidir. İkinci istismar türü de yardımlardaki mükerrerlik ile ilgilidir. Bu durum, aynı kişinin farklı kurumlardan ayrı ayrı yardım alması anlamına gelmektedir (Taşçı, 2010: 54).

Sosyal yardım açısından tereddüt uyandıran bir konu olan istismar, küçük yerleşim birimlerinde nüfusun az olması ve insanların birbirlerini tanımalarının kolay olmasından kaynaklı olarak tespitinin kolay yapılabilmesine rağmen, büyük yerleşim yerlerindeki kalabalık nüfustan kaynaklı olarak tespit zorluğu (Çengelci, 1985: 58) nedeniyle, sosyal yardım açısından önemli bir sorun olabilmektedir.

Bu çerçevede yapılan tespit çalışmasına göre, kendilerini yardıma muhtaç olarak ifade eden kişilerin %70'e varan oranda istismarcı olması (Arı, 2003: 166), sosyal yardımın istismara açık oluşunu ortaya koyması açısından önemli bir örnektir. Sosyal yardım alanı istismara en fazla açık alandır. Bu manada yardım yapan kurumların dağınık bir görünüm arz etmesi bu istismarların daha fazla artmasına sebep olmaktadır. Bakıldığında sosyal yardım yapan aktörler arasında veri paylaşımının, herkesçe kabul edilebilir muhtaçlık tanım ve ölçütlerinin olmaması, her kurumun yoksulluğa farklı

noktalardan yaklaşması gibi sorunlardan kaynaklı olarak sosyal yardımlar sürekli bir biçimde gerçek ihtiyaç sahibi olmayanlar tarafından istismar edilerek gerçek manada daha fazla yoksul olan kişilere ya hiç yardım yapılmamasına ya da çok az miktarda yardım yapılmasına neden olmaktadır.

Sosyal yardım alanında “istismarı” yalnızca faydalanıcıların yapacağını varsaymak mümkün değildir. Aynı zamanda yoksullarda sosyal yardım nedeniyle istismar edilebilirler. Bu manada sosyal yardımların keyfi tutumlara yol açtığı, patronaj ilişkilerini koruduğu, ülke kaynaklarını israf ettiği ve siyasi popülizme yol açtığı sıklıkla vurgulanmaktadır (Kesgin, 2013: 79). Yine siyasilerce sosyal yardımların “oy” alma aracı olarak kullanılması nedeniyle bir anlamda yoksul olan kişilerin yoksullukları istismar edilmiş olmaktadır.

Psiko-Sosyal Zararları: Damgalanma ve Küçük Düşürülme

Sosyal yardımlarla önemli eleştirilerden biri de bireyin onurunun rencide edildiği yönündedir. Yoksulun tespit edilme aşamasında –bu tespit hem yoksulu belirlemede hem de yardımın devamı noktasında yapılmaktadır– yoksulun damgalandığı ve bu damgalamanın bireyin ve ailesinin tüm ilişkilerine yansımalarının getirdiği olumsuzlukla hareket edilerek bu durum eleştirilmektedir. Ayrıca resmi olarak yoksul olduğunu ispatlamak zorunda olan yoksul ya da araştırmayı yapan kurum açısından da bir zaman kaybı olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan yardım alan ile veren arasında sınıfsal bir ayırım yapılmakta ve bireyi devlete bağımlı kılarak patrimoniyal ilişkiler korunmaktadır (Kesgin, 2013: 78).

Sosyal yardımların olumsuz yanları sıralanırken, yardımdan yararlanacak kişinin muhtaç olduğunu kanıtlamak zorunda kalması ile ilintili olarak ortaya çıkabilen onur kırıcı davranışlar ön plana çıkmaktadır (Gerek ve Oral, 2004: 44). Sosyal yardım alırken, bireyin “damgalanması” (Özdemir, 2004: 129) anlamına da gelen bu durum, birey üzerindeki psikolojik olumsuz etkileri açısından tehlikeli bulunmaktadır. Bu açıdan, sosyal yardım alanların, muhtaç durumda olduklarını ispatlamak zorunda kalmalarından doğan ve resmi mercilerin takdirinde gelişen bir süreç de söz konusu olmaktadır (Dilik, 1980: 71). Böylece, muhtaç olanların resmi mercilere minnet etmesi gibi bir durum ile karşı karşıya kalılabilmektedir.

Sosyal yardımın bu olumsuz yönünden olsa gerek, muhtaç potasında olanların, kendilerinin içinde buldukları olumsuz koşulların (muhtaçlığın) çok önemli olmadığını belirtme ve dolayısıyla kendi buldukları hallerini inkâr etme eğilimlerinin ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Buğra, 2004: 78) Başka bir ifade ile “damgalanma” korkusu, muhtaçların, bazen kendilerinin muhtaç olduklarını ifade etmelerine mani olabilmektedir.

Sosyal yardımlara getirilen bir diğer eleştiri ise, yardıma başvuranların bunu utanç verici (burada kastedilen gerçek anlamda yardıma muhtaç kişilerdir, yoksa yardım alarak yaşamayı hayat biçimine dönüştürmüş olanlar kastedilmemektedir) bir durum olarak algılamasıdır. Sosyal yardım için başvurarak yoksulluğunu itiraf etmiş olmak, böylece damgalanmak taşınması kolay bir yük değildir. Bu yükü hafifletmeye çalışmanın kolay yollarından biri kendilerinden de daha yoksul birilerinin olduğunun düşünülmesidir (Bora, 2007: 108). Sosyal yardım alabilmek amacıyla gerçek manada ihtiyaç sahipleri bu durumu kendileri için onur kırıcı bir durum olarak değerlendirmektedirler.

2.1.3. Sosyal Yardım ve Muhtaçlık Tespiti

2.1.3.1. Dünyada Durum

Sosyal yardım alanların muhtaçlık tespiti denilince, dünya ölçeğinde akla gelen kavram, “means-test/income test” (mal varlığı soruşturması/gelir tespiti) olmaktadır. “Mal varlığı soruşturması”, sosyal yardım talep edenin, herhangi bir servete veya gelir getirici alternatif kaynaklara sahip olup olmadığını ve bunların bu kişiye katkısının olup olmadığını belirlemektedir (Hall, 2004: 238). Burada geliştirilen kriterler, belirli bir gelir seviyesinin altında olan kişilere dönük olarak şekillendirilmektedir.

Diğer taraftan, bazı insanların sosyal yardımdan faydalanmasının diğerlerine göre daha mümkün olmasının nedenini ortaya koymak açısından, “mal varlığı soruşturması”, kolay bir hamle olarak telakki edilmemektedir. Çünkü sosyo-ekonomik bağlam, kendine has iş imkânları ve işsizlik riskleri, her bir inceleme yapılan yer için farklılık gösterebilmektedir. Bu durum ise, en nihayetinde sosyal yardımlarda “şansa kalma”nın da olabilmesi anlamına gelmektedir (Taşçı, 2010: 56)

Tam da bu ekseninde, “mal varlığı soruşturması” çerçevesindeki sosyal yardımların, OECD ülkeleri arasında farklılık gösterebildiği görülmektedir. Buna göre, İskandinav ülkeleri, Belçika, Fransa, Almanya gibi evrensel ve sosyal refah modelinin gelişmiş olduğu ülkelerde, sosyal yardım programları göreceli olarak kısıtlı durumdadır; Fransa ve Almanya gibi bazı ülkelerde işsizlik sigortasından düşen kişiler, işsizlik yardımı kapsamında “muhtaçlık” kategorisine alınmakta ve ona göre sosyal yardımlardan faydalanabilmektedir (Adema, 2006: 13).

Sovyet etkisinden yeni çıkmış sayılan Baltık ülkelerinde ise, “mal varlığı soruşturması” ile ilgili yasa ise yakın bir geçmişte devreye girmiştir (Taşçı, 2007: 65). Sovyet rejimi sonrası ülkelere biri olan Özbekistan’da ise, “mal varlığı soruşturması”nın muadili olarak “mahallas” adı altında bir sistem uygulanmaktadır. Mahallas, geleneksel ölçekte olan ve var olan problemlerin, çatışmaların ve ihtiyaçların yaşlılarca çözümlendiği bir “akraba topluluğu” olarak bilinmektedir (Taşçı, 2010: 56). Buna göre, yardım talep edenin yazılı başvurusundan sonra, yerel bilgilere başvurularak, kişinin sosyal yardımı almaya hakkının olup olmadığı ortaya konmakta ve bu durum rapor olarak “en saygın kişiler”den, Çalışma ve Maliye Bakanlığı temsilcilerinden oluşan komiteye iletilerek, en son bu komitede karar verilmektedir.

2.1.3.2. Türkiye’de Durum

Sosyal yardımların yapılmasında en önemli konu muhtaçlık tespiti konusudur. Kamusal sosyal yardım yapan kurumlar ile gönüllü kuruluşlar olan Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’nın, ortak kabul ettiği bir muhtaçlık tanımlamasından söz etmek mümkün değildir. Bu durum farklı farklı muhtaçlık tanımlamalarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Öyle ki aynı kurum içerisinde bile farklı yardım türleri arasında bile farklı muhtaçlık tanımlamaları vardır. Bu durum doğal olarak sosyal yardım alanında karşılaşılan en önemli sorun olmaktadır.

Türkiye’de en önemli sosyal yardım kuruluşu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)’dir. SYDV’lerin asli görevi sosyal yardım yapmaktır. Muhtaç durumda bulunan vatandaşlara yardım yapmak amacıyla kurulan SYDV’lerin genel yardım ölçütleri ise 3294 sayılı yasanın 2. Maddesinde şu şekilde ifade edilmektedir: “Fakrî zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan kanunla kurulu sosyal güvenlik

kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan vatandaşlar ile geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğretim imkânı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişiler bu kanun kapsamı içindedir... (Ek fıkra: 4/7/2012-6353/17 md.) Ayrıca, kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmakla veya bu kuruluşlarca aylık veya gelir bağlanmış olmakla birlikte, Fon Kurulunca belirlenecek ölçütlere göre; hane içindeki kişi başına düşen geliri, on altı yaşından büyükler için belirlenen aylık net asgari ücretin 1/3'ünden az olan kişilerden fakir ve muhtaç durumda bulunanlar da bu Kanun kapsamındadır” (Resmi Gazete, 14.06.1986). SYDV’lerin kimlere yardım yapacağı anılan kanunun 2. Maddesinde belirlenmiştir. Bununla birlikte SYDV’lerde birçok yardım programı bulunmaktadır. Her yardım programının muhtaçlık hesaplaması farklı farklıdır. Örneğin, 2011 yılının kasım ayından itibaren SYDV’lerce verilmeye başlanan 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamı ise 1. Maddede şu şekilde ifade edilmektedir: “Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar veya nafaka bağlanmış veya nafaka bağlanması mümkün olanlar hariç olmak kaydıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilen 65 yaşını doldurmuş Türk vatandaşlarına, muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe (1.620) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda aylık bağlanır” (Resmi Gazete, 10.07.1976). Daha açık bir ifade ile 3294 sayılı yasanın 2. Maddesine 04.07.2012 tarihinde Sosyal Güvenlik Kurumları (SSK, Bağkur, Emekli Sandığı)’na kayıtlı olanlarında yardım alabileceğine ilişkin ekleme yapılmıştır. Fakat aynı kurum tarafından verilmekte olan 2022 sayılı kanun kapsamındaki sosyal yardım ödemeleri için kanunun 1. Maddesinde belirtildiği üzere Sosyal Güvenlik Kurumlarına kayıtlı olmama şartı getirilmiştir.

Bakıldığında aynı kurum tarafından farklı farklı muhtaçlık tanımlaması yapılmaktadır. Bu durum muhtaçlığın belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Farklı muhtaçlık tanımlamaları sebebiyle bir vatandaş birden çok kurumdan birden fazla yardım alabilirken, diğer taraftan başka bir vatandaş hiç yardım alamamaktadır. Yine SYDV’lerce yapılan Eşi Vefat Etmiş Kadınlar, Şartlı Nakit Transferi ve Muhtaç Asker

Aylığı gibi Yardım Programından faydalanabilmek için ilk koşulun “herhangi bir Sosyal Güvenlik Kurumlarına kayıtlı olmama” (Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM), 16.02.2012) olması aynı kurum içerisinde farklı muhtaçlık tanımlamalarının olduğunu göstermektedir.

Yine bir sosyal yardım modeli olan ve SYDV’ler ile aynı bakanlık bünyesinde bulunan Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne yapılan “Evde Bakım Hizmeti” kapsamında engellinin bakıcısına verilen evde bakım aylığını alabilmek için belirlenen ölçüt ise şu şekildedir: “...kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarının, bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3’ünden daha az olduğu bakım raporu ile tespit edilenler”dir (Resmi Gazete, 30.07.2006). Görülüyor ki, sosyal yardımların yapılmasında muhtaçlığın belirlenmesinde çok ciddi sıkıntılar vardır. Her kurum kendince bir muhtaçlık tanımlaması yapmaktadır. Örneğin herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna tabi olup olmamasına bakılmaksızın, engelli bakıcısının engelliye baktığı için bakım aylığı alabilmesi için net asgari ücretin üçte ikisinden daha az gelire sahip olması gerekirken, aynı kişinin kömür yardımı alabilmesi için net asgari ücretin üçte birinden az gelire sahip olması şartı aranırken yine aynı kişinin Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımı (ŞESY) ve Eşi Vefat Etmiş Kadınlar Yardım programından faydalanabilmesi için öncelikli koşul herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmaması şartıdır. Muhtaçlığın tespit edilmesindeki bu çarpıklık, belirsizlik ve çelişkiler yine sosyal yardım yapan Belediyeler ve STK’lar içinde geçerlidir.

Muhtaçlık tespitinde çeşitli sıkıntılar yaşanabilmektedir. Bunların en önemlisi olarak nitelenebilecek sıkıntı, muhtaçlık ölçümündeki zorluktan kaynaklanmaktadır. Yoksulluğun çok boyutlu ve karmaşık bir problem olmasından dolayı sosyal yardım alanında faaliyet gösteren tüm paydaş kurumların kabul edebileceği muhtaçlık tanımlaması yapmayı zorlaştırmaktadır (Bilgili ve Altan, 2003: 63). Türkiye örneğindeki gibi resmi olarak tanımlanmış bir yoksulluk sınırının olmaması, hangi gelir seviyesinin altında kalanlara yardım yapılacağına ortak bir uygulama alanı olmaması ve her kurumun kendine özgü bir muhtaçlık tanımlaması yapması (Seyyar, 2006: 279) muhtaçlık tespitindeki zorluğun kaynakları olmaktadır.

Kurumlar arasındaki dağınık yapılanma, ortak veri tabanının bulunmayışı, her kurum tarafından uygulanacak tek bir muhtaçlık tanımlamasının yapıldığı çerçeve bir Sosyal Yardım Kanununun bulunmayışı, muhtaç ailelerin tespitinde çok ciddi sıkıntılar ortaya çıkarmaktadır. Bu durumun hem gerçek manada ihtiyaç sahibine ulaşılmasını engellerken hem de mükerrer yardımları artırmakta ve kaynak israfına yol açmaktadır. Dolayısıyla sosyal yardımlardan beklenen etki hiçbir zaman ortaya çıkamamaktadır.

2.2. SOSYAL YARDIM REJİMLERİ

Dünyada tek bir refah rejiminden bahsetmek mümkün değildir. Sosyal yardım sistemlerinin yapısı, miktarı, türleri, yardımlardan yararlanma şartları ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir. Refah rejimleri Liberal Refah Rejimi, Muhafazakâr Refah Rejimi, Sosyal Demokrat Refah Rejimi ve Akdeniz Refah Rejimi olarak dört grupta değerlendirilmektedir (Coşkun ve Güneş, Tarihsiz: 3).

2.2.1. Liberal Refah Rejimi

Liberal iktisat anlayışına göre refahın artması için en etkili sistem serbest piyasa sistemidir. Uzun dönemde yoksulluğun azalması için serbest piyasa kapitalizmini savunmaktadır. Klasik liberaller rekabetçi piyasaların etkin olduğuna ve devlet müdahalesinin ise etkin olmadığına inanırlar. Milton Friedman'a göre, kapitalizm alternatif sistemlere göre daha az eşitsizliğe ve yoksulluğa yol açmaktadır. Friedman'a göre eğer yoksullukla mücadele yapılacaksa piyasalar korunmalı ve devlet müdahalesi azaltılmalıdır (Kabaş, 2010: 36). Liberallere göre devlet yoksulluk sorununun çözümü değil, çoğu zaman bizzat kaynağı olarak kabul edilmektedir. Liberaller, yoksullukla mücadelede sosyal refah devletinin sonuçlarını, hizmetlerde kalitesizlik, israf, savurganlık, verimsizlik, ağır vergi yükü dolayısıyla düşük yatırım ve işsizlik olarak görmektedirler.

Liberal iktisatçılar yoksulluğu azaltmak için yeniden-dağıtıcı maliye politikalarının önemli sosyal maliyetlerinin olduğuna dikkat çekmektedirler. Liberal iktisatçılardan olan Robert Higgs "Gelirin Yeniden Dağıtımının İhmal Edilen On dokuz Sonucu" başlığını taşıyan makalesinde yoksullara yapılan yardımların toplumu daha da yoksullaştırdığını belirtmektedir (Aktan, 2003: 152-157). Klasik ekonomistlerden

Nassau Senior ve Thomas Malthus'a göre ise kapitalist ekonomi içinde özgür emek sahipleri, kendilerinin ve ailelerinin geçimlerini sağlayabilmeleri için işgücülerini geçerli piyasa fiyatından satmaya mecbur edilmelidir. Eğer işgücü üzerinde bu zorlama olmazsa, etkili bir ekonominin devamı mümkün olamaz. Herkese refah sağlanırsa, işgücünün emeğini satması ve çalışma arzusu duyması özendirerek bir motivasyon kalmamaktadır. Böylece işçiler, toplumun üretken üyelerinin üzerine yük olarak aylak yaşamı tercih edebilirler ve bu da ekonomiyi bozarak, nihayetinde bütün toplumun yıkılmasını beraberinde getirebilir (Özdemir, 2004: 63).

2.2.2. Muhafazakâr Refah Rejimi

Orijini itibariyle anti-liberal olan muhafazakâr rejim, hiyerarşik sosyal düzeni muhafaza etmeye çalışır. Sosyal hakların geniş yer bulduğu bu rejimde özel refah düzenlemelerinin yalnızca marjinal bir rolü söz konusudur. Diğer taraftan bu rejim türü korporatisttir, çünkü en azından kökenlerine bakıldığında, bu haklar ve ayrıcalıkların sınıf ve statü bazında farklılıklar gösterdiği ve gelirin yeniden dağılımının marjinal olduğu görülmektedir. Bu tür devletler bir yandan piyasanın önceliğini reddederken, diğer yandan devlet yardımı prensibi üzerine vurgu yapan ve sosyal refahın merkezine aileyi alan Hıristiyan Demokratik doktrinler tarafından güçlü bir şekilde etkilenmişlerdir. Bu ülkelerde sosyal harcamalar, liberal ülkelere göre daha fazla ve gelir transferleri, erkek aile reislerinin gelir gereksinimlerini karşılamada yeterlidir. Kadının istihdamını ve kadınlara iş sağlamayı kolaylaştıran sosyal hizmetler mütevazıdır. Hem toplumun genel anlamda istihdam düzeyi hem de kadınların istihdam düzeyi düşüktür (Özdemir, 2004:109).

Ailecilik muhafazakâr refah rejiminde önemli bir özelliktir. Ailenin geçimini sağlayan erkeğe önemli görev düşmektedir (Coşkun ve Tireli, 2008: 57). Evli kadınların iş piyasasına katılımı teşvik edilmemektedir. Aile yanında, istihdamla bağlantılı sosyal sigorta da insanları korumaktadır. Bu ülkelerde, aynı zamanda güçlü bir istihdam garantisi de söz konusudur. Ancak, sosyal sigorta, kadınlara ve düzensiz iş kariyeri olan işçilere yetersiz güvenlik sağladığı için eleştirilmektedir. Muhafazakâr görüşe sahip olanların aslında refah devletine bakışları çok da olumlu değildir. Bunun başlıca nedeni, refah devletinin, başta toplumun merkezinde olan ailenin bozulmasına yol açması, diğer taraftan da kilise, gönüllü kuruluşlar ve yerel yönetimlerin gerilemesine neden

olmasıdır. Bu görüşe göre, refah devletinin büyümesi ile aile yapısının parçalanması arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Aile ve adı geçen bu kurumların yerine devletin sosyal refah hizmetlerini uygulamaya başlaması ile birlikte, insanlar, bu tür devlet yardımlarını bir hak olarak görmeye başlamış ve bunları devletten beklemeye başlamıştır. Uygulanan bu türlü yardımlar neticesinde eşlerin boşanması, yalnız yaşayan ebeveynlerin çoğalması ve nikâhsız doğan çocukların sayısının artması ile neticelenmektedir (Özdemir, 2004: 110).

Yeni muhafazakârlık olarak adlandırılan görüşü benimseyenlere göre ise serbest piyasada başarılı olanların gelir ve servetlerinden vergi adı altında yoksullara transfer edilen yardımlar yoksulları tembelliğe özendirilmektedir. Bu sebeple yoksulluk yardımları birçok zarara yol açmakta ve bu zararların ortadan kaldırılması için sosyal devlet programlarının kaldırılması istenmektedir. Ayrıca, yoksullara çalışma ahlakı ve sorumluluk üstlenme anlayışı kazandırılarak, davranış değişimi ve moral dönüşüm gerçekleştirilmelidir. Bunun yanında yoksulların sosyal yardımlara gereksinim duymadan ailelerini geçindirip daha iyi işlere bir köprü kurabilmeleri için, öncelikle düşük ücretli işleri kabul edip çalışmalarını tavsiye edilir. Yoksulların ihtiyaçlarının gönüllü kuruluşlarca, dinsel ve geleneksel kurumlardan destek ve yardım olarak gidermeleri savunulur. Bir başka ifadeyle, yeni muhafazakâr yaklaşımda, kurumsal sosyal devlet uygulamalarının yerine, gönüllü dayanışma, geleneksel ve dinsel yardımlaşma ve sivil toplum ikame edilmek istenmektedir (Gül ve Sallan-Gül, 2008b: 71).

2.2.3. Sosyal Demokrat Refah Rejimi

Sosyal demokrat refah rejimleri, “evrensel refah rejimleri”, “İskandinav modeli” ya da “modern refah rejimleri” olarak da adlandırılmaktadır. Bu rejim türünün en önemli temsilcisi İsveç’tir. Bu nedenle “İsveç modeli” olarak da anılmaktadır. Diğer ülkeler ise Norveç, Danimarka, Hollanda ve Finlandiya’dır (Özdemir, 2004: 111). Bu rejim türü, Esping-Andersen’e göre diğer iki refah rejimine karşıt olarak uluslararası refah sahnesine çıkmıştır. Bu rejimin temel özellikleri, genellik, kapsamlı risk önleme, cömert yardımlar, eşitlikçilik ve tam istihdam taahhüdüdür (Coşkun ve Tireli, 2008: 58).

Bu rejim türünde diğer rejimlerden farklı olarak, devlet ikinci ya da son çare olarak başvurulacak bir merci değil, bütün vatandaşların sosyal haklarını temin eden temel refah birimidir. Devlet tam istihdam sağlama sözü vermiştir. Çünkü sağlam ve evrensel bir refah devletini sürdürmenin yol açtığı maliyeti karşılamanın en iyi yolu, kişilerin çoğunun çalışması ile başarılabilmesi düşüncesini kabul etmektedir (Aktan ve Özkıvrak, 2008: 70). Bu anlamda iş piyasaları refah devleti uygulamalarının odağında yer almaktadır. İstihdam içinde kamu istihdamı OECD ülkeleri ortalamasının iki katıdır. Kadınların işgücüne katılım oranları çok yüksektir. Bu nedenle “istihdam genişletici refah devleti modeli” ya da “tam istihdam sağlayıcı refah devleti modeli” olarak da adlandırılmaktadır (Özdemir, 2004: 111-112).

Sosyal demokratik refah devletleri, devletin yoğun sosyal haklar sağladığı, özel refah uygulamalarının ise marjinal düzeyde olduğu bir toplum modelini temsil etmektedir. Ancak, haklar evrensel nitelik taşımakta, statü farklılıklarını korumaktan ziyade, eşitlik prensibini vurgulamaktadır. Bu nedenle, Kıta Avrupası modelinin tersine, gelirin yeniden dağıtımını ve toplumun geneline gelir güvencesi sağlama konusunda önemle durulmaktadır (Özdemir, 2004: 111). Sosyal refah devleti taraftarları devletin maliye politikası araçlarını (başlıca vergi ve harcama politikaları) kullanarak yoksulluk sorununu çözebileceğini savunmaktadırlar.

2.2.4. Güney Avrupa-Akdeniz Refah Rejimi

Gosta Esping-Andersen’in refah rejimlerini yetersiz gören bazı araştırmacılar, liberal, muhafazakâr ve sosyal demokrat rejimlerin yanı sıra Güney Avrupa-Akdeniz rejiminden de bahsedilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Diğer rejimlerden farklı oldukları ve kendi içlerinde benzerliklere sahip oldukları söylenen bu ülkeler İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan’dır. Türkiye’nin de Akdeniz Refah Rejimi grubuna dâhil olduğu varsayılmaktadır (Coşkun ve Tireli, 2008: 58). Bu refah rejimi içerisinde kabul edilen ülkelerin kurumsal yapısı ve vatandaşlarına sağladığı sosyal olanaklar çok yetersizdir. Ancak, bu ülkelerin Anayasa ve ilgili yasalarına bakıldığında, modern bir refah devletinde olması gereken bütün kurumsal ilkelerin vaat edilmiş olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bu ülkeleri gerçek anlamda bir refah devleti olmaktan çok, “vaatler devleti”, ya da “kurumsallaşmış vaatler devleti” olarak adlandırmak daha doğru olacaktır (Özdemir, 2004: 120).

Bu ülkelerin temel özelliği refah devletinin bütün olarak zayıf durumda olmasıdır. Gelir düzeltme sisteminin statü ayırımına dayalı transfer ödemelerinin baskın olduğu görülmektedir. Yapılan aile yardımları ve hizmetleri, sosyal bakım ve diğer hizmetleri kapsayacak şekilde gelişmemiş bir durumdadır. Ailenin refah üzerindeki rolü diğer rejimlere göre çok daha güçlüdür. Bu rejimdeki aileler çoğunlukla üyelerini özel yardımla destekledikleri için, bu konuda kamusal bir sistemi de nispeten daha az gerekli hale getirmişlerdir (Coşkun ve Tireli, 2008: 58).

Türkiye’de ki refah rejimi de aileyi temel alan bir yapıya sahiptir. Bu modelde sosyal refahın sağlayıcısı olan aileyi ayakta tutmak başlı başına bir sosyal politika aracıdır ve kadın bu süreçte baş aktördür. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşmalarında dile getirdiği “en az üç çocuklu aile”, “ana babasını huzurevine bırakmayan” geniş aile modeli aslında kadının ev içindeki bakım rolü üzerine inşa edilir ve bakım ihtiyacı aile içinde karşılıksız emek olarak sağlanmış olur (Akkan, 2010: 62).

Bu ülkelerde kayıt dışı ekonominin geniş yer tutması da ciddi etkinlik ve eşitlik sorunlarına yol açmaktadır. Kamu hizmetleri eşit olmayan bir biçimde dağıılmakta ve bazı durumlarda yetersiz veya etkisiz kabul edilmektedir. Bu sebeple bu ülkeler kapsamı değiştirmeye zorlanmakta, içeridekiler için daha az cömert yararlar sunarken, dışarıdakiler için de daha az sayıda yeni yararlar ve hizmetler sağlamaktadır (Özdemir, 2004: 121).

2.3. DÜNYADA SOSYAL YARDIM SİSTEMİ

Birçok ülkede birbirinden farklı örneklerin olması nedeniyle bu bölümdeki ülke örneklerinde sınırlamaya gidilerek, Avrupa ülkeleri ile Latin Amerika’daki sosyal yardım sistemleri ele alınmıştır. Dünya örnekleri arasında Avrupa ülkelerinin seçilmesinin nedeni, sosyal devletin ilk olarak bu ülkelerde ortaya çıkması ve bu ülkelerin gelişmiş sosyal koruma uygulamalarının bulunması; Latin Amerika ülkelerinin seçilmesinin nedeni ise sosyal yardım fonları ve şartlı nakit transferi gibi farklı sosyal yardım programlarının ilk olarak bu bölgede ortaya çıkması ve gelişmesidir.

2.3.1. Avrupa Birliği Üye Ülkelerde Sosyal Yardım Sistemi

Dünyadaki son dönem ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmeler sosyal yardımların önemini daha da fazla artırmıştır. Bu gelişmeler arasında refah devletindeki radikal değişikler sonucu piyasa ekonomisinin yaygınlaşması, işsizlik oranındaki artışlar ve kitlesel işsizlik, geleneksel aile yapılarının parçalanması ve tek ebeveynli ailelerin artması, nüfusun hızla yaşlanması gibi faktörler yer almaktadır. Hiç şüphesiz ki son dönemlerde yaşanan küresel mali krizler de sosyal yardımlara ihtiyacı olanların sayısını artırmıştır. (Coşkun ve Güneş, t.y.: 6). Dünyada tek bir genel geçer sosyal yardım politikasından bahsetmek mümkün değildir. Ülkelerin sosyal yardım politikaları her ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı sonucu oluşan refah devleti geleneğine göre değişiklik göstermektedir. Bununla beraber sosyal yardım politikalarındaki genel eğilimlerden bahsedilebilir.

Sosyal devletin ilk adımlarının atıldığı Avrupa ülkelerinde (özellikle Kuzey ve Batı Avrupa) sosyal koruma sistemleri dünyadaki diğer ülkelere nazaran oldukça ileri düzeylere gelmiştir. Avrupa ülkelerinin çoğunda sosyal koruma sistemleri bireyin yaşamı süresince devamlılık gösteren bir yapıya sahip olup bireyin ihtiyacı olduğu sürece devam edecek bir sistemdir (Neubourg, Castonguay ve Roelen, 2005: 3). Avrupa ülkelerinde birey çocukluk döneminden başlayıp yaşlılık dönemine varıncaya kadar yaşamının her evresinde sosyal koruma sisteminin güvencesi altında bulunmaktadır. Çocukluk dönemi için ebeveynlere çocuk yardımı verilmesi, gençlik döneminde istihdam yardımı verilmesi, aktif çalışma döneminde işsiz kalındığında işsizlik yardımı verilmesi, orta yaş sonrası dönemde emeklilik yardımı verilmesi gibi sosyal koruma uygulamaları sosyal koruma sistemlerinin yaşamın tüm evrelerini kapsayan yapısını göstermektedir. Sosyal yardım programları da sosyal koruma sistemleri içerisinde son başvuru noktası durumundadır.

Sosyal yardım programları sosyal koruma sistemleri içerisinde genellikle çok küçük paylara sahip olmaları dolayısıyla, sosyal harcamalarla ilgili istatistiklerde sosyal yardım programlarına tek başına bir kalem olarak yer verilmemektedir. Genel olarak sosyal yardımlar sosyal koruma harcamaları içerisinde değerlendirilmektedir. Bu nedenle sosyal yardımlarla ilgili istatistiki verile ulaşmak mümkün gözükmemektedir (Neubourg, Castonguay ve Roelen, 2005). 2010 yılı sosyal koruma harcamalarına

baktığımızda 2005 yılından 2010 yılına kadar artış olduğu gözlenmektedir. Avrupa Birliği (AB) 27 ülkelerinin 2005 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'sı içerisinde yaklaşık % 27 olan sosyal koruma harcaması 2010 yılında bu oran % 29,4'e ulaşmaktadır. AB üye ülkeleri arasında GSYH'ya oranla en yüksek sosyal güvenlik harcamaları % 33,8 ile Fransa'da gerçekleşirken, Danimarka'da % 33,3 ve Hollanda'da bu oran % 32,1 olmuştur. Yine Almanya, Finlandiya, İsveç ve Avusturya'da da bu oran yaklaşık % 30'lar civarındadır. Diğer taraftan Malta, Litvanya, Polonya, Slovakya, Estonya, Bulgaristan, Letonya ve Romanya'da sosyal koruma harcamaları GSYH'nın % 20'sinden az gerçekleşmiştir (Eurostat, 2013: 198).

Avrupa ülkelerinin çoğunda sosyal yardımlar bir vatandaşlık hakkı olarak tanımlanmakta ve muhtaç durumdaki tüm nüfusu kapsayan genel bir nitelik taşımaktadır. Sosyal yardımlar, muhtaç durumda olup diğer sosyal koruma derneklerindeki haklarıyla ilgili süreleri tamamlamış olan kişilere düzenli olarak bağlanan bir gelir şeklinde düşünülmektedir. Dolayısıyla sosyal yardımların merkezinde asgari gelir desteği uygulamaları yer almaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009: 41).

Avrupa ülkelerinde sosyal yardım mekanizmaları ve özellikle de çalışabilecek durumdaki yoksul nüfusa verilen asgari gelir desteği uygulamaları genellikle yerelden yönetilen, fakat merkezi olarak belirlenmiş kural ve ölçütleri olan ikili organizasyonlarla yürütülmektedir. Bu tip sosyal refah uygulamaları bahsi geçecek çoğu ülke için geçerli olsa da, yerel ve merkezi yönetimlerin sınırları ve etkinlikleri farklı ülkeler ve farklı sosyal yardım mekanizmaları içinde oldukça farklılaşmış biçimde var olmuşlardır (Saraceno, 2002: 20).

AB ülkelerin büyük çoğunluğunda gelir desteği sağlayan bir minimum gelir şeması bulunmaktadır. Yunanistan ve Macaristan dışında hemen tüm ülkeler genel garanti minimum gelir yardımı sistemine sahiptir. Bu yardımların ortak bir özelliği yeterli gelire sahip olmayanlara minimum gelir sağlamak üzere tasarlanmış olmalarıdır. Tüm ülkelerdeki temel ilke bu yardımlara başvurmak için tüm yardım türlerinin bitirilmiş olmasıdır. Genel yardımlar, diğer sosyal güvenlik sistemlerince kapsanmayanlara belli düzeyde bir gelir sağlar. Bu yardımların tipik bir özelliği "son çare" ve geçici bir yardım olmasıdır. Genel yardımlar, bu yardımın alınmaması durumunda geliri olmayanlara temel bir gelir sağlar. Bu nedenle iki temel fonksiyonu

vardır. Birincisi adından da anlaşılacağı gibi minimum gelir sağlamasıdır. İkinci fonksiyonu, insanların yoksulluğa düşmesinin önlenmesidir. Lüksemburg ve İspanya örneğinde açıkça yardımların yoksullukla mücadele ve sosyal dışlanmayı önleme amacı ile oluşturulduğu ifade edilmektedir (Kuivalainen and Heikkila, 2006: 33- 34).

Sosyal yardımlar, yoksulluğun etkisinin azaltılmasında, minimum gelir yardımları için seçilebilme- hak sahibi olabilme- kuralları çok önemli bir yere sahiptir. Eğer asgari gelir şemaları yalnızca marjinal bir grubu kapsarsa yoksul pek çok aile bu yardımlardan yararlanamaz. Bunun bir sonucu olarak bu yardımların yoksulluğu azaltma etkisi minimum düzeyde kalır. Yardımlarla ilgili diğer önemli bir konu yardımların süresidir. Üye ülkelerin pek çoğunda yararlanma süresi sınırsızdır. Daha doğru bir deyişle seçilebilirlik ölçütleri karşılandığı sürece kişiler minimum gelir desteğinden yararlanmak için başvurabilir. Sekiz üye ülke sosyal yardımların süresini sınırlama getirmektedir. Bunlar, Letonya, Slovenya, Litvanya, Slovakya, İspanya, Fransa, İtalya ve Portekiz (Kuivalainen and Heikkila, 2006: 35).

Üye ülkelerin çoğunluğunda ilke olarak 18 yaş ve üzerindeki sosyal yardımlara başvurabilmektedir. Yalnızca, İspanya, Fransa ve Lüksemburg'da sosyal yardımlardan 25 yaş ve üzerindeki yararlanmaktadır. Pek çok ülkede yardımlara başvuru yaşı 18'den başlamasına karşın gençlere farklı miktarlarda sosyal yardım yapılmaktadır. Örneğin Hollanda'da 21 yaş altındakiler için yardım miktarı daha düşük tutulmuştur. Son 15 yıldır gençlere yönelik koşullar daha sıkı hale getirilmiş buna karşın ebeveynlerin sorumlulukları genişletilmiştir (Kuivalainen, 2004: 124-125). Avrupa'da sosyal yardımların verilmesinde genel eğilim, gençlere ilişkin kuralların daha sıkı hale getirilmesidir.

Ülkeler yardımları vatandaşlık veya ikametgâh koşulları ile sınırlayabilmektedir. İlke olarak bu konuda iki ayrı yol izlemektedir; hiçbir vatandaşlık koşulu koymamak veya vatandaş olmayanlara sınırlamalar getirmek ve bu ikinci gruba yardımları daha düşük tutmak. Üye ülkelerin çoğunda teorik olarak sosyal yardımlar, söz konusu ülkede yasal olarak ikamet eden kişilere açıktır. Uygulamada pek çok ülkede vatandaş olamayanlar da kamu yardımlarından faydalanabilmektedir. Ancak vatandaş olmayanlar için daha detaylı ve sınırlayıcı şartlar getirilmektedir. Örneğin Almanya'da, bu ülke ile sosyal güvenlik anlaşması olan ülkelerin vatandaşları sosyal yardımdan

yararlanabilmektedir. Kuralların en katı olduğu ülkelerden birisi Danimarka'dır. Yardımdan faydalanmak için son sekiz yılın yedi yılında bu ülkede ikamet etmek gereklidir. Lüksemburg'da son 20 yılın en az 5 yılını bu ülkede geçirme şartı vardır. Son 15 yılın eğilimi ülkelerin çoğunda vatandaş olmayanlara daha katı kuralların getirilmesidir. Almanya ve Finlandiya gibi ülkeler göçmen ve mülteciler için ayrı bir yardım şeması oluşturmuştur (Kuivalainen, 2004: 122-124).

Birçok Avrupa ülkesinde sosyal yardım tutarları hanede yaşayan kişi sayısına göre artmaktadır. Her bir ilave bireyin sosyal yardım miktarında neden olduğu artış oranı bireyin yaşına göre değişmektedir.² Örneğin Belçika'da çocuksuz bir çifte, tek başına yaşayan bir kişiye verilecek sosyal yardım miktarı yüzde 33 artırılarak verilirken, iki çocuğa kadar her çocuk için yardım miktarı yüzde 25, üç çocuktan itibaren her çocuk için yüzde 43 artırılmaktadır. Almanya'da ise bu artışlar sırasıyla yüzde 57, yüzde 39 ve yüzde 50 oranında olmaktadır (Adema, 2006).

Sosyal yardım programlarının sosyal koruma sistemleri içerisindeki payları son 15-20 yıl içerisinde artmıştır. Bu gelişmeye neden olan faktörlerden biri, uzun dönemli işsizlikteki artıştır. Sosyal yardım sistemi dışında değerlendirilen işsizlik ödemeleri genellikle zaman kısıtlamasına sahip olduğu için, bu ödemeleri alma süresi dolduktan sonra işsizlik durumu halen devam eden kişiler sosyal yardım programlarına başvurumaktadırlar (Hacımahmutoğlu, 2009: 41) Örneğin pek çok AB ülkesinde 1980'den 1992'ye kadar sosyal yardımlardan yararlananların sayısı nüfusa oranla iki katı artış göstermiştir. Yardımlardan yararlananların oranı Belçika'da 1980'de % 1,9'dan 1992'de % 3,6'a, Finlandiya'da % 3,5'ten % 9,2'ye, Fransa'da % 0,8'den % 2,3'e, Almanya'da % 4'den % 6,8'e, İrlanda'da % 8,8'den % 12,2'ye İngiltere'de % 8,6'dan % 15,3'e, İsveç'te % 4,1'den % 6'ya yükselmiştir (Aust ve Arriba, 2004).

Sosyal yardım programlarının payının artmasına yol açan etkenlerden biri de, diğer sosyal koruma programlarının bir kısmının eskiye göre daha kısıtlı hale gelmesidir. Sosyal koruma harcamalarının ek vergi ve prim artışlarıyla karşılanamayacak boyutlara varması bu ülkelerin birçoğunda sosyal koruma harcamalarının kısılması için adımlar atılmasına neden olmuştur (Neubourg,

² Her bir ilave bireyin sosyal yardım miktarında neden olduğu artışa eş değerlik esnekliği adı verilmektedir (Adema, 2006).

Castonguay ve Roelen, 2005; Adema, 2006). Almanya, Fransa ve İtalya gibi birçok Avrupa ülkesinde, sosyal koruma harcamaları içerisinde önemli paya sahip olan sosyal sigorta harcamalarının azaltılması amacıyla sosyal güvenlik reformları yapılmıştır. Bu reformlar sonucunda, sosyal sigorta sistemlerinin sağladığı haklara erişilebilirlik zorlaştırılmış ve fayda miktarları azaltılmıştır (Hacımahmutoğlu, 2009: 42).

Sosyal yardım programlarının payının son yıllarda artmasının bir diğer nedeni, göçmen ve mülteci sayısının artmasıdır. Gelişmiş Avrupa ülkeleri sahip oldukları yüksek refah düzeyleri dolayısıyla, düşük gelirli göçmen ve mülteciler için çekici fırsatlar sunmaktadırlar. Daha önce bahsedilmiş olan uluslararası düzenlemeler dolayısıyla, bu kişiler Avrupa ülkelerine geldiklerinde, sosyal yardım programlarından yararlanma hakkına sahip olmaktadır (Neubourg, Castonguay ve Roelen, 2005).

Avrupa ülkelerinin çoğunda, sosyal yardımların işgücüne katılma üzerinde olumsuz etki yaratmalarına engel olmak amacıyla, ücret üzerinden alınan vergilerde indirimler ya da yardım alırken tekrar çalışmaya başlayanlar için yardımların azalan oranlı olarak verilmeye devam etmesi gibi uygulamalar söz konusudur. Örneğin Almanya’da sosyal yardım alan kişi çalışmaya başladığında 12 ay boyunca daha düşük bir tutarda sosyal yardım almaya devam edebilmekte, ayrıca uygun bir iş bulunması halinde çalışmayı reddeden faydalanıcının almakta olduğu sosyal yardım miktarı yüzde 25 oranında düşürülmektedir. İngiltere ve Estonya’da çocuklu ve düşük gelirli ailelerin istihdamını teşvik amacıyla, çalışmalarını halinde bu ailelere vergi muafiyeti getirilmiştir. Macaristan ve Slovakya’da da sosyal yardım alan kişi çalışmaya başladığında, almakta olduğu yardım, ücretinin düzeyine göre azaltılarak verilmeye devam edilmektedir. Diğer taraftan, sosyal yardım sistemlerinin insanları işgücü piyasasına geri döndürme konusunda çok etkili olmadığı, sosyal yardımlardan yararlanan kesimin önemli bir bölümünün sosyal yardım sistemine defalarca girdiği belirtilmektedir (Ekdemir, 2005). Açıkça görülüyor ki, ülkeler ne kadar önlem alırlarsa alsınlar, yardım alanların büyük bir bölümü sistem içerisinde kalmaya devam etmektedirler. Buda doğaldır ki, sosyal yardımların yoksulluğu önlemekten uzak olduğunu göstermektedir.

Son yıllarda sosyal yardımlar ve de özellikle asgari gelir desteği uygulamaları, adem-i merkezîyetçi yapıya bürünmektedir. Bunun bir nedeni devletlerin 16. yüzyıldan itibaren yerel olarak yürüttüğü sosyal yardımların önemli gelenekler olması iken, diğer

ve daha önemli bir neden de destek alabilme koşullarını belirleme ve diğer sosyal mekanizmalarla bağlantıları yönünden yerel yönetimlerinin öneminin gittikçe artıyor olmasıdır (Erdem, 2006: 2). Sosyal yardım programlarının idaresi genellikle yerel idareler tarafından gerçekleştirilmekte, finansmanın ise bir bölümü veya tamamı merkezi hükümet tarafından sağlanmaktadır. Merkezi hükümetin katkısı farklı biçimlerde gerçekleşebilmektedir. Örneğin Belçika'da sosyal yardım harcamalarının yüzde 50'sini merkezi hükümet karşılamakta, İsveç ve Hollanda'da ise yapılan sosyal yardım harcamalarına bakılmaksızın merkezi hükümet tarafından belediyelere belli miktarlarda ödenek aktarılmaktadır. İngiltere'de ise merkezden yönetim yapısı hakim olup, belediyeler sosyal yardım alanında çok küçük bir role sahiptirler (Aust ve Arriba, 2004: 5).

Çizelge 2.1'de 2010 yılında Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerdeki sosyal koruma harcamalarının GSYH'ya oranları ve kişi başına düşen gelir miktarları görülmektedir. Buna göre GSYH içerisinde sosyal harcamaları en yüksek oranda olan ülke % 33,8 ile Fransa'dır. Fransa'yı en yüksek oran ile Danimarka takip ederken, En düşük oranlı ülke ise Bulgaristan'dır. Çizelgeye göre sosyal harcamaları % 20'nin altındaki ülkeler Bulgaristan ve Polonya'dır. Buna göre kişi başı gelirin en yüksek olduğu ülke 17.840 Avro ile Lüksemburg olurken en düşük ülke ise 864 Avro ile Bulgaristan olmaktadır. Çizelge dikkatli bir biçimde incelendiğinde yoksulluğun önemli bir sebebi olan gelirin adaletsiz dağılımını görmek mümkündür. Bu ülkeler aynı ekonomik, siyasi ve sosyal birliğe üye olmalarına karşın kişi başına düşen gelir bazında ülkeler arasında bu kadar uçurumun olması üzerinde düşünülmesi gereken bir başka konudur.

Çizelge 2.1. Seçilmiş Bazı AB Üyesi Ülkelerdeki 2010 yılı Sosyal Koruma Harcamalarının GSYH'ya Göre Oranları (%) ve Kişi Başı Düşen Gelir Miktarı (Avro)

Ülkeler	GSYH Oranı (%)	Kişi Başına Düşen Gelir	Ülkeler	GSYH Oranı(%)	Kişi Başına Düşen Gelir
Almanya	30.7	9.363	İrlanda	29.6	10.349
Avusturya	30.4	10.360	İspanya	25.7	5.858
Belçika	29.9	9.773	İsveç	30.4	11.360
Bulgaristan	18.1	864	İsviçre	26.6	14.140
Çek Cum.	20.1	2.877	İtalya	29.9	7.671
Danimarka	33.3	14.126	Lüksemburg	22.7	17.840
Fransa	33.8	10.085	Macaristan	23.1	2.228
Hırvatistan	20.8	2.113	Norveç	25.6	16.532
Hollanda	32.1	11.358	Polonya	18.9	1.759
İngiltere	28.0	7.681	Portekiz	27.0	4.380

Kaynak: (Eurostat, 2013: 199).

Sonuç olarak, sosyal yardım ve asgari gelir desteği uygulamaları alanında bir Avrupa yaklaşımından bahsetmek yanlış olmaz. Avrupa Konseyi'nin 2000 yılında yayınladığı *Avrupa Sosyal Şartı Kısa Bir Rehber* başlıklı dokümanında, asgari gelir desteğinin sosyal yardım alabilecek koşulları sağlayan herkese yönelik yaygın bir uygulama olduğu belirtiliyor. Bu noktada, her ülkeye belli bir sosyal rejim ya da sosyal yardım mekanizması dayatmak gibi bir politikası olmamasına karşın, Avrupa ülkelerindeki kurumların takip edecekleri politikalarda belli sosyal standartların sağlanmasını beklemek bakımından zorlayıcı niteliği olan Avrupa Birliği'nin rolü inkâr edilemez. Bahsedilen Avrupa sosyal politika yaklaşımlarının temel özelliği, daha önce de vurgulandığı gibi “hak” vurgusunda bulunması ve yardım programlarını sosyal dışlanmayı engellemek amaçlı kurgulamasıdır. AB üyesi ülkelere bakıldığında yalnızca İtalya'nın düzenli bir sosyal yardım uygulamalarına sahip olmadığı görülecektir. İtalya dışındaki hemen tüm ülkelerde “hak temelli” düzenli bir sosyal yardım modelinin olduğu görülmektedir.

2.3.2. Latin Amerika Ülkelerinde Sosyal Yardım Sistemi

Latin Amerika ülkelerinde sosyal güvenlik alanındaki ilk uygulamalar II. Dünya Savaşından sonra sosyal sigorta programları ile başlamıştır. Düzenli sosyal yardım programlarının uygulamaya geçmesi ise 1990'ların başında gerçekleşmiştir. Bu tarihten

önceki sosyal yardım benzeri uygulamalar, muhtaç durumdaki kişilere sağlık, gıda, ulaşım gibi alanlarda çok düzenli olmayan destekler sağlanması şeklindedir (Usami, 2004: 125-145).

1980'lerde Latin Amerika ülkelerinde yaşanan ekonomik krizler nüfusun geniş kesimleri açısından iş ve gelir kaybına neden olmuştur. Ekonomik krizlerin olumsuz etkilerine ve uygulanması planlanan ekonomik uyum programlarının olası olumsuz sonuçlarına karşı nüfusun en muhtaç kesimlerini koruyacak sosyal programların geliştirilmesi ihtiyacı duyulmuştur. 1990'ların başında, genel olarak ekonomik gelişmelerden olumsuz etkilenen nüfus kesimlerinin gelir düzeylerinin korunmasına yönelik ve birbiriyle uyumlu olmayan bir dizi sosyal yardım programı geliştirilmiştir. Bu programlar başlangıçta çoğunlukla sosyal fonlar (sosyal yatırım fonları) kapsamında yürütülmüştür. Sosyal fon uygulamaları halen devam etmekte olup, zaman içerisinde bunların yanı sıra başka sosyal yardım programları da uygulamaya konulmuştur (Hacımahmutoğlu, 2009: 46-47).

İlk sosyal fon uygulaması Bolivya'da başlatılmış ve kısa zamanda bölgedeki diğer ülkelere yayılmıştır. Başlangıçta geçici programlar şeklinde kurulan sosyal fonlar zamanla kalıcı hale gelmiştir. Sosyal fonların genel amacı niteliksiz işgücüne geçici istihdam olanakları sağlanmasıdır. Sürekli istihdam ve düzenli gelir sağlayan üretim faaliyetlerine sosyal fonlar çerçevesinde destek verilmesi oldukça sınırlı bir uygulamadır. Fonların önemli özelliklerinden biri de toplum kalkınmasını ve yerel yönetimlerin gelişmesini teşvik etmesidir. Fonlar özellikle küçük, teknik olarak karmaşık olmayan, tasarımı ve kurulması kolay projeler üzerine odaklanmaktadır. Fon kaynakları genellikle okul ve sağlık ocağı kurulması, temiz su kaynaklarına ve temel sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması gibi sosyal altyapı yatırımları için kullanılmaktadır (Goodman, Morley, Siri ve Zuckerman, 1997). Fonların rolleri; proje tekliflerinin değerlendirilmesi, proje döngüsünün ve projelerin gerektiği gibi tamamlanıp tamamlanmadığı hususlarının izlenmesi ile sınırlı olup, projelerin icra edilmesini içermemektedir. Projelerin icrası genellikle özel sektördeki küçük ölçekli yükleniciler, bazen de sivil toplum kuruluşları tarafından yerine getirilmektedir. Altyapı projeleri kapsamında sağlanan hizmetlerin proje tamamlandıktan sonra da sürdürülmesi görevi ilgili bakanlıklara, belediyelere veya bizzat yöre halkına verilmektedir (Hacımahmutoğlu, 2009: 46). Fonlar, bir taraftan ihtiyaç duyulan hizmetlerin topluma

götürülmesini sağlarken diğer taraftan muhtaç durumda olan ve piyasanın talep ettiği becerilere sahip olmayan niteliksiz işgücüne istihdam olanağı sunarak bu kişilerin geçici de olsa bir süreliğine gelir elde etmelerini sağlamaktadır. Bu fonlar, gelir sağlama özellikleri dolayısıyla sosyal yardım programları arasında sayılmaktadır.

Latin Amerika ülkelerinde son dönemde kamuda adem-i merkeziyetçiliğe verilen önemin artması sosyal fonların da yerel hükümetler tarafından yürütülmesinde önemli bir etken olmuştur. Ayrıca sosyal fonlar da yerel yönetimler tarafından idare edilmeye uygun bir yapıya sahiptir. Sosyal fonlar çerçevesinde desteklenen projeler yukarıdan aşağıya doğru değil, aşağıdan yukarı doğru oluşturulmakta, diğer bir ifadeyle fonlardan yararlanacak kesimler tarafından şekillendirilmektedir. Sosyal fonlar yerel halka ve yerel yönetimlere kendi yerel kalkınma önceliklerini belirleme ve uygulama fırsatı vermekte, böylece adem-i merkeziyetçiliği teşvik etmektedir (Serrano, 2005).

Sosyal fonlar her ülkede, ihtiyaçlara göre farklı kurgulanmaktadır. Peru, El Salvador ve Honduras'da eğitim ve sağlıkla ilgili altyapı yatırımlarına duyulan ihtiyaçlar doğrultusunda projeler bu konularda yürütülmekte ve yoksul kişiler bu projelerde istihdam edilmektedir. Şili'de ise altyapı yatırımı ihtiyacı daha az olduğu için projeler genellikle gençlerin eğitimi ve mikrokredi verilmesi gibi konulardadır. Meksika, Kolombiya ve Kosta Rika'da sosyal fonların yürütülmesi ve yoksullukla mücadele konusundaki tüm faaliyetlerden sorumlu olan şemsiye programlar bulunmaktadır. Kolombiya'daki Red de Solidaridad kapsamında, konut, koruyucu sağlık, istihdam ve eğitim konularında faaliyetler yürütülmektedir. Meksika'daki Sosyal Gelişim Sekreterliği (Secretaria de Desarrollo Social)(SEDESOL) kapsamında yoksul nüfusa yönelik sosyal programlar, yerel altyapı ve üretim projeleri yürütülmektedir. Kosta Rika'daki Fondo de Desarrollo Social y Asignaciones Familiares (FODESAF) programı sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim bakanlıklarının yoksullukla mücadele konusunda yürüttükleri faaliyetleri finanse etmektedir (Goodman, Morley, Siri ve Zuckerman, 1997).

Sosyal fonlar kapsamında yürütülen programlar beşeri sermayenin geliştirilmesi ve ihtiyaç duyulan becerilerin sağlanması konusunda başarılı bulunmamaktadır. Sosyal fonların, yoksulların düşük nitelikli işgücüne sahip olma, muhtaç duruma düşme ve tekrar yoksul olma döngüsünden kurtulmalarını sağlayamadığı belirtilmektedir

(Goodman, Morley, Siri ve Zuckerman, 1997). Latin Amerika ülkelerinde 1990'ların ikinci yarısında yaşanan ekonomik krizlerin kayıt dışı çalışma ve işsizliğin artmasına ve nüfusun önemli bir bölümünün sosyal korumanın dışında kalmasına neden olması karşısında, gelir desteğinin yanı sıra yoksulların beşeri sermayelerini geliştirmelerini sağlamak üzere yeni sosyal yardım programları geliştirilmiştir (Hacımahmutoğlu, 2009: 48). Şartlı nakit transferi olarak adlandırılan bu programlar düşük gelirli kesimlerden oluşan hedef kitlenin tespit edilmesi konusunda oldukça katı ölçütlere sahiptir.

Şartlı nakit transferi programları, beşeri sermayenin geliştirilmesi için gerekli görülen tüketim düzeylerine ulaşamamanın yoksulların yaşadıkları önemli bir zorluk olduğu anlayışına dayanmaktadır. Bu programlar; yoksul ailelere beşeri sermayeye yatırım yapmaları şartıyla nakdi yardım vererek, beşeri sermayenin geliştirilmesi ile ilgili hizmetlere olan talebin teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Bu programlar kapsamında, genellikle üç konuda şart getirilmektedir. Bunlar; eğitim, sağlık ve beslenmedir. Ailelere az miktarda da olsa parasal destek sağlanması şartlı nakit transferlerinin kısa dönemdeki faydası olarak görülmektedir. Uzun vadede ise daha sağlıklı ve eğitilmiş nesiller yetişmesi sayesinde beşeri sermayenin gelişmesi ve yoksulluk zincirinin (yoksulluğun nesilden nesile aktarılması durumu) kırılması beklenmektedir (Rawlings 2005'den Akt.: Hacımahmutoğlu, 2009: 48).

Latin Amerika ülkelerinde sosyal yardım alanındaki uygulamalar genellikle sosyal fonlar ve şartlı nakit transferi programlarından oluşmaktadır. Ancak az sayıda da olsa bu iki tür program dışında çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Arjantin'de yoksul kişilere işgücüne katılma ya da bazı eğitimleri alma şartıyla nakdi yardım verilmektedir. Brezilya'da da 65 yaş üstündeki yoksul kişiler ile kırsal kesimde kayıt dışı çalıştığı için sosyal sigorta programlarının kapsamında olmayan 55 yaşın üstündeki kadınlara ve 60 yaşın üstündeki erkeklere aylık bağlanmaktadır. Şili, Uruguay ve Kosta Rika'da yaşlı veya özürlü yoksul kişilere aylık bağlanmaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009: 50-51).

2.4. TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIM SİSTEMİ

2.4.1. Türkiye’de Sosyal Yardım Sistemi

Türkiye’de halen geçerli yoksulluğu önlemeye yönelik sosyal yardım mantığı, Osmanlı’dan miras alınmış bazı işleyiş ve düşüncelere sahiptir. Osmanlı Devleti’nde 'sosyal politika', 'sosyal devlet' gibi kavramlar yerine 'içtimai muavenet' (sosyal dayanışma) kavramı kullanılmaktadır. Sosyal dayanışmayı sağlamak ise, devletin asli görevi olmayıp toplumda etkin olan aile, lonca, cemaat, vakıf gibi kurumlar aracılığıyla yerine getirilmiştir (Hür, 2009: 3). Cumhuriyete Osmanlı’dan miras alınan anlayış genel olarak gönüllülüğün ve hayırseverliğin sosyal yardım düzleminde bulunduğu karşılık olarak değerlendirilebilir (Metin, 2011: 180). Türkiye’de halen sosyal yardımların çoğunlukla gönüllülük esasına havale edilişi ve devletin sosyal yardımlara katılımının bunun üzerinden biçimlenmesi diye tanımlanabilecek, “iç içe geçmiş devlet-hayır kurumu ilişkileri” modeli benimsenmektedir (Buğra, 2010: 130-131).

Türkiye’deki devlet düzeni, 1961’den beri kendisini anayasal anlamda “sosyal devlet” olarak tanımlamış olmasına rağmen, kronikleşen ve yaygınlaşan yoksulluk sorununa karşı kalıcı bir çözüm stratejisi oluşturma bakımından yetersiz kalmıştır. Şüphesiz, böyle bir sonucun sebepleri arasında makro-ekonomik istikrarsızlıklar (özellikle enflasyon), istihdam imkânlarının yetersizliği ile yoksul kişi ve ailelere dönük çok amaçlı ve kapsamlı sosyal politikaların geliştirilmemiş olması öncelikle yer almaktadır (Altay, 2005: 164). Türkiye’de uzun yıllar geçerli politika üretilmemesinin sonucu olarak Türkiye’de yoksullukla mücadele hayırsever kurum ve kişilerin anlayışına terk edilmiştir. Bu yüzden Türkiye’de 1980’lere kadar görülen yoksulluk daha çok ekonomide gelir eşitsizliğini gideren politikalarla ve geleneksel yardımlaşma ve dayanışma ile giderilmeye çalışılmıştır. Başta tarımdaki destekleme politikaları, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetleri olmak üzere kentlerde yoğunlaşan gecekondulaşma, sendikal hareketlerin kontrol ve gelişmişliği, içe dayalı bir büyüme modelinden kaynaklanan yüksek ücret politikası vb. yaklaşımlarla gelir dağılımında oluşan eşitsizliklerin büyümemesine çalışılmıştır (Altay, 2005: 168).

Türkiye’de sosyal yardıma ihtiyaç duyan kesimlerin ihtiyaçlarının karşılanması anayasal hak olarak tanımlanmıştır. Anayasanın ikinci maddesinde devletin sosyal bir

devlet olduğu açıkça belirtilmektedir. Sosyal devlet sorumluluğu çerçevesinde anayasanın çeşitli maddelerinde düzenlemeler yer almaktadır. Anayasanın 5. maddesinde “...kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak... insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.”, 60. maddesinde “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.” ve 61. maddesinde “Devlet, harp ve vazife şehitlerin dul ve yetimleriyle, malül ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirler alır. Yaşlılar, devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğerk haklar ve kolaylıklar, kanunla düzenlenir. Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.” hükümlerine yer verilmiştir.

Türkiye’de sosyal yardımların gerek uygulanış şekline gerekse finansman kaynaklarına bakıldığında, Güney Avrupa Tarzı bir sosyal yardım anlayışının hakim olduğu söylenebilir. Esas itibarıyla sosyal yardımlar ve yoksullukla mücadele aile dayanışmasına bırakılmış bir alan olarak kabul edilmekte ve devletin sorumluluğu tali görülmektedir. Bu çerçevede Türkiye’de sosyal yardımların başlıca özellikleri şu şekilde öne çıkmaktadır. Birincisi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması ile birlikte sosyal yardımlar alanında kurumsal birliktelik sağlanmış olmakla birlikte mevzuat karmaşası devam etmektedir. İkinci olarak, son yıllarda ciddi bir kaynak artışı olmakla birlikte OECD ve Dünya örnekleri ile kıyaslandığında hâlihazırda sosyal yardımların GSYH’den aldıkları pay oldukça düşüktür. Bununla ilişkili olarak, sosyal yardımların “cömertlik” seviyesi özellikle göreceli yoksullukla etkin mücadeleye olanak sağlayacak düzeyde değildir. (Coşkun, Güneş ve Ortakaya, 2011: 136).

Çizelge 2.2’de Türkiye’deki sosyal yardım harcamalarının 2012 yılındaki kişi sayısı ve toplam harcama tutarı görülmektedir. Çizelgeye göre, 2012 yılında 1 milyon 250 bin kişiye toplam 2 milyar 900 milyon tutarında 2022 engelli ve yaşlı aylığı yardımı yapılırken, yine 440 bin engelliye bakan kişilere 3 milyar 500 milyonluk yardım ödemesi yapılmıştır. Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımı (ŞESY)’den faydalanan aile sayısı 2 milyon 800 bin iken yardım miktarı 700 milyondur. Yakacak yardımlarından 2 milyon kişi yararlanırken sosyal yardımlar içerisindeki harcama miktarı 820 milyondur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) tarafından 2012 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) ve Aile ve Sosyal

Politikalar İl Müdürlükleri (ASPİM) aracılığıyla yapılan yardım miktarı 16 milyar 335 milyondur. Diğer taraftan Çizelgeden anlaşılacağı üzere sosyal yardımlar yalnızca ASPB tarafından yapılmayıp aynı biçimde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Belediyeler, Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) ve Kredi Yurtlar Kurumu (KYK) tarafından da yapılmaktadır. Buna göre 2012 yılı toplam sosyal yardım harcamaları miktarı 19 milyar 930 milyondur.

Çizelge 2.2. 2012 Yılı Sosyal Yardım Harcamaları

Yardımanın Türü	Kişi Sayısı (Bin)	Yıllık Yardım Tutarı (Milyon TL)
2022 (Engelli-Yaşlı) Aylığı	1250	2900
Evde Bakım Aylığı	440	3500
Primi Devletçe Ödenenlerin GSS Primleri	9000	5800
Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımı	2800	700
Yakacak Yardımı	2000	820
Muhtaç Asker Aileleri Yardım Programı	50	150
Barınma ve Sosyal Konut Yardımı	20	270
Diğer Sosyal Yardımlar	-	1000
Engelli Öğrenci Taşınması	43	80
Gelir Getirici Proje Destekleri	5	100
Çocuklara Aile Yanında Ekonomik Destek	53	265
Eşi Vefat Etmiş Kadınlar Yardım Programı	250	750
ASPB TOPLAM		16335
Engellilerin Özel Eğitimi	250	1200
Yüksek Öğrenim Bursları ve MEB Bursları	630	1370
KYK Yemek Yardımı	300	260
Vakıflar GM Burs ve Muhtaç Aylığı	100	45
Belediye Sosyal Yardım Harcamaları	-	720
GENEL TOPLAM		19930

Kaynak: (ASPB, 2013: 10)

2002 yılından 2013 yılına kadar yapılan sosyal yardım miktarları sürekli bir biçimde artış göstermiştir. 2002 yılında 1 milyar 376 milyon olan sosyal harcama miktarı 2012 yılında 19 milyar 824 milyon TL'ye yükselmiştir. 2002 yılından 2012 yılına kadar sosyal harcama miktarı yaklaşık olarak 19 kat artmıştır. Yine GSYH'dan

ayrılan pay 2002 yılında % 0,50 iken 2012 yılına gelindiğinde bu oran % 1,4 olarak gerçekleşmiştir (ASPB, 2013: 11).

2.5. TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIM KURUMLARI VE SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

Türkiye’de yoksullukla mücadele etmek üzere sosyal yardım yapan birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bunlar içerisinde asli görevi yalnızca sosyal yardım olan tek kurum Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına (ASPB) bağlı olan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğüdür. Bununla birlikte yine aynı bakanlığa bağlı ve asli görevi sosyal hizmet ve sosyal yardım yapmak olan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM), Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM)’dür. Yine asli görevleri sosyal yardım ya da sosyal hizmet olmayan Başbakanlığa Bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü kamusal sosyal yardım yapan kurumların başında gelmektedirler. Bunların yanı sıra, aynı biçimde Belediyeler, Meslek Odaları, Sivil Toplum Kuruluşları (STK), Vakıflar gibi sosyal yardım yapan kurum ve kuruluşlar da vardır.

2.5.1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 8 Haziran 2011 yılında kurularak sosyal yardımlar ile sosyal hizmetleri çatısı altına toplamıştır (Resmi Gazete, 08.06.2011). 2011 yılından önce sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları ayrı Devlet Bakanlıkları tarafından yerine getirilmekteydi. Bu dağınık yapı yardımlarda mükerrerlik, kurumlarda dağınıklık, zaman, emek ve maliyet açısından türlü sıkıntıları beraberinde getirmekteydi. Bu birleşme, işte bu sıkıntıların azalmasına etki etmiştir. ASPB’nin sosyal yardımlara ilişkin görevlerine aşağıda yer verilmiştir:

- Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve ortaya çıkan yeni hizmet modellerine göre güncelleyerek geliştirmek.
- Engellilerin ve yaşlıların her türlü engel, ihmal ve dışlanmaya karşı toplumsal hayata ayrımcılığa uğramadan ve etkin biçimde katılmalarını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, engellilere ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.

- Toplumun sosyal yardım ve korumaya ihtiyaç duyan kesimlerine yönelik yardım faaliyetlerini düzenli ve etkin biçimde yürütmek; yoksullukla mücadeleye ilişkin ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.
- Öncelikle çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla aileyi eğitim, danışmanlık ve sosyal yardımlarla güçlendirmek; korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocuk, kadın, engelli ve yaşlıların tespiti, bunların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamak üzere gerekli hizmetleri yürütmek, bu hizmetler için gündüzlü ve yatılı sosyal hizmet kuruluşları kurmak ve işletmek.
- Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yürütülen sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ilke, usûl ve standartları belirlemek, bu alanda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların taşınması zorunlu olan nitelikleri ve bunlara rehberlik edecek programları geliştirmek.
- Sosyal hizmet ve yardım faaliyetleriyle bunlardan yararlananlara ilişkin bilgileri merkezî bir sistemde oluşturulacak veri tabanı aracılığıyla işlemek, kontrol etmek, izlemek ve geliştirilecek politika, strateji ve önlemler bağlamında değerlendirmek (ASPB, 2014: 10-11)).

2.5.1.1. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

1986 yılında sosyal yardım alanında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) oluşturularak Başbakanlığa bağlı bir Genel Sekreterlik marifetiyle hizmet sunmaya başlamıştır. Sosyal yardımların yoksullukla mücadeledeki etkisi ve muhtaç vatandaşların geleceğe güvenle bakmasındaki rolü nedeniyle yeni stratejilerin ve sosyal yardım programlarının geliştirilmesi ihtiyacı doğrultusunda 9 Aralık 2004 tarihinde 5263 Sayılı Kanun çıkarılarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) oluşturulmuş, 2011 yılında Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) adını almış bu sayede kurumsal bir kimliğe kavuşturulmuştur (SYGM, 2012: 7).

SYGM, sosyal yardım faaliyetlerini Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kaynakları kullanarak, ülke genelindeki tüm il ve ilçelerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) aracılığıyla yürütmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun karar organı, Fon Kuruludur. Fon Kurulu; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanının başkanlığında Başbakanlık Müsteşarı, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı, Sağlık Bakanlığı Müsteşarı, Maliye Bakanlığı Müsteşarı, Aile ve Sosyal

Politikalar Bakanlığı Müsteşarı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürü ve Vakıflar Genel Müdüründen oluşmaktadır (SYGM, 2012: 7). Fon kurulu ülke genelinde uygulanan sosyal yardım politikalarının bir anlamda karar organı olarak görev yapmaktadır.

SYDTF'nin gelir kaynaklarına bakıldığında hemen hemen tamamına yakınının trafik cezaları, vergiler ve Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) gelirlerinden oluştuğu görülmektedir. SYDTF'nin 2003-2013 yılları gelir ve giderleri aşağıda Çizelge 2.3'de verilmiştir. Buna göre yıllar itibariyle gelirler sürekli ve düzenli bir biçimde artış göstermiştir. Yalnızca 2010 yılı içerisinde gelirlerde bir önceki yıla oranla azalma vardır. Diğer taraftan bazı yıllarda gelirle gider arasında bir denge varken, öte yandan 2004-2006-2012 ve 2013 yıllarında giderlerin daha fazla olduğunu görmekteyiz. 2013 yılında 3.920.801.077,89 TL gelirine karşılık 4.038.044.288,56 TL gideri olmuş ve dönem olumsuz faaliyet sonucu 117.243.210,67 TL olarak gerçekleşmiştir (ASPB, 2014: 107). Fonda toplanan kaynak, Fon kurulunda alınan kararlar doğrultusunda ve SYGM aracılığıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına aktarılmakta ve yardımlar vakıflar tarafından vatandaşlara ulaştırılmaktadır.

Çizelge 2.3. 2003-2013 Yılları Arası SYDTF'nin Gelir-Gider Durumu

Yıllar	Gelirler (TL)	Giderler (TL)
2003	826.583.000	651.990.000
2004	1.260.574.000	1.347.846.000
2005	1.357.521.871	1.304.664.099
2006	1.379.511.063	1.389.547.995
2007	1.597.593.985	1.413.757.199
2008	2.037.888.054	1.797.079.768
2009	2.410.010.502	2.365.038.720
2010	2.292.256.839	2.032.537.496,22
2011	2.745.185.929	2.622.412.735,02
2012 (Eylül Ayı İtibariyle)	2.197.854.887	2.317.393.038
2013	3.920.801.077,89	4.038.044.288,56

Kaynak: (www.sosyalyardimlar.gov.tr, (Erişim Tarihi: 15.06.2014); ASPB, 2014: 107).

Çizelge 2.4'de 2013 yılı içerisinde SYGM'nin, SYD Vakıfları aracılığıyla yapmış olduğu sosyal yardım faaliyetleri, yapılan hane sayısı ve yardım miktarları verilmektedir. Çizelgeye göre 2013 yılında yapılan sosyal yardım harcamaları yaklaşık olarak 21 milyar dolayındadır. Sosyal yardımların 2013 yılı GSYİH içinde oranı % 1,35

iken, bu oran 2002 yılında % 0,50'dir (SYGM, 2012: 17). 2013 yılı içerisinde sosyal yardımlardan faydalanan hane sayısı yaklaşık 3 milyon olup düzenli sosyal yardım alan hane sayısı 2 milyon 300 bin iken, geçici yardımlardan faydalanan aile sayısı yaklaşık 2 milyon, 2022 yaşlı ve engelli maaşı alanların sayısı 2 milyon 200 bin civarındadır.

Çizelge 2.4. 2013 Yılında SYGM Tarafından Sosyal Yardım Türleri ve Harcamaları

Toplam Sosyal Yardım Harcaması Tutarı	20.764.725 (Bin TL)
Sosyal Yardımların GSYİH İçindeki Payı	% 1,35
Sosyal Yardımlardan Faydalanan Hane Sayısı	3.096.489
Düzenli Yardımlardan (ŞNT,EVEK vb.) Faydalanan Hak Sahibi Sayısı (SYDV)	2.258.734
Geçici (Sürelili) Yardımlardan Faydalanan Hak Sahibi Sayısı (SYDV)	1.997.306
SYDTF Kaynaklarıyla Yapılan Yardımlara Aktarılan Tutar	4.069.822.341
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Hak Sahibi Sayısı	1.222.748
2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşı Toplam Aktarılan Kaynak	3.325.704.331,48 TL

Kaynak: (ASPB, 2014: 112).

2.5.1.1.1. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve Sosyal Yardım Uygulamaları

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 1986 yılında 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu yasası kapsamında her il ve ilçede kurulmuştur. Fonun amaçları doğrultusunda sosyal yardım faaliyetleri SYDV'ler tarafından gerçekleştirilmektedir (Öztürk ve Öztürk, 2010: 188). SYDV'ler, sosyal yardım faaliyetlerini 3294 sayılı yasa kapsamında yerine getirmektedirler. Kanunda 3294 sayılı yasanın amacı şu şekilde ifade edilmektedir: “fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler olarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir” (Resmi Gazete, 14.06.1986).

Muhtaç durumda bulunan vatandaşlara yardım yapmak amacıyla kurulan SYDV'lerin genel yardım kriterleri ise 3294 sayılı yasanın 2. Maddesinde şu şekilde ifade edilmektedir: “Fakrî zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan vatandaşlar ile geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğretim imkânı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişiler bu Kanun kapsamı içindedir... (Ek fıkra: 4/7/2012-6353/17 md.) Ayrıca, kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmakla veya bu kuruluşlarca aylık veya gelir bağlanmış olmakla birlikte, Fon Kurulunca belirlenecek ölçütlere göre; hane içindeki kişi başına düşen geliri, on altı yaşından büyükler için belirlenen aylık net asgari ücretin 1/3'ünden az olan kişilerden fakir ve muhtaç durumda bulunanlar da bu Kanun kapsamındadır” (Resmi Gazete, 14.06.1986).

SYDV'ler 3294 sayılı yasa ile tüm il ve ilçelerde kurulmuş olup tüm Türkiye'de toplam 973 adet vakıf bulunmaktadır. SYDV'lerin yürütme ve karar organı Mütevelli Heyeti olup, kime yardım verilir verilmeyeceğine, verilecek ise ne oranda ve ne türde yardım verileceğine mütevelli heyetleri karar vermektedir. Vakıfların yürütme ve karar organı olan Mütevelli Heyetlerinin yönetim modeli esasına göre kamu görevlileri, yerel yönetim temsilcileri, Sivil Toplum Kuruluşu (STK) temsilcileri ve hayırsever vatandaşlardan oluşmaktadır. Vakıfların kurulu bulunduğu yerin Mülki İdare Amirleri Vakfın tabi başkanı olup, Mütevelli Heyeti illerde; Belediye Başkanı, Defterdar, İl Milli Eğitim Müdürü, İl Sağlık Müdürü, İl Tarım Müdürü, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürü ve İl Müftüsünden oluşmaktadır. İlçelerde ise; Belediye Başkanı, Mal Müdürü, İlçe Milli Eğitim Müdürü, Sağlık Bakanlığının İlçe Üst Görevlisi varsa İlçe Tarım Müdürü ve İlçe Müftüsü Vakfın Mütevelli Heyetini teşkil etmektedir. Ayrıca gerek il gerekse ilçelerde her faaliyet dönemi için; Köy ve Mahalle Muhtarlarının kendi aralarından seçecekleri birer muhtar üye, ilde/ilçede faaliyette bulunan ve 3294 sayılı Kanunda belirtilen amaçlara uygun faaliyette bulunan STK yöneticilerinin kendi aralarından seçecekleri temsilci (ilde 2, ilçede 1 temsilci) ve hayırsever vatandaşlar arasından İl Genel Meclisinin seçeceği iki kişi Vakıfların Mütevelli Heyetinde görev almaktadır (Coşkun ve Güneş, Tarihsiz: 10).

SYGM'nin SYD Vakıfları eliyle yürüttüğü sosyal yardımlar eğitimden sağlığa, gıda yardımından yakacak yardımına kadar pek çok alanı kapsamaktadır. Ayrıca, ihtiyaç

sahibi kişilerin kendi ayakları üzerinde durması amacıyla yönelik olarak sosyal proje destekleri de verilmektedir. Bu projeler, hayvancılık, istihdam eğitimi, geçici istihdam, iş yeri açma ve tarım gibi pek çok alanı kapsamaktadır. Vakıfların cari (Personel Maaşları, Sosyal Güvenlik Kurumu Primleri, elektrik, su, kira, telefon, kırtasiye gibi harcama kalemlerinden oluşmaktadır) harcamaları ile ihtiyaç sahibi vatandaşların her türlü ihtiyaçlarının mahallinde karşılanması amacıyla il/ilçe SYDV'lere periyodik olarak, nüfus, sosyo-ekonomik gelişmişlik durumu ve SYDV uygulamaları (11 ayrı kriter) dikkate alınarak Fon'dan her ay yapılan kaynak aktarımları ile karşılanmaktadır. Bu kaynağın kullanım inisiyatifi mevzuat hükümleri çerçevesinde, Vakıf Mütevelli Heyetindedir. Böylece, faydalanıcılar bürokratik süreçlere takılmadan hızlı bir şekilde destek alabilmektedir (SYDGM, 2008a; 41-47; ASPB, 2014: 111).

Vakıflara, 2005-2013 yılları arasında Fondan aktarılan kaynak tutarları Çizelge 2.5'de gösterilmiştir. Vakıflara aktarılan periyodik payların tutarları yıllar itibariyle karşılaştırmalı olarak incelendiğinde 2005 yılından itibaren sürekli bir şekilde artış olduğu görülmektedir. Aktarılan periyodik pay tutarı 2012 yılı ile karşılaştırmalı olarak incelendiğinde; Vakıflara gönderilen periyodik payın 2013 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık 310 milyon TL arttığı görülmektedir. 2013 yılında bir önceki yıla göre bu kadar fazla artışın olmasının sebebi vakıfların artan iş yükünden ve buna bağlı olarak personel sayılarındaki artıştan kaynaklı olduğu söylenebilir. Yine Çizelge dikkatlice incelendiğinde 2005 yılından 2013 yılına kadar dokuz yıllık süreç içerisinde aktarılan kaynak miktarı yaklaşık beş kat artmıştır. Benzer bir biçimde 2013 yılında aktarılan kaynak, 2005-2006-2007 yıllarında aktarılan kaynaktan daha fazladır. Dokuz yılda toplamda 4 milyar 329 milyonluk kaynak aktarımı yapılmıştır.

Çizelge 2.5. SYDTF'den 2005-2013 Yıllarında SYD Vakıflarına Aktarılan Kaynak Miktarı (Milyon TL)

Yıllar	Aktarılan Kaynak Miktarı	Yıllar	Aktarılan Kaynak Miktarı
2005	194	2010	538
2006	221	2011	596
2007	295	2012	644
2008	423	2013	955
2009	459	Toplam	4.329

Kaynak: (ASPB, 2014: 111).

Çizelge 2.5’de gösterilen tutarlar yalnızca Vakıfların Cari harcamaları ve vatandaşların acil ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik gönderilen kaynaklar olup, ayrıca bu miktarların dışında, Ramazan ve Kurban Bayramları önlerinde birer periyodik pay fazladan vakıflara gönderilmektedir. Yine bu Çizelgede Vakıflar tarafından yapılan düzenli sosyal yardımlar (2022 Engelli ve Yaşlı Aylığı, Eşi Vefat Etmiş Kadınlar Yardım Programı, Muhtaç Asker Ailelerine yapılan ödemeler, ŞESY ödemeleri) ile yakacak yardımı ödemeleri ve Gelir Getirici Proje ödemeleri görülmemektedir.

Sosyal yardımlarla birlikte en sık eleştirilen kurumların başında SYD Vakıfları gelmektedir. Herkes farklı bir açıdan konuya yaklaşarak eleştirmekte olup kimileri insanları tembelleğe alıştırdığı, kimileri hak etmeyen kişilere yardım verildiği, kimileri ise iktidar partilerinin seçim yatırımına aracı kurumlar (Zabcı, 2003: 236-237; Hünler, 2005: 14) olduğu ve yardım kararları alınırken Mütevelli Heyetlerince objektif davranılmadığı yönünde eleştirmektedirler. Ancak, Şenses’in SYDTF’nin dolayısıyla Vakıfların kuruluşuna dair saptaması ilgi çekicidir “yoksulluğa karşı bugüne kadar alınan belki en kapsamlı önlem” (Şenses, 1999: 429) tespitinden hareketle denilebilir ki; daha önceden hiçbir kamusal sosyal yardım imkânına erişimi bulunmayan toplumsal sınıflar açısından (Yakut-Çakar ve Yılmaz, 2009: 30) vakıfların kurulmuş olmaları türlü eksikliklerine rağmen sosyal yardım alanında atılmış en önemli adımdır.

SYD Vakıflarının yaptığı sosyal yardımlar hak temelli anlayışı değil de daha ziyade muhtaçlara bir destek niteliğini barındırmaktadır. Buğra ve Keyder’in de vurguladığı üzere (2003: 39) kimin muhtaç kabul edileceği, ne tür yardımların ne zaman ve ne miktarda verileceği belirli ölçütlere bağlı olmayıp Vakıflar arasında farklı uygulamaların olması vakıflarca yapılan sosyal yardımların kurallı, düzenli, şeffaf ve belirli bir yardım politikası olmadığını göstermektedir.

Vakıflarla ilgili olarak eleştirilen bir diğer husus ise Mütevelli Heyeti yapılanmasıyla ilgilidir. Mütevelli Heyeti Üyelerinin toplantılara düzenli olarak katılmadıkları, üyelerinin çoğunluğunun devlet memuru olması sebebiyle sicil amirleri olan Vali ya da Kaymakamların vermiş olduğu kararlara itiraz edemedikleri, alınan kararların oy çokluğuna göre değil de genellikle vakıf başkanı olan Mülki İdare Amirlerinin iradesiyle gerçekleşmesi (Kesgin, 2013: 174-175), sivil nitelikli üyelerinin uzun yıllar aynı heyet içerisinde görev yapması sebebiyle eş, dost, tanıdık gibi

kavramların yardım yapılırken ön plana çıkması, heyet üyelerinin sosyal yardım ve yoksulluk konusunda herhangi bir formasyona sahip olmamaları ve personel alımı konusunda da karar verici olan heyet üyelerinin, özellikle de sivil heyet üyelerinin, öğrenim düzeylerinin alınacak personelin öğrenim düzeyinden düşük olması gibi nedenlerden dolayı eleştirilmektedir.

Gelirin yeniden dağıtımı yoluyla eşitsizlikleri azaltan ve yoksullukla mücadelede bir araç olarak düşünülen SYD Vakıfları kendisine tahsis edilen kaynakların düşüklüğü ve yoksulluğun bu denli yaygın olması nedeniyle tam anlamıyla başarılı olamamaktadır. Sosyal sigorta kapsamı dışında bulunan kesimlerin yoksulluk riskini azaltmak amacıyla oluşturulan SYD Vakıfları ortaya koyduğu uygulamaları ile yoksullukla mücadelede etkin olmaktan uzaktır. Bu durumun oluşmasında Vakıflara ayrılan kaynakların yetersizliği büyük önem taşımaktadır. Mevcut kaynakların dağılımı nesnel ölçütlere dayanmamaktadır. Vakıflar çoğu zaman yoğun siyasi müdahale altında bulunmaktadır. Politikacılar yoksullara yapılan yardımları siyasi ranta çevirme derdinde (Öztürk ve Öztürk, 2010: 237) olmaları vakıfların yoksullukla olan mücadele etkililiğini engellemektedir.

Yoksulluk sorunu sadece SYD Vakıfları aracılığıyla çözülemez. Etkin bir sosyal devlet olmadan gelir dağılımı adaleti sağlanamaz ve yoksulluk ortadan kaldırılamaz. Yoksulluk sadaka dağıtan devlet yerine insan onuruna saygılı güçlü sosyal devlet yapılanması sağlanarak giderilebilir. Sosyal devlet doğrudan ve dolaylı müdahale araçlarıyla yoksulluk ve gelir eşitsizliklerini gidermekle yükümlüdür. Bu bağlamda sosyal devlet anlayışının kaçınılmaz bir sonucu olarak, hızlı ekonomik büyümenin sağlanması yanında başta eğitim, sağlık ve konut hizmetlerine de gerekli özen gösterilmelidir. Kayıt dışı ekonomi kayıt altına alınmalıdır. İşsizlik ve enflasyonla etkin olarak mücadele edilmelidir. Yoksulluk tuzağından kurtulabilmek için vergi yapılarında gerekli düzenlemeler yapılmalı ve sosyal güvenlik yeniden düzenlenmelidir. Sosyal adaleti sağlamaya yönelik olarak insanca yaşamaya olanak sağlayan asgari ücret uygulanmalıdır. Ekonomik büyümenin sektörel ve bölgesel dağılımının en az büyüme hızı kadar önemli olduğu da göz ardı edilmemelidir. Yaşam kalitesinin tek unsuru yalnızca gelir artışı unsuru değildir. Bu nedenle, çalışma süreleri, çalışma koşullarını iyileştirilmesi, işsizliğin önlenmesi, sosyal güvenliğin sağlanması, tarım ve toprak mülkiyeti reformunun gerçekleştirilmesi gibi alanlarda da etkin bir bölüşüm politikası

uygulanmalıdır. Yoksulluk ve gelir dağılımının adaleti sağlamada uygulanan politikaların başarısı, gerek ulusal gerekse uluslararası alanda yoksulluk açığını kapatmaya yönelik bir kerelik sosyal yardımların çok ötesinde ekonomik ve sosyal yaşamdan dışlanmış kesimlerin bu sürece katılmalarının sağlanması ile çözülebilmektedir. Yoksa yoksulluğu yalnızca yardımlar kanalıyla azaltmak mümkün değildir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları yoksullukla mücadele kapsamında birçok sosyal yardım uygulamasını yürütmektedir. Tabi ki bu yardım uygulamalarının tamamının yoksulluğa çözüm olduğunu söyleyebilmek çok da mümkün gözükmemektedir. Aşağıda SYD vakıfları tarafından uygulanan sosyal yardım uygulamalarının neler olduğuna yer verilmiştir:

Şartlı Nakit Transferi (ŞNT)

Türkiye’de uygulanmakta olan Şartlı Nakit Transferi yardım programı 2000 yılının sonlarında ve 2001 yılının başında yaşanan ekonomik krizin etkilerini en aza indirmek için Dünya Bankası ve Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti arasında 14 Eylül 2001 tarihinde imzalanan ve 28 Kasım 2001 tarihinde yürürlüğe giren bir anlaşma ile uygulamaya konulmuştur. Alınan kredi ile Sosyal Riski Azaltama Projesi (SRAP) oluşturulmuştur. Bu kapsamda temel amaçlar, 2000–2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizin en yoksul hane halkları üzerindeki ileriye donuk olumsuz etkilerini en aza indirmek için çalışmalar yürütmek ve bu hane halklarının gerek bu krizin etkisiyle ortaya çıkan, gerekse ileride görülebilecek ekonomik şoklara karşı stratejiler geliştirmede kullanacakları becerilerine (insani sermayelerine) katkıda bulunan programlar geliştirmektir (Esenyel ve Torun, 2010: 521).

SRAP’ın önemli bileşenlerinden biri, ŞNT’dir. ŞNT, yoksulluk nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen veya okuldan almak zorunda kalan, ya da okul öncesi çocuklarını düzenli sağlık kontrollerine götüremeyen aileleri, ekonomik yönden desteklemek ve Türkiye’de düzenli bir nakit sosyal sistemi açısından ilk uygulamadır. Bu amaçla, çocuklarda ve ailelerde olumlu davranış değişikliği yaratmak ve devam ettirmek için SYDGM, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarıyla koordineli çalışarak, ailelerin düzenli olarak çocuklarını okula gönderip göndermedikleri, başarılı olup olmadıkları ve düzenli sağlık kontrollerini yaptırıp yaptırmadıklarını takip etmekte;

buna bağı olarak yardımlar devam etmekte ya da kesilmektedir. ŞNT, nüfusun en yoksul % 6'lık kesimini hedef alan sosyal güvenlik ağıdır (Bilici, 2003: 31). ŞNT'ye projeden ayrılan kaynak, 480 milyon dolardır. Bunun, 260 milyon dolarlık kısmı Dünya Bankası'nın verdiği krediden karşılanmaktadır (Zabcı, 2002: 21).

ŞNT uygulamasında, “0-6 yaş grubu arasındaki çocuklara beslenme sağlık yardımları, çocukların düzenli aşı ve sağlık kontrolleri şartına bağı olarak; eğitim yardımları ise Milli Eğitim Bakanlığı mevzuatı içinde okula devam şartına bağı olarak” yapılacağı belirtilmiştir (SYDTF, 2002). ŞNT, 2002 yılının Mart ayında başlatılmıştır. Bir milyon kişinin yararlanacağı belirtilen yardımın, SYDV'ler aracılığıyla, sosyal güvencesi bulunmayan³ ailelerin ilk çocuklarına 12 milyon, ikinci çocuklarına 10 milyon, üçüncü çocuklarına ise 8 milyon seklinde dağıtılması planlanmıştır. Ayrıca annelere, 10 milyon lira ödeneceğı belirtilmiştir. “Şartlı Destek Projesi” olarak da adlandırılan bu yardımlar, önce Kahramanmaraş Göksun, Gaziantep Yavuzeli, Sinop Durağan, Ankara Keçiören, Çankırı Merkez ve Karadeniz Ereğlisi'nde başlatılmış ve 2 yıl içinde tüm Türkiye'ye yayılması öngörülmüştür (Milliyet, 27 Şubat 2002). 2001 ekonomik krizi sonrası DB desteğıyle uygulamaya konulan SRAP'ın 31 Mart 2007 tarihinde sonlanmasına karşın, bu tarihten itibaren ŞNT'nin hükümet tarafından devam ettirilmesi kararı alınmış olup hali hazırda devam eden bir yardım programıdır.

Türkiye'deki ŞNT'nin ana hedefi nüfusun en yoksul % 6'lık dilimine giren işlilerin kısa vadede maddi desteklerle gelirlerini arttırmak, uzun vadede ise temel eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşmalarını sağlayarak ekonomik şoklara karşı daha dirençli hale gelmelerine yardımcı olmaktır (SYDGM, 2007). Türkiye'deki ŞNT uygulamasının kurgusu bu hedefler doğrultusunda oluşturulmuş olup, yardım programları ŞNT Eğitim yardımları, ŞNT Sağlık Yardımları ve ŞNT Gebelik Yardımları olmak üzere üç alt yardım bileşenine ayrılmıştır. Daha sonraki yıllarda

³ SYDV yardımlarından yararlanabilmek için 04. 07.2012 tarihinde 3294 sayılı yasada değışiklik yapılmıştır. Bu değışikliğe göre; kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmakla veya bu kuruluşlarca aylık veya gelir bağlanmış olmakla birlikte, Fon Kurulunca belirlenecek ölçütlere göre; hane içindeki kişi başına düşen geliri, on altı yaşından büyükler için belirlenen aylık net asgari ücretin 1/3'ünden az olan kişilerden fakir ve muhtaç durumda bulunanlar da bu Kanun kapsamındadır” (Resmi Gazete, 14.06.1986). Fakat bu değışiklik ŞNT yardımlarını kapsamamaktadır. Yine yardım alabilmenin en önemli ve ilk koşulu “kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmamak veya bu kuruluşlarca aylık veya gelir bağlanmış olmamak” hükmü ŞNT yardımı için geçerliliğini korumaktadır.

ŞNT'yi oluşturan üç bileşen bölümlere ayrılarak Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY), Şartlı Sağlık Yardımı (ŞEY) ve Şartlı Gebelik Yardımı (ŞGY) isimlerini almıştır.

Şartlı Eğitim Yardımları (ŞEY)

Çocuklara yapılan yatırımların geleceğe taşınma özelliğinden hareketle çocukları hedefleyen yardım programları, yoksulluğun nesiller arası transferini önlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşabilmek için çocukların temel eğitim hizmetlerine ulaşımını arttırmak yoluyla beşeri sermaye birikimi sağlanabilmelidir. Bu gereklilikler Dünya'da, ülkemizle beraber 20'yi aşkın ülkede uygulanmakta olan ŞNT Programları ile sağlanabilmektedir. ŞEY, yoksulluk riski altındaki ailelerin çocuklarını düzenli okula göndermelerini hedefleyen nakit bir sosyal yardım programıdır (ASPB, 2014: 118). Yardım programına ilişkin tutarlar şu şekildedir: İlköğretim erkek öğrenci için aylık 30 TL, kız öğrenci için aylık 35 TL Ortaöğretim erkek öğrenci için aylık 45TL, kız öğrenci için aylık 55 TL'dir (SYGM, Tarihsiz, 3).

Çizelge 2.6'da 2003-2013 yıllarına ait ŞEY'den faydalanan öğrenci sayıları ve aktarılan kaynak miktarları verilmektedir. Buna göre 2003-2011 yılları arasında yaklaşık 2 milyarlık ŞEY yapılmıştır. 2011 yılında yaklaşık 1 milyon 900 bin öğrenciye yaklaşık 400 milyonluk yardım yapılırken, 2013 yılında ise 2 milyon 400 bin öğrenciye 512 milyonluk ŞEY yapılmıştır. Yıllar itibariyle bakıldığında 2003-2011 yılları arasında toplamda sekiz yıllık dönemde yaklaşık iki milyarlık yardım yapılırken sadece 2013 yılında 512 milyonluk yardım yapılmıştır. Çizelge 2.6 dikkatli bir biçimde incelendiğinde açıkça görülüyor ki, 2011 yılından itibaren ŞEY bir önceki yıllara oranla iki katına çıkarılmıştır. Hem yardım miktarları artarken hem de yardımlardan faydalanan çocuk sayılarında artışlar yaşanmıştır. Her ne kadar istatistikler yoksulluk oranlarının azaldığını söylese bile, hem yardım miktarlarındaki hem de faydalanan aile sayılarındaki artışlar bunun tam tersi bir durumu işaret etmektedir.

Çizelge 2.6. 2003-2013 Yıllarına Ait ŞEY Kaynak Miktarı ve Öğrenci Sayıları

Yıllar	Kaynak Miktarı (Milyon TL)	Öğrenci Sayısı
2003-2011	2.013	
2011	397	1.863.099
2012	501	2.017.810
2013	512	2.400.482

Kaynak: (ASPB, 2014: 119; SYGM, 2013b: 26).

Diğer taraftan Çizelge 2.7’de 2013 yılında ŞEY öğrenim düzeyine ve cinsiyete göre dağılımına yer verilmiştir. Buna göre ŞEY’den faydalanan öğrenci sayısının ilkokul ve ortaokulda liseye nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Liseye devam eden öğrenci sayısı ortaokul ve ilkokulun hemen hemen yarısı kadardır. Buda bize ülkemizde lise öğrenimine devam eden öğrenci sayılarında azalma olduğunu göstermektedir.

Çizelge 2.7. 2013 Yılına Ait ŞEY Öğrenim Düzeyi ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Öğrenim Düzeyi	Öğrenci Cinsiyeti	Hane Sayısı	Öğrenci Sayısı
İlkokul	Erkek Öğrenci	414,851	504,983
	Kız Öğrenci	394,266	489,114
Ortaokul	Erkek Öğrenci	416,423	520,964
	Kız Öğrenci	393,777	502,111
Lise	Erkek Öğrenci	175,025	197,805
	Kız Öğrenci	159,692	185,505

Kaynak: (ASPB, 2014: 119).

Şartlı Sağlık Yardımları (ŞSY)

Şartlı Sağlık Yardımları gebelik ve sağlık yardımları olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. ŞSY, yoksulluk riski altındaki ailelerin çocuklarının temel sağlık hizmetlerinden düzenli olarak faydalanmalarını; gebelerin düzenli sağlık kontrollerini yaptırılmaları ve doğumlarını sağlık kurumlarında yapmalarını hedefleyen nakit sosyal yardım programıdır. ŞSY tutarları çocuklar için aylık 30 TL ve gebelik için doğum hastanede yapılması koşuluyla tek seferlik 70 TL ve gebelik süresince kontrollerin düzenli olarak Sağlık Ocaklarında yapılması koşuluyla aylık 30 TL’dir (ASPB, 2014: 121).

Çizelge 2.8’de 2003-2013 yılları arasında ŞSY’den faydalanan çocuk sayısı ve yardım miktarları verilmektedir. Çizelgeye göre yıldan yıla çocuk sayılarında artış yaşanmakta olup buna paralel olarak yardım miktarları da artmaktadır. Yine 2013 yılında gebe kadınlara yapılan sağlık yardımı toplam ödemesi yaklaşık 18 milyon iken bu oran 2003-2012 yılları arasında yaklaşık 8 milyondur. Son bir yıl içerisinde gebe kadınlara yapılan yardımlar neredeyse son 10 yıla göre 2,5 katına ulaşmıştır.

Çizelge 2.8 2003-2013 Yıllarına Ait ŞSY Kaynak Miktarı ve Çocuk Sayıları

Yıllar	Kaynak Miktarı (Milyon TL)	Çocuk Sayısı
2003-2011	750	
2011	142	747.507
2012	188	887.926
2013	229	993.173

Kaynak: (ASPB, 2014: 121; SYGM, 2013b: 29).

Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım Programı

SYD Vakıflarının ŞNT yardımlarından sonra uygulamaya koyduğu düzenli sosyal yardım uygulamalarından bir diğeri ise Eşi Vefat Etmiş Kadınlar Yardım Programıdır. 2012 yılının şubat ayında uygulamaya konulan bu yardım programından faydalanabilmek için öncelikli koşul yardıma başvuru yapan eşi vefat etmiş kadının herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmaması ve bu kuruluşlardan aylık ya da gelir almaması gerekmektedir (ASPB, 2014: 117). SYDV'lerin yardım yaparken muhtaçlık tespitindeki belirsizlik bu yardım türünde de geçerlidir. Örneğin yakacak yardımı alabilmek için sosyal güvencenin olup olmasına bakılmaksızın, hanede kişi başına düşen gelir net asgari ücretin 1/3'dena az olma şartı aranırken, toplumun en dezavantajlı grubu olan eşi vefat eden kadınlara yardım verebilmek için öncelikli koşulun "sosyal güvenceye sahip olmama" olması sosyal yardım yapılırken muhtaçlık tespitinde ki belirsizliğe işaret etmektedir.

Bu yardım programında ödemeler aylık 250 TL olmak üzere düzenli olarak 2 aylık periyotlar halinde 500 TL kadınların hesabına yatırılmaktadır. 2012 yılı içerisinde yaklaşık 240 bin kadına 371 milyonluk yardım yapılırken, 2013 yılında ise yaklaşık 281 bin kadına 752 milyonluk yardım yapılmıştır (ASPB, 2014: 117).

Muhtaç Asker Ailesi Yardım Programı

Eşi vefat etmiş kadınlar yardım programında olduğu gibi asker olan kişinin bakmakla yükümlü olduğu evli ise eşine değil ise anne ya da babasına verilen bir yardım programıdır. 2013 yılı mart ayından itibaren uygulamaya konulmuştur. Yardım Programının uygulanması ise hedef kitledeki kişilerin, herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayan, muhtaçlığı ilgili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Mütevelli Heyeti kararıyla muhtaçlığı kabul edilen asker ailelerine askerlik süresince muhtaçlıkları devam ettiği süre içerisinde aylık 250 TL tutarında ve 2 aylık periyotlarla 500 TL düzenli nakit sosyal yardım verilmesi şeklindedir. Bu yardım programından

2013 yılı içerisinde 50.583 kişi faydalanmış olup yapılan toplam sosyal yardım miktarı yaklaşık 78 milyondur (ASPB, 2014: 117).

2022 Yaşlı ve Engelli Yardım Programı

2022 sayılı Kanun ülkemizde sosyal yardımlar konusunda modern anlamda atılan ilk ciddi adımdır. Bunun yanı sıra düzenli yardım programlarının başlangıcı olarak da kabul edilmektedir. (Buğra, 2010: 190). 1 Ocak 1977 tarihinde yürürlüğe giren kanunun 2. maddesinde kanunun kapsamı şu şekilde ifade edilmektedir (Resmi Gazete, 25.01.2013): (Değişik: RG-25.3.2014-28952) Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar veya nafaka bağlanmış ya da nafaka bağlanması mümkün olanlar hariç olmak kaydıyla, her ne nam altında olursa olsun her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle, hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı 16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ünden az olanlar ile aynı tutardan fazla gelir sağlaması mümkün olmayanlardan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilen 65 yaşını doldurmuş Türk vatandaşlarını, 65 yaşını doldurmamış olmasının yanı sıra ilgili mevzuatı çerçevesinde yetkili hastanelerden alınacak sağlık kurulu raporu ile toplam olarak en az % 70 oranında engelli olduğu belirlenmek suretiyle başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde engelli olduklarını kanıtlamış ve 18 yaşını doldurmuş, ilgili mevzuatı çerçevesinde yetkili hastanelerden alınacak sağlık kurulu raporu ile toplam olarak % 40 ila % 69 arası engelli olduklarını kanıtlamış, 18 yaşını doldurmuş ve talebine rağmen Türkiye İş Kurumu tarafından işe yerleştirilememiş olanları kapsamaktadır.

Çizelge 2.9'da 2002-2013 yılları arasında 2022 sayılı yasa kapsamında yapılan yardımlardan faydalanan kişi sayıları görülmektedir. Çizelgeye göre, yaşlılık aylıklarından faydalana kişi sayıları 2002 yılından 2007 yılı da dâhil düzenli olarak artış gösterirken, 2008 yılından itibaren sürekli ve düzenli olarak azaldığı görülmektedir. Bu durumun tam tersi bir biçimde engelli maaşı alanların tüm kategoriler dâhil yardım alanların sayısının düzenli bir biçimde arttığını görmekteyiz. Yine Çizelgeye göre, Silikozis aylığı uygulamasının 2011 yılında başladığı ve 2013 yılı itibariyle faydalanan kişi sayısının yaklaşık 200 olduğu görülmektedir.

Çizelge 2.9. 2002-2013 Yılları Arasında 2022 Maaşı Alanların Sayısı

Yıllar	Yaşlı Aylığı	Engelli Aylığı % 70+	Engelli Aylığı % 40-69	Engelli Yakını Aylığı (18 yaş altı)	Silikozis
2002	746.468	68.598	193.780		
2003	770.204	72.805	204.332		
2004	792.046	79.811	220.600		
2005	938.677	84.072	243.519		
2006	927.077	82.891	233.910		
2007	903.283	92.904	239.110	8.877	
2008	867.035	114.518	255.990	28.631	
2009	859.516	142.288	275.028	44.541	
2010	848.826	168.559	290.558	55.727	
2011	797.426	187.711	293.141	59.558	153
2012	668.351	201.670	298.617	59.517	200
2013 ⁴	632.407	225.457	300.242	64.445	197

Kaynak: (EYHGM, 2013: 12; ASPB, 2014: 127).

SYD Vakıflarınca yapılan Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımlar, Eşi Vefat Etmiş Kadınlar yardım programı, Muhtaç Asker Ailesi Yardım programı ve 2022 sayılı Kanun kapsamında muhtaç durumdaki yaşlılara ve engellilere verilen aylıklar, sosyal yardım sistemi içerisinde düzenli olarak yürütülen programlardır. Sosyal yardımların düzenliliğiyle, yardımların tek seferlik olmaması, belli aralıklarla ve belli miktarlarda faydalanıcılara sunulması kastedilmektedir.

Sosyal yardımların düzenli olarak yapılması bir sosyal politika kararıdır. Çalışamayacak durumda olan muhtaç kişiler açısından (yaşlı, kadın, çocuk ve engelli gibi) sosyal yardımlar neredeyse alternatifi olmayan bir geçim kaynağıdır. Ancak çalışabilecek durumda olan muhtaç kişiler açısından durum farklıdır. Sosyal yardımların çalışabilecek durumdaki kesimlere düzenli olarak verilmesi halinde bu kesimleri işgücü piyasasından çıkmaya ya da hiç girmemeye yönlendirebileceği hususunda endişeler bulunmaktadır. SYD Vakıflarının verdikleri periyodik nakit yardımların düzenli olarak yapılması konusunda hukuki bir güvence bulunmamaktadır SYD Vakıfları Mütevelli Heyetleri istedikleri zaman bu yardımları kesebilmektedir (Hacımahmutoğlu, 2009: 231).

⁴ 2013 yılına ilişkin veriler (ASPB, 2014: 127)'den alınmıştır.

Sonuç olarak, engellilere, yaşlılara, eşi vefat etmiş veya eşinden ayrılmış kadınlara ve yoksulluk sebebiyle eğitim imkânı bulamayan çocuklara, muhtaçlıkları ve yardım alabilme koşulları devam ettiği sürece düzenli sosyal yardım verilmesi gerekmektedir. Bu grupların dışında kalan ve sosyal yardımlarla geçinmeyi alışkanlık haline getiren kişilere ise sınırlı olarak dönemsel yardım yapılmalı ve bu kişilerin işgücü piyasasından uzaklaşmamalarına dikkat edilmelidir.

Yakacak Yardımları

2003 yılından itibaren, Türkiye Kömür İşletmelerinden sağlanan kömür, SYD Vakıflarınca belirlenen ihtiyaç sahibi ailelere en az 500 Kg olmak üzere ve standartlara uygun torbalanarak evlere teslim edilmek suretiyle bedelsiz olarak ulaştırılmaktadır. Kömürün illere kadar ulaştırılması Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır. Kömürün dağıtımını ise Valiliklerin sorumluluğunda SYD Vakıfları tarafından gerçekleştirilmektedir (ASPB, 2014: 116; SYDGM, 2011: 90).

Aşağıdaki Çizelgede (2.10) 2003-2013 yılları arasında dağıtılan kömür miktarı ve aile sayıları verilmiştir. Çizelge 2.10'a göre, yakacak yardımından faydalanan aile sayıları yıllar itibariyle 2008 yılı dâhil sürekli artmıştır. 2009 yılından itibaren ise azalma eğilimi göstermiştir. İlginç bir şekilde 2009 yılından itibaren dağıtım yapılan hane sayısı azalırken⁵ dağıtım miktarı 2003 yılından itibaren sürekli bir biçimde artmıştır. Hanenin azalması ve dağıtılan kömür miktarındaki artış, bir haneye verilen kömür miktarının artmasıyla açıklanabilir.

⁵ 2009 yılından itibaren yakacak yardımı alan hane sayısının azalmasının nedeni olarak SYGM tarafından 2009 yılında Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS)'nin uygulamaya konulması ve Türkiye'de ısınmada doğalgaz kullanımının yaygınlaşması gösterilebilir. SOYBİS vasıtasıyla SYD Vakıfları TC kimlik numarası ile 13 ayrı kurumdan mal varlığı sorgulaması yapabilmektedir. Yine SOYBİS aracılığıyla; 1. Yardım başvurusu yapan vatandaşların muhtaçlıkları merkezi veri tabanları kullanılmak suretiyle bizzat devlet tarafından yapılmaya başlanmıştır; bireyler muhtaçlıklarını ispatlama külfetinden kurtarılmıştır, 2. Yardım başvurusu yapan vatandaşların tek tek kamu kurumlarını dolaşarak durumları ile ilgili evrak toplamasının önüne geçilmiştir; sadece Nüfus Cüzdanlarını ibraz etmek suretiyle yardıma müstahak olup olmadığı belirlenmeye başlanmıştır, 3. Yardıma muhtaç vatandaşların yardıma erişim süreci kısaltılmıştır, 4. Kamu kurumları tarafından mükerrer yardım verilmesi engellenmiştir; sosyal yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine ve daha geniş bir kitleye ulaşması sağlanmıştır (SYDGM, 2011: 102).

Çizelge 2.10. 2002-2013 Yıllarına Ait Yakacak Yardımından Faydalanan Aile Sayısı Ve Dağıtılan Kömür Miktarı

Yıllar	Hane Sayısı	Kömür (Ton)	Yıllar	Hane Sayısı	Kömür (Ton)
2003	1.096.488	649,818	2009	2.256.265	1.910.778
2004	1.610.170	1.052.379	2010	2.237.423	1.957.495
2005	1.831.234	1.329.676	2011	2.060.213	1.921.771
2006	1.797.083	1.363.288	2012	2.103.324	1.992.546
2007	1.894.555	1.434.163	2013	2.106.015	2.142.316
2008	2.347.728	1.852.278			

Kaynak: (ASPB, 2014: 116).

Barınma Yardımları

Barınma yardımları SYD Vakıflarının önemli yardım kalemini oluşturmaktadır. Oturulamayacak derecede eski, bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan muhtaç kişilere evlerinin bakım ve onarımı için ayni ve nakdi olarak yapılan yardımları içermektedir. Söz konusu barınma yardımlarının en önemli özelliği SYGM (2011: 31) tarafından somut ve ihtiyaca yönelik olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda ihtiyaç sahibi olan; dul kadınların, yaşlıların, engellilerin çalışamayacak durumdaki kronik hastaların, mağdur ve muhtaç kişilerin eski, virane, bakımsız ve sağlıksız evlerinin onarım, bakımı ve inşası gerçekleştirilmektedir. Ayrıca barınma yardımları kapsamında kirasını ödemekte güçlük çeken kişilerin kiralarına destek olunmaktadır. Ev onarımı amacıyla SYDT Fonundan 2008 yılında yaklaşık olarak 27 bin kişi yararlanılırken, 2009 yılında 20 bin kişi ve 2010 yılında 1.546 kişi için toplam (SYDGM, 2011: 91). Yine 2013 yılı içerisinde 4.214 kişiye ev onarımı amacıyla yaklaşık 52 milyon yardım yapılmıştır. Ayrıca, Vakıfların Periyodik Paylarından yaptıkları onarım, yapım, kira vb. barınma yardımları da dikkate alındığında 2013 yılında 19.722 hane için 62,68 Milyon TL kaynak kullanılmıştır. (ASPB, 2014: 114).

Sosyal Konut Uygulamaları

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) işbirliğinde yürütülen “Sosyal Konut Projesi”nde SYDTF kapsamında bulunan sosyal güvenceden yoksun ihtiyaç sahibi vatandaşlara yönelik, geri ödemeli olarak TOKİ tarafından sosyal konut yapılmaktadır. ASP Bakanlığı Sosyal Konut Projesinin amaçlarını şu şekilde ifade etmektedir; ihtiyaç sahibi vatandaşların en temel ve zaruri ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyacının karşılanması ve onlara

insanca yaşam standartları çerçevesinde “barınma” imkânı sunulmasıdır (SYGM, 2013a: 5). Söz konusu konutlar 1+1 (45m²) ve 2+1 (65m²) olarak planlanmaktadır. “Sosyal konut” projesinin 23.01.2012 tarihli Ek Protokol’deki yaklaşık maliyeti 1.596.255.100.-TL. olup finansmanı SYDTF’ce karşılanmaktadır. Geri ödemeler 270 ayda tamamlanacak ve hak sahipleri konutlarını (borçlarının tamamını ödeseler bile) 10 yıl geçmedikçe bir başkasına devredemeyecek ve kiraya veremeyeceklerdir (ASPB, 2014: 114).

Her ne kadar Sosyal Konut Projeleri muhtaç kişilerin bir nebze olsun barınma sorununa çözüm üretmiş olsa bile, birçok sıkıntıyı da beraberinde getirmektedir. Bu sıkıntıları şöyle özetleyebiliriz; öncelikle, oturanların tamamının yoksul olduğunu varsayarsak, elektrik, doğalgaz, su ve apartman gideri faturalarının ne şekilde ödeneceği belirsizdir. Çünkü konutlarda ısınmanın merkezi sistem ısıtma ile yapılmasından kaynaklı olarak tamamı yoksul olan bu ailelerden doğalgaz bedeli toplamak oldukça zordur. İkinci olarak, konutların çok küçük olması sebebiyle kalabalık nüfuslu ailelerin ihtiyaçlarına cevap veremez oluşu. Üçüncü olarak, Sosyal Konutların, tuvalet ve banyolarının ve mutfak ile salonun birlikte olması geleneksel Türk aile yapısına uygun bir yaşama alanı değildir. Dördüncü olarak, yoksulluk, ekonomik yetersizliklerin yanında bir anlamda öğrenilen de bir davranış kalıbıdır. Bu nedenle sosyal yardım bağımlısı olmuş insanlar kolaylıkla diğer insanları etkileyerek onların da sosyal yardımlara başvuru yapmasını sağlayabilirler. Diğer taraftan aynı sosyo-ekonomik düzeye sahip yoksul insanlar birbirlerini olumlu anlamda etkileyerek yoksulluk riskinden kurtulmaları çok da mümkün değildir. Yine aynı şekilde yüzlerce yoksulu aynı alana yerleştirmek hem onları ötekileştirmek anlamında değerlendirilebilir hem de o yerleşim biriminin gettolaşmasına sebebiyet verebilir. Sonuncu olarak, Sosyal Konut Projesi uygulama alanlarının genellikle şehrin dışında olması, güvenlik, ulaşım, sağlık, din ve eğitim hizmetlerine ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

Kısaca, şehir dışlarında yoksullar için sosyal konutlar inşa etmek yerine mahalle aralarında 3’er 5’er tane yoksullar için ev inşa etmek daha doğru bir uygulamadır. Bu sayede yukarıda sayılan birçok problem kendiliğinden ortadan kalkmış olacaktır. Diğer taraftan varsıllarla aynı mahallede oturan yoksullar da onlar gibi davranma eğilimi göstermek isteyecekler ve yoksulluktan kurtulma yönünde mücadele vereceklerdir. Ayrıca asıl amaç, nasıl olursa olsun bir konut inşa etmek değil, faydalanıcılarının

memnuniyet duyarak yaşayacakları bir ev yaratmak olmalıdır. Mimari tasarım da buna göre şekillenmeli, kullanıcının temel gereksinimlerini karşılamanın yanı sıra, sosyal ve kültürel değerlerin önem kazandığı bir yaklaşım benimsenmelidir (Gür ve Dostoğlu, 2010: 152).

Eğitim Yardımları

Ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan ailelerin eğitim çağındaki çocuklarına yönelik yürütülmekte olan eğitim yardım programları, SYD Vakıflarının yardım faaliyetleri içerisinde önemli yer tutmaktadır. SYDT kanunu kapsamında yardım programlarına aktarılan kaynaklar incelendiğinde 2002 yılında eğitim yardımlarının payı %23 iken 2013 yılında yaklaşık %40 seviyelerine ulaşmıştır (ASPB, 2014: 118).

Yeterli düzeyde geliri olmayan muhtaç durumdaki ailelerin öğrencilerinin yurt, pansiyon, ulaşım ve yemek gibi ihtiyaçları SYDV'ler tarafından karşılanmaktadır. Bu kapsamda 2013 yılında öğrencilerin barınma ve iaaşe giderleri için 1.101.437,20 TL, Vakıflara ait yurtları işletme gideri kapsamında ise 654.364 TL olmak üzere toplam 1.755.801,20 TL kaynak aktarılmıştır (ASPB, 2014: 120).

1997 yılında başlatılan 8 yıllık temel eğitim kapsamında uygulamaya başlanan ve okulların bulunduğu merkezlere taşınan öğrencilere öğle yemeği uygulaması, 2003-2004 eğitim-öğretim yılından itibaren kaynağı Fondan karşılanmak üzere il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir (SYDGM, 2011: 84-85). Öğle yemeği amacıyla 2003-2012 yıllar arasında bir milyar 529 milyon kaynak aktarımı fondan Milli Eğitim Müdürlüklerine yapılmıştır. 2013 yılında ise yine aynı yardım kategorisi kapsamında 250 milyonluk kaynak kullanılmıştır (ASPB, 2014: 119).

2003-2004 eğitim-öğretim yılından itibaren ilköğretim öğrencilerinin ve dar gelirli ailelerin çocuklarının kitapları ücretsiz verilmektedir (SYDGM, 2011: 85). Dar gelirli ailelerin çocuklarına ücretsiz verilen ders kitaplarının finansmanı için, 2004-2012 yılları arasında yaklaşık olarak bir milyar 970 milyon ve 2013 yılında 275 milyonluk kaynak aktarımı gerçekleştirilmiştir (ASPB, 2014: 120).

Bu yardım programı ile özel eğitime ihtiyaç duyan engelli öğrencilerin okullarına ücretsiz olarak ulaşmaları, okula gitme oranlarının artırılması, eğitim ve öğretimin teşvik edilmesi ve engelli öğrencilerin okul sevgisinin oluşması hedeflenmektedir (SYDGM, 2011: 86). Bu uygulama kapsamında 2013 yılı içerisinde yaklaşık 44 bin

öğrenciye 85 milyonluk kaynak aktarımı yapılmıştır (ASPB, 2014: 120). 2005 yılı ile 2013 yılları arasında SYDV'lerin toplamda yapmış olduğu eğitim yardımlarının yıllara yayılmış dağılımı Çizelge 2.11'de gösterilmiştir.

Çizelge 2.11. 2005-2013 yılları arasında SYDT Fonu Tarafından Yapılan Eğitim Yardımları Miktarı (Milyon TL)

Eğitim Yardımları	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ⁶	2013
Ücretsiz Kitap Dağıtımı	175	198	209	217	235	250	265	265	275
Eğitim ve Materyal	50	50	70	86	181	92	103	117	65,5
Öğle Yemeği	117	152	160	167	180	190	200	181	250
ŞEY	180	240	224,4	290,6	345	267	397	410	513
Ulaşım, Barınma, İaşe vb. İhtiyaç Yardımları	1,234	1,546	0,899	2,604	8,628	15,55	10	3,5	1,10
Engelli Öğr. Okullarına Taşınması	-	-	21	29	37	48,84	60,5	42	85

Kaynak: (ASPB, 2014: 118-120; SYDGM, 2011: 87; SYGM, 2012: 23-26)

Sosyal Riski Azaltma Projesi

Türkiye'de Şubat 2001'de yaşanan ekonomik krizin yoksul kesime olan etkilerini hafifletmek ve gelecekte yaşanabilecek benzer sosyal risklerin azaltılması, yönetimi ve önlemesi amacıyla 14 Eylül 2001 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası arasında imzalanan protokol ile Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) sosyal yardım alanında uygulamaya konulmuştur (Nalbant, 2010: 61). SYDT Fonunun, uygulayıcı kuruluş olduğu proje için, Dünya Bankası'ndan 5 yıl ödemesiz 15 yılda ödeme koşuluna bağlı 500 milyon dolar tutarında kredi alınarak SRAP uygulamaya konulmuştur (Zabcı, 2003: 217). SRAP kendi içerisinde 4 alt bileşenden oluşmaktadır. Bunlar; "hızlı yardım, şartlı nakit transferi, kurumsal geliştirme ve yerel girişimler"dir (Nalbant, 2010: 61-63).

Yerel girişimler bileşeni Türkiye'nin alt gelir grubu içerisinde yer alan en yoksul % 36'lık kesimin gelir elde etme ve istihdam fırsatlarını artırmaya yönelik faaliyetleri içerir. Kuşaklar boyu süren yoksulluğu engelleyebilmek ve yoksul kesimi farklı proje destekleriyle iyi bir hayat standardına ulaştırabilmek amacı ile düzenlenmiş 5 alt bileşenden oluşmaktadır (Yerel Girişimler El Kitabı (YGEK), 2004: 1). Bunlar

⁶ 2012 yılına ait veriler Eylül ayı itibariyledir.

(SYDTF, 2002: 5): Gelir getirici küçük ölçekli projeler, İstihdam edilebilirlik eğitimleri, Geçici istihdam olanakları, Sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması, Toplum kalkınması Programlarıdır.

Gelir getirici iş kurma projelerine başvuruda bulunmak için öncelikli koşul 3294 sayılı yasanın 2. maddesinde göre Fakrû zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almama şartlarını taşımak gerekir (Resmî Gazete, 14.06.1986). Buna göre herhangi bir sosyal güvencesi olan kişilerin bu projelerden yararlanması mümkün gözükmemektedir. SYD Vakfının uyguladığı yardım programları ile iş kurma projeleri başvuru koşulları birbirinden farklıdır.

Gelir getirici proje programları, sosyo-ekonomik yoksunluk içinde bulunan vatandaşların toplumsal ihtiyaçları karşılanarak topluma uyum sağlamak ve ekonomide aktif üretken duruma geçerek, sürdürülebilir gelire ulaşmaları amacıyla, kentsel alanda iş kurmaya yönelik, kırsal alanda yöre şartlarına uygun, üretim içerikli sürdürülebilir faaliyetleri kapsamaktadır. Bu projelerle hedeflenen, yoksul birey ya da hanelerin kendi geçimlerini sağlayacak işleri kurmaları, gelir elde etmeleri ve başlattıkları çalışmalarını uzun süre devam ettirebilmeleridir. Uygulanacak projelerin teknik ve ekonomik olarak yerel koşullara uygunluğunun yanında, proje konusunun üretime yönelik bir alanda, emek yoğun ve beceri gerektiren konularda olması ve üretilecek ürün veya hizmetin yöresel satış ve pazarlama olanaklarının bulunması gerekmektedir (Şahin, 2012: 76).

Tarımsal üretim, kuaförlük, terziilik, lokantacılık, tornacılık, doğalgaz-sıhhi tesisatçılık vb. konulardaki üretim faaliyetine dönük projelere destek verilmektedir. Bu projelerde kırsal ve kentsel ayırım gözetmeksizin kişi başı 15.000 TL destek sağlanmaktadır. Bu projelerin geri dönüşü; ilk iki yıl ödemesiz, geri kalan altı yılda altı eşit parçada 8 yıl vade ile faizsiz olarak gerçekleştirilmektedir. Meyvecilik projelerinde ise bu süre 11 yıldır. İlk beş yıl geri ödemesiz, geri kalan altı yılda altı eşit taksitte ödeme yapılır. Koyunculuk projelerinde 50.000 TL, süt sığırcılığı projelerinde 15.000 TL'ye kadar destek verilmektedir. Bu kapsamda 2013 yılında 681 projeye 1.576 kişi için toplam 18.164.844 -TL kaynak aktarılmıştır. (SYDGM, 2011: 72-73). 2013 yılı rakamına bakılacak olursa başvuru yaklaşık 1500 gibi diğer yardım programlarına nazaran küçük bir rakamda kalmıştır. “Balık vermek yerine balık tutmayı öğretmek”

deyiminden hareketle uygulamaya konulan gelir getirici iş kurma projelerine olan başvurunun bu kadar az olması yoksulluk içerisinde bulunanların yoksulluktan kurtulmayı ne kadar istediklerini göstermektedir.

Çizelge 2.12’de 2007-2013 yılları arasında gelir getirici iş kurma kredilerinden faydalanan kişi sayıları, alınan kaynak tutarı ve yapılan proje sayıları görülmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere iş kurma projelerine talep oldukça azdır. En fazla başvurunun yapıldığı yıl 4.018 proje ile 2008 yılı bu yılı takip eden ikinci yıl ise 3.395 proje ile 2009 yıllarıdır. Özellikle 2010 yılından itibaren yapılan proje sayılarındaki ciddi azalış gözlerden kaçmamaktadır. Çizelgeye göre, 2011 yılında 538 proje, 2012 yılında 646 proje ve 2013 yılında ise 681 proje uygulanmıştır. Tabi ki uygulanan proje sayısının yıldan yıla düşmesinde türlü nedenleri olabilir: örneğin SYGM’nin artık üretim projeleri haricinde proje kabul etmemesi, projeye başvuru koşullarının ağır olması, proje değerlendirme sürecinin uzun sürmesi, verilen 15 bin liralık kredinin iş yeri açmak için yetersiz kalması gibi nedenler başvuru sayısının azalmasına yol açabilmektedir. Fakat unutulmaması gereken bir diğer neden ise sosyal yardımlarla geçinen insanların gelir getirici faaliyete çok fazla yönelmek istememeleridir.

Çizelge 2.12. 2007-2013 Yılları Arasında Uygulanan Gelir Getirici Projelerin Sayısı, Projeden Faydalanan Kişi Sayısı Ve Aktarılan Toplam Kaynak Miktarı

Yıllar	Proje Sayısı	Faydalanan Kişi Sayısı	Aktarılan Toplam Kaynak
2007	2.535	4.251	25.462.829,15
2008	4.018	7.782	57.167.844,61
2009	3.398	7.869	66.879.814,37
2010	1.571	4.060	35.392.110,66
2011	538	1.156	66.483.065,80
2012	646	12.143	13.518.794
2013	681	1.576	18.164.844

Kaynak: (ASPB, 2014: 133).

Kısaca, SYD Vakıfları Türkiye’de sosyal yardım alanında 1986 yılından bugüne kadar önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Son yıllarda, bir takım eksiklikler de olsa, önemli sosyal yardım modelleri uygulamaya konulmuştur. Örneğin ŞESY sosyal yardım alanında ki en önemli uygulamalardan biridir. Eksikliklerine rağmen Eşi Vefat Etmış Kadınlar yardım programı alanda önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Gelir getirici iş kurma projeleri istenilen düzeyde olmasa da, SYD Vakıflarının yoksullukla mücadelede en önemli araçlarıdır.

Hemen hemen tüm yardım programları yoksullukla mücadelede etkin olamayıp, sadece yoksulluğa pansuman olabilmektedirler. Diğer taraftan her geçen yıl tüm yardım programlarında başvuran kişi sayısı ve dağıtılan kaynak miktarının artması yoksulluğun süregelenliğini göstermektedir. Buda ister istemez yoksulluğun nedeni olarak sosyal yardımları akıllara getirmektedir.

TÜİK her yıl yoksulluk çalışması yapmakta ve Türkiye'deki yoksulluk rakamlarını yayınlamaktadır. Türkiye'de yoksulluk bölümünde tartışıldığı üzere istatistiklere göre yoksulluk oranı azalmaktadır. Fakat ilginçtir, SYD Vakıflarına, muhtaç olduğu gerekçesiyle başvuru yapan kişi sayısı yıllar itibariyle ciddi artışlar göstermektedir. Demek ki yoksulluk aslında azalmıyor sadece geçici çözümlerle sorun ötelenmiş oluyor.

2.5.1.2. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sosyal Yardım Uygulamaları

2006 yılının ortalarında uygulamaya konulan evde bakım aylığı yardım uygulaması EYHGM tarafından ASPİM aracılığıyla uygulamaktadır. Evde bakım aylığından faydalanabilmek için öncelikli koşul ise şu şekildedir: “özürlülük sınıflandırmasına göre ağır özürlü olduğu belgelendirilenlerden; günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini önemli ölçüde yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede düşkün olduğu, her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamı esas alınmak suretiyle; kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarının, bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3'ünden daha az olduğu bakım raporu ile tespit edilenler”dir (Resmi Gazete, 30.07.2006). Yukarıdaki şartları sağlayan ve yapılacak olan sosyal inceleme sonucunda yardım almaya hak kazanan engelli bakıcılarına aylık net bir asgari ücret ödenmektedir.

2006 yılında uygulamaya konulan evde bakım aylığı bir sosyal hizmet modeli olarak ortaya çıkmıştır. Fakat 2014 yılında yapılan kanun değişikliği ile Evde Bakım aylıkları sosyal yardım uygulaması halini almıştır. Buna göre Bakıma ihtiyacı olan engellilerin evde bakımına destek için yapılacak sosyal yardımlara ilişkin iş ve işlemler, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca gerçekleştirilir. (Resmi Gazete, 19.02.2014). Açık bir biçimde anlaşılmaktadır ki, sosyal

hizmet modeli olan evde bakım aylıkları SYD Vakıflarının uygulayacağı sosyal yardım modeline dönüşmüştür.

Çizelge 2.13'de 2007 yılından bugüne kadar uygulanmakta olan evde bakım aylığına ilişkin istatistikler yer almaktadır. Buna göre 2007 yılından bugüne kadar faydalanan kişi sayısı düzenli bir biçimde artış göstermektedir. 2007 yılında yaklaşık 31 bin kişi bu yardımlardan faydalanırken 2013 yılına gelindiğinde faydalanan kişi sayısı yaklaşık 13,5 kat artarak 427 bin dolaylarına gelmiştir. Aynı biçimde ödenen ücretler anlamında da ciddi bir artış yaşanmakta olup 2007 yılında yaklaşık 35 milyon olan yardım ödemesi 2013 yılının sonu itibariyle yaklaşık olarak 3 milyar 450 milyonu bulmuştur.

Çizelge 2.13. 2007-2013 Yılları Arasında Evde Bakım Aylığından Faydalanan Kişi Sayıları ve Ödeme Miktarı

Yıllar	Yarımdan Faydalanan Engelli Sayısı	Ödeme Miktarı (TL)
2007	30.638	35.386.656
2008	120.000	417.603.212
2009	210.320	869.362.353
2010	284.595	1.483.480.030
2011	347.756	2.214.804.515
2012	398.335	2.944.114.529
2013	427.434	3.449.908.836,00

Kaynak: (ASPB, 2014: 94; EYHGM, 2013: 13).

2.5.1.3. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Sosyal Yardım Uygulamaları

Bir diğer sosyal yardım yapan kurum eski adıyla Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) olan ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla (Resmi Gazete, 08.06.2011) Bakanlık bünyesine dâhil edilen Çocuk hizmetleri Genel Müdürlüğüdür. ÇHGM özellikle korunma kararı alınmamış olup yoksulluk içerisinde bulunan çocuklara sosyal yardım yapmaktadır. SHÇEK bünyesindeki sosyal yardımların en önemli özelliği, sosyal yardımlardan, korunma kararına bakılmaksızın, öncelikle korunmaya muhtaçlık özelliklerini taşıyan çocukların yararlandırılmasıdır (Resmi Gazete, 28.09.1986). Görüldüğü gibi, ayni ve nakdi yardımlarda tek muhatap kitlesi korunmaya muhtaç çocuklar olmaktadır. Buradaki temel amaç, aile birliğini korumak şeklinde ifade edilmektedir.

ÇHGM tarafından yapılan sosyal yardımlar, yoksulluk içinde olup temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük düzeyde dahi sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere karşılıksız olarak sağlanan, aynı ve nakdi olarak yapılan yardımları kapsamaktadır. Sosyal yardımlar süreli ve geçici olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Süreli sosyal yardım: İhtiyaç sahibi kişilere karşılaştıkları hayat güçlüklerini gidermek amacıyla Bakanlığın bütçe imkânları ölçüsünde yapılacak 1 yıl ve daha uzun süreli yardımları kapsamaktadır. Aileler periyodik olarak izlenmekte yardım alma durumları ortadan kalkmadığı sürece 2 yıllık süreler halinde yardımları devam etmektedir. Geçici sosyal yardım: Sosyal ve ekonomik bir sorunun çözümünde yardımcı olabilmek amacıyla, yılda bir, en çok iki defaya mahsus olmak üzere yapılan yardımları ifade etmektedir. Çocuklar için ödenen sosyal yardımlar çocukların öğrenim durumlarına göre değişmektedir. Süreli sosyal yardıma ihtiyacı olduğu belirlenen çocuklara aşağıda Çizelgede belirtilen kriterlere göre ödemeler gerçekleştirilmiştir (ASPB, 2014: 47).

2013 yılında sosyal ve ekonomik destek verilenlere ödenen aylık destek miktarı ortalama 538,02 TL'dir. 2013 yılı içinde geçici ve süreli yardımlardan 62.256 kişi yararlanmış olup yararlananların 42.970'i çocuktur. Diğer taraftan 2014 yılı mayıs ayı itibariyle yardımlardan faydalanan çocuk sayısı yaklaşık olarak 50 bin civarındadır. (ASPB, 2014: 47). Görülüyor ki yıllar itibariyle, yardımlardan faydalanan çocuk sayısında artış görülmektedir. Bu da, ailelerin ya daha fazla yoksullaştığını ya da boşanma olgusunun toplumda daha da fazlalaştığını göstermektedir.

2.5.2. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Sosyal Yardım Faaliyetleri

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) ASP Bakanlığı kadar olmasa da hatırı sayılır miktarda yardım yapmaktadır. Aslına bakılırsa VGM'nin asli görevi sosyal yardım yapmak değildir. Fakat her hangi bir mülkü bağışlayanlar ya da vakfedenler, tarafından bağış şartları içerisinde mülkten elde edilecek gelirlerin sosyal yardım olarak öğrenciler ve muhtaçlara dağıtılması şartı bulunduğu için kaynaklı olarak VGM sosyal yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. VGM'nin çok çeşitli yardım programları bulunmaktadır. Bunlardan biri "burs yardımları"dır. VGM tarafından Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim ve orta öğrenim okullarında öğrenim gören öğrencilere burs verilmektedir. 2013 yılında ilköğretim ve ortaöğretimde okuyan 15.000 öğrenciye 9 ay süre ile aylık

60 TL burs verilmiş olup aktarılan toplam kaynak yaklaşık 8 milyondur (VGM, 2014: 39).

Bir diğer yardım programı ise “muhtaç aylıkları”dır. Bu kapsamda yapılan yardımlar, vakfiyelerde yer alan hayır şartlarının yerine getirilmesi amacıyla; annesi ya da babası olmayan muhtaç çocuklar ile % 40 ve üzeri engelli olan muhtaçlara; sosyal güvencesi olmaması, herhangi bir gelir veya aylığı bulunmaması, mahkeme kararı veya kanunla bakım altına alınmamış olması, gelir getirici taşınır ve taşınmaz malı bulunmayan kişilere yapılmaktadır. 2013 yılında 3.524 muhtaç engelli ve yetim çocuğun her birine yılın ilk altı ayında 395,19 TL ikinci altı ayında 411,00 TL aylık ödenmiştir. Bu amaçla, 2013 yılı içerisinde 17,5 milyon TL’lik kaynak aktarımı yapılmıştır (VGM, 2014: 39). Ayrıca vurgulanması gereken önemli bir husus, bu yardımlar düzenli yardımlar kategorisinde olması kesilmesinin ve bağlanmasının belirli hukuki dayanaklarının olmasıdır.

VGM’ye ait 81 il merkezinde, ihtiyaç sahibi ailelere kuru gıda dağıtımını da yapılmaktadır. VGM’ye ait İstanbul Eyüp İmaretinde 2013 yılı boyunca günlük 2.000 ihtiyaç sahibi vatandaşımıza, sıcak yemek dağıtımını yapılmıştır. Sıcak yemeğe ilave olarak 2013 yılında 81 il merkezinde 20.215 (80.544 kişi) aileye aylık kuru gıda paketi yardımı yapılmıştır (VGM, 2014: 39).

Aşağıda Çizelge 2.14’de VGM’nin 2006-2013 yılları arasında yaptığı sosyal yardım faaliyetleri gösterilmektedir. Buna göre 2007-2011 yılları arasında 10 bin lise öğrencisine 9 ay süre ile aylık 50 TL’den 22 milyonluk burs verilirken 2012-2013 yılları arasında 15 bin lise öğrencisine 9 ay süre ile aylık 60 TL’den toplamda 16,2 milyonluk burs yardımı yapılmıştır. Yine aynı şekilde Çizelge 2.14’de görüleceği üzere 2007-2013 yılları arasında toplamda 103,5 milyonluk muhtaç aylığı yardımı yapılmıştır. Yine aynı şekilde 2006-2013 yılları arasında VGM muhtaç durumda bulunan kişilere kuru gıda paketi ile sıcak yemek dağıtımını da yapmaktadır.

Çizelge 2.14. VGM'nin 2006-2013 Yılları Arasındaki Sosyal Yardım Faaliyetleri

Yıllar	Burs Yardımları		Muhtaç Aylığı		Aşevi Hizmetleri	
	Kişi Sayısı	Miktarı (Milyon)	Kişi Sayısı	Miktarı (Milyon)	Kuru Gıda	Sıcak Yemek
2006	-	-	-	-	4.650	77.280
2007	10.000	4,5	4.287	12,9	71.850	77.280
2008	10.000	4,5	4.433	14,4	71.850	77.280
2009	10.000	4,5	3.629	12,9	58.650	78.450
2010	10.000	4,5	3.662	13,9	78.153	2.000
2011	10.000	4,5	3.806	15,7	80.544	2.000
2012	15.000	8,1	3.513	16,2	80.544	2.000
2013	15.000	8,1	3.524	17,5	80.544	2000

Kaynak: (VGM, 2007: 33; VGM, 2008: 38; VGM, 2009: 31-32; VGM, 2010: 31; VGM, 2011: 35; VGM, 2012: 34; VGM, 2013: 334-35; VGM, 2014: 39).

2.5.3. Belediyelerin Sosyal Yardım Uygulamaları

Belediyeler bağlı oldukları mevzuata dayalı olarak birçok sosyal yardım faaliyeti yerine getirmektedirler. Bu anlamda ciddi bir bütçeye de sahiptirler. Belediyelerin % 85'inin yoksul, engelli ve çocuklara yönelik sosyal yardımlarda bulunmaktadır. Yapılan yardımlarda belediyelerin % 70'ten fazlasının gıda yardımında, % 60'a yakınının giyecek, % 50'den fazlasının da nakit yardımında bulunduğu belirlenmiştir (Aydın, 2008: 149,152).

Belediyelerin görev alanına giren hizmetler giderek çeşitlenmekte ve daha fazla sosyal boyutlu hizmetlere dönüşmektedir. Elbette belediyelerin hizmet yelpazesinin gelişmesi ve çeşitlenmesinde yerel halkın ihtiyaçları belirleyici rol oynamaktadır. 5393 sayılı kanunun, mahalli ve müşterek olmak koşuluyla yerel alanda birincil hizmet birimi olarak belediyeleri göstermesi, yerel alanda ihtiyaç duyulan ya da duyulacak mahalli ve müşterek nitelikli her hizmetin, yerel otoritenin sorumluluğuna verileceğini belirtilmesi, belediyeleri geleneksel hizmetlerinin yanında sosyal ve kültürel hizmetler yürütme konusunda da gereken zemini sağlamaktadır.

Sosyal belediyecilik, yerel otoriteye sosyal alanlarda planlama ve düzenleme yetkisi veren, kamu harcamalarını sosyal yardımları gerçekleştirmek üzere yönlendiren, sosyo-kültürel faaliyetlerin gerçekleşmesi için gerekli yatırımları yapma ve toplumsal kesimlerdeki sosyal adalet ve güvenlik kavramlarını güçlendirmeye yönelik sosyal kontrol işlevlerini yükleyen bir modeldir.

Belediyelerce sunulan sosyal hizmetlerin çeşitleri, yoğunluğu, kalite ve etkinliği belediyelerin büyüklüğüne, sahip olduğu kaynak ve nitelikli personel durumuna, hizmet sunulan toplumun gelişmişlik düzeyine, yapı ve özelliklerine göre değişmekle birlikte; genel olarak bu başlıkta sıralayabileceğimiz başlıca hizmetler, hizmetlerden yararlanan gruplara göre aşağıdaki gibi özetlenebilir (Negiz, 2011: 327-328):

Çocuklara yönelik olarak; eğitime katkıda bulunulması, yeterli beslenmeye yönelik katkı sağlanması, sokak çocuklarının rehabilitasyonu için çalışmalar yapmak, kreş hizmetleri, koruyucu sağlık hizmetleri ve çeşitli sosyal-kültürel faaliyetler gerçekleştirilmesi,

Gençlere yönelik olarak; kötü alışkanlıklar ve madde bağımlılığının önlenmesi, meslek edindirme yardımı, eğitim yardımı, iş edindirme çalışmaları, gençlik merkezleri kurulması, eğlence ve spor alanları yapılması, çeşitli sosyal-kültürel faaliyetler gerçekleştirilmesi,

Yaşlılara yönelik olarak; kurum bakımı, sağlık yardımı, teknik malzeme sağlanması ve ihtiyaca yönelik mekânsal düzenlemeler, gıda, giyim, yakacak ve ulaşım hizmetlerinden yararlanmaya yönelik ayni ve nakdi yardımlar, çeşitli sosyal-kültürel faaliyetler gerçekleştirilmesi,

Özürlülere yönelik olarak; fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezlerinde tedavi ve bakım hizmetleri, günlük yaşamı kolaylaştırmaya yönelik mekânsal düzenlemeler, teknik malzeme yardımı, gıda, giyim, yakacak ve ulaşım hizmetlerinden yararlanmaya yönelik ayni ve nakdi yardımlar, meslek ve iş edindirme kursları, çeşitli sosyal-kültürel faaliyetler,

Yetişkinlere ve muhtaç ailelere yönelik olarak; ayni ve nakdi yardımlar, fakir ve çok çocuklu aileleri desteklemeye yönelik yardımlar, aile eğitim merkezleri yapımı gibi hizmetler. Bununla beraber, birden fazla toplumsal kesimin aynı anda yararlanacağı hizmetler de verilebilir. Toplumun çalışmayan, çalışamayan veya çalışıp da bir meslek veya sanatı öğrenmek isteyen kesimlerinin tümüne birden yönelik olan “meslek ve beceri kazandırma” kursları buna bir örnektir. Bu bağlamda ev hanımları, okumamış genç kızlar, işsiz gençler ve engelliler bu tür etkinliklere katılarak, bir meslek veya beceri kazanmanın yanı sıra yeni bir sosyal çevreye de katılıp sosyalleşebilmektedirler.

2005 yılında yasalaşan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun birçok maddesinde yoksul ve ihtiyaç sahiplerine yönelik uygulanacak sosyal yardımlar zikredilmiştir. Büyükşehir Belediyelerine ve nüfusu 50.000'i geçen belediyelere kadın ve çocuklar için koruma evleri açma yetkisi verilmiştir. Kanununun 15. maddesinde izinsiz satış yapan seyyar satıcıların faaliyetlerine son verilmesi sonucu, cezası ödenmeyerek iki gün içinde geri alınmayan gıda mallarının gıda bankalarına, cezası ödenmeyen ve otuz gün içerisinde geri alınmayan gıda dışı malların ise yoksullara dağıtılması hükmü yer almaktadır. 60. maddede dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar belediye bütçesinden yapılacak giderler arasında sayılmıştır. Belediye başkanının görevleri arasında sayılan 38. maddede, bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, özürülere hizmet götürmek ve özürülü merkezleri oluşturmak zikredilmiştir. Kanununun 76 ve 77. maddelerinde sosyal yardımlaşma ve dayanışma ilkelerinin hayata geçirilmesi ve beldede dayanışma ve katılım sağlayıcı programların uygulanması gerektiği vurgulanmıştır (Resmi Gazete, 13.08.2005). Ayrıca 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 24. maddesinde dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürülere yapılacak sosyal yardımların belediye bütçesinden karşılanması belirtilmiş, 18. maddesinde de bu hizmetlerin belediye başkanının görevleri arasında olduğu vurgulanmıştır (Resmi Gazete, 23.07.2004).

Belediyelerin sosyal hizmet ve yardımlarla ilgili görevlerinin ilgili mevzuatta çok geniş olarak tanımlanmış olması ve uygulamayı ise takdire bırakması nedeniyle uygulamada çok büyük farklılıklar görülmektedir. Bu husus ise belediyelerce yapılan sosyal hizmet ve yardımları, sürekli olarak tartışma konusu yapmaktadır. Her bir belediyede farklılık ve derinlik gösteren söz konusu uygulamalar; bir yandan farklı illerde farklı sosyal yardımlardan yararlanılması ya da ülkenin bir bölümünde yararlanılan yardımlardan ülkenin başka yerlerinde hiç yararlanılamaması gibi sonuçlar doğurması nedeniyle "Sosyal Devlet" olgusuna zarar vermekte diğer yandan da seçim ve diğer politik tercihler sebebiyle bazı yerlerde sosyal hizmet ve yardımlara ayrılan aşırı kaynaklar nedeniyle söz konusu kaynak ayrımları mahalli idarelerin asli görevlerini engelleyecek duruma da ulaşabilmektedir (Devlet Denetleme Kurulu (DDK), 2009: 28).

Ayrıca belediyeler ile diğer kamu kurumları ve STK'lar arasında işbirliği ve koordinasyon yeterince sağlanamamaktadır. Bu durum ise bazı yerleşim birimlerinde

çok gerekli bazı hizmetlerin dahi vatandaşa ulaştırılamamasına, bazı yerleşim birimlerinde ise mükerrer hizmet ve yardımlara yol açmaktadır. Bu karmaşanın giderilmesi için, Devlet kurumlarınca vatandaşa ulaştırılacak yardımların tanımlanması ve yardımların hangi kurumlar ve/veya belediyelerce gerçekleştirileceği, mükerrer uygulamalara imkân vermeyecek, belirsizlik ve keyfi uygulamalara yol açmayacak şekilde ana hatlarıyla ilgili mevzuatta düzenlenmelidir.

Sosyal yardımlar, Türkiye’de yoksullukla mücadelede önemli araçlar olarak kabul edilmektedir. Oysaki sosyal yardımlar yoksullukla mücadelede araç olmaktan ziyade yoksulluk içerisinde bulunan kişiye anlık nefes aldırma rolü alabilir. Yoksulluk rakamları azalmasına karşın sosyal yardımlardan faydalanan aile ya da kişi sayısının bir önceki yıla göre ciddi artış göstermesi sosyal yardımların yoksullukla mücadelede başarılı olamadığı gibi diğer taraftan yoksulluğun kronikleşmesi sorununu da beraberinde getirmektedir.

Sosyal yardımlar, yoksulluk alanında birçok sıkıntı ve sorunun da kaynağı olabilmektedir. Örneğin sosyal yardımdan faydalananların yardımları suistimali, sosyal yardımların ulaştığı nüfusun kısıtlılığı, sosyal yardım alanında tek yetkili kamu kurumunun olmayışının yarattığı koordinasyon eksikliği, nesnel bir muhtaçlık tanımının olmayışı, sosyal yardım miktarlarının yetersizliği, istihdama teşvik eden sosyal yardım programlarının kısıtlılığı, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği eksikliği gibi sorunlar bu alanda temel sorunlardır.

Sosyal yardımlar alanında karşılaşılan ana sorunlardan bir diğeri ise konuya ilişkin mevzuattaki dağınıklık ve farklılıktır. Sosyal yardım alanında çok sayıda Kanun, kanun hükmünde kararname ve diğer idari düzenlemelerde sosyal yardımlara ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu hükümlerde yer alan farklı ölçüt ve koşullar nedeniyle de çoğu zaman uygulama birliği sağlanamamaktadır. Her kurum veya kuruluşun yardımdan yararlanacak olanlara yönelik öncelikleri farklıdır. Ortak norm ve standartlar bulunmamaktadır. Türkiye ölçeğinde mutlak yoksulluk sınırının (DDK, 2009: 27) bilimsel ölçütlere göre belirlenememiş olması, yardım yapan kuruluşların keyfiliklerine yol açan bir uygulamayı beraberinde getirmektedir.

Ayrıca, bu farklılıklar sosyal adalet ve eşitlik ilkelerinin yaşama geçmesinin önünde engel oluşturmaktadır. Bu nedenlerle, sosyal yardım ve hizmetlerde ortak norm

ve standartların oluşturulması ve kaynakların etkin kullanımını temin etmek amacıyla konuya ilişkin olarak hâlen yürürlükte bulunan muhtelif kanunların yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca DDK tarafından 2009 yılında sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında yapılan araştırma ve inceleme raporunda, sosyal yardım ve sosyal hizmet alanındaki tüm kanunları tek çatı altında toplayacak ve mevzuatı teke düşürecek olan "Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Temel Kanunu" ile sosyala yardım alanının yeniden düzenlenmesi önerilmektedir (DDK, 2009: 28).

Bu amaçla 2011 yılında ASPB kurulmasına rağmen sosyal yardım alanındaki çok başlılık ve mevzuat karmaşası halen devam etmektedir. Kamuoyunda sosyal yardımları toparlayacağı algısı oluşmasına karşın hala mevcut dağınık uygulamalar devam etmektedir. Her kurum mevzuatından kaynaklı olarak muhtaçlık tanımlamasını ve tespitini kendisine göre yapmakta ve bu durum birçok sıkıntıyı da beraberinde getirmektedir. Örneğin VGM'nin sosyal yardım yapma kriterleri ile SYD Vakıflarının, Belediyelerin ve EYHGM'nin muhtaçlık tespit yöntemleri tamamen birbirinden farklıdır. Buda emek, zaman ve maliyet açısından israfa neden olmaktadır. Bu durumdan kaynaklı olarak bir aile yılda 4-5 defa yoksulluk araştırmasına maruz kalırken diğer taraftan başka bir aileye yıllar boyu da herhangi bir araştırmaya tabi tutulmayıp, tek bir sosyal inceleme ile uzunca yıllar yardım alabilmektedir.

Mevcut uygulamada her bir kurum, kuruluş, dernek veya vakıf ayrı ayrı başvuru almakta, bu başvuruları çeşitli kurumlardan (vergi dairesi, tapu dairesi, SGK, vb) teyit ettirmekte, elemanları vasıtasıyla mahallinde araştırmalar yaptırmakta, zaman zaman da bu araştırmayı tekrarlayarak muhtaçlığın devam edip etmediğini tespit etmeye çalışmaktadırlar. Aynı vatandaşın durumu kurum, kuruluş ve derneklerce onlarca kere mükerrer olarak araştırılabilmektedir. Bu durumda da muhtaç vatandaşların, mahalle ve komşularına karşı onuru incitmekte, eziklik duymalarına neden olmaktadır. Ayrıca, sosyal yardımlarda aktör konumundaki kurumlarda yeterli sayıda personel olmaması nedeniyle gereken araştırma yapılamamakta veya altı ayda bir kere yapılması gereken muhtaçlığın devamının teyidi hiçbir zaman gerçekleştirilemeye bilmektedir (DDK, 2009: 28).

Diğer yandan, sosyal yardım uygulamaları konusunda en önemli sorunlardan birisi de yardımlardan yararlanacakların gerçekçi bir şekilde belirlenememesidir. Daha

açık bir ifade ile net bir muhtaçlık tanımlaması yoktur. Bu noktada kurumlar arasında farklar olduğu gibi aynı kurum içerisindeki yardım kategorileri arasında da farklar mevcuttur. Örneğin, evde bakım aylığından faydalanabilmek için hanede kişi başına düşen gelir net asgari ücretin üçte ikisinden az olmalıdır koşulu öncelikli koşul iken, 2022 yaşlı ve engelli maaşlarından faydalanabilmek için öncelikli koşul sosyal güvencenin olmaması ve kişi başına düşen gelirin asgari ücretin üçte birinden az olması koşulu aranmaktadır. Yine SYD Vakıfları yardım programlarından yakacak yardımlarından faydalanabilmek için sosyal güvencenin olup olmaması önem arz etmezken, diğer yandan ŞESY'den faydalanabilmek için öncelikli koşul sosyal güvencenin olmamasıdır. Tüm bu örneklerden de anlaşılacağı üzere önemli olan gerçekçi bilimsel ve her kurum tarafından kabul edilebilir bir muhtaçlık tanımlamasının yapılmasıdır. Aksi halde bir kurum tarafından muhtaç kabul edilen bir diğer kurum tarafından muhtaç kabul edilmemesine yol açacaktır. Bu durum kurumların güvenilirliğine gölge düşürecektir.

Sosyal yardım programlarında kullanılan muhtaçlık ölçütleriyle ilgili diğer sorun muhtaçlık ölçütlerinin genellikle somut ve objektif olmamasıdır. Sosyal yardım programlarının muhtaç kesimlere yönelik olması dolayısıyla, öncelikle faydalanıcıların muhtaçlıklarının somut objektif nitelikte bir ölçüte göre tanımlanması gerekmektedir. Sosyal yardım programlarında, muhtaçlık halinin somut-objektif olarak ölçülmesini sağlayacak ölçütlerin bulunması; başvuruların değerlendirilmesi ve sonuçlandırılması aşamalarında çıkabilecek sorunların önlenmesi açısından (yardıma hak kazanmama yönünde verilen kararların başvuru sahiplerine karşı savunulabilmesi gibi) önem taşımaktadır (DDK, 2009: 29-30).

Sosyal yardım sistemi, nüfusun tümünü kapsayan toplumun değişim ihtiyaçlarını karşılayabilen, mali sürdürülebilirliğe ve etkin denetim mekanizmasına sahip, kaliteli hizmet sunan bir yapıya kavuşturulmalıdır. Sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanan kişilerin belirlenmesi amacıyla ortak bir veri tabanı oluşturulmalı, nesnel ölçütlerle işleyen bir tespit mekanizması kurulmalı ve sistemdeki kuruluşlar arasında etkin iletişim ve işbirliği sağlanmalıdır. Mevcut sistemde muhtaçlık kriterinde yeknesaklığın olmayışı yapılan yardımların etkinliğini azaltmakta, ihtiyacı olmayanların yardımlardan yararlanmalarına, gerçek ihtiyaç sahiplerinin ise yaralanmalarının kısıtlanmasına sebep olmaktadır. (Öztürk ve Öztürk, 2010: 238)

Sosyal yardım alanında değinilmesi gereken bir diğer sıkıntı ise, sosyal yardım faaliyetlerinde bulunmak bazı kurumların asli görevi olmamasına rağmen, sosyal yardım yapmak bazen asli görevlerinin önüne geçmektedir. şu bir gerçek ki sosyal yardım, profesyonel kurumlarla yapıldığı takdirde başarı sağlanabilir, diğer türlü başarılı olabilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, asli görevi sosyal yardım yapmak olmayan kurumların bu alandaki bütçe ve uygulamalarını esas aktörlere bırakması gerekmektedir. Ayrıca sosyal yardım alanında önemli bir sorun alını da, sosyal yardımlara siyasetin oldukça sık bir biçimde müdahil olmasıdır. Eğer sosyal yardımlar kanalıyla yoksullukla mücadele etmede başarı isteniyorsa, sosyal yardımlar siyasi alanın dışına çıkarılmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YOKSULLUĞUN BİR NEDENİ OLARAK KAMUSAL SOSYAL YARDIMLAR: SİVAS MERKEZ İLÇE ÖRNEĞİ UYGULAMASI

3.1. SİVAS'IN SOSYO-EKONOMİK YAPISI, SİVAS'TA SOSYAL YARDIM KURUMLARI VE YARDIM UYGULAMALARI

3.1.1. Sivas İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Sivas İç Anadolu Bölgesinin doğusunda yer alan yüz ölçümü bakımından Türkiye'nin ikinci büyük ilidir. Sivas yüzölçümü bakımından ikinci büyük il olmasına karşın, aynı şeyi nüfusu bakımından söylemek mümkün değildir. TÜİK tarafından 31.12.2013 tarihinde yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Sivas'ın nüfusu 623.824 olup bu nüfusun 348.623 il merkezinde yaşamakta olup geriye kalanlar ilçelerde yaşamaktadır. Sivas, hem göç veren hem de göç alan illerin başında gelmektedir. TÜİK'in 2013 yılı verilerine göre, Sivas dışına göç eden kişi sayısı, 30.244 kişi iken, Sivas'a göç eden kişi sayısı, 26.354 (www.tuik.gov.tr) kişidir. Göç aldığı bölgeler kendisinden daha az gelişmiş bölgeler olup genellikle de kendisinden daha fazla gelişmiş bölgelere göç vermektedir.

Sivas'ın en önemli toplumsal problemlerinden birisi işsizlik olup, yukarıda ifade edilen göçün de en önemli nedenleri arasında sayılmaktadır. Sivas'ta iş imkânları oldukça kısıtlı olup genel olarak hizmet sektörü gelişmektedir. Buna karşın sanayi ve ticaret sektörünün yeterince gelişmemiş olması işsizliğin en önemli nedenlerindedir. Sivas'ta işsizlik oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir. TÜİK (2014a)'in yapmış olduğu çalışmaya göre Türkiye'de 2013 yılı işsizlik oranı % 9,7 olup, Sivas'taki işsizlik oranı % 10'dur (TÜİK, 2014b). Sivas, Türkiye'nin geri kalmış illerinden biri olup işsizlik oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu da ilde var olan yoksulluğun, boyutları anlamında bir gösterge oluşturmaktadır.

Bir ilin gelişmişlik düzeyi o ilin toplumsal sorunları hakkında bilgi vermektedir. Buna göre Sivas ilinin gelişmişlik düzeyi, ildeki işsizlik ve yoksulluk problemi hakkında bilgi vermektedir. Kalkınma Bakanlığı tarafından 2011 yılında yapılan "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"na göre Sivas

gelişmişlik düzeyi bakımından 81 il içerisinde eksi (-) gelişmişlik endeks değeri ile 49.sırada yer almaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 50). Demek oluyor ki, Sivas işsizlik ve yoksulluk gibi iki önemli toplumsal sorunu ciddi boyutlarda yaşayan bir ildir. Doğaldır ki, insanlar bu sorunların olumsuz etkisini azaltabilmek için daha fazla oranda sosyal yardımlara başvuru yapmaktadırlar.

TUİK tarafından yapılan yoksulluk çalışmalarında, genel olarak Türkiye ile ilgili, yoksul sayılarına ve yoksulluk oranlarına yer verilirken iller bazında yoksulluk oranlarına değinilmemektedir. Bu durum doğal olarak illerle ilgili yapılan yoksulluk çalışmalarında sıkıntılara neden olmaktadır. Bundan dolayı illerde yapılan yoksulluk çalışmalarında genel olarak yoksul sayılarına ulaşamadığından kaynaklı olarak, ilde kamusal sosyal yardım yapan kurumların verilerine bakılmaktadır. Bu anlamda, asli görevi sosyal yardım yapmak olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından tüm ilçelerle birlikte Sivas'ta yardım alan kişi sayısı 2012 yılı verilerine göre yaklaşık 28 bin kişi olup, bu sayısının nüfusa oranı yaklaşık olarak % 5 civarındadır (Sivas Valiliği, 2012a: 10). O halde denilebilir ki Sivas'taki yoksulluk oranı % 5'dir.

Sivas'ta istihdam olanaklarının kısıtlı, buna bağlı olarak işsizliğin yüksek ve Sivas'ın göç alıyor olmasından kaynaklı olarak yoksulluk sorunu bu ilde derinden yaşanmaktadır. Bu durum doğal olarak yoksulluğa çözüm olabilmesi amacıyla sosyal yardımları gündeme getirmektedir. Bu bölümde Sivas'ta kamusal sosyal yardım yapan kurum, kuruluş ve sosyal yardım faaliyetleri ele alınmıştır.

3.1.2. Sivas'ta Sosyal Yardım Kuruluşları ve Sosyal Yardım Uygulamaları

3.1.2.1. Sivas Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

Sivas ilinin en önemli sosyal yardım kurumu Sivas SYD Vakfı olup, sosyal yardım alanında 1986 yılından bu yana faaliyetlerini sürdürmektedir. Temel olarak Sivas SYD Vakfının verileri bir anlamda Sivas'ta yoksulluk rakamlarını vermektedir.

Çizelge 3.1'de Sivas SYD Vakfına 2002-2013 yılları arasında başvuru yapan kişiler, yoksul kabul edilen ve yoksul kabul edilmeyen kişilerin sayısı yer almaktadır. Buna göre 2002 yılında toplam 12.293 başvuru yapılmış ve bu başvuruların yalnızca 4.734'ü yoksul olarak kabul edilerek yardımlardan faydalanmıştır. Çizelge 3.1'e göre

yıllar itibariyle sosyal yardımlara başvuru yapan kişi sayıları düzenli bir şekilde artış göstermektedir. Buna göre 2002 yılında 12.293 olan başvuru sayısı 2013 yılında 14.532 olmuştur. Diğer taraftan muhtaç kabul edilmeyerek başvuru ret edilen ve muhtaç kabul edilerek yardım başvurusu kabul edilen kişilerde inişli çıkışlı bir grafik dikkat çekmektedir. Tabii ki bu durumu ülkenin geçirmiş olduğu ekonomik krizlerle açıklamak mümkündür. 2013 yılına bakıldığında yardım talebi kabul edilen 5.957 kişi varken talebi ret edilen kişi sayısı 8.575'dir. Çizelgeden anlaşılacağı üzere, muhtaç olmadığı halde vakfa yardım amaçlı başvuru yapanların sayısı hiç de azımsanmayacak derecede olup neredeyse kabul sayılarının iki katına yakındır. Bu durumu yapılan görüşmede, SYD Vakfı çalışanları şu şekilde açıklamaktadır: “ genellikle bayram önlerinde yapılan yardım dağıtımları sırasında, insanlar acaba bende yardım alabilir miyim düşüncesiyle başvuru yapmaktadırlar ve bu zamanlarda yapılan başvuru normal zamanda yapılan başvurunun hemen hemen iki katı kadardır” şeklinde bir ifade ile durumu anlatmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle yoksulluk, öğrenilmiş bir davranış kalıbı olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanlar muhtaç olmadıkları halde yardım alabilmek için başvuru yapabilmektedirler.

Çizelge 3.1. 2002-2013 Yılları Arasında Yardıma Başvuru Yapan Kişi Sayıları

Kişi Sayısı	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kabul	4.734	7.543	6.000	5.620	5.812	5.623
Ret	7.559	4.837	6.490	6.961	6.789	7.136
Toplam	12.293	12.380	12.490	12.581	12.601	12.759
Kişi Sayısı	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kabul	5.814	4.361	5.270	6.000	4.882	5.957
Ret	7.266	9.518	8.680	8.012	9.438	8.575
Toplam	13.080	13.879	13.950	14.012	14.320	14.532

Kaynak: (Sivas SYDV, 2014).

Yardımlara başvuran kişi sayılarındaki artışa paralel bir biçimde yardımlardan faydalanan kişi sayıları da artış göstermektedir. Çizelge 3.2'de 2002-2013 yılları arasında SYD Vakfı sosyal yardım uygulamalarından faydalanan kişi sayıları görülmektedir. Buna göre, genellikle vakfın sosyal yardım uygulamaları gıda, yakacak, barınma, eğitim, sağlık, nakit, ŞESY ve Proje yardımlarından oluşmaktadır. Çizelge 3.2'ye göre 2002 yılında gıda yardımlarından faydalanan kişi sayısı 5.500 iken, 2013 yılında bu rakam 3.738 olarak gerçekleşmiştir. Aynı biçimde 2002 yılında yakacak yardımından faydalanan kişi sayısı 4.734 iken 2013 yılında rakam 3.876 olmuştur. Çizelge dikkatli bir biçimde incelendiğinde 2002-2004 arasın sağlık yardımlarından

faydalanan kişi sayılı dikkati çekmektedir. Sağlık yardımı açısından yapılan yardımın büyük bir kısmını “yeşil kart” uygulaması oluşturmaktadır. Bu kapsamda hiçbir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayan ve sağlık hizmetleri giderlerini ödeyemeyecek durumda olanların ayakta tedavileri parasız olarak yapılmakta, ancak ilaç giderleri karşılanmamaktadır (Karadoğan, 2012: 62). 2005 yılından itibaren yeşil kart reçete ödemesi son bulduğundan sağlık yardımlarında düşüş gözlerden kaçmamaktadır. Yine Çizelgede dikkati çeken bir diğer husus her yıl ortalama 4 bin kişinin faydalandığı gıda yardımlarından 2009 yılında 13.313 kişinin faydalanmış olmasıdır. 2008 ekonomik krizinin etkileri bu yardım türü üzerinde daha net bir biçimde görünmektedir. Yine Çizelgeden anlaşılacağı üzere iş kurma projelerinden faydalanan kişi sayısı 2008-2009 yıllarında yaklaşık 100 kişi civarında iken bu rakam çok ciddi bir biçimde düşmüştür. Bu durum yardımların daha fazla oranda tercih edildiğini göstermektedir.

Çizelge 3.2. 2002-2013 Yılları Arası Yardımlardan Faydalanan Kişi Sayısı

Yardım Türü	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Gıda Yardımı	5.500	3.664	3.158	3.021	2.877	2.660
Yakacak Yardımı	4.734	7.543	3.410	3.347	3.548	3.359
Barınma Yardımı	597	648	789	861	1.258	1.168
Eğitim Yardımı	13.778	4.766	4.510	4.139	2.728	3.123
Sağlık Yardımı	12.894	17.909	12.327	602	264	285
Nakdi Yardımı	4.062	2.468	1.190	4.127	6.642	4.011
Yardım Türü	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gıda Yardımı	3.254	13.313	6.928	7308	2160	3738
Yakacak Yardımı	2.892	4.361	2.661	6030	4876	3876
Barınma Yardımı	1.104	1.549	1.190	896	19	29
Eğitim Yardımı	3.512	4.396	11.252	10.249	770	1762
Sağlık Yardımı	363	447	311	180	35	86
Nakdi Yardımı	1.909	4.021	4.153	4817	3099	3781
ŞES Yardımı	-	11.883	11.485	6343	4504	4459
Proje Destekleri	78	112	7	8	4	2

Kaynak: (Sivas SYDV, 2014).

Çizelge 3.3’de 2002-2014 yılları arasında yapılan yardım miktarları görülmektedir. Çizelge 3.3’e göre 2002 yılında yapılan gıda yardımının parasal değeri yaklaşık 175 milyar, yakacak yardımı 305, barınma 32, eğitim 333, sağlık 295, nakit yardımımı 151 milyardır. 2013 yılına gelindiğinde, gıda yardımı 746 bin, yakacak yardımı 3,1 milyon, barınma yardımı 20 bin, eğitim yardımları 251 bin, sağlık yardımları 25 bin, nakdi

yardımlar 1,27 milyon, ŞESY 2 milyon ve proje yardımları 186 bin TL olarak gerçekleşmiştir. Çizelgeye dikkatlice bakıldığında yıllar itibariyle en fazla artışın nakit yardım uygulamalarında olduğu görülmektedir. Yakacak yardımları haricinde yapılan yardımlar genellikle nakit yardımı şeklinde gerçekleşmektedir. Çizelge 3.2 ve 3.3 incelendiğinde genel anlamda yardımlardan faydalanan kişi sayıları inişli çıkışlı görünüm arz ederken, aktarılan kaynak miktarı sürekli olarak artış göstermektedir.

Çizelge 3.3. 2002-2007 Yılları Arasında Verilen Yardım Miktarları⁷

Yardım Türü	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Gıda Yardımı	175,24	165,26	126,32	22593	215,77	332,50
Yakacak Yardımı	305,71	876,55	739,32	796,93	1.218,17	1.421,77
Barınma Yardımı	32,47	48,91	76,24	103,62	165,15	163,03
Eğitim Yardımı	333,79	95,26	124,94	244,61	217,48	388,65
Sağlık Yardımı	295,88	645,02	671,49	66,49	49,45	63,16
Nakdi Yardımı	151,79	125,26	74,02	306,01	682,85	591,89
Yardım Türü	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gıda Yardımı	404,00	1.763,01	821,72	731,06	422,84	746,37
Yakacak Yardımı	1.583,57	2.097,54	1.798,19	3.408,03	3.003,72	3.193,72
Barınma Yardımı	199,93	282,18	287,86	205,38	5,4	20,90
Eğitim Yardımı	467,54	779,07	690,97	743,14	191,81	251,09
Sağlık Yardımı	70,11	124,20	115,26	67,69	8,6	25,15
Nakdi Yardımı	342,49	889,45	971,86	977,02	940,29	1.278,03
ŞNT Yardımı	230,12	1.824,41	1.235,65	1.325,29	2.483,79	2.009,12
Proje Destekleri	404,00	779,19	120,00	112,97	60	186,60

Kaynak: (Sivas SYDV, 2014).

Sivas SYD Vakfı tarafından yapılan Eşi Vefat Etmiş Kadınlar (EVEK) ve Muhtaç Asker Aileleri yardım programları kapsamında Sivas'ta 2012 yılında EVEK yardım programından faydalanan kadın sayısı 287 iken bu rakam 2013 yılında 385 olmuştur. Ve bu amaçla 2013 yılında aktarılan kaynak miktarı 957 bin TL'dir. Aynı şekilde Muhtaç Asker Aileleri yardımlarından faydalanan aile sayısı 112 olup aktarılan kaynak miktarı 307 bin TL'dir (Sivas SYDV, 2014).

3.1.2.2. Sivas Aile Ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü

Asli görevi sosyal hizmet uygulamaları olan Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü bu asli görevinin yanı sıra aynı zamanda sosyal yardım faaliyetlerinde de

⁷ Çizelgede verilen 2002-2004 yıllarına ait veriler milyar TL cinsinden olup 2005 yılından itibaren Türk Lirasından altı sıfır atılmasından (Resmi Gazete, 31.01.2004) dolayı bin TL cinsindedir.

bulunmaktadır. Kurum hem Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) yardımlarının hem de Evde Bakım Aylığı yardım uygulamalarını gerçekleştirmektedir.

Çizelge 3.4'de 2002-2014 (Haziran ayı itibariyle) sosyal ve ekonomik destek yardımlarından Sivas'ta faydalanan kişi sayıları ve yıllık yardım miktarı görülmektedir. Buna göre 2002 yılında SED yardımlarından faydalanan çocuk sayısı 77 kişi iken 2014 yılının ilk altı aylık dönemi içerisinde faydalanan çocuk sayısı 1674 olmuştur. Son 13 yıllık süreç içerisinde yardımlardan faydalanan çocuk sayısı hemen hemen 22 kat artmış durumdadır. Yine yapılan yardım miktarları da 2002 yılında 223 bin TL iken 2014 yılında (Haziran ayı itibariyle) yaklaşık 10 milyon TL'ye yükselerek 2002-2014 yılları arasında yaklaşık olarak 46 katlık bir artış gerçekleşmiştir.

Çizelge 3.4. 2002-2014 Yılları Arasında Sivas'ta Yapılan Sosyal ve Ekonomik Destek Yardımları

Yıllar	Kişi Sayısı	Yardım Miktarı
2002	77	223.836
2003	95	330.600
2004	114	442.320
2005	148	678.240
2006	192	898.224
2007	256	1.027.680
2008	293	1.112.040
2009	365	1.546.200
2010	445	3.087.000
2011	861	4.490.292
2012	1099	6.363.240
2013	1529	9.525.900
2014 (Haziran Ayı itibariyle)	1674	10.341.504

Kaynak: (Sivas ASP İl Müdürlüğü, 2014).

Bu yardım türünden genel olarak annesi-babası boşanmış çocuklar veya ailesi muhtaç durumda olup kurum bakımına alınması gerekirken alınmayarak aile yanında kalması sağlanan çocuklar faydalanmaktadır. Yukarıda verilen Çizelgeye göre 2002 yılından bu güne kadar boşanan veya yoksullaşan aile sayısında ciddi bir artış olduğu dikkat çekmektedir. Bu yapılan yardımlar aynı zamanda boşanma oranının artması yönünde de bir işleve sahip olmaktadır. Rakamlara bakıldığında yardımlardan faydalanan çocuk sayısının hiç azalmayarak sürekli bir biçimde artış göstermesi boşanma ve yoksullaşma oranının arttığını işaret etmektedir. Özellikle 2011 yılından itibaren faydalanan çocuk sayısında ciddi bir biçimde artış olduğu görülmektedir. 2010

yılında 445 olan çocuk sayısı 2011 yılında 861'e, 2012 yılında 1099'a, 2013 yılında 1529'a ve 2014 yılının ilk altı aylık dönemi itibariyle 1674 kişiye yükselmiştir.

Çizelgedeki bu durum üzerinde ciddi bir biçimde düşünmek gerekmektedir. Acaba sosyal yardımlar bir sonuç mu? yoksa bir neden mi? olmaktadır. Anlaşılan o ki, SED yardımlarından faydalanan kişi sayısının yıllar itibariyle ciddi bir biçimde artış göstermesi sosyal yardımların sonuç olmaktan öte yoksulluğa bir neden olduğunu göstermektedir.

Çizelge 3.5'de Sivas'ta Evde Bakım Aylığı yardım uygulamasından 2007-2014 (Haziran ayı itibariyle) faydalanan kişi sayıları ve alınan yardım miktarları verilmiştir. 2007 yılında uygulamaya konulan bu yardım uygulamasından faydalanan kişi sayısı 125 iken 2014 yılının ilk altı aylık döneminde faydalanan kişi sayısı 5146 olmuştur. Yıllar itibariyle bu yardımlardan faydalanan kişi sayısında ciddi artışlar görülmektedir. Ülkemizde ağır derece engelli ve muhtaç olan kişi sayısına paralel olarak bu artış yaşanmaktadır. Ödenen para miktarı anlamında da asgari ücretteki artışlarla beraber 2007 yılında 0,62 milyon TL iken 2014 yılı haziran ayı itibariyle bu rakam 23 milyona yükselmiştir.

Çizelge 3.5. 2007-2014 Yılları Arasında Sivas'ta Yapılan Evde Bakım Aylığı Yardımları

Yıllar	Kişi Sayısı	Yardım Miktarı (Milyon TL)
2007	125	0,62
2008	909	5,24
2009	2836	16,89
2010	3112	20,32
2011	4042	29,06
2012	4248	34,32
2013	4849	42,49
2014 (Haziran Ayı İtibariyle)	5146	23,77

Kaynak: (Sivas ASP İl Müdürlüğü, 2014).

3.1.2.3. Sivas Belediyesi

Sivas Belediyesi sosyal yardım faaliyetlerini kendi bünyesinde kurulu olan Gıda Bankası aracılığıyla yürütmektedir (Sivas Belediyesi, 2014: 145). Sivas Belediyesi tarafından yardıma muhtaç ailelere, aile içi şiddet, ihmal ve istismara maruz bırakılan her yaşta çocuk, genç, yaşlı, engelli ve kadınlara, işsizlere, kimsesizlere, yaşlılara,

özürlülere, sokak çocukları başta olmak üzere, her türden madde bağımlılığı bulunan kişiler ile gelir seviyesi düşük olup, asgari ihtiyaçlarını karşılayamayan muhtaç birey ve ailelere sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları yapılmaktadır (Sivas Belediyesi, 2014: 144).

Sivas Belediyesi tarafından 2007-2013 yılları arasında yapılan yardımlar Çizelge 3.6'da verilmektedir. Buna göre, 2007 yılında 1000 aileye gıda yardımı yapılırken 2013 yılı itibariyle 1100 aileye gıda yardımı yapılmaktadır. Ekmek yardımı 2007 yılında 8 bin kişiye, 2009-2012 yılları arasında 12 bin kişiye, 2013 yılında ise 8 bin kişiye yapılmıştır. Aynı şekilde yakacak yardımları hemen hemen her yıl yaklaşık bin kişiye yapılmıştır.

Çizelge 3.6 2007-2013 Yılları Arası Yapılan Yardımlar ve Faydalanan Kişi Sayısı

Faaliyet Türü	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gıda Yardımı	1000	1100	1100	1100	1300	1100	1100
Yemek Dağıtımı	75	100	100	100	100	100	100
Ekmek Dağıtımı	8000	12000	12000	12000	12000	12000	8000
İftar Çadırı	1000	1400	1100	1300	1300	1300	1200
Yakacak Yardımı (300 kg)	1000	1000	1000	1000	1000	1000	830
İnşaat Malzemesi Yardımı	129	250	280	180	150	50	-
Eğitim Yardımı	1000	1000	1150	1100	1100	1000	-
Aceze Sevki	324	333	316	316	290	307	240
Barınma Yardımı	78	83	83	83	83	23	23

Kaynak: (Sivas Belediyesi, 2014: 148)

Yukarıdaki Çizelgeden anlaşılması gereken nokta yardımlardan faydalanan kişi sayılarındaki artışın olmasının ya da olmamasının sebebi Sivas Belediyesinin yardımlarını belirli kontenjan dâhilinde yerine getirmesinden kaynaklıdır. Bu nedenle yardımlardan faydalanan kişi sayıları yıllar itibariyle aynı kalmaktadır. Belediyeler bu yardım faaliyetleri kısıtlı bir bütçe imkânları ile yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu yüzden SYD Vakfında ve Aile Sosyal Politikalar Müdürlüğünde olduğu gibi yıllar itibariyle yardım miktarlarında ve faydalanan kişi sayısında artış olmamaktadır.

3.1.2.4. Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü

Asli görevi sosyal yardım olmamasına rağmen Sivas ilinde sosyal yardım faaliyetinde bulunan bir diğer kamu kurumu Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğüdür. Bu kurumun sosyal yardım faaliyetleri muhtaç aylığı, öğrencilere burs ve aş evi hizmetlerinden oluşmaktadır. 2012 yılı verilere göre kurum yaklaşık 850 kişiye 320 bin TL sosyal yapmıştır (Sivas Valiliği, 2012b: 11). Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün sosyal yardım faaliyetleri çok kısıtlı olup kendilerine verilen kontenjan dâhilinde yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Sosyal yardım alanında faaliyet gösteren diğer kurumlara nazaran oldukça az miktarda yardım yapmaktadır.

3.2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.2.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Bu araştırmanın konusunu, yoksullukla mücadelede sıklıkla kullanılan kamusal sosyal yardımlar oluşturmakta olup, kamusal sosyal yardımlar yoksulluğun nedeni olarak ele alınmıştır. Araştırmanın kapsamını ise Sivas Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından ve Sivas Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünden yardım alan yoksul durumdaki faydalanıcılar oluşturmaktadır.

3.2.2. Araştırmanın Önemi

Bilindiği üzere yoksulluk toplumsal içeriğe sahip bir sorun olması nedeniyle, amacı toplumsal düzen olan sosyolojinin ilgi alanına giren temel toplumsal problemlerin başında gelmektedir. Kökenleri çok eskilere dayanan yoksulluk günümüzde de toplumların en önemli sorunudur. Bugün tüm dünyada olduğu gibi yoksulluk ülkemizde de çok ciddi boyutlara ulaşmış ve hala çözüm bulunamamıştır.

TÜİK tarafından 2012 yılında yapılan yoksulluk çalışmasına göre, gıda yoksulluğu oranı 2002 yılında % 1,35 iken 2010 yılında bu rakam sıfırlanmıştır. Diğer taraftan 2010 yılı itibariyle günlük 1 doların altında yaşayan nüfus da kalmamıştır. Her ne kadar rakamlar Türkiye'de gıda yoksulluğunun sona erdiğini gösterse de, gerçekte böyle olmayıp yoksulluk hala ülkemizde mücadele edilmesi gereken en önemli sorundur. Ayrıca, kişi başı günlük harcaması, satın alma gücü paritesine göre 2,15

doların altında kalan fert oranı 2012 yılında % 0,06 ve 4,3 dolar sınırına göre ise, 2012 yılında % 2,27'dir.

Yoksullukla mücadele deyince ilk olarak akla sosyal yardımlar gelmektedir. Sosyal yardımlar, yanlış bir biçimde, en önemli yoksullukla mücadele aracı olarak görülmektedir. Önceki bölümlerde de tartışıldığı üzere dünyada ve ülkemizde, bütçelerden sosyal yardımlara ayrılan pay artmasına rağmen, yoksulluğun ve yoksul sayılarının giderek artması içerisinde bir çelişkiyi barındırmaktadır. Bu nedenle sosyal yardımlar yoksulluğu artırıcı bir araca da dönüşebilmektedir. Buradan hareketle, bu çalışmada kamusal sosyal yardımlar yoksulluğun nedeni olarak ele alınmıştır. Yapılan sosyal yardımlar yoksulluk sorununa çare olmayıp, bu alanda daha etkin mücadele yöntemlerinin varlığını zorunlu kılmaktadır. Sonuç olarak ortaya çıkan sosyal yardımlar zamanla yoksulluğun nedeni haline almıştır.

Böyle bir çalışma yapılmasının kuşkusuz birkaç nedeni vardır. Öncelikle, şimdiye kadar yapılan yoksulluk ve sosyal yardım çalışmalarında sosyal yardımlar genel olarak yoksulluğun sonucunda ortaya çıkan bir mekanizma olarak ele alınmış ve neden bağlamında ele alınmamıştır. Bu anlamda çalışma alanda ilk olma özelliği taşımaktadır. İkinci olarak sosyal yardımlarla ilgili olarak yapılan çalışmalarda, sosyal yardımların yoksulluğu önlediğine değinilmiş ve yoksulluğu artırdığına ya da yoksulluğu azaltmadığına hemen hemen hiçbir çalışmada değinilmemiştir. Ayrıca, yoksullukla ilgili yüzlerce çalışma olmasına rağmen yoksulluğun sosyal yardımların sonucu olarak kronik hale geldiği ve sosyal yardımların yoksulluğu tetiklediği ile ilgili herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması böyle bir çalışmanın yapılmasını zorunlu hale getirmiştir.

3.2.3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın genel amacını, sosyal yardımların yoksulluğun nedeni olup olmadığı ve yoksullukla mücadelede sosyal yardımların rolünün ne olduğunun ortaya çıkarılması oluşturmaktadır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki soruların cevabı aranmıştır:

- Sosyal yardım alanlara göre yoksulluğun nedeni nedir?
- Sosyal yardım alıyor olmakla cinsiyet arasında bir ilgi var mıdır?
- Sosyal yardımlar yoksulluğa çare oluyor mu?

- Sosyal yardımlar yoksulluğu daha da fazlalaştırıyor mu?
- Sosyal yardımlar, yardım alanların geleceğe güvenle bakmasını sağlıyor mu?
- Sosyal yardım alanlar yoksulluktan kurtulmak için ne yapmaktadırlar?
- Sosyal yardım alanların çalışmama nedenleri nedir?
- Sosyal yardım alıyor olmak çalışmaya engel oluşturuyor mu?
- Sosyal yardım faydalanıcılarında, sosyal yardım bağımlılığı oluşuyor mu?
- Sosyal yardım, yardım alanlar tarafından, bir “hak” olarak mı yoksa ”destek” olarak mı algılanmaktadır?
- Faydalanıcıların sosyal yardım almadan önceki ekonomik durumları ile aldıktan sonraki ekonomik durumları arasında fark var mı?
- Sosyal yardım uygulamalarından duyulan memnuniyet ile sosyal yardımların yoksulluğu artırıp artırmadığı arasında ilgi var mıdır?
- Yardımların talebe uygun verilmesi ile sosyal yardımlardan duyulan memnuniyet arasında ilgi var mıdır?
- Yardım alınan süre ile yoksulluğun nedenleri arasında ilgi var mıdır?
- Alınan sosyal yardım miktarı ile sosyal yardımların faydalanıcıları daha fazla yoksullaştırdığı arasında ilgi var mıdır?

Bu çalışmada yukarıdaki soruların cevapları temel alınarak, sosyal yardımların yoksulluğun nedeni olup olmadığı ve yoksullukla mücadelede sosyal yardımların etkililiği ortaya koyulacaktır.

3.2.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma üç bölümden oluşmakta olup ilk iki bölümde yoksulluk ve sosyal yardım kavramları teorik düzeyde ele alınmıştır. Birinci ve ikinci bölümlerde ele alınan kuramsal tartışmalar temelinde elde edilen bilgilerden hareketle araştırmanın üçüncü bölümü olan uygulama aşaması yürütülmüştür.

Veri toplama aracı olarak anket soru formu kullanılmıştır. Anket formunda yer alan soruların bir kısmı, bu konuda daha önceden yapılmış çalışmalardan esinlenerek oluşturulurken, bir kısmı da araştırma konusuna uygun bir biçimde yeniden üretilmiştir.

Anket soru formu, araştırmanın amacına uygun olarak düzenlenmiştir. Ankette yer alan sorular kapalı uçlu olarak oluşturulmuştur. Anket soruları toplam iki bölümden

oluşmaktadır. Birinci bölüm demografik değişkenlere dair soruları içermektedir. İkinci bölüm soruları ise, yoksulluk-sosyal yardım ilişkisini ortaya koymayı amaçlayan sorulardan oluşmaktadır.

Anket uygulamasına başlamadan önce 40 katılımcıya pilot uygulama yapılmış ve uygulanan anket sorularının güvenilirliğini ölçmek amacıyla Cronbach's Alpha değeri hesaplanmıştır. Cronbach's Alpha değerinin 0,7'den büyük olması güvenilirliğin bir işaretidir. Ama kimi zaman sosyal bilimlerde 0,5 değeri de yeterli kabul edilmektedir (Saruhan ve Ata, 2005: 184). Ön uygulama Anketi'nin güvenilirliğini ölçmek amacıyla Cronbach's Alpha değeri bulunmuştur. Güvenirliliği $\alpha=0,792$ olarak hesaplanmıştır. Bu durumda elde edilen güvenirlilik % 79,2'dir ve ölçeğin iyi derecede güvenilir bir ölçek olduğunu söylemek mümkündür. Daha sonra anket çalışması 01 Mayıs-15 Haziran 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Anket yüz yüze görüşme yoluyla bizzat araştırma uygulayıcısı tarafından, Sivas Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından ve Sivas Aile Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünden yardım alan faydalanıcılarına uygulanmıştır.

Anket uygulaması ile elde edilen veriler SPSS 15.0 istatistik programı ile değerlendirilmiştir. Sonuçlar düz ve çapraz halinde sunulup yorumlanmıştır. Genel olarak Ki-Kare analiz tekniği kullanılmıştır.

3.2.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Sivas Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile Sivas Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünden sosyal yardım alan muhtaç durumda bulunan 9.289 kişiden oluşmaktadır. Örneklem büyüklüğünün ne olacağı araştırmalar için önemli bir konudur. Çünkü örneklem sayısı ne kadar fazla olursa evreni temsil etmesi o oranda artacaktır (Baloğlu, 2006: 108). Buna göre, $\alpha=0,05$ örnekleme hatası baz alındığında araştırmanın örnekleme sayısı 370 (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 49-50) kişi olarak belirlenmiştir. Fakat eksik ve yanlış cevaplanmış anketler olabileceğinden ve örneklemin, evreni daha fazla oranda temsil edebilmesi gerekçesiyle örneklem yaklaşık olarak % 10 kadar artırılarak 400 kişiye uygulama yapılmıştır. Rastlantısal örnekleme tekniğinin (Gökçe, 2004: 114) kullanıldığı bu araştırmada sosyal yardımlardan faydalananların Sivas Merkez ilçesindeki mahalleri ve merkeze bağlı köylerdeki

dağılımlarına dikkat edilerek, faydalanıcılardan yoksulluk-sosyal yardım ilişkisine ilişkin bilgiler alınmıştır.

3.2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bilindiği gibi yoksulluk-sosyal yardım ilişkisi oldukça kapsamlı ve karmaşık bir sorundur. Sosyolojik olarak toplumdaki diğer olgularla etkileşim içinde olan yoksulluk-sosyal yardım ilişkisinin analiz edilmesinde sınırlılıkların belirlenmesi sorulara doğru cevaplar alınabilmesi açısından büyük önem taşır. Bu araştırmanın sınırlılıklarından biri, çalışmanın kamusal sosyal yardım yapan kurumlarla sınırlandırılmasıdır. Bu anlamda asli görevleri sosyal yardım yapmak olan iki kurum seçilmiştir. Bir diğer sınırlılık ise emek, zaman ve maliyet açısından araştırma Sivas Merkez ilçesi ile sınırlandırılmış olmasıdır.

3.3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Çizelge 3.7.'de yardımlardan faydalananların cinsiyet durumları verilmiştir. Çizelgeye bakıldığında yardımlardan faydalananların % 58,8'inin kadınlar olduğu görülmektedir. Bu bulgu, kadın nüfus arasında yoksulluğun daha yaygın olduğu görüşünü desteklemektedir. Erkeklerin oranı ise % 41,2'dir. Kadın yoksulluğu ya da yoksulluğun kadınlaşması kavramı yoksulluğun günümüzde en önemli boyutlarından biridir. Toplumsal yapıların olumsuzluklarını en çok temel kabiliyetlerden yoksun olan kadınlar yaşamaktadır (Açıkgöz, 2013: 59). Rahnama (2009: 257), yoksulluğun kadınlaşmasının modernize yoksulluğun ikincil görüngüsü olduğunu belirtmektedir.

Çizelge 3.7. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Cinsiyet Durumu

	Sayı	Yüzde
Kadın	235	58,8
Erkek	165	41,2
Toplam	400	100,0

Yoksulluğun küresel bir boyut kazandığı ve giderek kronik bir hastalığa dönüştüğü bu küresel çağda, meydana gelen küresel ekonomik ve mali krizlerden, şiddet, terör, iç çatışma ve savaş koşullarından da en çok etkilenenler yoksullardır;

yoksullar içinde ise özellikle kadın ve çocuklardır (Yunus, 2003: 122). Kadınların çalışabileceği iş imkânlarının kısıtlı olması onların daha fazla oranda yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Hem toplumsal yapı özelliklerinden kaynaklı olarak hem kadına biçilmiş geleneksel rollerden kaynaklı olarak kadın eve hapsedilerek çalışma yaşamı dışına itilerek yoksulluktan daha fazla oranda etkilenmesine neden olunmuştur.

Sosyal yardımlara başvuru yapanların ve yardımlardan ağırlıklı olarak faydalananların kadınlar olması iki şekilde yorumlanabilir. Birincisi, sosyal yardım için başvuru yapmak, kadınların daha önceden bilmedikleri bir çevreye girmelerine ve yeni ilişkiler kurmalarına da vesile olmaktadır. Bir anlamda bu yardımlara başvuru yapmak ve faydalanmak kadınların kişisel gelişimlerine yol açarak onların daha fazla oranda toplumsallaşmalarına katkı sağlamaktadır (Bora, 2007: 107). İkincisi, kadınların yoksul olduklarını bir başka kişi ya da kuruma itiraf etmelerinin daha kolay olmasıdır. Bir yandan kültürel normlara göre ailenin geçimini sağlamaktan sorumlu olmadıkları için, geçinememeyi kişisel bir başarısızlık ya da cinsiyet kimliklerinin sarsılmasını yaşamadıklarından, devlet kurumlarının baba/koca yerine geçip kadına ve çocuklara sahip çıkmasından ötürü kadınlar erkeklere nazaran daha fazla oranda yardım başvurusu yapmakta ve bu yardımlardan faydalanmaktadırlar. Erkekler açısından yardım almak ve yardıma başvuruda bulunmak bir anlamda kendi başarısızlıklarını itiraf etmek olarak algılandığından sosyal yardım alanında kadınların daha faal oldukları görülmektedir (Bora, 2007: 108). Diğer taraftan yardım programlarının da ağırlıklı olarak kadınları hedeflemesi Çizelge 3.7.’deki kadın sayısının fazla olmasını açıklar niteliktedir. Özellikle ŞNT, EVEK ve SED yardım programlarının kadınlara yapılıyor olması yardımlardan faydalananların kadın ağırlıklı olmasını açıklamaktadır.

Sallan-Gül ve Gül tarafından 2006 yılında yapılan “Türkiye’de Yoksulluk Yoksul Yardımları ve İstihdam” başlıklı çalışmada kadınların yardımlardan yararlanıcılar arasında daha fazla oranda olduğu tespiti yapılmıştır. Yine bu çalışma kapsamında görüşülen SYDV Müdürleri “erkeklerin başvuruyu onur kırıcı ve utanç verici buldukları için çoğunlukla yardım başvurularına kadınları gönderdiklerini” belirtmişlerdir (Sallan-Gül ve Gül, 2008a: 374). Sallan-Gül ve Gül’ün yapmış oldukları araştırmada elde ettikleri bulgular bu çalışmanın tespitlerini destekler niteliktedir.

Bütün bunlara karşın yoksulluk probleminden kadınların toplumun diğer kesimlerine nazaran daha fazla etkilendiklerini unutmamak gerekir. Gerçekten de çalışma imkânlarının kısıtlı olması, çocuk bakmakla görevli olmaları yoksulluk anında kadınların sosyal yardımlara başvuru yapmasına neden olmaktadır.

Diğer taraftan cinsiyet ile yoksulluğun nedenleri arasında bir ilişkide mevcuttur. Çizelge 3.8 cinsiyet ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Her ne kadar kadınlar yoksulluk anında sosyal yardımlara başvuru yapıyor olsalar bile yoksulluğun nedenlerine ilişkin olarak erkeklerden daha farklı düşüncelere sahiptirler. Çalışmanın başlangıcında cinsiyet ile yoksulluğun nedenleri arasında ilişkinin olduğu var sayılmakla beraber işsizlik seçeneğinin en fazla erkekler tarafından işaretleneceği düşünölmekteydi.

Çizelge 3.8 dikkatlice incelendiğinde “size göre yoksulluğun en önemli sebebi ne olabilir” sorusuna çalışmaya katılan kadınların % 16,2’si “işsizlik” cevabını verirken, buna karşın erkeklerin yalnızca % 7,9’unun “işsizlik” cevabını vermiş olması düşündürücüdür. Buna karşın kadınların yaklaşık olarak % 36’sı sosyal yardımları bir yoksulluk nedeni olarak algıırken, erkeklerin ise % 55,2’si yoksulluğa en önemli neden olarak “sosyal yardımlar”ı görmekteirler. Çalışmaya katılanların % 43,8’inin yoksulluğun nedeni olarak “sosyal yardım” cevabını vermiş olmaları çalışmanın genel amacı bakımından anlamlıdır. Gerçekten de, sosyal yardımlar kişiyi iş gücü piyasanın dışına itici bir rol oynamakta ve önemli bir yoksulluk nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz işgücü piyasasına giremeyecek durumdaki engelliler, çalışamayacak kadar yaşlılar ve kimsesizler için bu yardımların devam ettirilmesi kadar elzem bir durum yoktur. Yoksullukla mücadelede kalıcı çözümler üretilemediği takdirde sosyal yardımlar yoksulluğun bir nedeni olarak karşımıza çıkmaya devam edecektir.

Çizelge 3.8. Cinsiyet ile Yoksulluğun En Önemli Nedeni Arasındaki İlişki

		Size Göre Yoksulluğun En Önemli Sebebi Ne Olabilir? (%)						Toplam
		İşsizlik	Sosyal Yardımlar	Kişisel Faktörler	Eğitimsizlik	Fazla Nüfus	Gelirin Adaletsiz Dağılımı	
Cinsiyetiniz	Kadın	16,2	35,7	17,9	13,2	5,1	11,9	235 58,8
	Erkek	7,9	55,2	6,1	15,8	4,2	10,9	165 41,3
Toplam		51 12,7	175 43,8	52 13	57 14,2	19 4,8	46 11,5	400 100

$$X^2 = 24,66 \quad P = 0,000 \quad sd = 5$$

Üzerinde düşünülmesi gereken bir diğer nokta ise çalışmaya katılan 235 kadından % 17,9'unun yoksulluğun en önemli nedeni olarak "kişisel faktörler" seçeneğini cevap olarak vermeleridir. Kişisel faktörler seçeneği cevabını veren kadınların hemen hepsi, yoksulluğun nedeni olarak ya eşlerinde ya da kendilerinde sorun olduğunu ifade etmişlerdir. Kimileri yanlış evlilik yapmalarından dolayı, kimileri eşlerinin tembelliğinden dolayı ve kimileri ise kadın olmalarından dolayı yoksul olduklarını ifade etmişlerdir. Yine çalışma kapsamında sorulan "düzenli gelir getirici faaliyette bulunmama nedeniniz nedir" sorusuna "çalışmayı sevmiyorum" cevabını veren 11 kişinin erkek olması, erkeklerinin, yoksulluğun nedeni olarak işsizlik faktörünü kadınlara nazaran daha az tercih ettiklerini açıklar niteliktedir.

Çizelge 3.9 yardımlardan faydalanan kişilerin yaş dağılımını göstermektedir. Çizelge dikkatlice incelendiğinde faydalanan yaş gruplarının özellikle çalışabilir nüfus içerisinde yer alan 18-45 yaş arası kişilerin olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan faydalanicıların % 55'i çalışabilir nüfus içerisinde yer alması dikkat çekmektedir. Bu çalışabilir durumdaki nüfusun yardımlardan en fazla faydalanan kesim olduğunu göstermektedir. Bu durum hem Sivas ilinde işsizlik oranının yüksek olmasıyla hem de çalışabilir durumda olan kişilerin yardımlarla yaşamayı alışkanlık haline getirdiğiyle açıklanabilir. Aynı zamanda, çalışabilir nüfus aralığında bulunan 18-45 yaş arası kişilerin yoksullukla karşılaştıkları ilk anda sosyal yardıma başvuru yapmaktadırlar. Diğer taraftan 56 ve üzeri yaş grubunun oranının % 25,2 olması Çizelgeyi düşündürücü hale getirmekte olup sosyal yardımlardan faydalanan nüfus içerisinde çalışabilir durumda olanlar daha fazladır. Bahadır ve Daşlı (2010: 495) tarafından 2010 yılında

Sivas ilinde yapılan çalışmada da yine aynı şekilde sosyal yardım faydalanıcılarının çalışabilir nüfus içerisinde yer alıyor olması, üzerinde düşünülmesi gereken bir noktadır. Yardımlardan faydalananların 36-45 yaş grubunda yığılmasını tüm Türkiye açısından genellemek mümkündür. Yoksullukla ilgili olarak yapılan çalışmaların hemen hepsinde yardımlardan faydalananların 36-45 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmektedir (Karakoyun, 2008: 122; ASAGM, 2010: 71; Şahin, 2012: 83).

Çizelge 3.9. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Yaş Dağılımı

	Sayı	Yüzde
18-25 Arası	10	2,5
26-35 Arası	82	20,5
36-45 Arası	128	32,0
46-55 Arası	79	19,8
56-65 Arası	63	15,8
66 Ve Üzeri	38	9,4
Toplam	400	100,0

Muhtaçlık tespiti yapmak sosyal yardım alanında karşılaşılan en önemli zorluklardan biridir. Sosyal yardım yapan kurum ve kuruluşlarının muhtaçlık tespitinde belirsizliklerin bulunması bu alandaki istismarı artırmaktadır. Yardım alabilmek için herhangi bir yaş ve çalışabilir olma ya da olmama gibi ölçütlerin getirilememiş olması yardımlardan faydalananların çalışabilir nüfus içerisinde yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Diğer taraftan yaşı genç ve çalışabilir durumda olan kişilere yardım verilmesi toplumun diğer kesimlerince sıklıkla eleştiri konusu yapılmaktadır. Çalışmadan, üretmeden, yardımlar sayesinde hayatını geçindirebilen kişiler yardımlarla geçinmeyi alışkanlık haline getirmektedirler.

Faydalanıcıların yaşı ile ne kadar zamandır yardım aldıkları arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur. Çalışabilir durumda olan nüfusun yardımlardan faydalanma süresi arttıkça sosyal yardımlara olan bağımlılıkta artmaktadır. Çizelge 3.10'da faydalanıcıların yaşı ile yardım alma süreleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, katılımcılardan 18-25 yaş aralığında bulunanların tamamı 1-6 yıl arasında yardım almaktadır. Zaten faydalanıcıların yaş grafiğine bakıldığında 18-25 yaş aralığında bulunanların çok fazla olmadığı görülecektir. Diğer taraftan yığılmanın olduğu 36- 45 yaş aralığında bulunanların % 43,8'inin 7-11 yıldır yardım alıyor olmaları çalışabilir çağda olmalarına rağmen bu

grubun genel olarak uzunca bir zaman diliminde yardımlardan faydalandığını göstermektedir. Yine aynı grubun % 32'si 1-6 yıldır yardım alırken % 24,2'si 12 ve üzeri yıldır yardım almaktadır. Yaş ile yardım alma arasındaki ilişki bağlamında yardım alma süresi en uzun olan yaş grubu 36-45'dir.

Çizelge 3.10. Faydalanıcıların Yaşı İle Ne Kadar Süredir Yardım Aldıkları Arasındaki İlişki

		Ne kadar süredir yardım alıyorsunuz? (%)			Toplam
		1-6	7-11	12 +	
Yaşınız	18-25	100,0	,0	,0	10 2,5
	26-35	52,4	28,0	19,5	82 20,5
	36-45	32,0	43,8	24,2	128 32,0
	46-55	55,7	21,5	22,8	79 19,7
	56-65	22,2	47,6	30,2	63 15,8
	66 +	23,7	42,1	34,2	38 9,5
Toplam		161 40,2	142 35,5	97 24,3	400 100,0

$$X^2 = 46,83 \quad P = 0,000 \quad sd = 10$$

Çizelge 3.11. sosyal yardımlardan faydalananların medeni durumlarını göstermektedir. Çizelgeye bakıldığında çalışmaya katılanların büyük bir (% 76,4) oranının evli olduğu görülmektedir. Bu oranı ikinci sıra ile (% 11,5) eşi vefat etmiş olanlar izlerken eşinden ayrılmış olanlar (% 10,5) üçüncü sırada yer almaktadırlar. Diğer taraftan bekârların oranı oldukça düşük olup çalışmaya katılan 400 kişiden yalnızca 6 kişisi bekâr durumdadır. Buradan hareketle denilebilir ki yardımlardan faydalananlar genellikle evli durumda olanlar olup bekârların yardımlardan faydalanma oranları oldukça düşüktür.

Çizelge 3.11. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Medeni Durumları

	Sayı	Yüzde
Evli	306	76,5
Bekâr	6	1,5
Boşanmış	42	10,5
Eşi Vefat Etmiş	46	11,5
Toplam	400	100,0

Çizelge 3.11'den de anlaşılmaktadır ki; yardım alma ölçütleri içerisinde açıkça belirtilmiş olmamasına karşın evli durumda bulunanlara pozitif ayrımcılık yapılmaktadır. Hanede yaşayan kişi sayısı yardım yapılırken göz önünde bulundurulmuş önemli bir noktadır. Kalabalık nüfuslu hanelerin yoksulluk riski daha fazla iken az nüfuslu hanelerin yoksullaşma riski daha azdır. Bu nedenle kısıtlı olan sosyal yardım bütçelerinin Çizelgede de görüleceği üzere kalabalık nüfuslu hanelerden başlanarak dağıtılması olağan bir durumdur.

Yoksulluğun en önemli nedenlerinden biri eğitim seviyesinin düşük olmasıdır (Zastrow, 2013: 177). Eğitim seviyesi düşük olan insanların yoksulluğa yakalanma oranları daha yüksek olmaktadır. İnsanların büyük kısmı ya yoksul oldukları için eğitim olanaklarından yeteri kadar faydalanamamakta ya da eğitim seviyelerinin düşük olmasından dolayı yoksul olmaktadır. Eğitim düzeyi ile yoksulluk arasında ters orantı vardır. Eğitim düzeyinin artışı yoksulluğu azaltırken, yoksulluğun artması da eğitim düzeyini düşürmektedir. Eğitim düzeyinin yükselmesi sonucunda bireyler işgücü piyasası içerisinde yüksek ücretli işler bulabilirlerken, düşük eğitim seviyesine sahip kişiler daha düşük ücretli işler bulabilmektedirler. Kuşkusuz eğitim gelir dağılımına da etki etmekte olup gelirin adaletsiz dağılımı da yoksulluğu ortaya çıkarmaktadır.

Aşağıdaki Çizelgede (3.12) yardım alan kişilerin eğitim durumları verilmiştir. Çizelge 3.12'ye bakıldığında faydalanıcıların % 45,3 gibi büyük bir çoğunluğunun ilkökul ve ortaokul mezunu oldukları görülmektedir. Yine önemsenmesi gereken bir diğer nokta ise okur-yazar durumda olanların (% 20,5) oranıdır. Bu üç grup birlikte değerlendirildiğinde eğitim seviyesi düşük olanların oranı % 76,1'dir. Bu rakam hanelerin yoksulluğunu açıklamada oldukça önemlidir. Hanelerin büyük bir kısmı lise

seviyesinin altında bir eğitim düzeyine sahiptir. Diğer taraftan lise mezunu olanların oranı ise % 22,6'dır.

Çizelge 3.12. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Eğitim Durumları

	Sayı	Yüzde
Okur-Yazar Değil	1	,3
Okur-Yazar	82	20,5
İlkokul	108	27,0
Ortaokul	113	28,3
Lise	91	22,6
Üniversite	5	1,3
Toplam	400	100,0

Çizelgeye dikkatlice bakıldığında eğitim seviyesi yükseldikçe yardımlardan faydalananların oranlarının azaldığı görülmektedir. Gerçekten de katılımcılardan yalnızca 5 kişinin üniversite mezunu olması eğitim seviyesi ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Yoksul durumda bulunan aileler çocuklarını okula gönderemeyerek çalıştırmak zorunda kalmaktadırlar. Bu da onların daha fazla yoksullaşması anlamına gelmektedir. Çalışan çocuk okula gidemez ve eğitimini alamaz ve bu yüzden yoksulluktan kurtulamaz. Yoksulluğu önlemek için bu sarmalın kırılması gerekir. Aksi durumda gelecek nesilleri yoksulluktan kurtarmak mümkün olmayacaktır (Hatipler ve Aytaç, 2011: 82).

Araştırma sonuçları genel olarak eğitim düzeyi ile yoksulluk arasında ters orantılı bir ilişki bulunduğu yargısını doğrular niteliktedir. Gelişmiş ülkelerde ve ülkemizde eğitim düzeyi yükseldikçe yoksulluk azalmaktadır. Bu çalışmada olduğu gibi çoğu yoksulluk araştırmalarında eğitim ile yoksulluk arasında yakın ilişki olduğu saptanmıştır. Bireylerin yoksulluk düzeyi eğitim seviyesi yükseldikçe azalırken hane reisinin eğitim düzeyi ile yoksulluk arasında çok yakın bir ilişki vardır (Dansuk, 1997; Erdoğan, 1998; Yemtsow, 2001; ASAGM, 2010). Bu nedenle eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk azalmakta, eğitim seviyesindeki düşüşe paralel olarak yoksulluk oranı da artmaktadır. TUİK'in 2009 yılında yapmış olduğu çalışma yukarıdaki Çizelgeyi destekler niteliktedir. Örneğin 2009 yılında Okur-yazar olmayan veya bir okul

bitirmeyenlerin yoksulluk oranı % 29,84 olurken, ilkokul mezunlarında bu oran % 15,34, lise ve dengi meslek okulları mezunlarında % 5,34, yüksekokul, fakülte ve üstü % 0,71 olarak ortaya çıkmıştır. Değerlere bakıldığında eğitim seviyesi yüksek bireylerin vasıflarından kaynaklı olarak daha kolay iş bulabileceklerinden yoksulluk oranlarının düştüğü gözlenmektedir (Hatipler ve Aytaç, 2011: 126).

Çizelge 3.13’de katılımcıların hane büyüklükleri görülmektedir. Bakıldığında yığılmanın 5-6 kişi arasında olduğu görülmektedir. Hane nüfusu sayısı 5-6 kişi arasında olanların oranı % 40,8 ile en büyük orana sahiptir. Yine hane büyüklüğü bakımından ikinci en büyük orana sahip (% 26,3) 3-4 kişi yaşayan haneler oluşturmaktadır. 1-2 kiş yaşayanların oranı % 19,7 iken, 7-8 kişi yaşayanların oranı 10,5 ve 9 ve üzeri nüfusa sahip hane sayısı 11’dir.

Çizelge 3.13. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Hane Büyüklükleri

	Sayı	Yüzde
1-2	79	19,7
3-4	105	26,3
5-6	163	40,8
7-8	42	10,5
9 ve +	11	2,7
Toplam	400	100,0

Hane büyüdükçe, hanenin yoksullaşma olasılığı da aynı oranda artmaktadır. TUSİAD’ın 2000 yılında yayınlamış olduğu rapora göre, Türkiye’de iki veya daha fazla çocuk sahibi olan ailelerin, yoksullaşma riskleri, daha az çocuklu ailelere nazaran daha fazladır (TUSİAD, 2000: 107). Araştırmanın bulguları ile TUSİAD’ın yapmış olduğu çalışmanın sonuçları örtüşmektedir. Çizelge 3.13’de en fazla oranda 5-6 nüfuslu ailelerin çıkmış olması anlamlıdır.

Sosyal yardımlardan yararlananların elektrik, su, telefon, kira, mutfak ve ısınma gibi sabit giderleri karşılayabilecek sabit gelire sahip olup olmadıkları, faydalancıların içinde buldukları ekonomik koşulların analizi açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle katılımcılara “genel giderlerini ne şekilde karşıladıkları” sorulmuş ve elde edilen veriler Çizelge 3.14’de gösterilmiştir. Katılımcıların % 33,2’si genel giderlerini

kendileri karşıladıklarını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan, faydalanıcıların yaklaşık olarak % 34'ü ise giderlerini sosyal yardımlarla karşılamaktadırlar. İlginç bir sonuç ise, giderlerini karşılayamayanların oranının % 31 olmasıdır.

Çizelge 3.14. Yardımlardan Faydalananların Giderlerini Karşılama Biçimleri

	Sayı	Yüzde
Kendi İmkânlarımla	133	33,2
SYDV Yardımlarıyla	110	27,4
Belediye Yardımlarıyla	5	1,3
Ailemin Yardımlarıyla	22	5,5
STK'lar Yardımıyla	1	,3
Karşılayamıyorum	124	31,0
Diğer	5	1,3
Toplam	400	100,0

Esas itibariyle genel giderlerimi “karşılayamıyorum” cevabını verenler yardımlar dışında bir geliri olmayan kişiler oluşturmaktadır. Bu kişiler her ne kadar karşılayamıyorum cevabını vermiş olsalar bile aslında yardımlarla karşıladıkları açıktır. Bu nedenle “karşılayamıyorum” seçeneğini işaretleyenlerinde yardımlarla karşıyorum seçeneği içerisinde değerlendirilmesi uygun olacaktır. O halde denilebilir ki; genel giderlerini kamusal sosyal yardım ve özel yardımlarla karşılayanların oranı yaklaşık olarak % 66 civarındadır.

Sosyal yardımlardan faydalananlara hanelerinde düzenli bir gelir getirici işte çalışan birinin olup olmadığı sorulmuş ve elde edilen veriler Çizelge 3.15’de gösterilmiştir. Buna göre araştırmaya katılanlardan düzenli gelir getirici faaliyette bulunanların oranı % 40,7 iken, bir işte çalışmayanların oranı ise % 59,3’tür. Bu bulgular işsizlik ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi desteklemektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun işsiz olması, çalışanların ise düşük ücrete çalışıyor olması yoksulluğun en önemli nedenidir. ASAGM tarafından 2010 yılında yapılan “Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü” adlı çalışmada benzer sonuçlar ortaya konularak sosyal yardımlardan faydalananlar arasında işi olmayanların oranının yüksekliğinden bahsedilmektedir (ASAGM, 2010: 83).

Çizelge 3.15. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Düzenli Gelir Getirici Faaliyette Bulunma Durumları

	Sayı	Yüzde
Evet	163	40,7
Hayır	237	59,3
Toplam	400	100,0

Çizelgede (3.15) üzerinde durulması gereken önemli bir nokta sosyal yardımlardan yararlanıcıların yaklaşık olarak % 41'inin düzenli gelir getirici faaliyette bulunuyor olmasına karşın yoksulluk içerisinde olmasıdır. Çalışan yoksullar, bütün dünyada ve Türkiye'de olduğu gibi Sivas ilinde de önemli bir sorundur. Çizelge 3.15'den anlaşılacağı üzere günümüz dünyasında çalışan yoksul sayısı hızla artmaktadır. Fromm (1996: 217)'un belirttiği üzere “günümüzde insana en çok acı veren, yoksulluk değil, büyük bir çarkın küçük bir dişlisi, bir robot haline gelmiş olmak ve yaşamının boş ve anlamsız olmasıdır”. Eş deyişle günümüz çalışma koşulları içerisinde insanlar hayatlarını kimseye muhtaç olmadan yaşayabilmeleri için gerekli olan ücreti kazanamaz durumdadırlar. Bunun sonucunda çalışma insanlar için anlamsız bir uğraş halini almıştır. Baudrillard (1998: 30)'ın deyimiyle, “insana tarihi bir nitelik kazandıran çalışma” günümüzde gerçek niteliğini kaybetmiştir.

Scholtens, çalışan yoksulları kıyaslanabilir bir çalışma performansı karşılığında, diğer çalışanlardan çok daha düşük ücretler alan, süreklilik göstermeyen bir çalışma ve düzensiz çalışma saatlerine sahip, düşük statülü, tüm yıl boyunca tam zamanlı çalışsa dahi bu koşulların geçerli olduğu bir yoksulluk olarak ele almaktadır (Scholtens'dan Akt.: İçli, 2009: 137). Çalışma koşulları ve ücret koşullarının iyi olmaması insanları çalışma yaşamının dışına itmekte ve sosyal yardımlara bağımlı hale getirmektedir. Düzenli bir gelir getirici faaliyette bulunmayanların oranının yaklaşık olarak % 60'lar seviyesinde olması bu tespiti doğrular niteliktedir. Sivas'ta işsizlik oranının fazla olması, çalışma koşulları ve ücret koşullarının iyi olmaması, insanların genellikle asgari ücret seviyesinde bir işte çalışması, asgari ücret seviyesine yaklaşan sosyal yardımları daha fazla çekici kılmaktadır. Açık bir ifade ile insanlar çalışmak yerine sosyal yardımı tercih edebilmektedirler.

Sosyal yardımların yoksulluğun bir nedeni olduğunu ifade edebilmek için kuşkusuz katılımcıların sosyal yardım aldıktan sonra her hangi bir işte çalışıp çalışmadıklarının tespit edilmesi gerekir. Bu amaçla katılımcılara “sosyal yardım almaya başladıktan sonra gelir getirici bir faaliyette bulundunuz mu?” sorusu sorulmuş ve elde edilen bulgular Çizelge 3.16’da gösterilmiştir. Buna göre, katılımcıların büyükçe bir kısmı (% 60,5) Çizelge 3.15 ile ortaya konulan verileri destekler nitelikte “her hangi bir gelir getirici faaliyette bulunmadım” cevabını vermişlerdir. Buna karşın sosyal yardım almaya başladıktan sonra gelir getirici bir faaliyette bulunanların oranı ise % 39,5’dir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğunda sosyal yardım bağımlılığının oluştuğundan söz etmek yanlış olmayıp, yoksulluğun nedeni olarak sosyal yardımlar tezini desteklemektedir.

Çizelge 3.16. Faydalanıcıların Sosyal Yardım Almaya Başladıktan Sonra Gelir Getirici Faaliyette Bulunma Durumları

	Sayı	Yüzde
Evet	158	39,5
Hayır	242	60,5
Toplam	400	100,0

Yoksullukla mücadele politikaların karşılaştığı en önemli sorun yapılan sosyal yardımların olumsuz etkileridir. Sosyal yardımların çalışma süreleri üzerindeki olumsuz etkileri, çeşitli uygulamalı araştırma sonuçları tarafından desteklenmektedir (Şenses, 2009: 265). Örneğin Sri Lanka için yapılan bir çalışmada sosyal yardımlar sonucunda emek arzının erkekler arasında ayda 2 gün azaldığı ortaya konulmuştur. Demek oluyor ki, sosyal yardımlar, zamanla kişilerin, aldıkları yardımların devam etmesi için çalıştıkları süreyi azaltmalarına neden olmaktadır. Aksi durumda yardımlar kesilmiş olacaktır. Yapılan hemen hemen tüm çalışmalar Çizelge 3.16’yı destekler nitelikte olup sosyal yardım nedeniyle kişilerin çalışma alışkanlıklarında bir zayıflama meydana gelmektedir. Gelişmiş ülkeler bu duruma çözüm bulmak amacıyla, işsizlik yardımları ve sosyal yardımları azaltarak faydalanıcıları daha fazla oranda işgücü piyasasının içine çekmeye çalışmaktadırlar (Şenses, 2009: 265).

Faydalanıcıların sosyal yardım almaya başladıktan sonra çalışma durumları ile yoksulluğun nedenlerine ilişkin düşünceleri arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Çizelge 3.17’de bu ilişkiye ilişkin veriler yer almaktadır. Buna göre sosyal yardım almaya başladıktan sonra gelir getirici bir faaliyette bulunan katılımcıların % 27,2’si yoksulluğun en önemli nedeni olarak gelirin adaletsiz dağılımını, % 24,7’si işsizliği, % 21,3’ü eğitimsizliği, % 10,2’si kişisel faktörleri, % 8,5’i sosyal yardımları ve % 8,1’i fazla nüfusu görmektedir. Buna karşın, sosyal yardım almaya başladıktan sonra gelir getirici bir faaliyette bulunmayan katılımcıların % 44,6’sı yoksulluğun en önemli nedeni olarak sosyal yardımları, % 22,1’i işsizliği, % 12’si eğitimsizliği, % 12,8’i gelirin adaletsiz dağılımını, % 6,6’sı kişisel faktörleri ve % 6,5’i fazla nüfusu görmektedir.

Çizelge 3.17. Sosyal Yardım Almaya Başladıktan Sonra Gelir Getirici Bir İşte Çalıştınız mı ile Size Göre Yoksulluğun En Önemli Sebebi Ne Olabilir Arasındaki İlişki

		Size Göre Yoksulluğun En Önemli Sebebi Ne Olabilir? (%)						Toplam
		İşsizlik	Sosyal Yardımlar	Kişisel Faktörler	Eğitimsizlik	Fazla Nüfus	Gelirin Adaletsiz Dağılımı	
Çalışma Durumu	Evet	24,7	8,5	10,2	21,3	8,1	27,2	158 39,5
	Hayır	22,1	44,6	6,6	12	6,5	8,2	242 60,5
Toplam		51 12,7	175 43,8	52 13	57 14,2	19 4,8	46 11,5	400 100

$$X^2 = 106,84 \quad P = 0,000 \quad sd = 5$$

Çizelge 3.17’den anlaşılacağı üzere, sosyal yardım almaya başladıktan sonra gelir getirici bir işte çalışmış olmak yoksulluğun nedenleri üzerine etki etmektedir. Buna göre sosyal yardımları yoksulluk nedeni olarak kabul edenlerin çoğunluğunu gelir getirici faaliyette bulunmayan kesim oluştururken, gelirin adaletsiz dağılımı ve işsizliği yoksulluğa bir neden olarak görenlerin çoğunluğunu ise sosyal yardım almaya başladıktan sonra düzenli gelir getirici faaliyette bulunanlar oluşturmaktadır. Diğer taraftan işsiz olanların büyük çoğunluğu yoksulluklarının nedenini “işsizlik”te aramayıp sosyal yardımlarda aramaktadırlar.

Düzenli gelir getirici faaliyette bulunmayan sosyal yardım faydalanicıların ne kadar zamandır işsiz oldukları sosyal yardım bağımlılıklarını açıklayabilmek açısından önemlidir. Çizelge 3.18’de katılımcıların ne kadar zamandır işsiz olduklarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Katılımcılardan 0-4 yıl arası zaman diliminde işsiz olanların oranı % 7,3 iken, 5-8 yıl arası işsiz olanların oranı % 8,3, 9-12 yıl arasında işsizlerin

oranı % 15,5 iken, % 19,8 gibi büyük bir oran 13-16 yıl arasında düzenli bir gelir getirici faaliyette bulunmamış kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların % 9,5'i ise 16 ve üzeri yıldır işsiz durumdadır. Çizelge dikkatlice incelendiğinde 5 yıl ve üzerinde işsiz olanların oranı % 53,1 gibi büyük bir orandır. Bu kişilerin neden işsiz kaldıkları üzerinde ciddi bir biçimde düşünmek gerekir.

Çizelge 3.18. Düzenli Gelir Getirici Faaliyette Bulunmayan Faydalanıcıların Ne Kadar Süredir Faaliyette Bulunmama Durumları

	Sayı	Yüzde
0-4	29	7,3
5-8	33	8,3
9-12	62	15,5
13-16	79	19,8
16 +	38	9,5
Cevapsız	159	39,6
Toplam	400	100,0

Çalışmaya katılan 400 faydalanıcının yaklaşık % 60'ını herhangi bir işte çalışmayanlar oluşturmaktadır. Bu kişilerin neden çalışmadıkları önemli bir sorun alanı olup, bu amaçla bu kişilerin hangi nedenden dolayı çalışmadıkları sorusu sorulmuştur. Elde edilen veriler Çizelge 3.19'da verilmiştir. Buna göre katılımcıların % 22,2'si sosyal yardım aldığı için çalışmadığını ifade etmiştir. Çalışma ve ücret koşullarının kötü olmasından dolayı çalışmayanların oranı ise % 7,3'tür. Kendime uygun iş bulamadığım için çalışmıyorum diyenlerin oranı ise % 10,4'tür. Benzer biçimde çalışmayı sevmiyorum diyenlerin oranı ise % 4,2'dir. Üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise sağlık problemlerinden dolayı çalışmıyorum diyenlerin oranının en yüksek orana (% 35,5) sahip olmasıdır. Sağlık nedenlerinden dolayı hanede çalışan kimsenin bulunmaması benzer araştırmalar ile de ortaya konulmuştur (ASAGM, 2010: 86).

Çizelge 3.19. Sosyal Yardımlardan Faydalananlardan Düzenli Gelir Getirici Faaliyette Bulunmayanların Bulunmama Nedenleri

	Sayı	Yüzde
Herhangi Bir Mesleğim Yok	12	4,6
İş Arıyorum Ama Bulamıyorum	19	7,3
Sosyal Yardım Aldığım İçin	57	22,2
Kendime Uygun İş Bulamıyorum	27	10,4
Sağlık Problemlerimden Dolayı	92	35,5
Ücretlerin Ve Çalışma Koşullarının Kötü Olmasından Dolayı	19	7,3
Kadın Olduğumdan Dolayı Eşimin İzin Vermemesi	8	3,1
Kadın Olduğumdan Dolayı İş Alanın Kısıtlı Olması	10	3,9
Çalışmayı Sevmiyorum	11	4,2
Çocuk/Hasta/Yaşlı Birine Baktığımdan Dolayı	4	1,5
Toplam	259	100,0

SYD Vakfı çalışanları ile yapılan görüşmede “yardıma başvuru yapan kişilerin genellikle sağlık problemlerinden kaynaklı olarak çalışmadıklarını; fakat sağlık sorunlarını ispatlayıcı herhangi bir belgenin bulunmadığını” ifade etmişlerdir. Açıkça denilebilir ki sosyal yardım alabilmek amacıyla sağlık problemini öne sürmek klişe bir neden haline gelmiştir. Çalışmaya katılan kişilerinde birçoğunun “sağlık problemlerinden dolayı çalışmıyorum” seçeneğini işaretlemesi ve sağlık problemlerine ilişkin somut bir rahatsızlık ifade edememiş olmaları bu tespiti doğrular niteliktedir. Ayrıca katılımcıların % 22,2’sinin sosyal yardım aldığı için çalışmıyor olması bu çalışmanın amacıyla örtüşmektedir.

Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere sosyal yardımlar çalışma çağında olan kişileri çalışma yaşamının dışına itebilmektedir. Yararlanıcıların sosyal yardımlarla yaşamayı, çalışmaya daha fazla oranda tercih etmeleri onların daha fazla oranda yoksullaşmalarına neden olmaktadır.

Diğer taraftan, “çalışmayı sevmiyorum”, “ücretlerin ve çalışma koşullarının kötü olmasından dolayı çalışmıyorum”, “sosyal yardım aldığım için çalışmıyorum” ve “kendime uygun iş bulamadığım için çalışmıyorum” bir anlamda sosyal yardımların çalışmaya tercih edildiğini ifade eder seçeneklerdir ve bu seçenekler birleştirildiğinde %

43,9 gibi bir oran ortaya çıkmaktadır. Yani esas olarak katılımcıların yaklaşık olarak % 44'ü sosyal yardım aldıkları için çalışmamaktadırlar.

“Aile üyelerinden herhangi birinin gelir getirici bir faaliyette bulunup bulunmaması ile son üç yıllık süreçte yoksulluktan kurtulmak için ne yaptınız” sorusu arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur. Çizelge 3.20’den anlaşılacağı üzere düzenli bir gelir getirici faaliyette bulunmayanların % 30’u yoksulluktan kurtulabilmek için herhangi bir çabada bulunmamışlardır. Yine sosyal yardımlara başvuru yapanların oranı ise % 44,7’dir. Yine ilginç bir sonuç ise herhangi bir işi olmayan 237 kişiden yalnızca % 23,6’sı yoksulluktan kurtulabilmek için iş aramış olmasıdır. Aslında düzenli bir işi olmayan katılımcıların yaklaşık olarak % 74’ü yoksulluktan kurtulabilmek için hiçbir şey yapmamış olup, yine sosyal yardımlara başvuru yapmışlardır. Sosyal yardımlar yoksulluk önleyici bir mekanizma değildir. Yalnızca yoksulluk anında nefes aldırıcı uygulamalardır. Yoksulluğa kalıcı çözüm üretmek sosyal yardımlardan daha fazla yararlanma ile ya da daha fazla sosyal yardıma başvuru yapma ile mümkün değildir.

Çizelge 3.20. Aile Üyelerinden Biri ya da Birileri Düzenli Olarak Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor mu ile Son Üç Yıllık Süreç İçerisinde Yoksulluktan Kurtulmak İçin Ne Yaptınız arasındaki İlişki

		Son Üç Yıllık Süreç İçerisinde Yoksulluktan Kurtulmak İçin Ne Yaptınız? (%)				Toplam
		Sosyal Yard. Başvuru Yaptım	Ek İş Yaptım	İş Aradım	Hiç Bir Şey Yapmadım	
Çalışma Durumu	Evet	33,2	30,8	26,7	9,3	163 40,7
	Hayır	44,7	1,7	23,6	30,0	237 59,3
Toplam		187 46,7	36 9,0	71 17,8	106 26,5	400 100,0

$$X^2 = 49,01 \quad P = 0,000 \quad sd = 3$$

Çizelge 3.20’den anlaşılacağı üzere gelir getirici bir işte çalışan 163 kişinin yaklaşık % 33,2’si yoksulluktan kurtulabilmek için sosyal yardımlara başvuru yapmışlardır. Yukarıda da ifade edildiği gibi çalışma ücretlerinin düşük olması; çalışan yoksullar şeklinde kavramsallaştırılan yoksulları, yoksulluktan kurtulabilmek için sosyal yardımlara yöneltmektedir. Yine yoksulluktan kurtulabilmek amacıyla ek iş yapanların oranı azımsanmayacak bir orandır (% 30.8). Diğer taraftan çalıştıkları halde çalışma ve

ücret koşullarını beğenmeyip aynı zamanda iş arayanların oranı ise % 26,7'dir. Yoksulluktan kurtulmak için düzenli gelir getirici bir faaliyetin dışında bir faaliyette bulunmayanların oranı ise % 9,3'tür.

Çizelge 3.20'de ortaya çıkan bulgular oldukça düşündürücüdür. Gelir getirici bir faaliyette bulunulmayan hanelerde yoksulluktan kurtulabilmek amacıyla sosyal yardımlara başvuru yapma eğilimi daha yüksek, iş arama eğilimlerinin daha düşük olması ve hiçbir şey yapmama davranışı geliştirmiş olmaları sosyal yardımlara olan bağımlılık ile açıklanabilir. Fakat düzenli gelir getirici faaliyette bulunanların yoksulluktan kurtulabilmek için %30,8'nin ek iş yapması ve % 26,7'sinin yeni bir iş araması, onların sosyal yardımları son çare olarak düşündüklerini göstermektedir. Görülüyor ki, ailesini çalışarak, üreterek geçindirmeye çalışan kişiler daha fazla oranda çalışma eğilimi gösterirlerken, sosyal yardımlara bağımlılık geliştiren kişiler yoksulluktan kurtulma adına sosyal yardımlara başvuru dışında hiçbir çabada bulunmamaktadırlar.

Sosyal yardımlardan faydalananların düzenli bir gelire sahip olup olmamalarının tespit edilmesi yoksulluk-sosyal yardım ilişkisinin tespit edilebilmesi için gereklidir. Bu amaçla katılımcılara düzenli gelirlerinin olup olmadığı sorulmuştur. Çalışmanın başlangıcında düzenli bir gelir getirici faaliyete sahip olanların sayısı kadar, düzenli geliri olanların olacağı tahmin edilmesine karşın farklı bulgularla karşılaşmıştır. Hâlbuki düzenli gelire sahip olanların oranının düşük çıkacağı düşünülmekteydi. Görülüyor ki, düzenli olarak sosyal yardım alan faydalanıcılar da, düzenli gelirleri olduğu cevabını vererek sosyal yardımları “destek” algısından “hak” ve “gelir” algısına taşımışlardır. Çizelge 3.21 katılımcıların düzenli gelire sahip olup olmadıklarını göstermektedir. Çizelgeye göre düzenli gelire sahip olanların oranı % 53 olup düzenli gelire sahip olmayanların oranı ise % 47'dir.

Çizelge 3.21. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Düzenli Gelir Durumları

	Sayı	Yüzde
Evet	211	53,0
Hayır	189	47,0
Toplam	400	100,0

Çizelge 3.22’de katılımcılardan düzenli gelire sahip olanların aylık gelir miktarları verilmiştir. Çizelgeye göre, 500 TL ve altında gelire sahip olanların oranı % 5,3, 501-1000 TL arasında gelire sahip olanlar 34,3, 1501-2000 TL arasında bir gelire sahip olanlar % 6,5, 2000 TL ve üzeri gelire sahip olanların oranı ise % 4’tür. Bu soruyu cevaplamayanların oranı ise % 39,6’dır. Katılımcıların yaklaşık olarak % 35’i asgari ücret düzeyinde gelire sahip olup, asgari ücretin üzerinde bir gelire sahip olanların toplam oranı ise yaklaşık olarak % 21’dir.

Çizelge 3.22. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Aylık Gelir Miktarları

	Sayı	Yüzde
0-500 TL	21	5,3
501-1000 TL	137	34,3
1001-1500 TL	41	10,3
1501-2000 TL	26	6,5
2000 TL +	16	4
Cevapsız	159	39,6
Toplam	400	100,0

Çizelge 3.22 ile ilgili olarak değinilmesi gereken nokta katılımcıların yaklaşık olarak % 40’ının açlık sınırının altında yaşadığıdır. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) tarafından 2014 yılı haziran ayı itibariyle yapılan araştırmaya göre Türkiye’de açlık sınırı 1.158 TL, yoksulluk sınırı ise 3.772 TL’dir (www.turkis.org.tr). Görülüyor ki, katılımcıların yaklaşık olarak % 40’ı açlık, % 60’ı ise yoksulluk sınırının altında bir gelire sahiptirler.

Katılımcıların “sosyal güvenceye sahip olup olmama durumları” gelecekte yoksulluktan kurtulabilmeleri noktasında bilgi vermektedir. Bu amaçla “sosyal güvenceniz var mı?” sorusu sorulmuş ve elde edilen veriler Çizelge 3.23 ile verilmiştir. Yeri gelmişken hemen belirtmeli ki, anket uygulama aşamasında katılımcıların büyük bir çoğunluğunun sosyal güvencenin ne olduğunu bilmediği ve sağlık güvencesi ile karıştırdıkları tespit edilmiştir. Buna göre herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olanların oranı % 32,3 iken sosyal güvencesi olmayanların oranı ise % 67,7’dir.

Çizelge 3.23. Katılımcıların Sosyal Güvenlik Durumları

	Sayı	Yüzde
Var	129	32,3
Yok	271	67,7
Toplam	400	100,0

Katılımcıların herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olup olmaları ve oradan gelir almaları onların gelecekte yoksulluktan kurtulmaları üzerinde etkilidir. Bu anlamda ailenizin sosyal güvencesi var mı ile ailenizin gelecekte yoksulluktan kurtulacağına inanıyor musunuz arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Buna ilişkin bulgular Çizelge 3.24’de verilmiştir. Çizelge 3.24’e göre sosyal güvencesi olanların % 38,7’si ileride yoksulluktan kurtulacağını düşünürken, % 45’i yoksulluktan kurtulamayacağını ve içinde buldukları yoksulluk halinin ileride de devam edeceğini ifade etmişlerdir. Her ne kadar bu analiz yapılırken sosyal güvencesi bulunan ve düzenli ücret alan kişilerin tamamına yakını ileride yoksulluktan kurtulacağı seçeneğini işaretler düşüncesi oluşmasına karşın, ülkemizde çalışanların ve emeklilerin ücret koşulları düşünüldüğünde bu düşüncemizin geçersiz olduğu Çizelge 3.24’deki veriler ortaya koymaktadır. Diğer taraftan sosyal güvencesi olmayan ve gelecekte yoksulluktan kurtulamayacaklarını ifade eden katılımcıların oranının yaklaşık % 70 olması şaşırtıcı bir sonuç değildir. Diğer taraftan hiçbir gelire ve sosyal güvenceye sahip olmayan kişilerin (% 21) ileride yoksulluktan kurtulacaklarını ifade etmeleri ancak geleceğe dair umutlu olmaları ile açıklanabilir.

Çizelge 3.24. Ailenizin Sosyal Güvencesi Var mı ile Gelecekte Ailenizin Yoksulluktan Kurtulacağına İnanıyor musunuz Arasındaki İlişki

		Gelecekte Ailenizin Yoksulluktan Kurtulacağına İnanıyor musunuz? (%)			Toplam
		Evet	Kararsızım	Hayır	
Sosyal Güvence Durumu	Var	38,7	16,3	45,0	129 32,3
	Yok	21,0	9,2	69,8	271 67,7
Toplam		107 26,8	46 11,4	247 61,8	400 100,0

$$X^2 = 27,74 \quad P = 0,002 \quad sd = 2$$

Kısaca çalışmaya katılanların % 26,8'i gelece dair ümitli olup yoksulluktan kurtulacağını ifade ederken, % 61,8'i içinde bulunduğu şartlardan dolayı geleceğe umutla bakamayarak, yoksulluğun ömür boyu sürececek bir durum olduğunu ifade etmiş olup kararsız olanların oranı ise % 11,4'dür.

Bir davranışa başlama biçimi, söz konusu davranışın ne yönde seyredeceği konusunda ipuçlarını da beraberinde taşır. İnsanlar bir davranışa kendi bağımsız iradeleri ile başlayabilir veya davranışa başkalarının rol model alınmasıyla ya da yönlendirilmesiyle de olabilir. Eğer kişi sosyal yardımlara kendi ihtiyacı olduğu için başvuru yapar ise ihtiyacı ortadan kalktığında sosyal yardım da ortadan kalkacaktır. Yok, eğer yönlendirme veya birilerinin örnek alınmasıyla başvuru yaptıysa ihtiyaç ortadan kalsa bile sosyal yardımlardan faydalanma devam edecektir.

Sosyal yardımlara ilk defa başvuru yapılmasında ortaya çıkan neden sosyal yardım bağımlılığını ortaya koymada önemli bir noktadır. Bu amaçla yararlanıcılara ilk defa yardıma başvuru yapmalarında hangi koşulun etkili olduğu sorulmuş ve buna ilişkin veriler Çizelge 3.25'de verilmiştir. Hemen belirtelim ki bu soruyu sorarken aslında var olan düşünce genel olarak yararlanıcıların sosyal yardımlara çok fazla muhtaç olmaksızın bir başkasının yönlendirmesi ya da özenti sonucunda başvuru yaptıklarıydı. Fakat ortaya çıkan sonuç bu düşüncenin yanlışlanmasına neden olmuştur.

Çizelge 3.25'e göre, "yardıma ihtiyacı olduğu için" başvuru yapanların oranı % 51,7 iken, % 35'lik kesim "komşuları ya da akrabaları aldığı için" yardıma başvuru yapmışlardır. Diğer taraftan "muhtarın yönlendirilmesi" sonucu başvuru yapanların oranı ise % 8,5'dir. Kuşkusuz yoksulluk her ne kadar maddi imkânlardan yoksun olma durumu olarak ifade edilse bile diğer taraftan, öğrenilmiş de bir davranış kalıbıdır. Daha açık bir ifade ile zaman zaman kişiler, yardım alan kişilerden etkilenecek yardıma başvuru yapmaktadırlar.

Çizelge 3.25. Katılımcıların Sosyal Yardımlara İlk Defa Başvuru Yapmalarında Etkili Olan Nedenlerin Dağılımı

	Sayı	Yüzde
İhtiyacım Olduğu İçin	207	51,7
Komşularım Aldığı İçin	120	30
Akrabalarım Aldığı İçin	20	5,0
Muhtar Yönlendirdiği İçin	34	8,5
Diğer	19	4,8
Toplam	400	100,0

Aile üyelerinden birinin düzenli bir işte çalışıp çalışmaması, sosyal yardımlara başvuru yapılması üzerinde etkilidir. Bu ilişkin tespiti için analiz yapılmış ve anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Çizelge 3.26'dan açıkça anlaşılacağı üzere, katılımcılar içerisinde düzenli gelire sahip olan ve ihtiyacı olduğu için yardımlara başvuru yapanların oranı % 50,3 iken, birilerin yönlendirmesi ya da birileri aldığı için başvuru yapanların oranı ise % 45,3'tür. Aslında % 45,3 oranı azımsanmayacak kadar yüksek bir orandır. Diğer taraftan düzenli bir işi olmayıp da yardımlara ihtiyacım olduğu için başvuru yaptım cevabını verenlerin oranı % 52,7 gibi çok yüksek bir orandır. Yine birilerinin yönlendirmesi ya da birileri yardım aldığı için yardıma başvuru yaptım diyenlerin oranı ise % 42,2'dir.

Çizelge 3.26. Aile Üyelerinin Düzenli Gelir Getirici Faaliyette Bulunup Bulunmama Durumları ile Sosyal Yardımlara Başvuru Yapmalarında Etkili Olan Neden Arasındaki İlişki

		Sosyal Yardımlara İlk Defa Başvuru Yapma Nedeni (%)					Toplam
		İhtiyacım Olduğu İçin	Komşularım Aldığı İçin Almak İstedim	Muhtar Yönlendirdiği İçin	Akrabalarım Aldığı İçin Almak İstedim	Diğer	
Çalışma Durumu	Evet	50,3	33,7	6,7	4,9	4,4	163 40,7
	Hayır	52,7	27,4	9,7	5,1	5,1	237 59,3
Toplam		207 51,7	120 30,0	34 8,5	20 5,0	19 4,8	400 100,0

$$X^2 = 2,513 \quad P = 0,642 \quad sd = 4$$

Her ne kadar analiz sonuçları yardıma başvuru yapmada “ihtiyacım olduğu için” seçeneğini ön plana çıkarmış olsa da, pratikte durum biraz farklıdır. Kişilerin yardıma başvuru yapmasında “şu alıyor ben neden almayayım”, “ben ondan daha mı zenginim”, “yayın organlarında yoksullara yapılan yardımların sosyal yardımı teşvik edici olması”, “iktidar partisinin sıklıkla yardımları teşvik edici söylemleri” gibi algıların etkili olduğu açıktır. Hatta gösterge olması açısından birkaç faydalanıcının “Allah Başbakanımızdan razı olsun o söyledi de bunlardan haberimiz oldu” ifadesinde bulunması bu tespitimizi doğrular niteliktedir.

Herkes yoksulluğu kendi bakış açısına göre yani bulunduğu yerden açıklama gayreti içerisinde. Akademik yazın içerisinde bu konu birçok kez tartışılmış ve üzerinde az çok fikir birliği sağlanmış yoksulluk nedenleri ortaya konulmuştur. Fakat önemli olan, yoksulluk içerisinde bulunanların yoksulluğu nasıl algıladıkları ve yoksulluklarından neyi sorumlu tuttuklarıdır. Bir problemin çözümü en iyi onu yaşayanlar tarafından bilinebilir. Bu amaçla katılımcılara onların yoksul olmalarının en önemli sorumlusunun ne olduğu sorulmuş ve buna ilişkin veriler Çizelge 3.27’de verilmiştir. Çizelge 3.27 dikkatlice incelendiğinde yoksulların dilinden yoksulluğun nedeni ortaya çıkmış olacaktır. Buna göre, katılımcıların % 20,2’si yoksul olmalarının en önemli sorumlusu olarak “devlet” cevabını verirken, % 51,3’ü ise “sosyal yardımlar” cevabını vermişlerdir. Diğer taraftan özellikle de çalışan yoksullar tarafından yoksulluğun en önemli sorumlusu olarak “asgari ücret” cevabının verilmesi özellikle önemlidir. Yoksulluğun sorumlusu olarak, özeleştiri yaparcasına, sorumluluğun kendilerine ait olduğunu ifade edenlerin oranı ise % 5,7’dir.

Çizelge 3.27. Faydalanıcılara Göre Onların Yoksulluğunun En Önemli Sorumlusu

	Sayı	Yüzde
Devlet	81	20,2
Sosyal Yardımlar	205	51,3
Asgari Ücret	91	22,8
Kendim	23	5,7
Toplam	400	100,0

Çalışma, sosyal yardımların yoksulluğa neden olduğu varsayımıyla yapılmıştır. Çizelge 3.27 ile ortaya çıkan sonuç bu çalışmanın varsayımını doğrulamaktadır.

Katılımcıların % 50'den fazlasının yoksulluğun sorumlusu olarak “sosyal yardımlar” cevabını vermesi sosyal yardımların yoksullaştırıcı etkisini ortaya koymaktadır. Katılımcılardan birinin şu ifadeleri dikkate değerdir: “biz kira yardımı alacağız beklentisiyle bir uğraşta bulunmuyoruz fakat yardım dilekçemizin ret edildiğini gördüğümüzde daha fazla mağdur duruma düşüyoruz”, ya da bir başka katılımcının “kış mevsimi gelince her yıl olduğu gibi yakacak yardımı alacağımızı düşünerek yakacak almıyoruz evimize fakat Kasım ayında öğreniyoruz ki dosyamız ret edilmiş” ifadeleri ile katılımcılar sosyal yardım bağımlılıklarını ortaya koyarken, aynı zamanda yoksulluğun bir nedeni olarak sosyal yardımları gördüklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların hemen hemen beşte birinin “asgari ücret” cevabını vermeleri kanımızca karar verici konumda olan siyasi iradenin asgari ücretin miktarını ülkenin sosyal ekonomik koşullarına göre yeniden gözden geçirmelerini gerektirmektedir. Asgari ücret temel düzeyde bir koruma ücretidir. Fakat özel işyerlerinin büyük bir kısmında bu ücreti bile vermeme eğilimi hâkimdir. Yapılması gereken asgari ücret düzeyinde ücret alan çalışan yoksulların yoksulluğa daha fazla ezdirilmeden asgari ücret üzerindeki vergi yükünün sıfırlanması ve asgari ücreti ülke büyümesine paralel olarak ülke ekonomik göstergeleri doğrultusunda güncellemektir. Diğer taraftan yoksulluğun sorumlusu “devlet” cevabını verenlerin bir kısmı asgari ücreti devletin belirlemesi nedeniyle asgari ücretten kaynaklı olarak “devlet” seçeneğini cevaplamışlardır.

Sosyal yardımlardan faydalananların yardım aldıkları süre onların muhtaçlığının sorumlusunu etkilemektedir. Yardım alınan süre değiştikçe muhtaçlığın sorumlusu da değişmektedir. Bu iki değişken arasında yapılan analizde anlamlı ilişki bulunmuştur. Çizelge 3.28 bu analiz sonucunda ortaya çıkan verilerden oluşmaktadır. Çizelgeye göre 1-6 yıl arasında yardım alanların çoğunluğu % 41,5 oran ile muhtaçlıkların sorumlusu olarak “asgari ücreti” yani gelirin azlığını görmektedirler. Bunu % 27 ile “Devlet” seçeneği takip ederken, sosyal yardımlar cevabı verenlerin oranı yalnızca % 21,9'dur.

Yine Çizelge 3.28'e bakıldığında 7-11 yıl arasında yardım alanların yaklaşık olarak % 60'ı muhtaç olmalarının sebebini uzun süredir aldıkları sosyal yardımlara bağlarken, % 24,7'si devleti sorumlu tutmakta ve muhtaç olmalarının en önemli sorumlusu olarak kendisi ve asgari ücreti görenlerin oranı ise % 7,7'dir. Çizelgeye bakıldığında, 12 ve üzeri yıldır yardım alan katılımcılar yoksullukların en önemli

sorumlusu olarak en yüksek oran (% 68,1) ile sosyal yardımları sorumlu tutarken, en önemli sorumlu “devlet” diyenlerin oranı ise % 22,5’dir.

Çizelge 3.28. Faydalanıcıların Yardım Aldıkları Süre İle Muhtaç Olmalarının En Önemli Sorumlusu Nedir Arasındaki İlişki

		Size Göre Sizin Muhtaç Olmanızın En Önemli Sorumlusu Nedir? (%)				Toplam
		Devlet	Sosyal Yardımlar	Asgari Ücret	Kendim	
Ne kadar süredir yardım alıyorsunuz?	1-6	27,0	21,9	41,5	9,6	161 40,3
	7-11	24,7	59,9	7,7	7,7	142 35,4
	12 +	22,5	68,1	6,1	3,3	97 24,3
Toplam		81 20,2	205 51,3	91 22,8	23 5,7	400 100

$$X^2 = 46,07 \quad P = 0,000 \quad sd = 6$$

Çizelge 3.28’den çıkan sonuca göre sosyal yardımlardan faydalanılan süre attıkça muhtaçlık sorumlusu olarak sosyal yardımları görme eğilimi artmaktadır. Yani yardımlardan faydalanma süresi ile sosyal yardımları muhtaçlık sorumlusu olarak görme eğilimi doğru orantılıdır. Diğer taraftan yardım alma süresi azaldıkça çalışma süresinin artmasına paralel olarak düşük gelir muhtaçlık sebebi olarak algılanmaktadır. Açık bir ifade ile çalışma yaşamından tam anlamıyla kopmamış olanlar, muhtaçlıklarının sorumlusu olarak “asgari ücreti” görmelerine karşın, çalışma yaşamından kopmak üzere olan ya da kopmuş durumda bulunan uzun zamandır yardım alan katılımcılar ise muhtaç olmalarının en önemli sorumlusu olarak “sosyal yardımları” görmektedirler.

Çizelge 3.28’de elde edilen verilen bu çalışmanın varmak istediği sonuçla aynı anlama gelmektedir. Eş deyişle sosyal yardım bağımlılığı ya da uzun süre alınan sosyal yardımlar kişileri yoksulluktan kurtarmak yerine daha fazla oranda yoksul hale getirmekte ve sosyal yardımlar bir sonuç olmaktan ziyade neden halini almaktadırlar. Çizelge 3.28’e göre 7 ve üzeri yıldır yardım alan katılımcıların yaklaşık % 55’den fazlası muhtaç olmasının sorumlusu olarak sosyal yardımları görürken, 6 yıl ve daha az zamandır yardım alanların büyük bir çoğunluğu (% 41,5) muhtaç olmalarının en önemli sorumlusu olarak asgari ücreti görmektedir.

Sosyal yardım alanında önemli sorunlardan biride kurumsal tanınırlıktır. Kamusal sosyal yardım yapan kurumların kendilerini hedef kitleye tanıtmada noktasında problemler bulunduğu açıktır. Hâlbuki yardım yapan kurumlar kendilerini hedef kitlelerine ne kadar iyi tanıtabilirlerse gerçek yoksula ulaşmaları bir o kadar da kolay olacaktır. Aksi halde sürekli bir biçimde sosyal yardımları hayat biçimi haline getirmiş kişilerle meşgul olacaklarından gerçek anlamda ihtiyaç sahibi ailelere ulaşmaları mümkün olmayacaktır. Bu da kurumların hedef kitlesinde sapmaya yol açarak gerçek ihtiyaç sahipleri yerine hedef kitle “sosyal yardım istismarcıları”ndan oluşacaktır.

Çizelge 3.29 katılımcıların kamusal sosyal yardım yapan kurumlardan nasıl haberdar olduklarını ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan denekler sırasıyla, komşu (% 35,4), akraba (% 18,3), muhtar (% 15,7), okul (% 11,3), tesadüfen (% 10) ve televizyon, gazete, internet gibi kitle iletişim araçları (% 9,3) cevabını vermişlerdir. Çizelgeye bakıldığında en yüksek oranın “komşu” ve en düşük oranın ise “televizyon/gazete/internet” seçeneği olduğu görülmektedir. Kitle iletişim araçlarının yardım kurumlarından haberdar edilmesindeki oranın en düşük seviyede kalmış olması kurumların kurumsal tanıtımları için kitle iletişim araçlarını ne derece kullandıkları hakkında bilgi vermektedir. Görülüyor ki, kurumlar tanıtım amacıyla iletişim araçlarını işlevsel bir biçimde kullanmamaktadırlar.

Çizelge 3.29. Faydalanıcıların Yardım Yapan Kurumlardan Haberdar Olma Durumları

	Sayı	Yüzde
Komşu	142	35,4
Akraba	73	18,3
Okul	45	11,3
Muhtar	63	15,7
Televizyon/Gazete/İnternet	37	9,3
Tesadüfen	40	10
Toplam	400	100,0

Öte yandan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kamuoyu Araştırmasında “SYDV yardımlarının duyurulmasında en etkili olabilecek duyuru aracı” olarak televizyonların % 74,5 (SYDTF, 2004) ile ilk sırada yer aldığına ilişkin veri elde edilmiştir. Oysa hem Çizelge 3.29 da hem de ASAGM’nin 2009 yılında yapmış olduğu araştırmada ortaya çıkan sonuçlar (ASAGM, 2010: 100) SYDTF’nin

araştırmasını desteklememektedir. Çizelge 3.29'a benzer biçimde başka araştırmalarda da bilgi edinme yolu olarak komşu, akraba, okul, muhtar (ASAGM, 2010: 100) seçeneklerinin sıklıkla işaretlenmesi bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir.

En fazla yardım alınan kamusal sosyal yardım kurumlarını tespit edebilmek için “en çok hangi kurumlardan yardım alıyorsunuz” sorusu sorulmuş ve elde edilen veriler Çizelge 3.30'da verilmiştir. Buna göre faydalanicıların birçoğu (% 73,5) SYD Vakıflarından en fazla ve sıklıkla yardım aldıklarını ifade ederken, katılımcılarının % 20'si Sosyal hizmetlerden (Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü) yardım aldığını ifade etmiştir. Diğer taraftan Belediye ve Vakıflar Bölge Müdürlüğünden yardım alma oranları % 3 düzeyindedir. Yine SYD Vakıflarının denekler tarafından en yüksek oranda işaretlenmesi, SYDV'lerin asli görevlerinin “sosyal yardım yapmak” olduğu ilkesiyle anlamlıdır. Diğer taraftan benzer sonuçlar başka araştırmalar (ASAGM, 2010) tarafından da ortaya konulmuş olması araştırma bulgularını desteklemektedir.

Çizelge 3.30. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Sıklıkla Yardım Aldıkları Kurumlar

	Sayı	Yüzde
SYDV	294	73,5
Sosyal Hizmet	80	20,0
Belediye	14	3,5
Vakıflar Bölge Müdürlüğü	12	3,0
Toplam	400	100,0

Türk toplum yapısı içerisinde egemen olan geleneksel aile yapısından kaynaklı aile üyeleri arasında yardımlaşma ilişkilerinin devam edip etmediğini tespit edebilmek için katılımcılara “paraya ihtiyacınız olunca öncelikle kime/nereye başvurursunuz” sorusu sorulmuş ve elde edilen bulgular Çizelge 3.31'de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların yaklaşık olarak % 65'inin şaşırtıcı bir biçimde “SYD Vakıfları (Valilik)” cevabını verdikleri gözlenmiştir. Yine katılımcıların % 11,5'i paraya ihtiyaçları olunca ilk olarak “aileleri”nden para istediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların 6,7'si ilk olarak “komşularımdan isterim eğer komşumda yoksa diğerlerinden isterim” cevabı verirken, “Belediye”ye başvuru yaparım diyenlerin oranı 5,8 iken, “Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK)” başvuru yaparım diyenlerin oranı 4,3'tür. Bir diğer ilginç bir

sonuç ise katılımcıların % 4,3'ünün ise paraya ihtiyacı olunca “banka” cevabını vermiş olmasıdır. SYD Vakıfları cevabının yoğunlukla çıkmasını, ihtiyaç halinde vakıfların hızlı ve etkin bir biçimde para yardımı yapmasından kaynaklı bir sonuçtur. Aileme başvuru yaparım diyenlerin oranının oldukça düşük olması Çizelgeyi düşündürücü hale getirmektedir.

Çizelge 3.31. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Paraya İhtiyaçları Öncelikli Başvuracakları Kişi/Kurum Dağılımı

Başvuru Yapılan Kişi/Kurumlar	Sayı	Yüzde
SYD Vakıfları	259	64,7
Belediye	23	5,8
Aileme	46	11,5
Komşuma	27	6,7
STK'lara	20	5,0
Bankaya	17	4,3
Diğer	8	2,0
Toplam	400	100,0

Türkiye’de ekonomik krizler sonrasında; “bizde sosyal patlamalar yaşanmaz, çünkü aile bağları güçlüdür, geleneksel geniş aile sigortadır ve toplumsal dayanışma fazladır” söylemine rağmen (Bahadır ve Daşlı, 2010: 500) katılımcıların paraya ihtiyacı olunca öncelikli olarak SYD Vakfına başvurum cevabını vermiş olmaları bu söylemin etkisini yitirdiğini göstermektedir. SYD Vakfı cevabının verilmiş olması bu şekilde okumanın yanı sıra iki şekilde daha okunabilir. Birinci olarak katılımcıların ailelerinin de yoksul olduğu düşüncesiyle aileme başvurmak yerine “SYD Vakıfları” cevabını vermiş olabilecekleridir. İkinci olarak Çizelge 3.31’e göre Türk toplum yapısı içerisinde “kuşatıcı, koruyucu ve kollayıcı işlevi bulunan ve baba olarak tabir edilen” devletin bu babalık rolünü hala etkin bir şekilde devam ettirdiğidir.

Yoksulluğun kronik bir hal almasında ve sosyal yardımların bağımlılık oluşturarak, yoksulluğa neden olması faydalanicıların aldıkları yardım süresine bağlıdır. Katılımcılarda sosyal yardım bağımlılığı oluşup oluşmadığını tespit etmek amacıyla faydalanicıların ne kadar süredir yardım aldıkları sorusu sorulmuş ve elde edilen veriler Çizelge 3.32’de gösterilmiştir. Çizelge 3.32’ye göre, 1-6 yıl arasında yardım alanların

oranı % 40,2 olup, 7-11 yıl arasında yardım alanların oranı % 35,5 ve 12 ve üzeri yıldır yardım alanların oranı ise % 24,3'tür. Çizelge dikkatli bir biçimde okunduğunda, katılımcıların yaklaşık % 61'inin 7 yıl ve üzeri süredir sosyal yardım alıyor olması ve yoksulluğunda her hangi bir azalmanın olmaması sosyal yardımların yoksulluğa neden olduğu varsayımını doğrular niteliktedir. Bununla beraber önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere, sosyal yardım yoksullukla bir mücadele yöntemi olmayıp yalnızca, geçici rahatlama sağlayabilir.

Çizelge 3.32. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Yardım Alma Süreleri

	Sayı	Yüzde
1-6	161	40,2
7-11	142	35,5
12 ve Üzeri	97	24,3
Toplam	400	100,0

Yoksulluğun nedeninin sosyal yardımın bizatihi kendisi olduğunu ifade edebilmek için sosyal yardım alınan süre ile faydalanıcılara göre “yoksulluğun en önemli sebebinin nedir?” sorusu arasındaki ilişkiye bakılması gerekmektedir. Bu çalışmaya göre, yardımlardan faydalananların sürenin artması, yoksulluğun nedeni üzerinde etkili olmaktadır. Daha açık bir ifade ile kişilerin, muhtaçlıklarının nedenine ilişkin algılarına yardım alınan süresi etki etmektedir. Bu ilişkiyi tespit etmek amacıyla, “ne kadar süredir yardım alıyorsunuz?” sorusu ile “size göre yoksulluğun en önemli sebebi ne olabilir?” sorusu arasında analiz yapılmış ve anlamlı sonuca ulaşılmıştır. Çıkan sonuçlar Çizelge 3.33’de verilmiştir. Çizelge 3.33’e göre 1-6 yıl arasında yardım alan faydalanıcıların % 23’ü yoksul olmalarının nedeni olarak sosyal yardımları görürken, 7-11 yıl arasında yardım alanlar ise % 52,1 oran ile yoksulluklarının nedeni olarak sosyal yardımları gördükleri gözlenmiştir. Diğer taraftan, 12 ve üzeri yıldır yardım alanların oranı ise % 54,4’tür.

Çizelge 3.33 dikkatlice incelendiğinde katılımcılardan 1-6 yıl arasında yardım alanların % 25,4’ü, 7-11 yıl arasında yardım alanların % 9,9’u ve 12 ve üzeri yıldır yardım alanların % 7,4’ü yoksulluğun nedeni olarak işsizliği görmektedir. Ayrıca 1-6 yıl arasında yardım alanların birçoğunun çalışıyor olması ve çalışma yaşamından tam anlamıyla kopmamış olmalarından dolayı yoksulluğun nedeni olarak % 22,4 oran ile

gelirin adaletsiz dağılımı görmeleri önemlidir. Şöyle ki, 1-6 yıl arasında yardım alanların % 60,2'sinin (Çizelge 3.34) düzenli gelir getirici bir işte çalışıyor olması bu kişilerin gelirleri yükseldiğinde sosyal yardım almaktan vazgeçebilecekleri izlenimini doğurmaktadır.

Çizelge 3.33. Ne Kadar Süredir Yardım Alıyorsunuz ile Size Göre Yoksulluğun En Önemli Sebebi Ne Olabilir Arasındaki İlişki

		Size Göre Yoksulluğun En Önemli Sebebi Ne Olabilir? (%)						Toplam
		İşsizlik	Sosyal Yardımlar	Kişisel Faktörler	Eğitimsizlik	Fazla Nüfus	Gelirin Adaletsiz Dağılımı	
Yardım Alma Süresi (Yıl)	1-6	25,4	23	14,9	6,2	8,1	22,4	161 40,3
	7-11	9,9	52,1	9,9	20,4	2,8	4,9	142 35,4
	12+	7,4	54,4	14,4	18,6	2,1	3,1	97 24,3
Toplam		51 12,7	175 43,8	52 13,0	57 14,2	19 4,8	46 11,5	400 100

$$X^2 = 55,54 \quad P = 0,000 \quad sd = 10$$

Kısaca Çizelge 3.33'e göre yardımlardan faydalanılan süredeki artışa paralel şekilde yoksulluğun en önemli nedeni olarak sosyal yardımları görenlerin oranı da artmaktadır. Aynı şekilde işsizliğin bir neden olarak görülmesi yardımlardan faydalanılan süre ile ters orantılıdır. Daha açık bir ifade ile söylenirse, uzun zamandır sosyal yardım alan katılımcıların yarısından fazlası yoksulluğun nedeni olarak "sosyal yardımları" görürken, kısa süreli yardım alanlar ise yoksulluğun nedeni olarak "işsizlik ve gelirin adaletsiz dağılımı"ni görmektedirler.

Katılımcıların düzenli bir gelir getirici faaliyette bulunmaları onların yardım aldıkları süre üzerinde etkili olmaktadır. Herhangi bir işte çalışmak ile alınan yardım süresi arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda ortaya çıkan veriler Çizelge 3.34'de verilmiştir. Buna göre, düzenli gelir getirici faaliyette bulunanların % 62'si 1-6 yıldır yardım alırken, 7-11 yıl arasında yardım alanların oranı 20,9 ve 12 ve üzeri yardım alanların oranı ise 17,1'dir. Diğer taraftan, gelir getirici faaliyette bulunmayan 237 katılımcının % 25,3'ü 1-6 yıldır yardım almakta iken, % 45,6'sı 7-11 yıldır yardım almakta ve % 29,1'i 12 ve üzeri yıldır yardım almaktadır.

Kısacası gelir getirici faaliyette bulunup bulunmama durumuna göre yardımlardan faydalanılan süre değişmektedir.

Çizelge 3.34. Aile Üyelerinden Biri ya da Birileri Düzenli Olarak Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor mu ile Ne Kadar Süredir Yardım Alıyorsunuz Arasındaki İlişki

		Ne kadar süredir yardım alıyorsunuz? %			Toplam
		1-6	7-11	12 +	
Çalışma Durumu	Evet	62,0	20,9	17,1	163 40,8
	Hayır	25,3	45,6	29,1	237 59,2
Toplam		161 40,3	142 35,4	97 24,3	400 100,00

$$X^2 = 54,51 \quad P = 0,000 \quad sd = 2$$

Diğer taraftan ne kadar zamandır yardım alındığı ile yardımların yoksulluğu önleyip önlememesi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Daha açık bir şekilde ifade edecek olursak uzun süre yardım alanların hemen hemen tamamına yakını yardımların yoksulluğu önlemediğini ifade etmektedirler. Buna ilişkin veriler Çizelge 3.35’de verilmiştir. Çizelge 3.35’e göre, 1-6 yıl arasında yardım alanların % 64,5’i alınan yardımların yoksulluğu önlemediğini, % 25,5’i ise yoksulluğu önlediği cevabını verirken, kararsızların oranı ise % 10’dur. Yine 7-11 yıl arasında yardım alan katılımcıların % 90,8 gibi büyükçe bir oranı yapılan yardımların yoksulluğu önlemediğini ifade ederken, yalnızca % 1,5 oran ile küçük bir katılımcı grubu yapılan yardımların yoksulluğu önlediğini ifade etmiştir. Diğer taraftan çalışmaya katılan katılımcılardan 12 ve üzeri yıldır yardım alanların % 91,7’si yapılan yardımların yoksulluğu önlemediğini, % 6,2’si ise yardımların yoksulluğu önlediğini ifade etmişlerdir. Buna göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (% 84,0) yapılan yardımların yoksulluğu önlemediğini ifade ederken, küçük bir kısmı (% 8,3) yoksulluğu önlediği cevabını vermiştir. Hemen belirtelim ki; yardımların yoksulluğu önlediği cevabını verenlerin büyük bir çoğunluğu düzenli gelire sahip olup, destek anlamında yardımlardan faydalanan kişilerdir.

Yapılan sosyal yardımların yoksulluğu önlememesinin türlü nedenleri olup, haneden haneye değişiklik göstermektedir. Buna rağmen genel olarak yapılan yardımların düzenlilikten uzak olması, miktarının ve türünün ihtiyacı karşılamada yetersiz kalması, faydalanıcıları yardımlara bağımlı kılarak çalışma hayatından

koparması gibi nedenlerden dolayı sosyal yardımlar yoksulluğu önlemede yetersiz kaldığı gibi yoksulluğa da neden olmaktadır.

Çizelge 3.35. Ne Kadar Süredir Yardım Alıyorsunuz ile Sosyal Yardım Alıyor Olmak Yoksulluğunuzu Önlüyor mu Arasındaki İlişki

		Sosyal Yardım Alıyor Olmak Yoksulluğunuzu Önlüyor mu? (%)			Toplam
		Evet	Kararsızım	Hayır	
Ne Kadar Süredir Yardım Alıyorsunuz?	1-6	25,5	10,0	64,5	161 40,3
	7-11	1,5	7,7	90,8	142 35,5
	12 +	6,2	2,1	91,7	97 24,2
Toplam		33 8,3	31 7,7	336 84,0	400 100,0

$$X^2 = 24,41 \quad P = 0,000 \quad sd = 4$$

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri de, sosyal yardımların yoksulluğu önleyip önlemediğinin ortaya konulmasıdır. Bu amaçla Çizelge 3.35'deki analiz yapılmış ve katılımcıların verdiği cevaplardan, yapılan yardımların yoksulluğu önlemediği sonucuna varılmıştır. Sosyal yardımların insanları yoksulluktan çıkarmak için yetersiz kalması kökenleri çok eskilere dayanmakta olup, 19. yüzyılda İngiltere'de en yoksul kesimleri hedefleyen bir yardım uygulamasından yaralananların açlıktan öldüğü de bilinen bir gerçektir (Şenses, 2009: 267). Yapılan çalışmalar göstermektedir ki, sosyal yardımlar yoksulluğa kalıcı çözüm olmaktan ziyade ancak ve ancak palyatif çözüm olabilirler. Carol Walker, sosyal yardımlarla yaşamını devam ettirmeye çalışan insanların yaşamalarını düzenlemeyi nasıl başardıkları üzerine yapılan araştırmaları çözümlenmiştir. Buna göre, yardımlarla geçinenlerden % 80'i yardımlarla geçinmeye başladıktan sonra yaşama standartlarında düşüşlerin yaşandığı ve yardımların yoksulluğu önlemediğini (Walker'dan Akt.: Giddens, 2000a: 292) ifade ederek bir anlamda bu çalışmanın tespitini desteklemektedir.

Öte yandan Türkiye'de yoksulluk üzerine çalışan bazı araştırmacılar yoksullara devletin her ay belli bir miktar nakit gelir desteği yapmasını önermektedirler (Buğra ve Sınmazdemir, 2007; İnel, 2007; Standing, 2007; Coşkun, Güneş ve Ortakaya, 2011). Diğer taraftan sosyal transferlerle yoksulluğun azalacağını düşünmek çok olası değildir.

Tersine sosyal harcamalar artarken İspanya ve İtalya örneğinde olduğu gibi bu ülkelerde yoksulluk daha da artmıştır (Cantillon, Marx ve Bosch, 2007: 77). Yoksulluğa çare aranırken kalıcı fakat zor olan yöntemler tercih edilmelidir. Yoksulluğa kalıcı çözüm yolu yoksul olan her haneye ve ferte devletin her ay belli bir miktar nakit desteği yapması değildir. Türkiye gibi bir ülkede pek çok kişi hayatının bir döneminde yoksullukla başa çıkmak zorunda kalmaktadır. Dolayısı ile her yoksulluğa düşene yardım yapmak diye bir şey zaten söz konusu olamaz. Tüm yoksullar Türkiye nüfusuna genellediğinde hane bazında 2,5 milyon, fert bazında da 10-12 milyondur (Aydın, 2011: 204). Bu kadar çok sayıda kişiye yoksulluk yardımı henüz Türkiye ekonomisinin kaldıramayacağı ağır bir yükür. Hemen belirtilmelidir ki, bu çalışma Malthus'cu bir anlayışla yoksullara yapılacak olan desteklere karşı (Sen, 2004: 296) bir tutuma sahip değildir. Tabi ki de, devlet her yoksula değil, fakat çalışamayacak kadar yaşlı, engelli, hasta, eşinden ayrılmış ya da eşi vefat etmiş kadınlar gibi dezavantajlı gruplara nakit gelir desteği sağlamalıdır. Yoksulların içinde bu gruba girenlerin oranı Türkiye genelinde % 20'dir. Bir başka ifade ile nakit gelir desteği yoksul sınıfına giren hanelerin tümüne değil, % 20'sine (yaklaşık beş yüz bin hane) verilebilir (Aydın, 2011: 204).

Görünen o ki yapılan yardımlar yoksulluğu önleme anlamında hiçbir işleve sahip değildir. Sosyal yardım harcamaları yavaş yavaş beşeri sermayenin kalkınmasına doğru yönlendirilmelidir (Giddens, 2000b: 136). Yoksullukla mücadele için sosyal yardımlar için fazlaca kaynak aktarmak yerine beşeri sermayenin gelişmesi için kaynak aktarılmalı, yeni istihdam alanları yaratılarak işsizlik oranları düşürülmeli, yardım alan çalışabilir nüfus işgücü piyasasına dâhil edilmeli, gelirin dağıtımında adalet ilkesi göz önünde bulundurulmalı, ülke kalkınmasından düşük gelirli vatandaşlar da pay almalı ve asgari ücret yeniden gözden geçirilmeli. Ayrıca devlet, herhangi bir şart ileri sürülmeksizin yardım yapmak yerine eğitim seviyesini yükseltici politikalara yönelmeli, eğitimi teşvik etmeli ve bu alana kaynak aktarmalıdır (Giddens, 2000b: 139). Yoksullukla gerçek mücadele ancak bu şekilde yapılabilir. Aksi halde yapılacak yardımlarla yoksulluğun önleneceğini düşünmek fazlaca iyimserlik olacaktır.

Yoksulluk ile sosyal yardım arasında nedensellik bağı kurabilmek için aynı zamanda yardım alanların ne kadar sıklıkla yardım aldığının bilinmesi gerekmektedir. Bu amaçla katılımcılara “ne kadar sıklıkla yardım alıyorsunuz?” sorusu sorulmuş ve elde edilen verilen Çizelge 3.36 ile gösterilmiştir. Çizelgeye göre her ay yardım alanların

oranı % 30,8 iken, 2 ayda bir yardım alanların oranı ise, % 33,7, 3 ayda bir yardım alanların oranı ise % 15,8'dir. Çizelge dikkatlice incelendiğinde genel olarak katılımcıların büyük bir kısmı (% 82,6) 3 ay ve daha kısa zaman diliminde yardım almaktadır. Geriye kalan % 18'lik kısım ise 6 ay ve üzerinde yardım almaktadır.

Çizelge 3.36. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Ne Sıklıkla Yardım Alma Durumları

	Sayı	Yüzde
15 Günde Bir	9	2,3
Her Ay	123	30,8
2 Ayda Bir	135	33,7
3 Ayda Bir	63	15,8
6 Ayda Bir	24	6,0
Yılda Bir	26	6,4
İhtiyacım Oldukça	20	5,0
Toplam	400	100,0

Çizelge 3.36 ile ilgili olarak üzerinde düşünülmesi gereken veri 15 günde bir yardım alan katılımcılardır. Bunlar genel olarak madde bağımlısı veya müptezel olarak tabir edilen yardım verilmediği zaman taşkınlık yaratan kişilerdir. Bu kişiler, topluma her hangi bir zarar vermesin düşüncesi ile özellikle SYD Vakıfları tarafından düşük miktarlarda ama sıklıkla yardımlar yapılmaktadır. Kuşkusuz bu uygulama farklı sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Örneğin katılımcılardan 3 ay ve uzun sürede yardım alanların bir kısmı “ille bağırarak gerekiyor, bağırılmadığında, dürüst davranıldığında ya da taşkınlık çıkarılmadığı zaman yardım alma şansınız azalıyor” ifadeleri bu durumu doğrular niteliktedir. Bu durum Standing (2007: 29)'in şu sözlerini akla getirmektedir: “Montreal’da büyük bir konferansta bu konu hakkında bir soruya muhatap olmuştum; yardıma muhtaç yüzlerce kişiyle uğraşmak zorunda olan bir sosyal hizmet uzmanı yöneltmişti soruyu... ‘yardım için gelen ve alamayan insanlara ne söylememi tavsiye edersiniz?’ dedi. Bende şöyle cevap verdim ‘bakın eğer ILO kimliğimi bir tarafa bırakabilseydim’ onlara ‘yalan söyleyin!’ demenizi tavsiye ederdim. Eğer dürüstseniz ve yoksulsanız başınız beladadır”. Buradan anlaşılacağı üzere sosyal

yardım sistemi gerçekte yardıma muhtaç olan kişileri yalan söylemeye zorlamaktadır. Aksi halde Standing'e göre yardım almaları çok da mümkün gözükmemektedir.

Kamusal sosyal yardım hizmeti sunan kurumların yaptıkları yardımın çeşitliliği kadar, yardım alan ailelerin ihtiyaçları da çeşitlilik göstermektedir. Bu durumda sorun, yardıma ihtiyaç duyan ailelere yardım yapılıp yapılmamasından çok, ihtiyaç duydukları türden yardımların yapılıp yapılmadığıdır. Sosyal yardımların olumlu ya da olumsuz etkisi, bu eşleştirmenin doğru yapılıp yapılmamasına bağlıdır. Sosyal yardım alanında karşılaşılan önemli sorunlardan biride yardımların faydalanıcıların taleplerine uygun verilip verilmemesidir. Daha açık bir ifade ile faydalanıcı sosyal yardım kurumundan ne istiyor sosyal yardım kurumu faydalanıcıya ne veriyor. Yardımın talebe uygun veriliyor olması sosyal yardımların işlevselliği üzerinde etkili olabilmektedir. Bu amaçla katılımcılara “yapılan yardımlar taleplerinize uygun veriliyor mu?” sorusu sorulmuş ve elde edilen veriler Çizelge 3.37 ile gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların % 39,7'si “evet” cevabını verirken % 60,3'ü “hayır” yardımlar talebime uygun verilmiyor cevabını vermişlerdir.

Çizelge 3.37. Yardımların Faydalananların Taleplerine Uygun Verilme Durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	159	39,7
Hayır	241	60,3
Toplam	400	100,0

Sosyal yardımların faydalanıcıların talebine uygun olarak yapılması, yapılan sosyal yardım uygulamalarından memnun olma düzeyini etkilemektedir. Sosyal yardım uygulamalarından memnun olmak, uygulamanın işlevselliğini göstermektedir. Bu amaçla her iki soru arasındaki ilişkinin tespiti amacıyla analiz yapılmış ve anlamlı sonuç ortaya çıkmıştır. Yapılan analiz sonucunda çıkan bulgular Çizelge 3.38 ile gösterilmiştir. Ortaya çıkan veriler şaşırtıcı olmamıştır. Çalışma öncesinde tahmin edilen sonuç ile hemen hemen aynı sonuca ulaşılmıştır. Buna göre “yardımlar talebime uygun olarak veriliyor” cevabını veren 159 katılımcıdan % 93'7'si yapılan sosyal yardım uygulamalarından memnun gözükürken, memnun olmayanların oranı ise % 6,3'tür. Diğer taraftan yardımlar talebine uygun olarak verilmeyen 241 katılımcıdan %

96,9'i yapılan sosyal yardım uygulamalarından memnun olmazken, katılımcıların yalnızca % 3,1'i yapılan sosyal yardım uygulamalarından memnun gözükmetedir.

Kamusal sosyal yardımların miktarı, niteliği ve türüyle ilgili en temel göstergelerden biri bu yardımlardan faydalananların memnuniyet düzeyleridir. Ancak bu memnuniyet düzeyi yardımların özelliklerinin dışında yardım alanların beklenti düzeylerine göre de farklılık göstermektedir. O halde denilebilir ki, memnuniyet düzeyi önemli fakat tek başına yeterli değildir. Çalışma kapsamında 400 katılımcıdan 166 katılımcı sosyal yardımlardan memnun olduğunu ifade ederken 234 katılımcı memnun olmadığını ifade etmektedir.

Çizelge 3.38. Almış Olduğunuz Yardımın Türü Talebinize Uygun Olarak Veriliyor mu ile Yapılan Sosyal Yardım Uygulamalarından Memnun musunuz Arasındaki İlişki

		Sosyal Yardım Uygulamalarından Memnun musunuz? (%)		Toplam
		Memnunum	Memnun Değilim	
Yardımanın Talebe Uygun Verilmesi	Evet	93,7	6,3	159 39,8
	Hayır	3,1	96,9	241 60,2
Toplam		166 41,5	234 58,5	400 100,0

$$X^2 = 296,32 \quad P = 0,000 \quad sd = 1$$

Sosyal yardım uygulamalarındaki memnuniyet düzeyi, yardımların katılımcıları daha fazla yoksullaştırıp yoksullaştırmadığı üzerinde etkilidir. Bu etkinin derecesi tespit etmek amacıyla “sosyal yardım uygulamalarından memnun musunuz” sorusu ile “aldığınız yardımların sizi daha fazla yoksullaştırdığını düşünüyor musunuz” soruları arasında ilişki kurulmuştur. Yapılan analiz sonucuna göre bahsi geçen iki soru arasında anlamlı bir ilişki çıkmıştır. Elde edilen veriler Çizelge 3.39’da gösterilmiş olup buna göre, yardım uygulamalarından memnun olanların % 60,8’i sosyal yardımların, onları yoksullaştırmadığını, yardımlardan memnun olmalarına karşın % 39,2’si ise yardımların kendilerini daha fazla yoksullaştırdığını ifade etmişlerdir. Burada ilginç olan sonuç yardımlardan memnun olan grubun bile yardımların onları yoksullaştırdığını ifade etmiş olmalarıdır. Yapılan sosyal yardım uygulamalarından memnun olmayan 234 katılımcının yaklaşık olarak % 84’ü sosyal yardımların onları daha fazla yoksullaştırdığını ifade ederken, yaklaşık olarak % 16’sı ise kendilerini

yoksullaştırmadığını ifade etmişlerdir. Aslında bu % 16'lık oranın bir kısmı kesin olarak karar vermeyenlerden oluşmaktadır.

Çizelge 3.39. Yapılan Sosyal Yardım Uygulamalarından Memnun Musunuz ile Almış Olduğunuz Sosyal Yardımların Sizi Daha Fazla Yoksullaştırdığını Düşünüyor Musunuz Arasındaki İlişki

		Almış Olduğunuz Sosyal Yardımların Sizi Daha Fazla Yoksullaştırdığını Düşünüyor Musunuz? (%)		Toplam
		Evet	Hayır	
Yardımlardan Memnun musunuz?	Memnunum	39,2	60,8	166 41,5
	Memnun Değilim	83,9	16,1	234 48,5
Toplam		238 59,5	162 40,5	400 100,0

$$X^2 = 48,73 \quad P = 0,000 \quad sd = 1$$

Çizelge 3.39 ile ortaya çıkan sonuç oldukça önemlidir. Çünkü çalışmaya katılan 400 katılımcının yaklaşık % 60'ı yapılan yardımların kendilerini daha fazla yoksullaştırdığını ifade ederken, % 40'lık kısım ise yapılan yardımların onları yoksullaştırmadığı gibi yoksulluklarına da çare olduğunu ifade etmektedirler. Tabii ki, yapılan yardım miktarları, ne sıklıkla yardım alındığı, yardım uygulamalarından memnuniyet düzeyi, bu % 40 üzerinde oldukça etkilidir. Fakat üzerinde durulması gereken husus % 60'lık kısmı yardımların daha fazla yoksullaştırdığıdır. Nasıl olurda yapılan yardım insanları daha fazla yoksullaştırır? sorusunu akıllara getirmektedir. Soruya gelecek olursak, sosyal yardımlara bağımlı olarak yaşayanlar için yardımlar hayati öneme sahiptir bu yardımların istenilen türde, düzeyde ve zamanda yapılmaması bu haneleri/kişileri daha fazla yoksul hale getirecektir. Çalışmaya katılan kişilerinde bunu vurgulaması sosyal yardımların yoksullaştırıcı etkisini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan kişinin, yardımlar sayesinde iş gücü piyasasından uzaklaşması ve yardımlara bağımlı olarak yaşaması onun daha fazla oranda yoksullaşmasına sebep olacaktır. Zaten sosyal yardımların yoksulluğu azaltıcı bir işlevi bulunmamaktadır. Olsa olsa yoksulluğu ancak belli seviyede tutabilir. Bu sayılan olumsuz özelliklerden kaynaklı olarak da sosyal yardımların yoksulluğu artırıcı rolü ortaya çıkmakta ve buda doğal olarak sosyal yardımların yoksulluğun bir nedeni olarak algılanmasına neden olmaktadır.

Sosyal yardımların insanları bağımlılığa, tembelliğe ittiği dolayısıyla daha fazla oranda yoksullaştırdığı birçok düşünür tarafından ifade edilmiştir. Örneğin Drucker'a göre, ABD'deki muhtaç insanlara, özellikle de siyahlara yapılan sosyal yardımların miktarı arttıkça, bu insanlar, daha yoksul, daha çaresiz ve daha zararlı duruma düşmektedirler. Amerika'daki sosyal yardım harcamaları bağımlılığı teşvik etmekte olup, güç kazandırmak yerine, felce uğratmaktadır (2000: 70-71). Diğer taraftan Adam Smith'e göre de, "muhtaç durumda olanlara yönelik olarak yapılan yardımların hiçbir yararı yoktur, çünkü yardım alanlar tembelliğe alışmaktadırlar" (Taşçı, 2010: 53) ve daha fazla oranda yoksul hale gelmektedirler.

Yardım programlarını oldukça verimsiz ve farklı çıkarlara hizmet eden mekanizma olarak tanımlayan Giddens (2002: 164-165)'a göre, "yardımın yerel gelenekleri ve geçim araçlarını tahrip ettiği yerde, alıcıların yalnızca moralini bozmaz, ekonomik olarak gelişmiş toplumlardaki refah bağımlılığına benzer tavırlarda geliştirirler. Her iki durumda da iyi niyetlerle başlayan politikaların ters sonuçları vardır. Hatta yardımlarla ilgili olarak 'öldüren yardım'dan bile söz edilmiştir". Görülüyor ki, Giddens'ın sosyal yardımlara bakış açısı oldukça olumsuz olup yardımların temelde bir işlevi olmadığını ve faydalanıcıları daha fazla yoksulluğa tutsak ettiğini ifade etmektedir.

Sosyal yardımlar gerçekte yoksul olmayan insanları "yoksulluk sarmalına" çeken ve kurtulmalarına kolay kolay müsaade etmeyen önemli bir araçtır. Giddens (2000b: 130)'ın da bildirdiği üzere: "sosyal yardımlar bir kez elde edildikten sonra temelde karşılamaları planlanan amaçları karşılayıp karşılamadıklarına bakılmaksızın kendi özerkliklerine sahip olurlar. Bu durum ortaya çıktığında umutlar kısıtlanmış olur" ve böylece insanların yoksulluk girdabından çıkmalarının da önü kapanmış olur.

Yoksulluk-Sosyal Yardım ilişkisinde sıkça tartışılan ya da eleştiri malzemesi yapılan konu sosyal yardımların siyasi rant aracı gibi kullanılmasıdır. Muhalefet partileri, iktidar partisinin sosyal yardımları daha fazla oy alabilmek için yaptığını iddia ederek eleştirmektedir. Yapılan sosyal yardımların iktidarın oy oranı üzerinde etkisinin olup olmadığını ya da yardımlardan faydalananların oy verme tercihleri üzerindeki etkisi tespit edebilmek amacıyla, "yapılan sosyal yardımlar amacının dışında kullanılıp oy verme tercihiniz üzerinde etkili oluyor mu?" sorusu sorulmuş ve elde edilen veriler

Çizelge 3.40’da gösterilmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların % 32,9’u sosyal yardımların “Oy” verme tercihlerini etkilediğini ve sosyal yardımlara göre oy verdiklerini ifade ederlerken, oy verme tercihi üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını söyleyenlerin oranı ise % 43,4’tür. Diğer taraftan kararsız olanların oranı ise azımsanmayacak bir durumda olup % 24,3’tür.

Çizelge 3.40. Sosyal Yardımların Faydalanıcıların Oy verme Tercihlerini Etkileme Durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	129	32,3
Kararsızım	97	24,3
Hayır	174	43,4
Toplam	400	100,0

Yapılan sosyal yardımların faydalanıcıların oy verme tercihlerini etkilememesi kuşkusuz mümkün değildir. ASAGM (2010: 129) tarafından 2010 yılında yapılan çalışmanın sonuçları Çizelge 3.40’da elde edilen verileri desteklemektedir. Diğer taraftan Çizelge 3.40’daki % 32 oranı azımsanmayacak kadar büyük orandır. Yani her 100 kişiden 30’u yardımların oy verme tercihleri üzerindeki etkisinden bahsetmektedir. Yine anket uygulaması sırasında bazı katılımcıların sosyal yardım uygulamalarından memnun musunuz? sorusunu cevaplarırken “Allah Tayyip Erdoğan’dan razı olsun onun sayesinde kimseye muhtaç olmuyoruz” şeklinde ifadelerde bulunmaları sosyal yardım-siyaset ilişkisini de ortaya koymaktadır. Yine bir başka katılımcının “bana yardımı hükümet veriyor, tabi ki de oyumu ona vereceğim” ifadesinde bulunması sosyal yardımların siyasete malzeme yapıldığının değişik bir ifade biçimidir.

Kuşkusuz 2000’li yıllara gelindiğinde özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde gerek sosyal yardım alanının genişlediği, gerekse farklı sosyal yardım mekanizmalarının devreye sokulduğu, sosyal yardımların popüler hal aldığı ve Türk siyasi hayatında sıklıkla tartışma konusu yapıldığı görülmektedir (Yakut-Çakar ve Yılmaz, 2009: 31). Bu nedenle sosyal yardım alanının siyasi yapıdan bağımsız bir alan olması düşünülemez. Diğer taraftan önceki bölümde Çizelge 3.2’deki Sivas SYD Vakfının yaptığı 2009 yılındaki gıda yardımlarının bir önceki ve bir sonraki yıla oranla ciddi bir biçimde artış göstermiş olmasını 2009 yılı mart ayı yerel seçimleri dışında başka bir faktör ile açıklamak mümkün gözükmemektedir.

Ayrıca demokratik bir hak olan oy hakkı siyasiler tarafından bir rant olarak görülmekte sosyal yardımlarla kanalıyla gasp edilmeye çalışılmaktadır. Özellikle seçim dönemlerinde siyasi partiler, sosyal yardımı siyasi rantın bir aracı haline dönüştürmekte ve oy karşılığı sosyal yardım dağıtmaktadırlar. Aslında Türkiye’de mevcut sosyal yardım yapmakla yetkili kurumun Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, olarak adlandırılması tesadüfi değildir. “Yardımlaşma” ve “dayanışma” karşılıklı edim gerektirir. Siyasi yetkililer, sosyal yardım dağıtacak, sosyal yardımı alan da karşılığında oy verecek (Karadoğan, 2012: 107). Dünyada ve Türkiye’de sosyal yardımların yoksulluğu azaltmak amacıyla ortaya çıktığı teorikte yadsınamaz bir gerçek olmasına karşın seçim malzemesi yapılması da bir o kadar gerçektir.

Bununla birlikte ortaya çıkış amacı itibariyle işlevsel olup olmadığının -yani pratikte de işe yarayıp yaramadığının- tespit edilmesi sosyal yardımların devamı noktasında önemlidir. Bu amaçla, katılımcılara “sosyal yardımlar yoksulluğu önlemede bir araç mı?” sorusu sorulmuş elde edilen bulgular Çizelge 3.41 ile gösterilmiştir. Buna göre çalışmaya katılan katılımcıların % 85,7’si, yapılan sosyal yardımların yoksulluğu önleyebilecek bir araç olmadığı, % 14,3’ü ise yoksulluğu önlemede bir araç olduğunu ifade etmişlerdir.

Çizelge 3.41. Sosyal Yardımların yoksulluğu Önlemede Bir Araç Olup Olmama Durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	57	14,3
Hayır	343	85,7
Toplam	400	100,0

Çizelge 3.41’e göre sosyal yardımların asli amacının dışında bir amacı gerçekleştirdiği açıktır. Çalışmaya katılanların büyük bir kısmının yoksulluğu önlemede “araç değildir” cevabını vermiş olmaları bu tespiti doğrular niteliktedir. Görülüyor ki, sosyal yardımlar araç olmaktan çok, farklı amaçları gerçekleştirebilmek için bir aktör halini almıştır. Diğer taraftan Açıköz (2013: 211) tarafından Elazığ ilinde gerçekleştirilen uygulamalı çalışmada “kamusal sosyal yardımların siyasi amaçlı ve

günü kurtarmaya yönelik” mekanizma olarak algılanması, sosyal yardımların ortaya çıkış amacıyla çelişen, fakat Çizelge 3.41’de ortaya çıkan sonucu destekler niteliktedir.

Sosyal yardımların yoksulluğu önlemede bir araç olmadığını tespit edilmesi, diğer taraftan başka bir sorunu ortaya çıkarmaktadır. O halde sosyal yardımlar yoksulluğu önleme işlevinden uzak ise yoksulluğu artırıp artırmadığı sorusu akla gelmektedir. Çalışma kapsamında, katılımcıların (Çizelge 3.42) % 59,5’i yapılan sosyal yardımların kendilerini daha fazla yoksullaştırdığını ifade ederken, % 40,5’lik kesim ise yoksulluğu artırmadığını azalttığını ifade etmişlerdir.

Böyle bir sonuç durumunda “yapılan yardımlar yoksulluğu önlemede araç mı?” sorusu ile “almış olduğunuz sosyal yardımlar sizi daha fazla yoksullaştırıyor mu?” sorusu arasındaki ilişkinin tespit edilmesi önem kazanmaktadır. Bu amaçla iki soru arasında analiz yapılmış olup anlamlı ilişkiye ulaşılmıştır. Çizelge 3.42’ye göre sosyal yardımların yoksulluğu önlemede araç olmadığını düşünen katılımcıların % 65,6’sı yapılan sosyal yardımların kendilerini daha fazla oranda yoksullaştırdığını ifade ederken, % 34,4’ü “hayır” cevabını vererek daha fazla yoksullaştırmadığını ifade etmişlerdir.

Çizelge 3.42. Size Göre Yapılan Yardımlar Yoksulluğu Önlemede Bir Araç mı ile Almış Olduğunuz Sosyal Yardımların Sizi Daha Fazla Yoksullaştırdığını Düşünüyor musunuz Arasındaki İlişki

		Sosyal Yardımların Sizi Daha Fazla Yoksullaştırdığını Düşünüyor Musunuz? (%)		Toplam
		Evet	Hayır	
Yardımlar Yoksulluğu Önlemede Bir Araç mı?	Evet	22,8	77,2	57 14,2
	Hayır	65,6	34,4	343 85,8
Toplam		238 59,5	162 40,5	400 100,0

$$X^2 = 37,14 \quad P = 0,000 \quad sd = 1$$

Katılımcılardan sosyal yardımlar yoksulluğu önlemede bir araçtır cevabını verenlerin % 77,2’si sosyal yardımların kendilerini yoksullaştırmadığını, % 22,8’i ise yapılan sosyal yardım yardımların kendilerini daha fazla yoksullaştırdığını ifade

etmişlerdir. Buna göre, sosyal yardımların yoksulluğu önlemede araç olup olmama durumu, sosyal yardımların yoksulluğu artırıp artırmama üzerinde etkilidir. Çalışmaya katılan faydalanıcıların bu doğrultuda cevap vermiş olmaları bu iddiayı destekler niteliktedir. Gerçekten de, birçok kez vurgulandığı üzere sosyal yardımlar yoksulluğu azaltmaktan öte artırıcı bir işleve sahiptir. Giddens (2000b: 127)'ın belirttiği üzere "...yardımlar sanıldığıının aksine gerçekleştirmeleri tasarlanan şeyleri ortadan kaldıracak olumsuz sonuçlar doğurabilir". Drucker (2000: 71)'ın ifade ettiği üzere "yirminci yüzyılda yoksulların sosyal koşullarını değiştirmek amacıyla çok daha büyük miktarlarda devlet parası harcadık. Elde edilen sonuçlar ise, hemen hemen hiçbir fark göstermeden hayal kırıcı olmuştur. Kimi alanlarda yoksulların içinde bulunduğu koşullar kötüleşmiştir". Alıntılardan da anlaşılacağı üzere tüm dünyada sosyal yardımlara bakış açısı Çizelge 3.42'de ortaya çıkan sonucu desteklemektedir.

Görülüyor ki, sosyal yardımlar her zaman yoksulluğu ortadan kaldırmayıp aynı zamanda onun yeniden üretimine imkân sağlamaktadır. Bu nedenle faydalanıcıların yoksul olmalarının bir nedeni de yapılan sosyal yardımlar olmaktadır. Sosyal yardımlar en az eğitim, işsizlik, gelirin adaletsiz dağıtımı, göç, ekonomik krizler gibi yoksulluk üzerinde etkili olan bir faktördür. Zaten yoksullukla sosyal yardım aracılığıyla başa çıkmak mümkün değildir. Bu nedenle yoksullukla olan savaşımında zor olan yöntemler tercih edilmelidir. Birine, hiçbir karşılık beklemezsin para vermek onu ömür boyu yoksulluğa mahkûm etmek anlamına gelir. Çünkü üretmeden, çalışmadan geçinebilmeyi öğrenen birey bunu daha fazla sıklıkla tekrar etmek isteyecek ve kendisini iş gücü piyasasının dışına çıkaracaktır.

Sosyal yardımların insanları daha fazla yoksullaştırıp yoksullaştırmadığının ortaya konulması aynı zamanda alınan sosyal yardım miktarının tespitini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle katılımcılara aylık ne kadar düzenli sosyal yardım alıyorsunuz sorusu sorulmuş ve alınan cevaplar Çizelge 3.43 ile gösterilmiştir. Buna göre çalışmaya katılan 400 katılımcıdan % 30,3'ü düzenli sosyal yardım almadığını ifade etmiştir. Diğer taraftan, katılımcılardan % 36'sı aylık 500 TL'nin altında bir sosyal yardım alırken, aylık 501-1000 TL arasında sosyal yardım alanların oranı ise % 25,3 iken, 1001 TL ve üzerinde aylık olarak düzenli sosyal yardım alanların oranı ise % 8,4'tür. Çizelge dikkatlice incelendiğinde katılımcıların yarısından fazlası ya aylık düzenli yardım almamakta ya da 500 TL'nin altında sosyal yardım almaktadır. Diğer taraftan asgari

ücrete yakın ve üzerinde sosyal yardım alanların oranı ise % 35’ler civarında olması dikkat çekicidir.

Çizelge 3.43. Sosyal Yardımlardan Faydalananların Aylık Olarak Aldıkları Yardım Miktarı

	Sayı	Yüzde
Aylık Düzenli Yardım Almıyorum	121	30,3
500 TL Ve Altı	144	36,0
501 TL Ve 1000 TL	101	25,3
1001 TL Ve Üzeri	34	8,4
Toplam	400	100,0

Alınan sosyal yardım miktarı arttıkça faydalanicıların sosyal yardımları bir yoksulluk nedeni olarak görme eğilimlerinde azalma olacağı düşüncesiyle, alınan sosyal yardım miktarı ile size göre aldığınız yardımlar sizi daha fazla yoksullaştırıyor mu soruları arasında analiz yapılmış ve çıkan sonuçlar tam tersi bir durum ortaya koymuştur. Faydalanicıların, sosyal yardım miktarına bakmaksızın, büyükçe bir oranı, sosyal yardımların daha fazla yoksullaştırdığını ifade etmişlerdir. Buna göre bahsi geçen iki soru arasında ki-kare analizi yapılmış ve aralarında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Buna göre elde edilen verilen Çizelge 3.44 ile gösterilmiştir.

Katılımcılardan “aylık düzenli gelir almıyorum” diyenlerden % 59,5’i yardımların onları daha fazla yoksullaştırdığını, 500 TL ve altında yardım alanların % 68,8’i, 501-1000 TL arasında yardım alanların % 51,5’i ve 1001 ve üzerinde yardım alanların % 54,5’i yapılan yardımların kendilerini daha fazla oranda yoksullaştırdığı cevabını vermişlerdir. Aslında ortaya çıkan sonuç beklenin dışında bir sonuçtur. Her ne kadar çalışmada sosyal yardımların yoksulluğa neden olduğu vurgusu sıklıkla yapılıyor olsa da, aylık düzenli alınan sosyal yardım miktarlarının yüksek olması bir nebze de olsun yoksulların, yoksulluğunu azaltacağı düşünülmekteydi. Fakat katılımcılar, bu düşünceye aykırı ama çalışmanın amacına uygun bir biçimde alınan sosyal yardımların, miktarı ne olursa olsun onları yoksullaştırdığını ifade etmişlerdir.

Çizelge 3.44. Her Ay Düzenli Olarak Ne Kadar Nakit Yardımı Alıyorsunuz ile Almış Olduğunuz Sosyal Yardımların Sizi Daha Fazla Yoksullaştırdığını Düşünüyor musunuz Arasındaki İlişki

		Sosyal Yardımların Sizi Daha Fazla Yoksullaştırdığını Düşünüyor Musunuz? (%)		Toplam
		Evet	Hayır	
Düzenli Olarak Ne Kadar Nakit Yardımı Alıyorsunuz?	Aylık Düzenli Yardım Almıyorum	59,5	40,5	121 30,3
	500 TL ve Altı	68,8	31,2	144 36,0
	501 TL ve 1000 TL	51,5	48,5	101 25,2
	1001 TL +	54,5	45,5	34 8,5
Toplam		238 59,5	162 40,5	400 100,00

$$X^2= 10,78 \text{ P}= 0,013 \text{ sd}= 3$$

Üzerinde durulması gereken bir veri ise aylık düzenli geliri olmayanların, 500 TL altında sosyal yardım alan gruba nazaran daha düşük oranda sosyal yardımların yoksullaştırdığını ifade etmiş olmalarıdır. Demek ki, düzenli olarak sosyal yardım alamayan hanelerde kesin bir biçimde sosyal yardım bağımlılığının oluştuğu söylemek mümkün gözükmemektedir. Buna karşın düzenli olup miktarı yüksek ya da düşük olsun sosyal yardım alanlarda bir bağımlılığın oluştuğundan bahsetmek olasıdır. Çünkü bu insanlar sosyal yardımlardan kaynaklı olarak iş gücü piyasasının dışına çıkmışlardır. Sosyal yardımlar sebebiyle düzenli gelir getirici bir faaliyette bulunmuyorlar ve sosyal yardımların kendilerini daha fazla yoksullaştırdığı vurgusunu yapmaktadırlar.

Görülüyor ki sosyal yardımların miktarının yüksek ya da düşük olmasına bakılmaksızın yardımlar faydalanıcıların iş gücü piyasası dışına çıkmalarına neden olmaktadır. Bunun sonucunda sosyal yardım bağımlılığı oluşmakta ve sosyal yardımların faydalanıcıları daha fazla yoksullaştırdığından söz edilmektedir. Yine çalışma kapsamında katılımcılardan, aylık düzenli sosyal yardım almayan 121 faydalanıcıdan % 67,6'sının düzenli gelir getirici bir işte çalışırken, 500 TL ve altında yardım alan 144 katılımcının % 72,2'sinin düzenli bir işi bulunmamakta, 501 ve 1000 TL arasında yardım alan 101 kişiden ise işi olmayanların oranı % 60,9 ve 1001 TL ve üzerinde yardım alanlardan düzenli işi olmayanların oranı % 58,8'dir. Buna göre düzenli olarak sosyal yardım alan hanelerde çalışma alışkanlığının yeteri kadar

oluşmamasına rağmen düzenli olarak sosyal yardım almayan hanelerin büyük bir çoğunluğunun düzenli bir işte çalışıyor olması tespiti doğrular niteliktedir. Görünen o ki, sosyal yardım bağımlılığı aynı zamanda daha fazla yoksullaşmak ile aynı anlama gelmektedir.

Diğer taraftan SYDGM tarafından 2007 yılında yapılan bir çalışmada “yardım alan ailelere, istihdamdan soğutmayacak gelir desteği yapılmalıdır” (SYDGM, 2008b: 6) sonucunun çıkması yukarıdaki tespiti doğrular niteliktedir. Yine Türkiye’de sosyal yardım yapan kurumların başında gelen SYGM tarafından da yapılan yardımlar aileleri istihdamdan soğutmamalı tespitinin yapılmış olması oldukça önemlidir. Bir anlamda yardımların istihdamdan soğutucu etkisinin olduğu yardım yapan kurum tarafından kabul edilmektedir. Durum böyleyken çalışabilir durumda olanlara yardım yapılmasını anlamak mümkün değildir.

Ayrıca aylık olarak düzenli sosyal yardım almayanların, kendilerinin yardıma muhtaç olmalarının en önemli sorumlusu olarak % 43,3 ile asgari ücreti, % 26,8 ile devleti, % 19,7 ile kendilerini ve yalnızca % 10,2 ile sosyal yardımları görmeleri kendilerinde bir sosyal yardım bağımlılığının oluşmadığını göstermektedir. Diğer taraftan düzenli olarak sosyal yardım alanların yaklaşık olarak % 56 oran ile yardıma muhtaç olmalarının sorumlusu olarak sosyal yardımları görmeleri, sosyal yardımların yoksulluğun bir nedeni olduğu algısını güçlendirmektedir.

Faydalanıcıların sosyal yardım almaya başlamadan önceki ekonomik durumları ile aldıktan sonraki ekonomik durumları arasındaki farklılık sosyal yardımların yoksulluk üzerinde etkilerini tespit etmeye katkı sağlamaktadır. Bu amaçla katılımcılara “sosyal yardım almadan önceki ekonomik durumları ile aldıktan sonraki ekonomik durumları arasında fark olup olmadığı” sorulmuş elde edilen veriler Çizelge 3.45 ile gösterilmiştir. Çizelgeye göre katılımcıların % 37’si sosyal yardımların ekonomik durumlarında herhangi bir değişiklik yaratmadığını, % 49,5’i sosyal yardımlardan sonra ekonomik durumlarında daha fazla kötüleşme olduğunu ifade ederken, sosyal yardımların ekonomik durumlarında iyileşme sağladığını ifade edenlerin oranının yalnızca % 13,5 olması oldukça ilginç bir sonuçtur.

Çizelge 3.45. Sosyal Yardım Almadan Önceki Ekonomik Durumla Aldıktan Sonraki Ekonomik Durum Arasındaki Fark

	Sayı	Yüzde
Ekonomik Durumumuzda Değişiklik Olmadı	148	37,0
Ekonomik Durumumuz Daha da kötüleşti	198	49,5
Ekonomik Durumumuzda İyileşme Oldu	54	13,5
Toplam	400	100,0

Çizelge 3.45 ile ortaya çıkan verilerin güvenilirliğini test edecek başka bir kontrol sorusu daha sorulmuştur. Buna göre katılımcılara, “sosyal yardımları almaya başladıktan sonra kendi yoksulluklarında azalma olup olmadığı” sorulmuş ve elde edilen bulgular Çizelge 3.46 ile gösterilmiştir. Çizelge 3.46’ya bakıldığında, katılımcıların, % 25,8’i sosyal yardımların yoksulluklarını azalttığını, % 56,9’u yoksulluklarında azalma olmadığını aksine arttığını, % 17,3’ü ise durumlarında her hangi bir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir.

Çizelge 3.46. Sosyal Yardımların Faydalanıcılarının Yardım Almaya Başladıktan Sonra Yoksulluklarında Azalma Olup Olmama Durumları

	Sayı	Yüzde
Yoksulluğumda Azalma Oldu	103	25,8
Yoksulluğumda Azalma Olmadı	228	56,9
Yoksulluğumda Değişiklik Olmadı	69	17,3
Toplam	400	100,0

Çizelge 3.45 ve 3.46 birlikte değerlendirildiğinde sosyal yardımların aslında faydalanıcıların yoksullukları üzerinde olumlu bir etki yaratmaktan öte, genel anlamda olumsuz bir etki yaratmaktadır. Bu durum kamusal sosyal yardımların, etkinliğinin yeniden düşünülmesi gerektiği sonucu ortaya koymaktadır. Her iki Çizelgede da ortaya çıkan sonuçlar, sosyal yardımların yoksulluğu önlemede her hangi bir işlevse sahip olmadığı, aksi bir biçimde yoksulluğun bir nedeni haline geldiğini göstermektedir. Bu durum Ronald Regan’ın “devletin, sorunların çözüm yeri değil, bizzat kendisinin ciddi bir sorun kaynağı” (Işık ve Pınarcıoğlu, 2009: 58) olduğunu belirten o ünlü “aforizmatik” cümlesini akla getirmektedir. Burada belki de “devlet” yerine hükümet ya da iktidar kavramını kullanmak daha anlamlı olmaktadır. O halde denilebilir ki,

“İktidar/hükümet, yoksulluğun çözüm kaynağı değil, bizatihi kendisi, sosyal yardımlar kanalıyla, ciddi bir sorun kaynağı haline gelmiştir”. Sosyal yardımlar kanalıyla yoksulluğun azaltılamamış olması, sosyal yardımların asıl olarak da uygulanan ekonomik politikaların başarısızlığını ortaya koymaktadır. Çünkü sosyal politikaların ana amacı kapsama aldığı insanların sayısını arttırmaktan çok, onları bu duruma düşüren olumsuzluklara karşı önlemler olarak, sebepleri ortadan kaldırmak ve sosyal yardıma muhtaç kişi oranını azaltmaktır (Karadoğan, 2012: 108-109).

Katılımcıların aylık düzenli yardım alıp almadıkları onların içinde buldukları yoksulluk koşullarının değişmesi üzerinde etkilidir. Bu değişimin etkisinin ne derece olduğunun tespit edilmesi için “her ay düzenli olarak ne kadar nakit yardımı alıyorsunuz ile almış olduğunuz yardımlardan dolayı hanenizin yoksulluğunda bir azalma olduğunu düşünüyor musunuz” soruları birbirleriyle ilişkilendirilmiş ve aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen veriler Çizelge 3.47’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.47. Her Ay Düzenli Olarak Ne Kadar Nakit Yardımı Alıyorsunuz ile Almış Olduğunuz Yardımlardan Dolayı Hanenizin Yoksulluğunda Bir Azalma Olduğunu Düşünüyor musunuz Arasındaki İlişki

		Almış Olduğunuz Yardımlardan Dolayı Hanenizin Yoksulluğunda Bir Azalma Olduğunu Düşünüyor musunuz? (%)			Toplam
		Yoksulluğum Azaldı	Yoksulluğum Azalmadı	Yoksulluğumda Değişiklik Olmadı	
Her Ay Düzenli Olarak Ne Kadar Nakit Yardımı Alıyorsunuz?	Düzenli Yardım Almıyorum	,0	76,9	23,1	121 30,3
	500 TL ve Altı	8,3	71,0	20,7	144 36,0
	501 TL ve 1000 TL	17,3	53,7	29,0	101 25,2
	1001 TL +	19,5	57,6	22,9	34 8,5
Toplam		103 25,8	228 57,0	69 17,2	400 100,00

$$X^2= 195,30 \text{ P}= 0,001 \text{ sd}= 6$$

Çizelge 3.47’ye göre katılımcılardan aylık düzenli gelir alamayan 121 kişiden % 76,9’u yoksulluk durumunun azalmadığını, 500 TL ve altı yardım alan kişilerin % 71’i, 501-1000 TL arasında yardım alan kişilerin % 53,7’si ve 1001 TL ve üzerinde yardım alan kişilerin % 57’si yoksulluklarında herhangi bir azalma olmadığını ifade etmişlerdir.

Buna göre sosyal yardımlar kişilerin yoksulluğunun azalması üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir. Kuşkusuz yoksulluğun etkilerini hafifletebilir ancak, yoksulluğu azaltmasının mümkün olmadığı Çizelge 3.47’de açıkça gözükmektedir.

Yapılan sosyal yardımların niteliği yoksulluk üzerinde etkilidir. Yapılan yardımların aynı ya da nakdi niteliğe sahip olması sosyal yardımların etkinlik derecesini etkilemektedir. Katılımcıların da bu konuda düşüncelerinin tespit edilebilmesi için “yapılan sosyal yardımlar nakdi mi ya da aynı mi verilmelidir” sorusu sorulmuş ve elde edilen verilen Çizelge 3.48 ile gösterilmiştir. Elde edilen verilere göre, katılımcıların % 64, 5’i yardımların para yardımı şeklinde verilmesini, % 1,3’ü aynı malzeme biçiminde ve % 34,2’si de hem malzeme hem para şeklinde verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Çizelge 3.48. Sosyal Yardım Faydalanıcılarına Göre Yardımların Aynı veya Nakdi Nitelikte Olması Durumu

	Sayı	Yüzde
Aynı Olmalı	5	1,3
Nakdi Olmalı	258	64,5
Hem Aynı Hem de Nakdi Olmalı	137	34,2
Toplam	400	100,0

Katılımcıların büyük kısmının yapılan yardımların nakdi nitelikli olması gerektiğini ifade etmeleri, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) Tarafından 2007 yılında yapılan “SYDGM’in Sosyal Yardımların Ve Proje Desteklerinin Etki Analizi Projesi Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme” adlı çalışmasıyla uyuşmamaktadır. Bahsi geçen çalışmada katılımcıların çoğunluğu tarafından yardımların aynı olarak yapılması gerektiğinin tercih edilmesi (SYDGM, 2008b: 4) Çizelge 3.48 ile ortaya çıkan sonucu desteklememektedir.

Bugün sosyal yardım alanında faaliyet gösteren kurumların genel olarak nakdi yardımlara yönelmeleri, bu kurumların faydalanıcılar ile benzer görüşlere sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca, “yoksullar, en az yardım yapan kurumlar kadar, parayı ne şekilde harcayacaklarını bilmektedirler”. Diğer taraftan, kuş gribi ile ilgili endişelerin arttığı bir dönemde Beypliç Şirketi genel müdürünün, eldeki stokların SYDGM tarafından satın alınarak yoksullara dağıtılmasını, sektörün sorunlarına çözüm olarak önermiş olması, yardımların neden aynı değil de, nakdi olarak dağıtılması

gerektiğini ortaya koymaktadır (Buğra, 2010: 243). Bu nedenle aynı yardım yapmak yerine yardımın nakdi nitelikte olması gerekmektedir.

Ayrıca, yardımın nakdi olarak yapılması birçok noktada anlamlıdır: birincisi faydalanıcıların onurları incinmemiş olacaktır, ikincisi aynı yardımın nakdi yardıma göre daha maliyetli olması, aynı yardımda depolama koşullarının sıkıntılı olması ve üçüncü, olarak alışveriş yapmanın faydalanıcıların sosyal gelişimlerine katkı sağlama gibi birçok nedenden yardımlar nakdi nitelikli olarak verilmelidir.

Sosyal yardımların yoksulluğa neden olduğundan bahsedebilmek için sosyal yardımların yardıma muhtaç kişilerin zorunlu giderlerini karşılayıp karşılamadıklarının tespit edilmesi gerekir. Zira zorunlu giderlerinin önemli bir kısmını sosyal yardımlar marifetiyle karşılayabilen ihtiyaç sahibi ailelerin yoksulluğun nedeni olarak sosyal yardımları görme eğilimleri çok fazla olası değildir. Bu ilişkinin tespit edilebilmesi için öncelikli olarak katılımcıların ne kadarının zorunlu giderlerini sosyal yardımların karşıladığının bilinmesi gerekmektedir. Buna ilişkin analiz sonuçları Çizelge 3.49’da gösterilmektedir. Çizelge dikkatlice incelendiğinde sosyal yardımlar “zorunlu giderlerimizi karşılamaktadır” cevabını verenlerin oranı yalnızca % 12’dir. Diğer taraftan sosyal yardımlar “zorunlu giderlerimizi karşılamıyor” cevabını verenlerin oranı ise % 88’dir.

Çizelge 3.49. Sosyal Yardımların Zorunlu Giderleri Karşılama Durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	48	12,0
Hayır	352	88,0
Toplam	400	100,0

Çizelge 3.49’a göre katılımcıların büyük çoğunluğu sosyal yardımların zorunlu giderleri karşılamadığını beyan etmişlerdir. Kuşkusuz, zorunlu giderleri karşılamaktan yoksun bir sosyal yardım sisteminin yoksulluğun nedeni olarak algılanması kadar doğal bir durum yoktur. Çünkü sosyal yardımlar faydalanıcıların zaruri olan giderlerini karşılamaya muktedir olsaydı, bugün sosyal yardımların faydalanıcıları daha fazla oranda yoksullaştırdığından söz etmek mümkün olmayacaktı. Giderlerini sosyal yardımlarla karşılamaya çalışan kişilerin, gelir getirici bir faaliyette bulunmayarak sosyal yardım almaya çalışmaları ve alamayınca daha fazla mağdur duruma düşmeleri

gerçekleşmesi muhtemel sonuçlardır. İşte sosyal yardımlar bu noktada faydalanıcıları daha fazla oranda yoksullaştırmaktadır. Kişi, hayatıyla ilgili tüm planlarını sosyal yardımlar eksenli düşünmekte ve olumsuz bir durumda, faydalanıcıların, hayatı ciddi bir biçimde etkilenmektedir.

Sosyal yardımların faydalanıcıların zorunlu giderlerini karşılama durumu onların, yoksulluğun nedenlerine ilişkin algıları üzerinde etkili olmaktadır. Buna göre zorunlu giderleri karşılanan faydalanıcıların yoksulluğun nedenlerine bakışı ile zorunlu giderleri karşılanamayan faydalanıcıların bakışı arasında farklılıklar mevcuttur. Yoksulluğun nedenleri üzerinde yardımın zorunlu giderleri karşılayıp karşılamama durumunun ne derece etkili olduğu Çizelge 3.50 ile verilmiştir. Buna göre iki sorusu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiş olup, zorunlu giderlerini yardımlarla karşılayabilenlerin yaklaşık olarak % 29'u gelirin adaletsiz dağılımı, % 24'ü kişisel faktörleri, % 20'si işsizliği, % 12'si eğitimsizliği ve % 10'u sosyal yardımları en önemli yoksulluk nedeni olarak görmektedirler.

Çizelge 3.50. Yapılan Yardımlar Zorunlu Giderlerinizi Karşılamaya Yetiyor mu ile Size Göre Yoksulluğun En Önemli Sebebi Ne Olabilir Arasındaki İlişki

		Size Göre Yoksulluğun En Önemli Sebebi Ne Olabilir? (%)						Toplam
		İşsizlik	Sosyal Yardımlar	Kişisel Faktörler	Eğitimsizlik	Fazla Nüfus	Gelirin Adaletsiz Dağılımı	
Yardımlar Giderlerinizi Karşılamaya Yetiyor mu?	Evet	20,1	9,9	24,3	12,4	4,1	29,2	48
	Hayır	16,2	45,6	10,5	14,8	5,8	7,1	352
Toplam		51	175	52	57	19	46	400
		12,7	43,8	13	14,2	4,8	11,5	100

$$X^2 = 39,40 \quad P = 0,000 \quad sd = 5$$

Bununla beraber, katılımcılardan, yardımlar zorunlu giderlerimizi karşılamaya yetmiyor cevabını verenlerden, yaklaşık olarak % 45'i sosyal yardımları, % 16'sı işsizliği, % 15'i eğitimsizliği, % 10'u kişisel faktörleri ve % 7'si ise gelirin adaletsiz dağılımı en önemli yoksulluk nedeni olarak görmektedirler. Görülüyor ki, yoksulluğun nedenlerine ilişkin tutumlar yardımların zorunlu giderleri karşıyor olmasına göre değişiklik göstermektedir.

Sosyal yardımlar alanında tartışılan önemli konulardan biride yardımların “hak” temelli yapıp yapılmadığıdır. Son yıllarda yardımların hak temelli olması akademik yazın tarafından sıklıkla dile getirilen bir konudur. Yardımların hak mı? destek mi? olduğu noktasında akademik yazın kadar önemli bir başka kesim ise yardımların esas hedef kitlesi olan yoksulların bu konuda ne düşündüğüdür. Faydalanıcıların bu konuda ne düşündüklerinin tespit edilmesi için, “size göre yapılan yardımlar hak mı? yoksa destek mi?” sorusu sorulmuş, elde edilen verilen Çizelge 3.51’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların % 46,7’si yardımları destek olarak algılarken % 53,3’ü hak olarak algılanmaktadır.

Çizelge 3.51. Sosyal Yardımların Yararlanıcılarca Hak veya Destek Olarak Algılanma Durumu

	Sayı	Yüzde
Destek	187	46,7
Hak	213	53,3
Toplam	400	100,0

Son yıllarda yoksullukla mücadelede önemli bir sosyal politika aracı olabileceği noktasında giderek artan tartışmaların ana konusunu yardımların hak temelli olmasını dile getiren “vatandaşlık geliri” veya “asgari gelir desteği” gibi modeller oluşturmaktadır. İsimleri farklı olmasına karşın her iki modelde birbirinin aynısı kabul edilmektedir. Buna göre Temel gelir kavramı, bir toplumda yaşayan bütün insanlara, çalışma hayatındaki konumlarından bağımsız olarak, sadece toplumun bir ferdi oldukları için koşulsuz olarak sağlanan düzenli bir nakit geliri ifade etmektedir. Bu kavramın yansıttığı yaklaşım, kapitalist değerler sistemini önemli bir biçimde sorgulamakta; emeğe verilen değer yerine, insana ve insanın haklarına verilen değeri koymaktadır. Bu yaklaşımda sivil, siyasi ve sosyal hakların tamamını içeren bir vatandaşlık statüsüne atıfta bulunularak asgari bir gelire sahip olmak temel bir vatandaşlık hakkı (Buğra ve Keyder, 2007: 8; Metin, 2012: 125) olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede temel gelir kavramı, “vatandaşlık geliri” şeklinde de ifade edilmektedir.

Yoksullara nakit gelir desteği sağlanması önerisiyle ilgili ilk kapsamlı ve sistematik tartışmanın, Thomas Paine’in 1791 yılında yayınlanan *Rights of Man*

(İnsanın Hakları) adlı kitabında bulunduğu söylenebilir. Paine'in bu konuda yazdıkları, daha sonraki yüzyıllarda, yoksullara sadaka verir gibi değil bir vatandaşlık hakkı olarak yapılacak nakit gelir desteğini savunanların görüşleri temel oluşturmaktadır (Buğra ve Sınmazdemir, 2007: 87). 20. Yüzyılda aynı öneriyi benimseyen iktisatçılar, nakit gelir desteği politikasını ekonomik açıdan etkin bir çözüm yolu olduğu için savunmaktadırlar. Açık bir ifade ile savunucuları tarafından nakit gelir desteği ya da vatandaşlık geliri, yoksullukla en etkin mücadele yöntemi olarak kabul edilmektedir. bu bağlamda en iyi bilinen öneri Milton Friedman tarafından ortaya atılan Negatif Gelir Vergisi önerisidir. Friedman, herkese uygulanabilecek olan Negatif Gelir Vergisi yoluyla, ellerine geçen gelir bu miktarın altında olanlara net bir transfer yapılmasını önermektedir. Friedman, bunun avantajının sefaleti önlemek olduğunu belirtmektedir (Buğra ve Sınmazdemir, 2007: 88).

Gerçek özgürlüğün esası olarak tanımlanan temel güvence, temel gelirin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Güvencenin temel olması; anlamlı olması, bir diğer ifadeyle kişinin yaşadığı toplum içinde rasyonel tercihlerde bulunabilmesine yetecek kadar olması demektir. Aynı zamanda bu temel güvence, kişileri tembelliğe sevk etmeyecek ve çalışma isteklerinin azalmasına yol açmayacak bir düzeyde olmalıdır. Temel gelir güvencesinden söz edilebilmesi için bu gelirin keyfi bir şekilde ya da hayır ve iyilik göstergesi olarak paternalist bir yaklaşımla verilmemesi de gerekmektedir. Temel gelir bireysel ve eşit olmalı, kişiler bu geliri nasıl kullanacaklarına kendileri karar verebilmelidir. Engelli ya da zayıf olup da özel ihtiyaçları olan kişiler için ilaveler yapılmalıdır (Standing, 2007: 19-20).

Nakit gelir desteği kimileri tarafından adeta yoksulluğa çare olabilecek sihirli bir güç haline getirilirken kimilerince de yoksulluğu kronik hale getireceği, yardımlara bağımlı bir insanlık inşa edeceği, tembelliği ve aylaklığı yaygınlaştıracığı düşüncesiyle eleştiri konusu yapılmaktadır.

Temel gelir birçok avantaj ve dezavantajı beraberinde getirmektedir. Avantajları kısaca şu şekilde özetlenebilir: birincisi, temel gelir uygulaması, Paine'den etkilenilerek, gerçek özgürlüğü gerçekleştirecek bir mekanizma olarak tahayyül edilmektedir. İkinci olarak, yoksulluğu çözümlenecek ve ortadan kaldıracak en önemli sosyal politika aracı olarak düşünülmektedir. Temel gelir uygulamasının sağladığı üçüncü avantaj,

sosyal yardım ve kimi sosyal sigorta fonları ile birlikte oluşan yoksulluk ve işsizlik tuzaklarını yok edecek olmasıdır. Dördüncü avantajı olarak maliyet açısından temel gelirin daha az maliyetli olacağıdır (Standing, 2007: 34-35). Beşinci ve son olarak, tüm sosyal yardım türleri belli bir ölçüde yoksulluğu önlemekle birlikte, temel gelir desteği açık bir şekilde yoksullukla mücadele için tasarlanmış olup yeterli bir yaşam düzeyini sağlamayı amaçlamaktadır. Diğer bir deyişle temel gelir desteği yoksulluğu önlemede kilit bir rol oynamaktadır (Coşkun, Güneş ve Ortakaya, 2011: 133).

Temel gelir desteği, avantajlarının yanı sıra, bir takım dezavantajları da bünyesinde barındırmaktadır. Bunlar ise, birinci olarak, mali olmaktan çok toplumsaldır. İnsanlara ömür boyu sürecek bir temel gelir desteği vermek onları ömür boyu yoksulluğa mahkûm etmek ile aynı anlama gelmektedir. İkinci olarak, temel gelir uygulamasının asgari ücretin biraz üstünde gelir ile çalışan insanları, çalışma şevkini kıracağı ve faydalanıcıların, temel gelir uygulamasını çalışmaya tercih edecekleridir. Üçüncü husus mali olup, sosyal harcamalar bütçesine ciddi bir yük getireceğidir (İnsel, 2007: 42). Dördüncü olarak, temel gelir sayesinde yoksulların daha fazla oranda siyasi çıkarların esiri haline geleceği ve bazı hükümetlerin seçimlerden hemen önce geliri artıracığı hemen sonrasında geliri düşüreceği düşüncesi. Beşinci olarak temel gelir uygulamasının düşük olan asgari ücreti daha da aşağılara çekeceğidir (Standing, 2007: 33).

Temel gelir yoksulları sadaka kültürüne muhtaç etmeden yaşamlarını devam ettirebilmeleri yönünde önemli bir etkiye sahiptir. Fakat bunun yanı sıra çalışabilecek durumda olanlara yapılacak olan temel gelir onları çalışma yaşamının dışına daha da fazla çıkaracaktır. Bir diğer husus, temel gelir uygulamasının ekonomik olmaktan çok birçok toplumsal zararlarının da olacağıdır. Bu anlamda, Alexis de Tocqueville, sosyal yardım, dolayısıyla temel gelir desteğine karşı çıkmaktadır. Düşünür, temel geliri eleştirerek, yoksulluğu artıracığını ifade etmektedir. Devletin bu uygulama ile yoksulları tembelleğe teşvik edeceği, aile bağlarını zayıflatacağı, yoksulların akraba yardımlarını reddetmelerine neden olacağı düşüncesiyle, Tocqueville, sosyal yardımları, dolayısıyla temel gelir uygulamasını şiddetle eleştirmektedir (Buğra, 2010: 58).

Çizelge 3.51’de ortaya çıkan sonuçlara geri dönecek olursak, tabii ki de, devletin sosyal yardımları hak temelinde yapması sosyal devlet olmanın bir gereğidir. Fakat

faydalanıcılarda “hak” algısının oluşması farklı sıkıntıları beraberinde getirecektir. Bu anlamda, yardımı “destek” boyutundan “hak” boyutuna taşıyan faydalanıcı yardım benim hakkımdır algısıyla hareket ederek, çalışma alışkanlığından uzaklaşacaktır. Ayrıca yardımların, yararlanıcılar tarafından “hak” olarak değerlendirilmesi sonucu yardımlara olan talebin arttığını ortaya koyan çalışmalardan Sallan-Gül ve Gül (2008a: 373)’ün ifade ettiği üzere: “görüşülen SYD Vakfı Müdürlerine göre yardımların, yararlanıcılar tarafından bir hak olarak görülmesi yardımlara talebi artırmaktadır”. Bu ve yukarıdaki sıralanan dezavantajlardan kaynaklı olarak “temel gelir desteği” modelini yoksullukla mücadele aracı olarak kabul etmek mümkün değildir. Açıkça denilebilir ki, temel gelir desteği çalışabilir durumda olan kişilerde sosyal yardım bağımlılığı oluşturarak onların çalışma yaşamından uzaklaşmalarına neden olabilir. Bu nedenle temel gelir desteği yoksul durumda bulunan herkese yapmak yerine yalnızca dezavantajlı gruplara yapılırsa anlamlı olur.

Sosyal yardımların hak ya da destek olarak algılanması faydalanıcıların gelir getirici faaliyette bulunup, bulunmama durumlarına göre değişiklik göstermektedir. Temel iddia, çalışanların büyük çoğunluğu sosyal yardımları gelirlerinin yetersiz kaldığı noktada bir destek olarak algılarken, çalışmayanların ise, sosyal yardımları hak olarak algıladıklarıdır. “Gelir getirici faaliyette bulunup bulunmama durumu ile sosyal yardımların hak mı yoksa destek mi” soruları arasında anlamlı bir ilişki çıkmıştır. Çizelge 3.52’de gösterildiği üzere, çalışanların % 72,3’ü yapılan sosyal yardımları destek olarak görürlerken, herhangi bir işi olmayan katılımcıların % 77’si hak olarak görmektedir. Görülüyor ki, yardımların hak ya da destek olarak algılanması üzerinde faydalanıcıların düzenli gelir getirici faaliyette bulunup bulunmama durumları etkili olmaktadır.

Çizelge 3.52. Aile Üyelerinden Biri ya da Birileri Düzenli Olarak Gelir Getirici Bir İşte Çalışıyor mu ile Size Göre Yapılan Sosyal Yardımlar Bir Destek mi? Yoksa Hak mıdır? Arasındaki İlişki

		Size Göre Yapılan Sosyal Yardımlar Bir Destek mi? Yoksa Hak mıdır? (%)		Toplam
		Destek	Hak	
Çalışma Durumu	Evet	72,3	27,7	163 40,8
	Hayır	23,0	77,0	237 59,2
Toplam		187 46,7	213 53,3	400 100,0

$$X^2 = 59,42 \quad P = 0,000 \quad sd = 1$$

Yoksullukla mücadele edebilmek için öncelikli olarak yardım alan kişilerin yoksullukla mücadelede kimi sorumlu gördüklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Kimin sorumlu olduğunu tespit edebilmek amacıyla katılımcılara yoksullukla mücadele kimin görevidir sorusu sorulmuş ve elde edilen bulgular Çizelge 3.53 ile gösterilmiştir. Katılımcıların % 54,5'i yoksullukla mücadele etmenin “devletin bir görevi” olduğu noktasında uzlaşıırken, “kişinin kendisine düşen bir görev” diyenler % 15,3, “tüm vatandaşların ortak görevidir” diyenlerin oranı 11,5, “hali vakti yerinde yani zenginlerin görevidir” diyenlerin oranı 14,7 iken, “STK’ların görevidir” diyenlerin oranı ise % 4’dür. Görülüyor ki katılımcıların büyük çoğunluğu yoksullukla mücadelede en önemli görevi devlete vermişlerdir.

Çizelge 3.53. Yoksullukla Mücadele Kimin Görevidir

	Sayı	Yüzde
Devlet	218	54,5
Kişinin Kendisinin	61	15,3
Tüm Vatandaşların	46	11,5
Hali Vakti Yerinde Kişilerin	59	14,7
STK’ların	16	4,0
Toplam	400	100,0

Çizelge 3.53 ile ortaya çıkan sonucu destekler bir başka çalışma Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) tarafından yapılmıştır. TÜSEV tarafından yapılan araştırmaya göre, “yoksullukla mücadele kimin görevidir?” sorusuna deneklerin % 38’lik kısmı

“devletin görevidir” cevabını verirken, % 31’i “hali vakti yerinde vatandaşlar” cevabını vermiş, % 21’inin “tüm vatandaşlar”ın görevi olduğunu ifade ederken, “STK’ların görevidir” diyenlerin oranı ise % 5’dir (TÜSEV, 2006: 85). TÜSEV’in yapmış olduğu çalışma Çizelge 3.54’de ortaya çıkan bulgularını desteklemektedir. TÜSEV’in yapmış olduğu araştırmada ilginç olan, araştırmayı yürütenlerin, deneklerin büyük çoğunluğunun yoksullukla mücadeleyi kendi sorumluluklarında görmeyip, devletten beklediklerini ifade ederek olumsuz bir şekilde yorumlamalarıdır (Buğra, 2010: 239).

Tabi ki, yoksullukla mücadele etmede en önemli görev devlete düşmektedir. Sosyal devlet olmanın bir gereği olarak devlet, yoksullukla etkin bir biçimde mücadele etmelidir. Fakat yoksulluk öylesine çok boyutlu bir sorun ki, sadece bir aktörün mücadele etmesiyle yok olması mümkün değildir. Bu nedenle, yoksullukla mücadele etmek devletin (tüm kamu kurum ve kuruluşlarının) yanı sıra ailenin, yerel yönetimlerin, STK’ların, özel sektör ve işletmelerin yani toplumun tüm kesimlerinin görevidir. Ancak bu şekilde yoksulluk problemine kalıcı bir çözüm üretilebilir. Yoksa diğer türlü sadece devletin yaptığı sosyal yardımlarla yoksulluğu önlemenin mümkün olmadığı araştırma bulgularından da ortaya çıkmaktadır. O halde yapılması gereken böylesine önemli bir problemde toplumun tüm kesimlerinin birlikte hareket etmesidir. Diğer taraftan sorunun çözümü yalnızca bir kurumdan beklemek yoksulluğun çok boyutluluğunu yadsımak olacaktır.

Çizelge 3.53 ile katılımcıların yarısından fazlası yoksullukla mücadele etmede asli görevin devlete ait olduğu noktasında hem fikridir. O halde “yoksullukla mücadelede devlete düşen görev nedir?” sorusu akıllara gelmektedir. Buradan hareketle katılımcılara “yoksullukla mücadelede devlete düşen görev nedir?” sorusu sorulmuş ve elde edilen veriler Çizelge 3.54’de gösterilmiştir. Buna göre, 218 katılımcının % 34,5’i “daha fazla sosyal yardım yapmalı”, % 12,8’i “yeni istihdam alanları yaratmalı”, % 46,3’ü “yoksulları işe yerleştirmeli”, % 4,1’i “meslek edindirme kursları düzenlemeli” ve % 2,3’ü ise “iş kurma kredileri vermeli”dir cevabını vermişlerdir. Geriye kalan 182 katılımcı “yoksullukla mücadele kimin görevidir” sorusuna “devlet” seçeneği dışındaki seçenekleri işaretlediklerinden bu soruya yanıtız bırakmışlardır.

Çizelge 3.54. Yoksullukla Mücadelede Devlete Düşen Görev

	Sayı	Yüzde
Daha Fazla Sosyal Yardım Yapmalı	75	34,5
Yeni İstihdam Alanları Yaratmalı	28	12,8
Yoksulları İşe Yerleştirmeli	101	46,3
Meslek Edindirme Kursları Düzenlemeli	9	4,1
İş Kurma Kredileri Vermeli	5	2,3
Toplam	218	100,0

Çizelge 3.54'deki verilere bakınca, her ne kadar “yoksullar işe yerleştirmeli” cevabı fazla çıkmış olsa da, “devlet daha fazla oranda sosyal yardım yapmalıdır” diyenlerin oranı (% 34,5) azımsanmayacak kadar çoktur. Diğer taraftan “meslek edindirme kursları düzenlemedir” seçeneğinin % 5'in altında çıkmasının nedeni ise, yoksulların hemen hepsi meslek edindirme kurslarının işlevsel olmadığını bu nedenle devletin yoksulluğu önlemek için meslek edindirme kursu açmasını hiçbir işe yaramayacağı düşüncesinin oluşmuş olmasıdır. Gerçekten de Türkiye’de meslek edindirme kurslarının açılış mantığı, mesleği olmayanlara meslek edindirmekten ziyade, formalite icabı olup, kurumların faaliyet raporlarının daha kalabalık görülmesi için açıldığından, bu kursların işlevselliğinden, güncelliğinden, iş piyasasına uygunluğundan bahsetmek neredeyse imkânsızdır. Hatta gösterge olması açısından bir faydalanıcının “dört tane meslek kursuna katıldım ve sertifika aldım, fakat hala işim yok” cevabını vermiş olması, meslek edindirme kurslarının işlevselliğini gözler önüne sermektedir.

Çizelge 3.54’de elde edilen verilerin güvenilirliğini ölçmek amacıyla, aynı soruyla bağlantılı olarak “yoksulluktan kurtulabilmek için yardımlar devam mı etmeli yoksa devlet her yoksul aileden bir kişiyi işe mi yerleştirmeli?” sorusu sorulmuş ve ilginç verilere ulaşılmıştır. Çizelge 3.55’e göre, katılımcıların % 48,3’ü yardımların kesilip, her yoksul haneden bir kişi işe yerleştirmeli cevabını verirken, devlet sosyal yardımları artırarak devam etmeli cevabını verenlerin oranı ise araştırmanın diğer bulgularını destekleyecek nitelikte olup % 32,3’dür. Diğer taraftan devlet hem yardım vermeli hem de yoksul handen bir kişiyi işe yerleştirmeli cevabını verenlerin oranı 19,4’dür.

Çizelge 3.55. Yoksulluktan Kurtulabilmek İçin Yardımlar Devam Mı Etmeli Yoksa Devlet Her Yoksul Aileden Bir Kişiyi İşe Mi Yerleştirmeli?

	Sayı	Yüzde
Yardımlar Artarak Devam Etmeli	129	32,3
Yardımlar Kesilip Her Yoksul Haneden Bir Kişi İşe Yerleştirilmeli	193	48,3
Devlet Hem Yardım Etmeli Hem de Bir Yoksulu İşe Yerleştirmeli	78	19,4
Toplam	400	100,0

Çizelge 3.55’de ortaya çıkan görüntü oldukça şaşırtıcı ve düşündürücüdür. Bu soru sorulmadan önce, “devlet her yoksul handen bir kişiyi işe yerleştirmeli” seçeneğinde yığılma olacağı düşünülürken tersi bir biçimde ve genel olarak araştırmanın diğer bulguları destekler nitelikte sosyal yardım bağımlılığını “ifade eden yardımlar artarak devam etmeli ve devlet hem yardım etmeli hem de işe yerleştirmeli” seçeneklerinin çoğunlukla işaretlenmiş olması (% 51,7) hayli şaşırtıcıdır. Aslına bakılırsa Çizelge 3.55’de ki sonuç, hem sosyal yardım bağımlılığını gözler önüne sermekte hem de yoksulluğun nedeninin sosyal yardım olduğu tezini güçlendirmektedir. Ayrıca ASAGM (2010: 142) tarafından yapılan çalışmada “devlet yoksullara karşılıksız yardım ederek baba olduğunu göstermelidir” sorusuna katılımcıların % 92’sinin katılıyorum cevabını vermiş olması Çizelge 3.55’de görülen verileri desteklemektedir.

Yoksulların, yoksulluktan kurtulabilmek için ne tür faaliyette buldukları onların sosyal yardım bağımlılığını açıklamada kilit bir öneme sahiptir. Bu nedenle katılımcılara “son üç yıl içerisinde yoksulluktan kurtulabilmek amacıyla ne yaptıkları” sorulmuş ve alınan cevaplar Çizelge 3.56’da gösterilmiştir. Buna göre faydalancıların % 46,7’si yoksulluktan kurtulabilmek için sosyal yardımlara başvuru yaparken, % 17,8 gibi küçük bir grup ise iş arama faaliyetinde bulunmuş olup, herhangi bir faaliyette bulunmayanların oranı % 26,5 gibi büyük oran iken, çalışan yoksullar olarak adlandırılan ve çalıştıkları halde yoksul durumda bulunanlardan % 9’luk kesim ise ek iş yapmıştır.

Çizelge 3.56. Faydalanıcıların Son Üç Yıl İçerinde Yoksulluktan Kurtulabilmek İçin Ne Tür Faaliyette Bulduklarının Dağılımı

Faaliyet Türü	Sayı	Yüzde
Sosyal Yardımlara Başvuru Yaptım	187	46,7
İş Aradım	71	17,8
Ek İş Yaptım	36	9,0
Hiçbir Şey Yapmadım	106	26,5
Toplam	400	100,0

Araştırma bulguları şunu açıkça göstermektedir ki, sosyal yardımlar yoksulluğu önlemede yetersizdir. Sosyal yardımlar yalnızca yoksulluk anında nefes aldırıcı bir rol oynamakta olup, yoksulluğa çare olmaktan uzaktır. Bundan dolayı da, katılımcılar tarafından, yoksulluğun önemli bir sebebinin sosyal yardımlar olduğu ifade edilmiştir. Fakat hem sosyal yardımların yoksulluğun sebebi olarak algılanması hem de yoksulluktan kurtulabilmek için katılımcıların büyük çoğunluğunun (% 73,2) sosyal yardıma başvuru yapması veya hiçbir şey yapmamaları çelişkili gibi görülebilir. Ancak, katılımcıların % 62,5'inin bir mesleği olmadığı düşünüldüğünde bu çelişki ortadan kalkmaktadır.

Ülkemiz sosyo-ekonomik koşulları düştüğünde mesleği olan kişinin bile iş bulmakta zorlandığı bir ortamda vasıfsız bir mesleği olmayan katılımcıların yoksulluktan kurtulabilmek için daha fazla oranda yardıma başvurmaları veya hiçbir şey yapmaksızın kaderci bir anlayış ile yoksulluk batağında yaşamaya devam etmeleri oldukça doğaldır. Bu nedenle yapılması gereken sosyal yardım faydalanıcıları içerisinde çalışabilir durumda olan kişilerin bir şekilde iş gücü piyasası içerisine dâhil edilmesi gerekmektedir. Aksi durumda, araştırma bulgularının da desteklediği gibi, çalışabilir durumda olanlar sosyal yardım bağımlısı olarak yaratılmış olunacaktır.

Diğer taraftan, katılımcıların gelecekte yoksulluktan kurtulabileceklerine ilişkin algıları Çizelge 3.56 ile ilişkilidir. Buna göre faydalanıcılara “gelecekte ailenizin yoksulluktan kurtulacağına inanıyor musunuz?” sorusu sorulmuş ve elde edilen bulgular Çizelge 3.57 ile gösterilmiştir. Çalışmaya katılan katılımcıların % 26,8'i gelecekte yoksulluktan kurtulacağını düşünürken, yoksulluğun “ömür boyu devam edecek bir

yazgı, kader” olduğunu ifade edenlerin oranı ise % 61,7’dir. Diğer taraftan karamsarların oranı ise 11,5’dir.

Çizelge 3.57. Katılımcıların Gelecekte Yoksulluktan Kurtulacaklarına İlişkin Algıları

	Sayı	Yüzde
Evet	107	26,8
Kararsızım	46	11,5
Hayır	247	61,7
Toplam	400	100,0

Çizelge 3.57’de ortaya çıkan bulgular ile Çizelge 3.56’daki veriler birbirini desteklemektedir. Buna göre son üç yıl içerisinde yoksulluktan kurtulabilmek için sosyal yardımlara başvuru yapmak dışında hiçbir faaliyette bulunmayanların oranı (% 73,2) ile gelecekte yoksulluktan kurtulamayacaklarını ifade edenlerin oranı (% 61,7) hemen hemen bir birini destekler niteliktedir. Diğer taraftan, araştırmaya katılanlardan % 26,8’inin gelecekte yoksulluktan kurtulacaklarını ifade etmeleri, hem düzenli gelir getirici faaliyette bulunmaları hem de geleceğe olan “umut”ları ile açıklamak mümkündür. Yine bu çalışma kapsamında katılımcılardan, düzenli gelir getirici faaliyette bulunanların % 62,6’sinin gelecekte yoksulluktan kurtulacaklarını ifade etmeleri, onlar için yoksulluğun kalıcı bir problem olmayıp gelip geçici bir durum olduğunun göstergesidir.

Sosyal yardım yararlanıcıları açısından önemli olan bir diğer nokta ise onlar tarafından yoksulluğun kader olarak algılanıp algılanmadığıdır. Bunun ortaya çıkarılması amacıyla katılımcılara “size göre yoksulluk kader mi?” sorusu sorulmuş ve elde edilen veriler Çizelge 3.58 ile gösterilmiştir. Çizelge 3.58’e göre, katılımcıların % 60,3’ü yoksulluğun bir kader olduğunu ifade ederken, geriye kalan % 39,7’si ise kader olmadığını gelip geçici bir durum olduğunu ifade etmektedir.

Çizelge 3.58. Faydalanicılara Göre Yoksulluğun Kader Olarak Algılanma Durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	241	60,3
Hayır	159	39,7
Toplam	400	100,0

Çizelge, 3.56-3.57-3.58 birlikte değerlendirildiğinde üç Çizelgede de ortaya konulan veriler birbirini desteklemektedir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu yoksulluğun kalıcı bir durum olduğunu ve bu nedenle de hiçbir şekilde ortadan kalkmayacağını kendilerinin de aynı anne-babaları gibi yoksulluk içinde yaşayacaklarını ifade ederken, geriye kalan kesim ise yoksulluğun kalıcı olmadığını bir şekilde yoksulluktan kurtulacaklarını ifade etmektedirler.

Bu anlamda Ardahan'ın Değirmenli köyünde kaz çobanlığı yapan genç bir kız olan Arife'nin söyledikleri tam da kadere dönüşen yoksulluğu açıklamaktadır (Erdoğan, 2007a: 37):

“Ne diyeyim ki, biz kimsenin umurunda değiliz. Ben öğretmen olmayı çok istedim. Ortaokula kadar okudum. Sonrasını okuyamadım parasızlıktan. Şimdi postanede, hastanede bir iş verseler, hiç değilse çalışsam. Ama o da yok. Benim hayatımda anneminki gibi buralarda geçip gidecek. Kimse sesimi duymasa da konuşacağım... Bizi buralarda kama gömüp gittiler. Kimse buraya gelip iş sahası açmıyor. Bir atölye açsalar, köydeki kızlar çobanlık yapacağına dikiş diker. Ama zenginler bizi düşünmüyor ki. Onların tuzu kuru... Benim suçum burada doğmak. Belki büyük şehirde doğan ben olsaydım, sen burada kaz güdüyor olurdun ben seninle konuşmaya gelirdim. Ama herhalde sen benden şanslı doğdun. Ne yapalım bu benim kadersizliğim.”

Çizelge, 3.56-3.57-3.58 ile elde edilen bulgular son derece düşündürücüdür. Yardım alanların büyük çoğunluğu içinde buldukları yoksulluktan kurtulma konusunda oldukça umutsuz ve karamsarlık içerisinde, bundan böyle yaşamlarını kamusal sosyal yardımlarla sürdürme fikrine kendilerini alıştırmış gibi görünmektedirler. Çalışmaya katılan katılımcılarının çoğunluğunun öz yeterlik düzeyinin düşük olduğu gözlenmektedir. Öz yeterlik, bireyin belirli bir performansı göstermek için gerekli, etkinlikleri örgütleyerek başarıyla gerçekleştirme kapasitesine duyduğu inançtır (Ekici, 2012: 174). Daha genel bir anlatımla ifade etmek gerekirse, öz yeterlilik bireyin yapabildikleri hakkında sahip olduğu inançlardır. Buna göre öz

yeterliği yüksek olan kişiler yoksullukla başa çıkmada daha fazla ısrarcı ve mücadeleci olurken, öz yeterliği düşük olan katılımcılar yoksulluğu kader olarak algılayıp her hangi bir mücadelede bulunmak yerine, yoksulluklarının nedeni olarak gördükleri sosyal yardımlara daha fazla oranda bağımlı hale gelmektedirler.

Sosyal yardımların yoksullar üzerinde etkisini ortaya koyabilmek amacıyla katılımcılara “almış olduğunuz sosyal yardımlar geleceğe güvenle bakmanızı sağlıyor mu?” sorusu sorulmuş ve elde edilen verilen Çizelge 3.59 ile gösterilmiştir. Çizelgeye göre, yardımlar sayesinde geleceğe güvenle bakanların oranı % 13,5 iken, geleceğe güvensiz bakanların oranı ise % 77,2’dir.

Çizelge 3.59. Sosyal Yardımların, Faydalanıcıların Geleceğe Güvenle Bakmaları Üzerindeki Etkisi

	Sayı	Yüzde
Güvenle Bakıyorum	54	13,5
Kararsızım	37	9,3
Güvensiz Bakıyorum	309	77,2
Toplam	400	100,0

Çalışmanın diğer bulgularında olduğu gibi Çizelge 3.59’da ortaya konulan sonuçlar göstermektedir ki, yapılan sosyal yardım uygulamaları, yoksulların, ne yoksulluktan kurtulmaları ne yoksulluklarının azaltılması ne de yoksulların geleceğe güvenle bakmaları üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktan uzaktır. Her ne kadar muhtaç durumda bulunan dezavantajlı gruplara, sosyal yardım yapmak, sosyal devlet olmanın bir gereği olsa da sosyal yardımların yoksullukla mücadelede başarılı olduğundan söz edebilmek mümkün değildir. Bu nedenle siyasi irade sosyal yardımların türünü, veriliş koşullarını, miktarını, kimlere ne şartlarda verileceğini ve süresini yeniden gözden geçirmek durumundadır. Aksi halde sosyal yardım alanına aktarılan kaynaklar boşuna aktarılmış olacaktır.

Çalışmayla ortaya çıkan bulguları destekler nitelikte Başbakan ve Maliye Bakanının söylemleri ilgi çekicidir. 2003 yılının haziran ayında, İsrافی Önleme Vakfının düzenlediği “Mikro Kredi Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması” konulu konferansın açılış konuşmasında Başbakanın “işte yoksullukla mücadele yöntemi budur” (Buğra, 2010: 244) diyerek sosyal yardım yerine yoksullukla mücadelede “Mikro Krediyi” işaret

etmesi hemen akabinde ikinci bir toplantıda dönemin Maliye Bakanı tarafından yapılan açılış konuşmasında, Başbakanın tespitine benzer biçimde tespitleri dillendirilmesi (Buğra, 2010: 244), hem Başbakan hem de Maliye Bakanı tarafından yoksulluğun sosyal yardımlarla çözümlenemeyeceği, sosyal yardımların insanları tembelleştireceği oysa küçük bir destek ile yoksulların yoksulluktan kurtulabilecekleri vurgusu yapılmıştır. Oysa aradan geçen 11 yıllık süreç içerisinde Başbakan bunun tam tersi bir biçimde hemen hemen katıldığı tüm programlarda sosyal yardımları övücü bir tablo çizmiş olması düşündürücüdür. Diğer taraftan, yine Başbakan tarafından dile getirilen ve uzunca bir dönem sosyal yardım alanında tartışma ve mizah konusu olan “gerekirse vali kömür kamyonuna binecek ve vatandaşın kömürünü teslim edecek” söylemi, yine aynı iktidarın ürünü bir söylemdir. Görülüyor ki, iktidar partisi, iktidar olduğu ilk yıllarda söylemsel olarak sosyal yardımlara karşı bir tavır sergilerken, son 11 yıllık süreçte tam tersi bir biçimde sosyal yardımları özendirici bir politika izlemektedir. Diğer taraftan durum muhalefet partileri tarafından da çok da farklı değildir. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanın katılmış olduğu bir programda “Cumhuriyet Halk Partisi iktidara gelirse efendim sosyal yardımları kesecekmiş. Bu kara propagandaya da hiçbir yurttaşımın inanmasını istemiyorum. Tam tersine, tam tersine, (sosyal yardımları) en az iki katına çıkaracağız. Bütün yurttaşlarım bunu açıklıkla bilsinler” (www.trthaber.com) vaadini sosyal yardımların siyasallaşması biçiminde okumak gerekmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde kısaca, yapılan alan çalışmasıyla sosyal yardımların yoksulluğu önlemede yetersiz kaldığı ortaya konulmuştur. Elde edilen verilerden yola çıkarak açıkça denilebilir ki, sosyal yardımlar tek başına yoksullukla mücadele aracı olarak düşünülmemelidir. Aksi durumda, sosyal yardım, yoksulluğun nedeni olarak karşımıza çıkacaktır. Çalışmanın sonuçlarından da görülmektedir ki, sosyal yardımlar, yoksulluğun nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yoksulluk, insanlık tarihinin en önemli sorunlarından biridir. Yoksulluğun, “zenginlerin ve yoksulların şehri ayrımının özgürlükleri yok ettiği ve düzensizliklerin temel nedenini oluşturduğu”nu ileri süren Platon’dan, “sınıf farklılıklarını azaltmadan hakların eşitliğinin ve otoritenin eşitliğinin sağlanamayacağını” vurgulayan Rousseau’ya, “ekonomik sistemlerin başarı ve başarısızlıklarının en yoksul yurttaşların durumunu ne ölçüde iyileştirebildikleriyle ölçülmesi gerektiğine” işaret eden Adam Smith’den, yoksul sınıfları “rekabet ve piyasa serbestisinin bir ürünü” olarak gören Marshall’a, “tümüyle serbestleşmiş bir piyasa sisteminin sosyal ve siyasal açıdan mümkün olmadığına” işaret eden Polanyi’den, ILO’nun 1944 yılında benimsediği Philadelphia Bildirgesinde yer alan “Herhangi bir yerde yoksulluk, her yerde refah için tehlike oluşturur” görüşüne ve Papa II. J. Paul’un Arjantin’in Vatikan Büyükelçisine söylediği “vatandaşlarının çoğunu dışlayan bir sosyal örgütlenme modeli kabul edilemez” (Şenses, 2009: 26) sözlerine kadar uzanan ve çok uzun bir zaman diliminde ilgi çeken, eski bir konu olduğunu göstermektedir.

Yoksulluğun, nedenleri ve yol açtığı sonuçlarla tek boyutlu bir sorun olmaması, aksine yoksulluğun toplumsal, ekonomik, mali, yönetsel, kültürel vb. birçok alandan etkilenmesi ve onları etkilemesi nedeniyle; yoksullukla mücadelenin de yoksulluğun bu çok boyutlu etkileşim alanlarını göz önünde bulunduran bir stratejiye sahip olması gerekmektedir. Bunları göz önünde bulundurmadan geliştirilecek stratejilerin getirdiği çözümlerin eksik kalması, hatta sorunun daha da derinleşmesine yol açması kaçınılmazdır.

Yoksulluğun kendisi önemli bir sorun olup aynı zamanda birçok toplumsal soruna da kaynaklık etmesi doğal olarak “yoksullukla mücadele” konusunu daha da önemli hale getirmektedir. Bir anlamda yoksulluk, sosyal yardımları da beraberinde getirmektedir. Bugün ülkelerin hemen hemen tamamında yoksullukla mücadele birincil olarak sosyal yardımlarla sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu durumda yoksulluğun kalıcılığını ortaya çıkarmaktadır. Yoksulluk sorununa sosyal yardım yaparak çözüm bulmaya çalışmak ancak ve ancak geçici bir çözüm olup, sorunun kökünden çözülmesine engel oluşturmaktadır.

Zamanla sosyal yardımların, yoksulluğu önlemediği ve hatta yoksulluğa neden olduğu, yoksulları iş gücü piyasasının dışına çıkardığı, onları tembelleştirdiği düşünceleri ortaya çıkmış ve sosyal yardımlar ciddi bir biçimde eleştiri odağı olmuştur. Diğer taraftan Dünyada ve Türkiye’de sosyal yardımlardan faydalanan kişi sayısının günden güne artıyor olması sosyal yardımların, yoksullukla mücadele konusunda ne derece etkili olduğunu göstermektedir.

Sivas ilinde kamusal sosyal yardımların yoksulluk üzerinde ne kadar etkili olduğunun ortaya çıkarılması amacıyla yapılan bu çalışmayla ortaya çıkan bulgular, sosyal yardımların yoksulluğu azaltıcı bir işleve sahip olmaktan uzak olduğunu göstermektedir. Araştırma bulguları sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadığını ve belirli bir zaman sonunda yoksulluğun bir nedeni olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Sivas ilinde yapılan bu çalışma, sosyal yardımların yoksulluğa neden olduğu varsayımından hareketle yapılmıştır. Bu anlamda çalışmaya katılanların % 50’den fazlasının yoksul olmalarının sorumlusu olarak “sosyal yardımları” görmeleri sosyal yardımların yoksullaştırıcı etkisini ortaya koymaktadır. Görülüyor ki yardımlardan faydalananlar bile sosyal yardımların yoksulluğu önlemediği noktasında hem fikirdirler. Gerçekten de yapılan sosyal yardımlar, yoksulluk anında yalnızca nefes aldırıcı bir işleve sahip olabilirler. Yoksa yoksulluğu ortadan kaldırması mümkün gözükmemektedir.

Sosyal yardımlar yoksulluğu derinleştirmekte, kişileri tembelleştirmekte ve çalışma yaşamının dışına itmektir. Araştırma kapsamında yardımlardan faydalananların çalışmama nedenleri sorulmuş ve “çalışmayı sevmiyorum”, “ücretlerin ve çalışma koşullarının kötü olmasından dolayı çalışmıyorum”, “sosyal yardım aldığım için çalışmıyorum” ve “kendime uygun iş bulamadığım için çalışmıyorum” seçeneklerini işaretleyenlerin oranı % 43,9 olarak çıkmıştır. Araştırma bulgularından ortaya çıkan bu sonuç, sosyal yardımların kişileri tembelleştirdiği tezini doğrulamaktadır. Kısacası yardım alanların büyük bir çoğunluğun çalışmama nedeni sosyal yardımların bizatihi kendisidir.

“Yoksulluğun bir nedeni olarak kamusal sosyal yardımlar: Sivas Merkez İlçe Örneği” başlıklı bu çalışma, sosyal yardımların yoksulluğu önleme noktasında bir işleve sahip olmadığını, sosyal yardımların yoksulluğu azaltmadığını, sosyal yardımların

yoksulluğu artırdığını, sosyal yardımların yardımlardan faydalananların çalışmalarına engel olduğu, sosyal yardımların en önemli yoksulluk nedeni olarak algılandığı ve sosyal yardımların kişileri daha fazla oranda yardımlara bağımlı kıldığını ortaya çıkarmıştır. Sosyal yardımlar yalnızca yaşlılara, engellilere, eşinden boşanmış ve eşi vefat etmiş kadınlara, çalışamayacak kadar hasta olanlara yapılmalıdır. Aksi halde çalışabilecek durumda bulunan kişilere de yardım yapılması yoksulluk sorununu kronik hale getirmektedir.

Görünen o ki yapılan yardımlar yoksulluğu önleme anlamında hiçbir işleve sahip değildir. Sosyal yardım harcamaları yavaş yavaş beşeri sermayenin kalkınmasına doğru yönlendirilmelidir. Yoksullukla mücadele için sosyal yardımlar için fazlaca kaynak aktarmak yerine beşeri sermayenin gelişmesi için kaynak aktarılmalı, yeni istihdam alanları yaratılarak işsizlik oranları düşürülmeli, yardım alan çalışabilir nüfus işgücü piyasasına dâhil edilmeli, gelirin dağıtımında adalet ilkesi göz önünde bulundurulmalı, ülke kalkınmasından düşük gelirli vatandaşlar da pay almalı ve asgari ücretin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca devlet, herhangi bir şart ileri sürülmeksizin yardım yapmak yerine eğitim seviyesini yükseltici politikalara yönelmeli, eğitimi teşvik etmeli ve bu alana kaynak aktarmalıdır. Yoksullukla gerçek mücadele ancak bu şekilde yapılabilir. Aksi halde yapılacak yardımlarla yoksulluğun önleneyeceğini düşünmek fazlaca iyimserlik olacaktır.

Sosyal yardımlar yoksulluğu ortadan kaldırmayan, sadece asgari geçim koşullarına cevap vermeye çalışan, geçici çözüm noktasında işlevsel olan uygulamalardır. Buradaki amaç; ihtiyaç sahiplerinin anlık ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmaktır. Fakat bu şekilde yoksulluğun giderilmesi söz konusu olmayacaktır. Oysa ki proje destekli yardımlarla kendi işyerlerine/işlerine kavuşan kişiler, asgari geçim standardını aşan bir gelir elde edebilmektedirler. Bu durum yoksul insanlarımızın yoksulluk sarmalını kırmalarını sağlamakta, tembel ve üretken olmaktan uzak, pasif bir şekilde yardım almaktansa çalışkan, üretken ve aktif bir duruma geçmelerine yardımcı olmaktadır. Üretimin olması; yoksulluğun kuşaklar boyu sürmesini engellemekte, yoksulluğun artık bir kader olmadığı algısını oluşturmaktadır. Proje destekli yardımlar, geleceğe yönelik yoksullukla mücadele ve istihdam yaratma odaklı olduklarından daha kesin çözüm unsurları sunmaktadır.

Sosyal yardımlar yoksulluğu ortadan kaldırmayıp onun yeniden üretimine neden olmaktadır. Bu nedenle faydalanıcıların yoksul olmalarının bir nedeni de yapılan sosyal yardımlar olmaktadır. Sosyal yardımlar en az eğitim, işsizlik, gelirin adaletsiz dağıtımı, göç, ekonomik krizler gibi yoksulluk üzerinde etkili olan bir faktördür. Zaten yoksullukla sosyal yardım aracılığıyla başa çıkmak mümkün değildir. Sosyal yardım olsa olsa daha fazla oranda insanları birine ya da birilerine bağımlı hale getirmektedir. Bu nedenle yoksullukla olan savaşımında zor olan yöntemler tercih edilmelidir. Birine, hiçbir karşılık beklemezsizin para vermek onu ömür boyu yoksulluğa mahkûm etmek anlamına gelir. Çünkü üretmeden, çalışmadan geçinebilmeyi öğrenen birey bunu daha fazla sıklıkla tekrar etmek isteyecek ve kendisini iş gücü piyasasının dışına çıkaracaktır.

Yoksulluk sorunu sadece sosyal yardım aracılığıyla çözülemez. Etkin bir sosyal devlet olmadan gelir dağılımı adaleti sağlanamaz ve yoksulluk ortadan kaldırılamaz. Yoksulluk sadaka dağıtan devlet yerine insan onuruna saygılı güçlü sosyal devlet yapılması sağlanarak giderilebilir. Sosyal devlet doğrudan ve dolaylı müdahale araçlarıyla yoksulluk ve gelir eşitsizliklerini gidermekle yükümlüdür. Bu bağlamda sosyal devlet anlayışının kaçınılmaz bir sonucu olarak, hızlı ekonomik büyümenin sağlanması yanında başta eğitim, sağlık ve konut hizmetlerine de gerekli özen gösterilmelidir. Kayıt dışı ekonomi kayıt altına alınmalıdır. İşsizlik ve enflasyonla etkin olarak mücadele edilmelidir. Yoksulluk tuzağından kurtulabilmek için vergi yapılarında gerekli düzenlemeler yapılmalı ve sosyal güvenlik yeniden düzenlenmelidir. Sosyal adaleti sağlamaya yönelik olarak insanca yaşamaya olanak sağlayan asgari ücret uygulanmalıdır. Ekonomik büyümenin sektörel ve bölgesel dağılımının en az büyüme hızı kadar önemli olduğu da göz ardı edilmemelidir. Yaşam kalitesinin tek unsuru yalnızca gelir artışı unsuru değildir. Bu nedenle, çalışma süreleri, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, işsizliğin önlenmesi, sosyal güvenliğin sağlanması, tarım ve toprak mülkiyeti reformunun gerçekleştirilmesi gibi alanlarda da etkin bir bölüşüm politikası uygulanmalıdır. Yoksulluk ve gelir dağılımının adaleti sağlamada uygulanan politikaların başarısı, gerek ulusal gerekse uluslararası alanda yoksulluk açığını kapatmaya yönelik bir kerelik sosyal yardımların çok ötesinde ekonomik ve sosyal yaşamdan dışlanmış kesimlerin bu sürece katılmalarının sağlanması ile çözülebilmektedir.

Çalışmanın ulaştığı sonuçlardan yola çıkılarak yoksullukla mücadele de daha etkin sonuçlar alabilmek, sosyal yardımların etkililiğinin artırılabilmesi, yoksulluğun nedeni olarak ortaya çıkmaması için aşağıda 15 maddelik öneri ortaya konulmuştur.

Öneriler

- 1- Her kesime sosyal yardım yapmak yerine yalnızca toplumda dezavantajlı (Engelli, Yaşlı, Çalışamayacak derece hasta olan, Eşinden ayrılmış ya da eşi vefat etmiş kadınlar) durumda bulunan kesimlere yardım yapılmalı. Çalışabilecek durumda olanlara yardım yapılmayarak onları iş gücü piyasasına kazandırabilecek politikalar uygulanmalı,
- 2- Yoksullukla mücadelede sosyal yardım yapmak en son seçenek olarak değerlendirilip öncelikle çalışabilecek nüfus, iş gücü piyasasına yönlendirilmedir,
- 3- Çalışabilecek durumda olanlara sürekli yardım yapmak yerine dönemsel yardımlar yapılmalı,
- 4- Avrupa ülkelerinin çoğunda, sosyal yardımların işgücüne katılma üzerinde olumsuz etki yaratmalarına engel olmak amacıyla, ücret üzerinden alınan vergilerde indirimler ya da yardım alırken tekrar çalışmaya başlayanlar için yardımların azalan oranlı olarak verilmeye devam etmesi gibi uygulamalar söz konusudur. Örneğin Almanya’da sosyal yardım alan kişi çalışmaya başladığında 12 ay boyunca daha düşük bir tutarda sosyal yardım almaya devam edebilmekte, ayrıca uygun bir iş bulunması halinde çalışmayı reddeden faydalanıcının almakta olduğu sosyal yardım miktarı yüzde 25 oranında düşürülmektedir. Türkiye’de de buna benzer bir uygulamanın, uygulamaya konulması, sosyal yardımların istihdamdan soğutucu etkilerini minimize edebilir,
- 5- Sosyal yardımlara aktarılan kaynak, beşeri sermayenin gelişmesine ve istihdam alanları yaratılarak işsizliğin azaltılmasına, yönlendirilerek yoksulluğun kalıcı olarak çözümlenmesine çalışılmalı,
- 6- Sosyal yardımlar herhangi bir şarta bağlı kalmaksızın yapılıyor olması, sosyal yardımları yoksulluk nedeni olarak ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle yardımlardan istenilen faydanın sağlanabilmesi için, yardımlar bir “şarta” bağlı olarak yapılmalı,

- 7- Genel olarak Türkiye’de özel olarak da Sivas ilinde yapılan sosyal yardımlar düzenlilikten uzaktır. Yardımların düzenli olarak verilmemesi sosyal yardımların etkinliğini azaltmaktadır. Yardımların düzensiz bölük pörçük uygulamalar biçimde yapılması dezavantajlı grupların daha fazla oranda yoksullaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle özellikle SYDV’ler tarafından yapılan yardımların dezavantajlı gruplara düzenli ve sürekli biçimde nakit olarak yapılması yardımların etkinliğini artıracaktır,
- 8- Yoksullukla mücadelede, sosyal yardımlar iktidarlar tarafından siyasi rant aracı olarak düşünülmekte, bu da doğal olarak sosyal yardımların siyasallaşması sorununu doğurmaktadır. Bu nedenle sosyal yardımlar siyaset alanının dışına çıkarılarak, yoksullukla mücadele siyaset üstü kurum ve politikalarla yapılmalıdır,
- 9- Kamusal sosyal yardım kurumları (SYDV, Belediye, Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi) sosyal yardım alma alışkanlığının oluşmasında etkili olmaktadır. Gerçekçi bir muhtaçlık tespiti yapılmadan, yapılan sosyal yardımlar, “yardımlarla yaşama, yardım alma alışkanlığı ve yardım bağımlılığının” oluşmasına neden olmaktadır. Sosyal yardım kurumları tarafından “herkese yardım edildiği” izlenimi veren reklam ve açıklamalar insanların zihninde bu yardımlardan yararlanmayı meşru hale getirmektedir. Bu nedenle yardımları reklama dönüştüren uygulamalardan ve siyasi söylemlerden uzak durulmalıdır,
- 10- Mevcut durumda uygulanan sosyal yardım sistemi yeniden yapılandırılmalı “bağırının, çağırının, sesini yükseltenin” daha fazla yardım aldığı bir sistemden, “gerçekten de muhtaç durumda olanlara” yardım yapan bir sisteme dönüştürülmelidir,
- 11- Sosyal yardım yapan kurumlar ve sosyal yardım türleri tek çatı altında toplanarak (her ne kadar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla, SYDV’ler ve Sosyal Hizmetler aynı bakanlığa bağlanmış olsa bile her iki kurum hem mevzuat hem de uygulama yönünden birbirinden birçok noktada ayrılmaktadır) sosyal yardım alanındaki çok başlılığın önüne geçilerek “İl ve İlçe Sosyal Yardım Müdürlükleri” kurularak yardım yapan kurumlar tek çatı altında toplanmalı, zaman, emek ve maliyet açısından tasarruf sağlanmalı,

- 12- Birçok sosyal yardım kurumu tarafından değişik türlerde sosyal yardım uygulaması yapılmaktadır. Bu da bir kişinin birçok kurumdan ya da aynı kurumdan birçok yardım uygulamasından faydalanmasına neden olmaktadır. Bu durum kaynak israfı ve yardımların istismarı sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bunun yerine muhtaç kişilerin ihtiyaçlarını giderecek tek bir sosyal yardım uygulaması yapılmalı,
- 13- Sosyal yardım alanında önemli sorunlardan biri de muhtaçlık tespitidir. Sosyal yardım kurumlarının ortak bir muhtaçlık tespit yönteminin olmamasından kaynaklı olarak, yardımlar muhtaç olmayanlar tarafından istismar edilmekte olup, tüm kurumların kabul edeceği ortak bir muhtaçlık tanımlaması yapılmalı,
- 14- Sosyal yardım alanında diğer bir sorun dağınık yapıdaki mevzuat farklılığıdır. Sosyal yardım alanında çok sayıda Kanun, kanun hükmünde kararname ve diğer idari düzenlemelerde sosyal yardımlara ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu hükümlerde yer alan farklı ölçüt ve koşullar nedeniyle de çoğu zaman uygulama birliği sağlanamamaktadır. Her kurum veya kuruluşun yardımdan yararlanacak olanlara yönelik öncelikleri farklıdır. Ortak norm ve standartlar bulunmamaktadır. Bu nedenle sosyal yardım sisteminin etkililiğin artırılması için, sosyal yardım alanında geçerli “temel sosyal yardım” kanunu oluşturulmalı,
- 15- Sosyal yardım alanında önemli sorunlardan bir diğeri illerin yoksulluk haritasının çıkarılamamış olmasıdır. Sosyal yardımlardan yararlanan kişilerin belirlenmesi amacıyla ortak bir veri tabanı oluşturulmalı, nesnel ölçütlerle işleyen bir tespit mekanizması kurulmalı ve sistemdeki kuruluşlar arasında etkin iletişim ve işbirliği sağlanmalıdır. Mevcut sistemde muhtaçlık kriterinde yeknesaklığın olmayışı yapılan yardımların etkinliğini azaltmakta, ihtiyacı olmayanların yardımlardan yararlanmalarına, gerçek ihtiyaç sahiplerinin ise yararlanmalarının kısıtlanmasına sebep olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, R. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Üçüncü Sektör: Gönüllü Kuruluşlar Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Açıkgöz, R. (2013). *Yoksullukla Mücadele ve Üçüncü Sektör*. Ankara: Argonot Yayınları.
- Adema, W. (2006). *OECD Social Employment and Migration Working Papers: Social Assistance Policy Development and the Provision of a Decent Level of Income in Selected OECD Countries*. Paris: OECD Pub.
- Akkan, B. E. (2010). “Sosyal Hak Talebi Olarak Bakım İhtiyacı”. Pınar Uyan Semerci (Der.), *İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk* (ss. 57-70) içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aksan, G. (2009). *Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktan, C. C. (2002). *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Aktan, C. C. (2003). “Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”. Ahmet E. Bilgili ve İbrahim Altan (Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu Kitabı Cilt: 1* (ss. 148-159) içinde, Düzenleyen: Deniz Feneri Derneği. İstanbul. 31 Mayıs-1 Haziran 2003, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Aktan, C. C. ve Vural, Y. (2002). “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”. Coskun Can Aktan (Ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri* (ss. 1-22) içinde, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları,
- Altay, A. (2005). “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”. *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, Sayı: 2005-2, Temmuz-Aralık, 155-178.
- Altay, A. (2007) “Bir Kamu Malı Olarak Sosyal Sermaye ve Yoksulluk İlişkisi”. *Ege Akademik Bakış*. Sayı: 7/1, 337-362.

- Arabacı, Y. R. (2012). “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”. Aysen Tokol ve Yusuf Alper (Ed.), *Sosyal Politika* (ss. 117-142) içinde, Bursa: Dora-Basın Yayın Dağıtım.
- Arı, A. (2003). “Yoksullukla Mücadelede Yerel Bir Dost: Dost Eli”. Ahmet E. Bilgili ve İbrahim Altan (Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu Kitabı Cilt: 3* (ss. 160-167) içinde, Düzenleyen: Deniz Feneri Derneği, İstanbul, 31 Mayıs-1 Haziran 2003, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Aron, R. (2000). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. (Çev.: Korkmaz Alemdar), Ankara: Bilgi Yayınları.
- ASAGM (2010). *Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü: Türkiye’de Kamusal Sosyal Yardım Alanlarının Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü Araştırması*. Sadık Güneş (Yay. Haz.). Ankara: ASAGM Yayınları.
- Ashcraft, R. (1992). “Liberalism And The Problem Of Poverty”. (Liberalizm ve Yoksulluk Sorunu), *Critical Riview*, Vol.: 6: 4, New York.
- ASPB (2013). *2014 Yılı Bütçe Tasarısı*. Ankara: ASPB.
- ASPB (2014). *2013 Yılı İdari Faaliyet Raporu*. Ankara: ASPB.
- Atan, C. C. ve Özkıvrak, Ö. (2008). *Sosyal Refah Devleti*. İstanbul: Okutan Yayınları.
- Aust, A. & Arriba, A. (2004), “Policy Reforms and Discourses in Social Assistance in the 1990s, Towards Activation?”, *Paper Presented to the ESPAnet Conference, Oxford*, 8-11, September.
- Avcı, N. (2003). “Yükselen Bir Değer (!) Olarak Yoksulluk ve Türkiye”, Ahmet E. Bilgili ve İbrahim Altan (Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu Kitabı*, Cilt: 1 (ss. 122-133) içinde, Düzenleyen: Deniz Feneri Derneği. İstanbul. 31 Mayıs-1 Haziran 2003, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Aydın, K. (2011). “Gelir, Konut, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Açısından Türkiye’de Nispi Yoksulluk ve Hayat Standartları”. *Business and Economics Research Journal*, Volume 2 Number 3 pp. 189-206, www.berjournal.com.

- Aydın, M. (2003). “Kur’an Ekseni Mücadele, Yoksulluk Teolojisinin Yansımaları”, Ahmet E. Bilgili ve İbrahim Altan (Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu Kitabı*, Cilt: 2 (ss. 238-251), Düzenleyen: Deniz Feneri Derneği. İstanbul. 31 Mayıs-1 Haziran 2003, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Aydın, M. (2008). *Sosyal Politika Ve Yerel Yönetimler*. İstanbul: Yedirenk Yayınları.
- Bahadır, Z., Daşlı, Y. (2010). “Şartlı Nakit Transferinden Yaralanan Aileler: Sivas Örneği”. *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler, Bildiriler Kitabı*, Cilt: 1. (s. 489-506) içinde, Düzenleyen: SYDGM. Ankara: SYDGM Yayınları.
- Baloğlu, B. (2006). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Başkaya, F. (2004). *Çığırından Çıkmuş Bir Dünya: Sosyal Sefaletin, Ekolojik Felaketin, Etik Yozlaşmanın Kökeni*. Ankara: Özgür Üniversite Yayınları.
- Baudrillard, J. (1998). *Üretimin Aynası*, (Çev.: Oğuz Adanır), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Bauman , Z. (1999). *Küreselleşme- Toplumsal Sonuçları*. (Çev.: A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bauman, Z. (1999). *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*. (Çev.: Ümit Öktem). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bauman, Z. (2000). *Siyaset Arayışı*. (Çev.: T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, (2009). *Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu*. Kentleşme Şurası. Ankara
- Beken, H. G. (2006) *Yoksulluk Olgusuna Kavramsal Bir Bakış*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bila, F. (2009). Sosyal Yardımın Siyasallaşması. <http://www.milliyet.com.tr/Yazar.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=1056854&AuthorID=61&b=Karayalcini+n+iki+projesi&a=Fikret+Bila> (Erişim Tarihi: 29.05.2014)
- Bilgili, A. E., Altan, İ. (2003). “Bir Yardım Yönetimi Modeli: Deniz Feneri Örneği”. Ahmet E. Bilgili ve İbrahim Altan (Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu Kitabı*, Cilt: 3

- (ss. 62-77) içinde, Düzenleyen: Deniz Feneri Derneği. İstanbul. 31 Mayıs-1 Haziran 2003, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Bilgin, V. (2003). “Dinlerin Yoksulluğu Algılayışı Üzerine Bir İnceleme”, Ahmet E. Bilgili ve İbrahim Altan (Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu Kitabı Cilt: 2* (ss. 222-237) içinde, Düzenleyen: Deniz Feneri Derneği. İstanbul. 31 Mayıs-1 Haziran 2003, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Bilici, M. (2003). “Yoksullukla Mücadelede Örnek Uygulama Modeli: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu”, Ahmet E. Bilgili ve İbrahim Altan (Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu Kitabı, Cilt: 2* (ss. 22-31) içinde, Düzenleyen: Deniz Feneri Derneği. İstanbul. 31 Mayıs-1 Haziran 2003. İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Bora, A. (2007). “Kadınlar ve Hane: Olmayanın Nesini İdare Edeceksin”. Necmi Erdoğan (Ed.). *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğun Toplumsal Görünümleri* (ss. 97-132) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Braid, C. (2006). “Working Poor”. (Çalışan Yoksul), Mehmet Odekon (Ed.), *Encyclopedia of World Poverty* (ss. 1179-1182) içinde, Sage Publications USA.
- Buğra A. ve Keyder, K. (2006). “The Turkish Welfare Regime in Transformation”. *Journal of European Social Policy*, 16 (3).
- Buğra, A. (2004). “Devletçi Dönemde Yoksulluğa Bakış ve Sosyal Politika: Zenginlerimiz Nerede?”. *Toplum ve Bilim*, Sayı 99, Kış 2003/2004, 75-97.
- Buğra, A. (2010). *Kapitalizm Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2003). *New Poverty and Changing Welfare Regime Of Turkey*. Ankara: UNDP Report.
- Buğra, A., Keyder, Ç. (2003). Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi, Ankara: UNDP, http://www.tr.undp.org/content/dam/turkey/docs/povreddoc/UNDP-TR-new_poverty.pdf, Erişim Tarihi: 18.06.2014.

- Buğra, A., Keyder, Ç. (2007). “Önsöz”. Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (Der.), *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru* (ss. 7-16) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buğra, A. ve Sınmazdemir, N. T. (2007). “Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği”, Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (Der.), *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru* (ss. 85-114) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Büyükdere, K. (2006). “Türkiye’de Gelir Dağılımı”. *Gümrük Dünyası Dergisi*. Sayı: 51.
- Can, Y. (2013). *Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk, Özel İhtisas Komisyonu*. Trakya Kalkınma Ajansı.
- Cantillon, B., Marx I. & Bosch, K. V. (2007). “Eşitlikçilik Bilmecesi: İstihdam, Ücret Eşitsizliği, Sosyal Harcamalar ve Yoksulluk Arasındaki İlişkiler”, Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (Der.), *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru* (ss. 63-84) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- CIA (2012). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2046.html> (Erişim Tarihi: 19.12.2012).
- Cohen, D. (2000). *Dünyanın Zenginliği, Ulusların Fakirliği*. (Çev: D. Hattatoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Coser, L. A. (2013). *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları, Tarihsel ve Toplumsal Bağlamlarında Ustalar*, (Çev.: Himmet Hülür), Ankara: DeKi Basın Yayın Dağıtım.
- Coşkun, S. ve Güneş, S. (Tarihsiz). “Dünyadaki Gelişmeler Çerçevesinde Ülkemizdeki Sosyal Yardımları İyileştirme Çalışmalarının Değerlendirmesi”. <http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/upload/sosyalyardimlar.gov.tr/mce/2008-2010/birimler/>.
- Coşkun, S., Güneş, S. ve Ortakaya, A. F. (2011). “Asgari Gelir Desteği ve Türkiye’de Uygulanabilirliği: Bir Model Denemesi”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 13/3 (2011), 129-158

- Coşkun, S. ve Tireli, M. (2008). *Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çalışkan, Ş. (2010). “Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk”. *Sosyal Siyaset Konferansları*. 59 (2), 89–132.
- Çamur-Duyan, G. (2011). *Kadın Yoksulluğu*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları.
- Çengelci, E. (1985). *Türkiye’de Sosyal Yardımlar: Bir Model Geliştirme Denemesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çengelci, E. (1993). “Sosyal Refahın Gerçekleşmesinde Sosyal Yardımların Rol ve Önemi”. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, Cilt: 11 Sayı: 1-2-3.
- Çiğdem, A. (2007) “Yoksulluk ve Dinsellik”. Necmi Erdoğan (Ed.). *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*, (ss. 203-247) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dağdemir, Ö. (1999). “Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu ve Yoksulluğun Analizi: 1987-1994”. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, (17).
- Dansuk, E. (1997). *Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi*. (Yayımlanmış Uzmanlık Tezi), Ankara: DPT.
- DDK (2009). *Sosyal Yardımlar ve Sosyal Hizmetler Alanındaki Yasal ve Kurumsal Yapının İncelenmesi*. Araştırma ve İnceleme Raporu Özeti, Ankara: DDK.
- Demirbilek, S. (2005). *Sosyal Güvenlik Sosyolojisi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Dilik, S. (1980). “Sosyal Yardımlar-İki Anlamlı Bir Terim”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XXXV (1-4), Ocak-Aralık. 73-84.
- DPT (2001). 8. *Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele*. Ankara: DPT Özel İhtisas Komisyonu Raporu.
- DPT (2007). 9. *Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013: Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele*. Ankara: DPT Özel İhtisas Komisyonu Raporu.

- Drucker, F. P. (2000). *Yeni Gerçekler*. (Çev.: Birtane Karanakçı). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Durkheim, E. (1994). *Sosyolojik Metodun Kuralları*. (Çev.: Enver Aytekin). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Edgell, S. (1998). *Sınıf*. (Çev.: Didem Özyiğit), Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- Ekdemir, H. Ş. (2005). *Avrupa Birliği - Türkiye Sosyal Güvenlik Normları*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları.
- Ekici, G. (2012). “Akademik Öz-Yeterlik Ölçeği: Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2012, Sayı: 43, 174-185.
- Erdem, I. (2006). *Avrupa’da Asgari Gelir Uygulamaları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Araştırma Raporu.
- Erdem, T. (2003). *Yoksulluk Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma Ankara Kent Yoksulları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdem, T. (2006), “Yoksulluk”. Tefik Erdem (Ed.), *Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavramlar ve Süreçler* (ss: 321-365) içinde, Ankara: Lotus Yayınevi.
- Erdoğan, G. (1998). *Türkiye’de Yoksulluk: Boyutu ve Profili*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Erdoğan, N. (2007a). “Garibanların Dünyası Türkiye’de Yoksulların Kültürel Temelleri Üzerine İlk Notlar”. Necmi Erdoğan (Ed.). *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri* (ss: 29-46) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdoğan, N. (2007b). “Ağır Çekim Yoksulluk”. Necmi Erdoğan (Ed.). *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri* (ss: 307-312) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eren, A. ve Bahar, O. (2004). “Yoksulluğa Kavramsal Bir Bakış: Dünya ve Türkiye’deki Görünümü”. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 36-50.

- Erol, N. (2006). Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersoy, M. ve Şengül, T. (2002). *Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri: Ankara Örneği*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Esenyel, C. ve Torun, G. (2010). “Şartlı Nakit Transferi Yardım Programı: Türkiye’deki Şartlı Eğitim, Şartlı Sağlık Yardımı Uygulamaları”. *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler. Bildiriler Kitabı Cilt: 1* (ss. 517-532) içinde, Düzenleyen: SYDGM, Ankara: SYDGM Yayınları,
- European Union. (1985). *Council Decision on Specific Community Action to Combat Poverty*, Council of the European Community.
- EUROSTAT (2013). *European Social Statistics*, (Avrupa Sosyal İstatistikleri), Pocketbooks-2013 Edition.
- EYHGM. (2013). *Engelli Bireylere İlişkin İstatistiki Bilgiler Kasım 2013*, Ankara: EYHGM.
- Fromm, E. (1996). *Özgürlükten Kaçış*, (Çev.: Şemsa Yağın), İstanbul: Panel Yayınevi.
- Gerek, N. ve Oral, A. İ. (2004). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Giddens, A. (2000a). *Sosyoloji*. Hüseyin Özel ve Cemal Güzel (Yay. Haz.). Ankara: Ayraç Yayınları.
- Giddens, A. (2000b). *Üçüncü Yol Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*. (Çev.: Mehmet Özay). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Giddens, A. (2002). *Sağın ve Solun Ötesinde, Radikal Politikaların Geleceği*. (Çev.: Müge Sözen ve Sabir Yücesay), İstanbul: Metis Yayınları.
- Goodman, M., Morley, S., Siri, G. & Zuckerman, E. (1997). “Social Investment Funds in Latin America: Past Performance and Future Role”, (Latin Amerikada Sosyal Yatırım Fonları: Geçmişi ve Gelecekteki Rollerini), Inter American Development Bank.

- Gough, I. (2010). “Güney Avrupa’da Sosyal Yardım”. (Çeviren: Burcu Yakut Çakar ve Utku Barış Balaban). Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (Der.), *Sosyal Politika Yazıları* (ss: 231-260) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gögül K. P. (2012). *Düşük Gelirli Bireylerin Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Sorununa Yönelik Kamu Politikası Algısı: Diyarbakır Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökçe, B. (2004). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Gündoğan, N. (2007). *Yoksulluğun Değişen Yüzü: Çalışan Yoksullar*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Gündoğan, N. (2008). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”. *Ankara: Sanayi Odası, Ocak/Şubat*, 42-56.
- Güner, O. (2003). “Geleneksel İslam Düşüncesinde Fakirlik Söylemi: Erdem mi, Esaret mi?”. Ahmet E. Bilgili ve İbrahim Altan (Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu Kitabı*, Cilt: 2 (ss. 252-261) içinde, Düzenleyen: Deniz Feneri Derneği. İstanbul. 31 Mayıs-1 Haziran 2003, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Güneş, S. (2008). “Sosyal Yardımların Sunumunda Yeni Bir Yaklaşım Olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri ve Yoksullukla Mücadeledeki Etkisi”. Kalaycı R. A., M. N. Nuruan, A. Çiftçi, R. Şen (Yay. Haz.) *V. Aile Şurası “Aile Destek Hizmetleri” Bildirileri Kitabı*, Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Gür, M. ve Dostoğlu, N. (2010). “Bursa’daki Alt Ve Orta Gelire Yönelik Toki Konutlarında Memnuniyet Araştırması”. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 15(2), 139-153.
- Gürsel, S., Levent, H. ve Selim, R. (2000). *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk-Avrupa Birliği ile Karşılaştırma*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları.
- Güven, S. (2001). *Sosyal Politikaların Temelleri*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Hacımahmutoğlu, H. (2009). *Türkiye’de Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmış Uzmanlık Tezi), Ankara: DPT.
- Hall, A. L. (2004). *Socail Policy for Development*. London: Sage Pub.

- Haralambos M. & Holborn M. (2001). "Yoksulluk Kuramları", (Çeviren: Nurgün Oktik), *Felsefelogos*, Sayı:14, 85-95.
- Hardt, M. & Negri, A. (2003). *İmparatorluk*. (Çev.: Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hardt, M. & Negri, A. (2011). *Ortak Zenginlik*. (Çev.: Efla-Bariş Yıldırım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hatıplı, M. ve Aytacı, A. (2011). *Dünya'da ve Türkiye'de Yoksulluğun Özgün Yapısı ve Yoksullukla Mücadele*, İstanbul: Kriter Yayınları.
- Hulme, D. & Shepherd, A. (2003). "Conceptualizing Chronic Poverty", (Kronik Yoksulluk Kavramsallaştırması), *World Development*, 31(3), 403-423.
- Hünler, A. (2005). "Yoksullukla Mücadele-Yoksulluk Yönetimi Ayrımında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu", *Türk İdaresinin Güncel Sorunları Seminer Çalışması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü.
- Hür, A. (2009). "Sosyal devlet mi, sadaka kültürü mü?". *Taraf Gazetesi*, 16.02.2009.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. (2009). *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İçli, G. (2009). "Çalışan Yoksullar: Denizli Örneğinde Uygulamalı Bir Çalışma". 6. *Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı*, VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Aydın: Ekim-2009, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.
- İkizoğlu, M. (2000). *Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak İlçesinde Ampirik Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnsel, A. (2007). "İktisat Aklına Sokulan Siyasal Çomak: Vatandaşlık Geliri", (Çeviren İsmail Çekem), Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (Der.), *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru* (ss. 37-50) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- İŞKUR (Tarihsiz). *İşgücü Piyasası Araştırması Sivas İli Sonuç Raporu*.
- Jalee, P. (1965). *Yoksul Ülkeler Nasıl Soyuluyor*. (Çev.: S. Hilav). İstanbul: Yön Yayınları

- Kabaş, T. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kabaş, T. (2010). *Türkiye’de Yoksulluk ve Gelir Dağılımı*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Kakwani, N. & Pernia, E. M. (2000). “What is Pro-Poor Growth?”. *Asian Development Review*, 18(1), 1-17.
- Kalaycıoğlu, S. ve Rittersberg-Tılıç, H. (2002). “Yapısal uyum Programlarıyla Ortaya Çıkan Yoksullukla Başetme Stratejileri”. Ahmet A. Dikmen (Ed.). *Kentleşme Göç ve Yoksulluk* (ss. 198-246) içinde, Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması-2011*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayınları.
- Karadoğan, E. (2012). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Yardımların Bireyin Özsaygı Düzeyine Etkisi Bağlamında Dönüşümü ve Etkinliği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakoyun, İ. (2008). *Türkiye’de 1980 Sonrasında Uygulanan Yoksullukla Mücadele Programları: Sosyal Riski Azaltma Projesi (Srap) Örneği – Aydın İli Uygulaması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaman, B. ve Özçalık, M. (2007). “Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü”. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 25-41.
- Kaya, E. (2009). *Yoksullukla Mücadelede Avrupa’nın ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli*. (Yayımlanmış Uzmanlık Tezi), Ankara: Başbakanlık SYDGM.
- Kaynak, M. (2007). *Kalkınma İktisadi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kesgin, B. (2013). *Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Kızılçelik, S. (1992). *Sosyoloji Teorileri 2*. Konya: Kuzucular Ofset.
- Kızılçelik, S. (2002). *Sefaletin Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Kızılgöl, Ö. (2009). *Türkiye’de Yoksulluk Sorunu: Ekonometrik Bir Bakış*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koray, M. (2008). *Sosyal Politika*. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Koşar, G. N. (2000). *Sosyal Hizmetlerde Sosyal Yardım Alanı*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Köse, B. (2009). “Sosyal Bir Problem Olarak Yoksulluk”. Nurşen Adak (Ed.), *Sosyal Problemler Sosyolojisi, Dünyadan ve Türkiye’den Örnekler* (ss. 215-248) içinde, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kuivalainen, S. & Heikkilä, M. (2006). “Existence and Nature of Poverty Policy Programmes”, Heikkilä, M. et al. (Eds.), *Poverty Policies, Structures and Outcomes in the EU 25, Report for the Fifth European Round Table on Poverty and Social Exclusion 16-17 October 2006*, Ministry of Social Affairs and Health, Tempera, Finland.
- Kuivalainen, S. (2004), “A Comparative Study On Last Resort Social Assistance Schemes In Six European Countries”, *Research Report 145*, Helsinki, Stakes.
- Kurşuncu, H. (2006). *Kentsel Yoksulluk: Diyarbakır Aziziye Mahallesi Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuyurtar, E. (2003). “Mutlak Yoksulluğa İlişkin İki Etik Yaklaşım”. Ahmet E. Bilgili ve İbrahim Altan (Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu Kitabı*, Cilt:1 (ss. 110-122) içinde, Düzenleyen: Deniz Feneri Derneği. İstanbul. 31 Mayıs-1 Haziran 2003, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Lewis, O. (1965) *İste Hayat*. (Çev.: Vahit Çelikbaş), İstanbul: E Yayınları.
- Mahiroğulları, A. (2010). “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Önlemleri: Sivas Örneği”. *11. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi Kitabı* (ss. 115-124) içinde, Ankara: TÜRK-İŞ Sendikası Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev.: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Marshall, T. H. (2010) “Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf”. (Çev.: Burcu Yakut Çakar ve Utku Barış Balaban), Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (Der.), *Sosyal Politika Yazıları* (ss, 19-32) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marx, K. ve Engels, F. (1998). *Komünist Partisi Manifestosu*, (Çev.: İsmail Yarkın), İstanbul: İnter Yayınları.
- Metin, B. (2012). “Yoksullukla Mücadelede Asgari Gelir Güvencesi: Türkiye’de Sosyal Yardım ve Hizmet Sisteminde Mevcut Durum ve Asgari Gelir Güvencesi İhtiyacı”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Sayı: 1, 117-151.
- Metin, O. (2011). “Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar”. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2011/1, 179-200.
- Michalski, J. H. (2006). “Income Poverty”. Mehmet Odekon (Ed.), *Encyclopedia of World Poverty* (ss. 532-534) içinde, USA: Sage Puplications,.
- Milliyet Gazetesi 27 Şubat 2002.
- MUSİAD (2013). “Güven Ekonomisinde Büyümenin Finansmanı”. *2013 Türkiye Ekonomisi Raporu*. Ankara: MUSİAD Araştırma Raporları.
- Nalbant, M. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Riski Azaltma Projesi: Sivas Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Negiz, N. (2011). “Sosyal Yardım Ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri Açısından Isparta Belediyesi: Farkındalık, Yararlanma Ve Değerlendirme Açısından Bir Araştırma” *Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2011, 16(2), 323-341.
- Neubourg, C., Castonguay, J. & Roelen, K. (2005). “Social Safety Nets and Targeted Social Assistance: Lessons From the European Experience”, University of Maastricht, Graduate School of Governance.
- Oktik, N. (2008). “Yoksulluk Olgusuna Kavramsal ve Kuramsal Yaklaşımlar”. Nurgün Oktik (Der.). *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları* (ss: 21-56) içinde, İzmir: Yakın Kitabevi.

- Oppenheim, C. & Harker, L. (1996). *Poverty: The Facts*. Child Poverty Action. Group Limited.
- Ören, K. (2013). *Sosyal Politika*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Özdemir, S. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Öztürk, E. (2013). *2000 Sonrası Türk Sinemasında Yoksulluk*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, N. ve Öztürk, Y. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Öztürk, Ş. (2008). "Kırsal yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları". *The Journal of International Social Research*. Volume: 1/5 Fall, 605-634.
- Öztürk, Ş. (2008). "Kırsal Yoksulluk". Nurgün Oktik (Der.), *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları* (ss. 265-296) içinde, İzmir: Yakın Kitabevi.
- Pogge, T. (2006). *Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları*. (Çev.: Güneş Kömürcüler). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Polanyi K. (2005). *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri*. (Çev.: Ayşe Buğra). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rahnema, M. (2009). *Sefaletin Yoksulluğu Kovduğu Bir Dünya*. (Çev.: Şule Ünsaldı), Ankara: Özgür Üniversite Yayınları.
- Resmi Gazete. 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun. Yayımlandığı Tarih: 10.7.1976, Sayı: 15642.
- Resmi Gazete. 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu. Yayımlandığı Tarih: 14.06.1986, Sayı: 19134.
- Resmi Gazete. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. Yayımlandığı Tarih: 23.07.2004, Sayı: 25531.
- Resmi Gazete. 5393 Sayılı Belediye Kanunu. Yayımlandığı Tarih: 13.08.2005, Sayı: 25874.

- Resmi Gazete. 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları ile Engelli ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik, Yayımlandığı Tarih: 25.01.2013, Sayı: 28539.
- Resmi Gazete. 6518 Sayılı Kanun. Yayımlandığı Tarih: 19.02.2014, Sayı: 28918
- Resmi Gazete. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. Yayımlandığı Tarih: 08.06.2011, Sayı: 27958.
- Resmi Gazete. Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tesbiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik. Yayımlandığı Tarih: 30.07.2006, Sayı: 26244.
- Resmi Gazete. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Sosyal ve Ekonomik Destek Yönetmeliği. Yayımlandığı Tarih: 28.09.1986, Sayı: 19235.
- Ritzer, G. (2013). *Klasik Sosyoloji Kuramları*. (Çev.: Himmet Hülür), Ankara: Deki Basın Yayın Dağıtım.
- Sallan-Gül, S. (2002). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa”. Yasemin Özdek (Ed.), *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları* (ss. 107-118) içinde, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Sallan-Gül, S. ve Gül, H. (1997). “Yoksulluk ve Yoksulluk Sorununa Yaklaşımlar”. *Ankara: Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 21(199), 1-22.
- Sallan-Gül, S. ve Gül, H. (2008a). “Türkiye’de Yoksulluk, Yoksulluk Yardımları ve İstihdam”. Nurgün Oktik (Der.), *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları* (ss. 361-396) içinde, İzmir: Yakın Kitabevi.
- Sallan-Gül, S., Gül, H. (2008b), “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü Tartışmaları”. (Derleyen: Nurgün Oktik). Nurgün Oktik (Der.), *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları* (ss. 57-96) içinde, İzmir: Yakın Kitabevi.
- Saraceno, C. (2002). *Social Assistance Dynamics in Europe: National and Local Poverty Regimes*, The Polity Press, Bristol.
- Sarıkcıoğlu, E. (2002). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.

- Sarısoy, İ. ve Koç, S. (2010). “Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi”. *Maliye Dergisi*. Sayı: 158 (Ocak-Haziran), 326-348.
- Saruhan, C. S., Ata, Ö. (2005). *Bilim, Felsefe ve Metodoloji*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Semerci, U. P. (2010). “Dev ve Cüce Aynı Yolda: Yoksulluk ve Pozitif Özgürlükler”. Pınar Uyan Semerci (Der.), *İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk* (ss: 1-19) içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma*. (Çev.: Yavuz Alogan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Serrano, R. (2005). “Integrating Social Funds Into Local Development Strategies”, World Bank.
- Seyyar, A. (2002). *Sosyal Siyaset Terimleri, Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Seyyar, A. (2003). “Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele”. Ahmet E. Bilgili ve İbrahim Altan (Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu Kitabı Cilt: 1* (ss. 38-70) içinde, Düzenleyen: Deniz Feneri Derneği. İstanbul. 31 Mayıs-1 Haziran 2003, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Seyyar, A. (2006). *Değişen Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Politikalar*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Sivas Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü 2014 Verileri (Bilgi Edinme).
- Sivas Belediyesi (2014). Sivas Belediyesi 2013 Faaliyet Raporu. www.sivas.bel.tr.
- Sivas Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı 2014 Verileri (Bilgi Edinme).
- Sivas Valiliği (2012). Sivas Sosyal-Ekonomik Göstergeler-2012. www.sivas.gov.tr.
- Sivas Valiliği (2012a). Sivas İli Öncelikli Yaşam Kalitesi Göstergeleri. www.sivas.gov.tr.
- Sözer, N. A. (2004). “Yerel Yönetimlerce Yürütülen Sosyal Hizmetler”. *İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, 1(2).

- Standing, G. (2007). “Temel Gelir Küreselleşen Dünyada Yoksullukla Bir Mücadele Yönetimi”. Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (Der.) *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru* (ss: 17-36) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Subaşı, N. (2003). “Yoksulluğun Muğlak Dinselliği”, Ahmet E. Bilgili ve İbrahim Altan (Ed.), *Yoksulluk Sempozyumu Kitabı*, Cilt: 2 (ss. 262-279) içinde, Düzenleyen: Deniz Feneri Derneği. İstanbul. 31 Mayıs-1 Haziran 2003, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, (Çev.: Osman Akınhay), Ankara: Bilim Ve Sanat Yayınları.
- SYDGM (2006). *2006 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: SYDGM Yayınları.
- SYDGM (2007). *Sosyal Riski Azaltma Projesi*. Ankara: SYDGM Yayınları.
- SYDGM (2008a). *Stratejik Plan 2009-2013*. Ankara: SYDGM Yayınları.
- SYDGM (2008b). *SYDGM'in Sosyal Yardımların Ve Proje Desteklerinin Etki Analizi Projesi Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme*, Ersin Biçer ve Ahmet F. Ortakaya (Haz.), Ankara: SYDGM, <http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/upload/sosyalyardimlar.gov.tr/mce/2008-2010/birimler/strateji/yayinlar>. (Erişim Tarihi: 23.07.2014)
- SYDGM (2011). *2010 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: SYDGM Yayınları.
- SYDTF (2002). “Sosyal Riski Azaltma Projesi, Genelge 2001/1”, (<http://sydtf.basbakanlik.gov/genelge.htm>).
- SYDTF (2002). *Yerel Girişimler El Kitabı*. Ankara: SYGM.
- SYDTF (2004). *Kamuoyu Araştırması-2004, Nihai Rapor*, Ankara: SYDFT.
- SYDTF (2011). *Proje Destek Esasları*. Ankara: SYGM.
- SYGM (2012). *Eylül 2012 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni*. Ankara: SYGM.
- SYGM (2013a). *Dünyada Sosyal Politika ve Sosyal Konut Uygulamaları* Selim Coşkun ve Nevzat F. Kunduracı (Ed.), Ankara: SYGM Yayınları.
- SYGM (2013b). *Mart 2013 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni*. Ankara: SYGM.

- SYGM (Tarihsiz). *Sosyal Yardım Programları Bilgilendirme Broşürü*. Ankara: SYGM.
www.sosyalyardimlar.gov.tr.
- SYGM. Genelge (2012/6): *Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı*. Tarih: 16.02.2012.
- Şahin, A. (2012). *Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakıflarından Yardım Alanların İşgücüne Katılımlarının Ölçülmesi: Gebze Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenses, F. (1999). “Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 26 (3-4), 427-451.
- Şenses, F. (2003). “Yoksullukla Mücadelenin Neresindeyiz? Gözlemler Ve Öneriler”. F. Şenses, A. H. Köse, E. Yeldan (Der.), *İktisat Üzerine Yazılar I, Küresel Düzen: Birikim, Devlet Ve Sınıflar* (ss: 319-356) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenses, F. (2009). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. (5. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenses, F. (2014). “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Temel Eğilimler, Nedenler ve Politikalar”. Ahmet F. Aysan ve Devrim Dumludağ (Yay. Haz.), *Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar* (ss. 93-121) içinde, Ankara: İmge Kitabevi.
- Şenses, F., Önder, H. (2005). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi”. Burak Ülman ve İsmet Akça (Der.), *İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar* (ss. 199-221) içinde, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Taş, H. Y., Özcan, S. (2012). “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”. *International Conference On Eurasian Economies*, 423-430.
- Taşçı, F. (2007). *1980 Sonrası Türkiye’de Sosyal Yardımların Analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taşçı, F. (2010). *Sosyal Politikalarda Can Simidi: Sosyal Yardım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Temiz, E. H. (2008). “Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri”. *Çalışma ve Toplum*. 2008/2, 61-100.

- Torun, T. (2013). “İktisat Etik İlişkisine Sosyal Darwinist Bir Yaklaşım” *İş Ahlakı Dergisi*, Yıl: 2013, Kasım, Sayı: 6/2, 135-163.
- Tosuner, Ö. (2007). *Dünya Bankası ve Yoksullukla Mücadele*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜİK (2009). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması-2007*, www.tuik.gov.tr.
- TÜİK (2010). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması-2009*, www.tuik.gov.tr.
- TÜİK (2011). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması-2010*, www.tuik.gov.tr.
- TÜİK (2012). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması-2011*, www.tuik.gov.tr.
- TÜİK (2013b). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması-2012*, www.tuik.gov.tr.
- TÜİK (2008). *Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı*, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi: 6. Ankara: TÜİK Yayınları.
- TÜİK (2013a). *2012 Yoksulluk Araştırması*. www.tuik.gov.tr.
- TÜİK (2014a). *Hane Halkı İşgücü İstatistikleri-2013*, www.tuik.gov.tr.
- TÜİK (2014b). *Temel İşgücü Göstergeleri-2013*, www.tuik.gov.tr.
- Turner, B. (1997). *Eşitlik*, (Çev.: Bahadır Sina Sener), Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- TUSİAD (2000). *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği İle Bir Karşılaştırma*. İstanbul: TUSİAD Yayınları.
- Türkdoğan, O. (1977). *Yoksulluk Kültürü, Gecekonduların Toplumsal Yapısı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- TÜSEV (2006). *Türkiye’de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet*. İstanbul: TÜSEV Yayınları.
- Uçar, C. (2011). *Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri*. Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları.
- UNCTAD (2012). *Trade And Development Report-2012*. Cenevre Unctad.
- UNDP (1993). *Human Development Report-1993*. New York: UNDP.
- UNDP (2005). *Human Development Report-2005*. New York: UNDP.
- UNDP (2006). *Human Development Report 2006*. New York. USA.

- UNDP (2007/2008). *Human Development Report 2007/2008*. New York. USA.
- UNDP (2013). *Human Development Report-2013*. New York. USA.
- United Nations (2001). *Population, Environment and Development*, UN Concise Report, Newyork.
- Usami, K. (2004). “Comparative Study of Social Security Systems ine Asia and Latin America”, *The Developing Economies*, XLII-2, 125–45.
- Uzun, A. M. (2003). “Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, Sayı: 4-2, 155-173.
- Ünal, A. Z. (2008). “Yerinden Olmuşlar”ın Yoksulluğunu Yeniden Üreten Habitus. *Uluslar Arası Yoksulluk Sempozyumu Bildirileri Cilt II*, İstanbul, 424–439.
- Üstün, N. (2007). *Sivas'ta Yoksulluk*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- VGM (2007). *2006 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: VGM.
- VGM (2008). *2007 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: VGM.
- VGM (2009). *2008 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: VGM.
- VGM (2010). *2009 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: VGM.
- VGM (2011). *2010 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: VGM.
- VGM (2012). *2011 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: VGM.
- VGM (2013). *2012 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: VGM.
- VGM (2014). *2013 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: VGM.
- Weber, M. (2002). *Sosyoloji Yazıları*. (Çev.: Taha Parla), İstanbul: İletişim Yayınları.
- World Bank (1990). *World Development Report 1990: Poverty*. Oxford University Press: Washington D. C.
- World Bank (2000). *World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty*. Washington D.C.: World Bank
- World Bank (2002) *Globalization, Growth, and Poverty: Building an Inclusive World Economy*, Washington D. C.: The World Bank and Oxford University Press

- World Bank (2010). "Understanding Poverty, What is Poverty?"
www.worldbank.org/poverty,
- World Bank (2010). "World Development Report 2004". www.worldbank.org/poverty.
- World Bank. (2005). "Global Economic Prospects, Trade", Regionalism and Development. www.worldbank.org/poverty.
- www.cumhuriyet.com.tr/video/video_eglence/42389/Sosyal_medyayi_sallayan_cocuk_Anlayamazsiniz....html# (Erişim Tarihi: 19.04.2014).
- www.tuik.gov.tr.
- www.turkis.org.tr (Erişim Tarihi: 15.07.2014).
- www.zaman.com.tr/ekonomi_2014-butcesinin-105-milyari-sosyal-yardimlara-ayrildi_2163451.html (Erişim Tarihi: 15.06.2014).
- www.ensonhaber.com/gundem/85472/oku-fatihayi-al-yardimi-gunun-fotografi.html (Erişim Tarihi: 16.01.2015).
- www.trthaber.com/haber/gundem/demokrasi-kazancli-cikacaktır-153634.html (Erişim Tarihi: 16.01.2015).
- Yakut-Çakar, B. ve Yılmaz, V. (2009). Sınıf ve Vatandaşlık Ekseninde Türkiye’de Sosyal Yardımı Yeniden Düşünmek”, *Toplum ve Demokrasi*, 3(5), Ocak-Nisan, s. 27-38.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yemtsov, R. (2001). "Living Standards and Economic Vulnerability in Turkey between 1987 and 1994". Discussion Paper No. 253. World Bank: Europe and Central Asia Region.
- Yerel Girişimler El Kitabı (2004). Ankara: SYGM.
- Yıldız, B. (2013). *Dünya’da ve Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Uygulanan Mali Tedbirler ve Türkiye Analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Yılmaz, M. (2004). “Yoksulluğun Önlenmesinde Toplumsal Reformun Gerekliiği”. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 2-1, 119-135.
- Yunus, M. (2003). *Yoksulluğun bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru*. (Çev.: G. Şen). İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Yücesan-Özdemir, G., Kutlu, D. (2010). “Türkiye’de Sosyal Yardımlar: İktisadi, Siyasi ve Kültürel Yapılar Üzerine Bir Çözümleme”. *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler. Bildiriler Kitabı Cilt: 1*. Düzenleyen: SYDGM. Ankara: SYDGM Yayınları, 355-370.
- Zabcı, F. (2003). “Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı?”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58/2, 215-241.
- Zabcı, F. (2009). *Dünya Bankası Yanılsama ve Gerçekler*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*. (Çev.: Durdu B. Çiftçi). Ankara: Nika Yayınevi.

EKLER**EK 1. Anket Formu**

Sayın Katılımcı;

Bu anket çalışması Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yürütülmekte olan "Yoksulluğun Bir Nedeni Olarak Kamusal Sosyal Yardımlar: Sivas Merkez İlçe Örneği" başlıklı doktora tezinin uygulama aşamasını oluşturmaktadır. Vereceğiniz bilgiler tamamen bilimsel amaçla kullanılacak olup, hiç bir suretle özel bilgileriniz istenmemektedir. Ankete katılımınız ve vermiş olduğunuz samimi cevaplarınız için teşekkür ederim.

Yılmaz DAŞLI

1- Cinsiyetiniz?

- 1) Kadın 2) Erkek

2- Yaşınız?

- 1) 18-25 2) 26-35 3) 36-45 4) 46-55 5) 56-65
6) 66 ve Üzeri

3- Medeni durumunuz?

- 1) Evli 2) Bekâr 3) Boşanmış 4) Eşi Vefat Etmiş

4- Eğitim durumunuz?

- 1) Okur-Yazar Değil 2) Okur-Yazar 3) İlkokul 4) Ortaokul
5) Lise 6) Üniversite

5- Hanenizde sizinle birlikte kaç kişi yaşamaktadır?

- 1) 1-2 2) 3-4 3) 5-6 4) 7-8 5) 9 ve Üzeri

6- Oturmuş olduğunuz evin mülkiyeti kime ait?

- 1) Kendimize ait 2) Kira 3) Aileme ait
4) Akrabalarımın ait 5) Devlete ait 6) Diğer (Belirtiniz)

7- Oturmuş olduğunuz ev "kira" ise, aylık kira miktarı ne kadardır?

- 1) 200 TL ve altı 2) 201-400 TL 3) 401-600 TL 4) 601 ve Üzeri

8- Evinizin aylık kira bedelini ne şekilde ödüyorsunuz?

- 1) Kendi İmkânlarımla 2) Devlet Yardımlarıyla
3) Ailemin Desteğiyle 4) Yakınlarımla Desteğiyle
5) Diğer (Belirtiniz)

9- Evinizi ısıtmada ne tür yakıt kullanıyorsunuz?

- 1) Odun-Kömür 2) Doğalgaz 3) Elektrik 4) Tezek
5) Diğer (Belirtiniz)

10- Evinizin ısınma giderini nasıl karşılıyorsunuz?

- 1) Kendi İmkânlarımla 2) SYDV yardımlarıyla
3) Belediye yardımlarıyla 4) Ailemin yardımlarıyla
5) Diğer (Belirtiniz)

11- Elektrik, su ve telefon faturalarınızı düzenli olarak ödeyebiliyor musunuz?

- 1) Evet 2) Bazen 3) Hayır

12- 11. Soruya cevabınız evet ise, faturalarınızı ne şekilde ödüyorsunuz?

- 1) Kendi İmkânlarımla 2) Sosyal yardımlarla
2) 3) Ailemin yardımıyla 4) Akrabalarımın yardımıyla 5) Diğer (Belirtiniz)

13- Kullandığınız ev eşyalarını nasıl edindiniz?

- 1) Kendi imkânlarımla taksit/peşin aldık 2) SYDV yardımlarıyla
3) Belediye yardımlarıyla 4) Ailemin yardımlarıyla
5) STK'lar yardımıyla 6) Komşularımın yardımıyla 7) Diğer (Belirtiniz)

14- Mutfak ihtiyaçlarınızı ne şekilde karşılıyorsunuz?

- 1) Kendi İmkânlarımla 2) SYDV yardımlarıyla
3) Belediye yardımlarıyla 4) Ailemin yardımlarıyla
5) STK'lar yardımıyla 6) Diğer (Belirtiniz)

15- 14. Soruya cevabınız “Kendi İmkânlarımla” seçeneği ise, aylık ortalama mutfak harcamanız ne kadar?

- 1) 200 TL ve altı 2) 201-400 TL 3) 401-600 TL 4) 601 TL ve üzeri

16- Genel giderlerinizi ne şekilde karşılıyorsunuz?

- 1) Kendi İmkânlarımla 2) SYDV yardımlarıyla
3) Belediye yardımlarıyla 4) Ailemin yardımlarıyla
5) STK'lar yardımıyla 6) Karşılayamıyorum 7) Diğer (Belirtiniz)

17-16. Soruya cevabınız “Kendi İmkânlarımla” seçeneği ise, aylık ortalama gideriniz ne kadar?

- 1) 500 TL ve altı 2) 501-800 TL 3) 801-1100 TL
4) 1101-1400 5) 1401 ve üzeri

18- Sizin ya da eşinizin herhangi bir mesleği var mı?

- 1) Evet 2) Hayır

19-18. Soruya cevabınız “evet” seçeneği ise, sizin ya da eşinizin mesleği nedir?

- 1) Özel sektör işçi 2) Gündelikçi 3) İşportacılık 4) Esnaf
5) Çocuk, hasta ya da yaşlı bakıcısı 6) Diğer (Belirtiniz)

20- Aile üyelerinden biri ya da birileri düzenli olarak gelir getirici bir işte çalışıyor mu? **(Cevabınız Hayır ise 23. Soruya geçiniz).**

- 1) Evet 2) Hayır

21-20. Soruya cevabınız “evet” ise, hanenizde çalışan kaç kişi var?

- 1) 1 2) 2 3) 3 4) 4 5) 5 ve üzeri

22- Aile üyesi çalışan ya da çalışanlar kaç yıldır düzenli bir işte çalışmaktadırlar?

- 1) 1-4 2) 5-12 3) 13 ve Üzeri

23-20. Soruya cevabınız “hayır” ise, hanenizde kaç yıldır düzenli gelir getirici faaliyette bulunulmuyor?

- 1) 0-4 2) 5-8 3) 9-12 4) 13-16 5) 16 ve üzeri

24- Size göre, düzenli gelir getirici bir işte çalışmama nedeniniz nedir?

- 1) Herhangi bir mesleğim yok
2) İş arıyorum ama bulamıyorum
3) Sosyal yardım aldığım için
4) Kendime uygun iş bulamıyorum
5) Sağlık problemlerimden dolayı
6) Ücretlerin ve çalışma koşullarının kötü olmasından dolayı
7) Kadın olduğumdan dolayı eşimin izin vermemesi
8) Kadın olduğumdan dolayı iş alanın kısıtlı olması
9) Çalışmayı sevmiyorum
10) Çocuk/Hasta/Yaşlı birine baktığımdan dolayı

- 25-** Hanenizin aylık düzenli bir geliri var mı? (Cevabınız Hayır ise 27. Soruya geçiniz)
- 1) Evet 2) Hayır
- 26-** Ailenizin aylık düzenli geliri ortalama ne kadar?
- 1) 500 ve altı 2) 501-1000 3) 1001-1500 4) 1501-2000
5) 2001-2500 6) 2501 ve üzeri 7) Hesaplamadım
- 27-** Ailenizin sosyal güvencesi nedir?
- 1) SSK 2) BAĞ-KUR 3) Emekli Sandığı 4) Güvencemiz yok
- 28-** Ailenizin sağlık güvencesi nedir?
- 1) SSK 2) BAĞ-KUR 3) Emekli Sandığı
4) Genel Sağlık Sigortası 5) Güvencemiz yok
- 29-28. Soruya cevabınız** “Genel Sağlık Sigortası” seçeneği ise, hangi gelir testi grubuna dâhilsiniz?
- 1) G0 2) G1 3) G2 5) G3
- 30-** Yardım alabilmek amacıyla başvuru yapmanızda aşağıdakilerden hangisi etkili oldu?
- 1) İhtiyacım olduğu için
2) Komşularım aldığı için almak istedim
3) Muhtar yönlendirdiği için
4) Akrabalarım aldığı için almak istedim
5) Diğer (Belirtiniz)
- 31-** Size göre sizin yardıma muhtaç olmanızın en önemli sorumlusu kimdir?
- 1) Devlet 2) Sosyal yardımlar 3) Asgari Ücret 4) Kendim
- 32-** Paraya ihtiyacınız olduğu zaman kime/nereye başvurursunuz?
- 1) SYDV'ye (Valilik) 2) Belediye'ye 3) Aileme 4) Yakınlarıma
5) STK'lara 6) Komşularıma 7) Bankaya 8) Diğer (Belirtiniz)
- 33-** Sosyal yardım yapan kurumlardan nasıl haberdar oldunuz?
- 1) Komşularımdan 2) Ailemden 3) Yakınlarımdan 4) Okuldan
5) Muhtardan 6) Tesadüfen 7) Diğer (Belirtiniz)
- 34-** Ne kadar süredir yardım alıyorsunuz?
- 1) 1-6 yıl 2) 7-11 yıl 3) 12 ve Üzeri yıl

35- Ne kadar sıklıkla yardım alıyorsunuz?

- 1) 15 günde bir 2) Her ay 3) 2 ayda bir 4) 3 ayda bir
5) 6 ayda bir 6) Yılda bir 7) İhtiyacım oldukça

36- En çok hangi yardımlardan faydalanıyorsunuz?

- 1) Nakit 2) Yakacak 3) Gıda 4) Barınma 5) Eğitim
6) Sağlık 7) Giyim 8) İş kurma 9) Hepsi

37- Almış olduğunuz yardımın türü talebinize uygun olarak veriliyor mu?

- 1) Evet 2) Hayır

38- Her ay düzenli olarak ne kadar nakit yardımı alıyorsunuz?

- 1) Her ay düzenli yardım almıyorum 2) 500 TL ve altı
3) 501-1000 TL 4) 1001 TL ve Üzeri

39- En çok hangi kurumlardan yardım alıyorsunuz?

- 1) SYDV (Valilik) 2) Belediye 3) Sosyal Hizmetler
4) Kızılay 5) STK 6) Vakıflar Genel Müdürlüğü
7) Siyasi Partiler 8) Diğer (Belirtiniz)

40- Sosyal yardım alıyor olmak yoksulluğunuza çare oluyor mu?

- 1) Evet 2) Kararsızım 3) Hayır

41- Sosyal yardımların amacının dışında kullanılıp (siyasi malzeme yapılarak) daha fazla "OY" alabilmek amacıyla yapıldığını düşünüyor musunuz?

- 1) Evet 2) Kararsızım 3) Hayır

42- Sosyal yardım yapan kişi ya da kurum tarafından yardım yapılırken "OY" verme tercihiniz üzerinde yönlendirilme yapılıyor mu?

- 1) Evet 2) Hayır

43- Yapılan sosyal yardım uygulamalarından memnun musunuz?

- 1) Memnunum 2) Memnun değilim

44- Size göre yardımlar adil bir biçimde dağıtılıyor mu?

- 1) Evet 2) Kısmen 3) Hayır 4) Fikrim yok

45- Size göre yardımlar gerçek ihtiyaç sahibi ailelere ulaşıyor mu?

- 1) İhtiyacı olsun ya da olmasın herkes yardım alabiliyor
- 2) İhtiyacı olmayan ailelere yardım veriliyor
- 3) İhtiyacı olduğuna bakılmaksızın tanıdığı olana yardım veriliyor
- 4) Gerçekten ihtiyaç sahibi olan aileler yardım alıyor
- 5) Fikrim yok

46- Sizinle aynı şartlara sahip yardım alan diğer insanlarla kendinizi karşılaştırdığınızda almış olduğunuz yardım miktarlarının eşit olduğunu düşünüyor musunuz?

- 1) Başkaları kadar yardım alıyorum
- 2) Başkalarından daha az yardım alıyorum
- 3) Başkalarından göre daha fazla yardım alıyorum
- 4) Koşullarımıza bakılmaksızın herkese aynı miktarda yardım veriliyor
- 5) Fikrim yok

47- Yardım yapılırken size kötü davranıldığını ya da onurunuzun incitildiğini düşünüyor musunuz?

- 1) Evet
- 2) Kısmen
- 3) Hayır

48- Size göre yapılan yardımlar yoksulluğu önlemede bir araç mı?

- 1) Evet
- 2) Hayır

49- Almış olduğunuz sosyal yardımların sizi daha fazla yoksullaştırdığını düşünüyor musunuz?

- 1) Evet
- 2) Hayır

50- Aldığınız yardımlardan dolayı hanenizin yoksulluğunda bir azalma olduğunu düşünüyor musunuz?

- 1) Yoksulluğumda azalma oldu
- 2) Yoksulluğumda azalma olmadı
- 3) Herhangi bir değişiklik olmadı

51- Sosyal yardım almadan önceki ekonomik durumunuzla şimdiki ekonomik durumunuz arasında değişiklik var mı?

- 1) Herhangi bir değişiklik olmadı
- 2) Yoksulluğumuz daha fazla arttı
- 3) Yoksulluğumuzda azalma oldu

52- Size göre SYDV yardımları “aynı” mi yoksa “nakdi” mi olmalı?

- 1) Aynı olmalı 2) Nakit olmalı 3) Hem aynı hem de nakdi olmalı

53- Yapılan yardımlar zorunlu giderlerinizi karşılamaya yetiyor mu?

- 1) Evet 2) Hayır

54-50. Soruya cevabınız “hayır” ise, giderlerinizi karşılayabilmek için aylık ne kadar gelire ihtiyacınız var?

- 1) 500-750 TL 2) 751-1000 TL 3) 1001-1250 TL 4) 1251 ve Üzeri

55- Size göre yapılan sosyal yardımlar bir destek mi yoksa hak mıdır?

- 1) Destek 2) Hak

56- Size göre yoksulluğun en önemli sebebi ne olabilir?

- 1) İşsizlik 2) Sosyal yardım 3) Kişisel faktörler
4) Eğitim seviyesinin düşüklüğü 5) Fazla nüfus
6) Gelirin adaletsiz dağıtımı

57- Size göre yoksullukla mücadelede en önemli görev kime düşmektedir?

- 1) Devlet 2) STK 3) Kişinin kendisine 4) Diğer (Belirtiniz)

58-54. Soruya cevabınız “devlet” ise, yoksullukla mücadelede devlete düşen en önemli görev sizce hangisidir?

- 1) Daha fazla oranda sosyal yardım yapmalıdır
2) İstihdam oranını artırmalı
3) İşsiz yoksulları işe yerleştirmeli
4) Meslek edindirme kursları düzenlemeli
5) İş kurma kredileri vermeli
6) Diğer (Belirtiniz)

59- İçinde bulunduğunuz koşulları düşündüğünüzde kendinizi muhtaç olarak görüyor musunuz?

- 1) Evet 2) Kararsızım 3) Hayır

60- Son 3 yıllık süreç içerisinde yoksulluktan kurtulmak için ne yaptınız?

- 1) Sosyal yardıma başvuru yaptım 2) Ek iş yaptım 3) İş aradım
4) Hiçbir şey yapmadım 5) Diğer (Belirtiniz)

61- Size göre yoksulluk bir kader midir?

- 1) Evet 2) Hayır

62- Gelecekte ailenizin yoksulluktan kurtulacağına inanıyor musunuz?

- 1) Evet 2) Kararsızım 4) Hayır

63- Çocuklarınızın yoksulluktan kurtulacaklarını düşünüyor musunuz?

- 1) Evet 2) Hayır

64- Yoksulluktan kurtulabilmek için yardımlar devam mı etmeli yoksa devlet her yoksul aileden bir kişiyi işe mi yerleştirmeli?

- 1) Yardımlar devam etmeli 2) Yardımları kesip bir kişiyi işe yerleştirmeli
3) Devlet hem işe yerleştirmeli hem de yardımlara devam etmeli

65- Aldığınız yardımlar geleceğe güvenle bakmanızı sağlıyor mu?

- 1) Güvenle bakıyorum 2) Kararsızım 3) Güvensiz bakıyorum

66- Sosyal yardım almaya başladıktan sonra gelir getirici faaliyette bulundunuz mu?

- 1) Evet 2) Hayır

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Yılmaz DAŞLI
Doğum Yeri ve Tarihi	Kayseri/ 05.10.1979
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	ydasli@hotmail.com
Tarih	02.02.2015